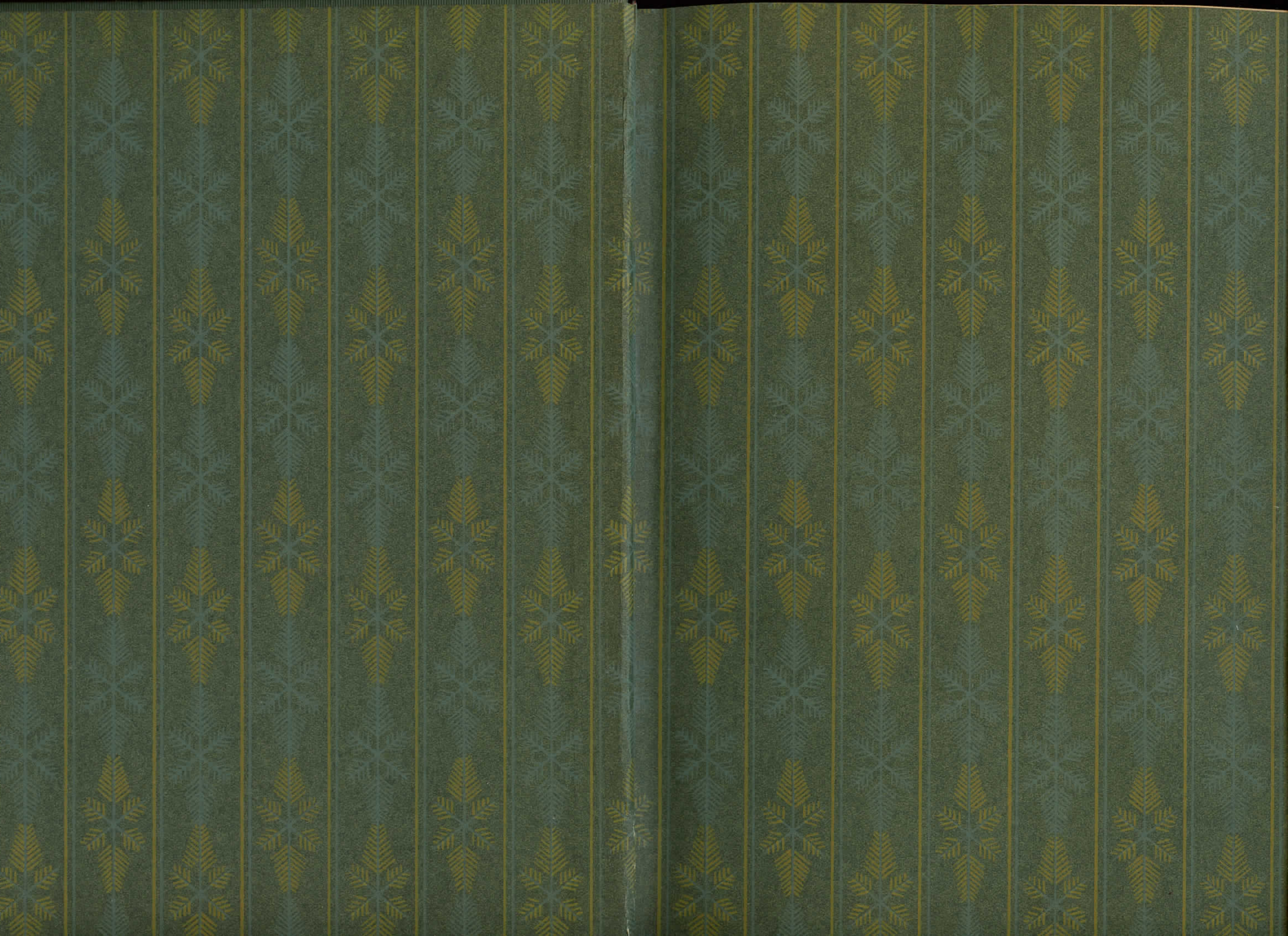
Spomen-knjiga o II. hrvatskom katol. kongresu u Ljubljani 1913

Sv. Otac Pijo X.

SPOMEN-KNJIGA

o

II. HRVATSKOM KATOLIČKOM KONGRESU

U LJUBLJANI 1913.

(Hrvatsko-slovenski katolički sastanak u Ljubljani 1913.)

Uredio dr. JANKO ŠIMRAK.

RIJEKA, 1913.
NAKLADA „KUCE DOBRE ŠTAMPE".

Tisak umjetničkog zavoda „Miriam".

I.

Priprave za kongres i svečane sjednice.

Posebna hrvatska spomen-knjiga o kongresu.

Slovenski centralni odbor za pripreme kongresa izdaje knjigu pod naslovom: »Slovensko-hrvatski katoliški shod v Ljubljani 1913«. (Založila Katoliška bukvarna. Ljubljana 1913). U ovoj spomenici ocrtane su zajedničke svečanosti i zajedničke svečane sjednice, donesen je opis rada u slovenskim sekcijama kongresa. Od hrvatskih referata i od rada u hrvatskim sekcijama, koje su odijeljeno same za sebe zborovale i imale posebni svoj program, donesene su prema dogovoru urednika slovenskoga izvješća i ovoga hrvatskoga samo kratke rezolucije. Budući da su za naše hrvatske prilike, za čitavi naš katolički pokret, a osobito za moderne katoličke organizacije u hrvatskim zemljama, referati, što su raspravljani u hrvatskim sekcijama, veoma znameniti; budući da oni imadu da dadnu direktivu čitavom našem budućem radu, da budu našim programom: to ih evo donosimo u posebnoj hrvatskoj spomen-knjizi onako, kako su u Ljubljani izrečeni. U slovensku spomenicu nijesu mogli nikako ući radi mnogih tehničkih razloga, a i radi toga, što baš ne bi bilo ugodno Slovencima. da osvanu u njihovom izvješću doslovno referati, koji za njih ne imadu prevelike važnosti. Što smo mi zaključili i što smo mi uradili u hrvatskim sekcijama, lagano će oni razabrati iz naših rezolucija i prema tomu upraviti svoj zajednički rad.

Svakom hrvatskom referatu dodali smo i debatu. Kako je u raspravljanju o pojedinim pitanjima sudjelovao naš episkopat, naše svećenstvo i naša katolička inteligencija, kako su baš u debatama otvoreni novi vidici, stvoreni znameniti zaključci, to će one biti od velike zanimivosti i dat će pojedinim referatima života i svježine. Nekoje govore u raspravama donosimo doslovce, a većinu njih u kratkom sadržaju prema zapisniku. Dakako da uredništvo ne može preuzeti odgovornosti za svaku riječ i za svaki izraz i da izvodi pojedinih govornika idu na njihovu dušu. *Katolički kongres preuzimlje potpunu odgovornost*

samo za zaključke. Rezolucije, što su prihvaćene u hrvatskim sekcijama, nijesu zajedno otisnute, nego su priklopljene referatima. Na taj način bit će one mnogo zanimljivije i imat će veću snagu.

Osim hrvatskih potpunih referata nalaze se u ovoj knjizi i svi hrvatski svečani govori, a nijesmo zaboravili ni na kratki oris zajedničkih vanjskih svečanosti i velikih svečanih sjednica, e bi naša spomenica i u ovom pogledu mogla udovoljiti svima onima, koji si ne će moći nabaviti slovenskoga izvješća. Radi toga razloga okitili smo ovo posebno hrvatsko izvješće lijepim slikama s kongresa, a da znademo, što su Slovenci uradili u svojim sekcijama, donosimo i najznamenitije njihove zaključke.

Nadamo se, da će hrvatski katolički krugovi, *koji su tražili, da se izda o drugom hrvatskom kat. kongresu ova spomen-knjiga,* poduprijeti naše nastojanje, da će im ova knjiga biti učiteljicom i dobrom prijateljicom i savjetnicom u radu za Boga i Hrvatsku.

Na koncu moramo naglasiti, da ova spomen-knjiga izlazi *potporom preuzvišenoga gospodina dra. I. Krapca, đakovačkog biskupa, kojemu na ovom mjestu izričemo najsrdačniju zahvalu, i potporom našega »Pijevog društva« u Zagrebu,* koje je i opet ovom prigodom posvjedočilo, koliko mu na srcu stoji napredak katoličke štampe.

Znamenitost i svrha kongresa za hrvatski narod.

Hrvatski katolici pohrlili su u Ljubljanu, da iskopaju duboke, nove temelje katoličkoga rada među hrvatskim narodom, da se dogovore o najvitalnijim principima katoličkoga pokreta u svim hrvatskim zemljama na religijoznom, socijalnom, gospodarskom i kulturno-prosvjetnom polju, da katolička načela prodru u sav javni i privatni život hrvatskoga naroda, da mu Hristova nauka bude jedinom luči na svim stazama života.

Katolički rad nalazi se u nas još u povojima i u tankim pelenama, katoličke organizacije slabo napreduju. Mi spavamo u tradicijonalnom hrvatskom snu, a protivnička sila moćna je i jaka. Ona se u sve gušćim redovima reda oko nas i prijeti na svim stranama, gdje stanuje hrvatski katol. narod, da mu otme vjerske idejale, da mu izvrne čitavu prošlost, koja je sva ispisana živim kršćanskim i katoličkim uvjerenjem, slavnom borbom: za krst časni i slobodu zlatnu, radi koje je i primio časni nadimak antemurale christianitatis. Dä, mi drijemamo, mi smo slabi i rastrgani na stotinu strana, mi ne marimo za katoličke organizacije, a naš neprijatelj raširio se svojim novinstvom, svojim knjigama, svojim udruženjima od Kotora do Zemuna, da predobije hrvatski katolički narod za svoje misli, da stvori

između nas i hrvatskoga kat. naroda duboku bezdanu, koje niko ne će moći premostiti, pa makar se poslužio svima tekovinama moderne tehnike. Još ih imade na žalost dostatan broj u katoličkim redovima, koji misle, da katolicima ne treba organizacija, da ćemo tim načinom samo rascjepkati narodne sile, da ćemo neprijatelja izazvati i tako više škoditi nego koristiti. Oni jadnici ne će da vide, kako naši protivnici hoće nasilno na svim stranama da provedu svoj program, da zapodjenu bijesni kulturni boj i da jakim udruženjima unište katolički rad među narodom. Udruženje hrvatskog kat. naroda u kat. organizacijama okuplja narodne sile, jača hrvatstvo i daje mu nove snage, a to upravo zato, jer kat. udruženja izviru iz narodne duše, dok je rad protivnika tuđ duhu hrvatskoga naroda.

Rekoh, katolički rad nalazi se u nas još u povojima. Jedina svjetla točka u ovoj tami i zapuštenosti bile su *hrvatske katoličke đačke organizacije.* Pod katoličkim barjakom okupile su se stotine i stotine naših đaka i evo već punih deset godina bore se oni u dobrim organizacijama proti daleko silnijeg i moćnijeg i brojnijeg neprijatelja. *Kako su njihovu borbu i njihov rad mnogi katolici pomagali, poznato je na sve strane, a katolički đaci mogli bi o tom čitavu knjigu ispisati. Doista, bila bi to knjiga tužaljka proroka Jeremije.* Katoličko đaštvo nije ipak sustalo. *Nečuvenim pregaranjem, velikom strpljivošću i samosviješću išlo je ono naprijed korak za korakom, osvajalo poziciju za pozicijom, odgajalo kat. inteligenciju, koja je dala smjer drugom hrvatskom kat. kongresu i svoj program na njemu razvila.*

Đačke organizacije bile su nam primjerom. Po njihovu uzoru moraju se u hrvatskom katoličkom narodu stvarati nove organizacije na religijoznom, socijalno-gospodarskom i prosvjetnom polju, da čitavi narod okupimo u jaku falangu, koje nikad ne će moći probiti sila neprijateljska. To je bila *svrha, to je bio program drugoga hrvatskoga katoličkoga kongresa.* Odatle onoliki referenti i referati, odatle ona živahna i svestrana raspravljanja. Mi *smo morali barem donekle riješiti sva pitanja da pokažemo katoličkim radnicima i trudbenicima otvoren i jasan put, da im dadnemo dobru pouku i informacije, kako treba raditi. Brojne rezolucije, što su na kongresu prihvaćene, imadu se više shvatili kao nacrt našega rada i katoličkoga pokreta, a ne možda u strogom smislu zaključaka, koji se imadu u najkraće vrijeme ispuniti i izvesti.* Mnoge od njih moći će se čvrstim i nesebičnim radom odmah ispuniti, a mnoge će morati čekati na buduće sretnije i bolje dane. Sada nam samo neka pružaju direktivu, kako moramo raditi, e bi ih u život priveli i do cilja došli.

Druga svrha katoličkoga ljubljanskoga kongresa sastojala se u tom, *da se katolički redovi što više ujedine i slože, da se ukinu sve razmirice i nesuglasice u našem taboru, da među nama zavlada potpuna jednodušnost mišljenja, rada i taktike, e ne bi bilo glavinjanja ni amo, ni tamo.* Pa to smo i postigli. Rezolu-

cija Deželića ml.: «Neka sva katolička štampa nastoji, da svagda jedinstveno nastupa, zato nek se brine, da bude temeljito i na vrijeme informirana o svim katoličkim težnjama, a neka izbjegava iznašanje nesuglasica ili pogriješaka u katoličkim našim redovima, koje se zgodnije mogu popraviti privatnim putem». — primljena je i popraćena burom odobravanja. Na prijedlog sveuč. prof. dra. Barca izabran je posebni *vrhovni odbor,* koji ima autoritativno istupati proti svima onima, koji se ne bi spomenute rezolucije držali.

Da to jedno i drugo što sigurnije postignemo, pošli smo Slovencima u Ljubljanu, da se od njih naučimo ujedinjenom radu. Katolička misao i katolička organizacija postavila je u kratko vrijeme slovenski narod uz bok najkulturnijih i najprednijih naroda Evrope. Istim putem moramo i mi krenuti, ako hoćemo da štogod postignemo. —

Pripreme za kongres.

Na konferenciji hrvatskih biskupa zagrebačke crkvene pokrajine 11. veljače vijećalo se o sudjelovanju Hrvata na katoličkom kongresu u Ljubljani i jednodušno je zaključeno, da Hrvati pođu u Ljubljanu u što većem broju. Prva sjednica odbora za kongres obdržavala se u nadbiskupskom dvoru 14. travnja, te joj je prisustvovalo više katoličkih ličnosti lajičke ruke, kao sveuč. prof. *dr. Golik,* rač. nadsavjetnik *B. Zeininger,* učitelj *M. Galović,* od kršćanske socijalne organizacije *D. Kučenjak,* urednik «Glasa Naroda», izaslanici hrv. kat. akademskoga društva *«Domagoj», dr. Hoić,* ravnatelj ženskoga liceja u Zagrebu, a od klera generalni vikar *Mons. dr. Gustav Baron,* ravnatelj nadbiskupskoga sjemeništa i kanonik *Strahinšćak,* vojnički superior *Mat. Rihtarić,* provincijal Franjevaca, *O. Rodić,* ravnatelj grko-kat. sjem. *dr. Dionizije Njaradi,* urednik »Katol. Lista« *dr. Svetozar Ritig,* prebendar zagrebačke prvostolne crkve *Stjepan Korenić,* urednik *Brozović* i drugi. Nadbiskup koadjutor *dr. Ante Bauer* pozdravio je odbornike i zamolio mons. Barona, da primi predsjedništvo i vodi daljnje raspravljanje, a podjedno je autorizovao odbor, da izradi čitavi program hrvatskoga dijela na kongresu. Da se sve pripreme što prije dovrše, izabran je posebni sekretarijat, u koji uđoše: *Stjepan Korenić, dr. Svetozar Ritig, dr. Markulin,* odvjetnik u Zagrebu, *dr. Kamilo Dočkal,* prefekt u nadbiskupskom sjemeništu, *dr. Velimir Deželić,* kr. sveuč. bibliotekar, jedan od *»Domagojaca«* i *dr. Janko Šimrak,* svećenik kod crkve sv. Ćirila i Metodija u Zagrebu. Sekretarijat se sastajao stalno svaki tjedan jedanput, a onaj mjesec pred kongresom i više puta u tjednu. Dr. Vel. Deželić s drom Markulinom i drom Šimrakom predložio je na drugoj sjednici sekretarijata čitavi program hrvatskoga dijela kongresa. Zaključeno

je, da će se raspravljati u Ljubljani o religijoznim, socijalno-gospodarskim, karitativnim i prosvjetnim katoličkim organizacijama. *Dru. Stjepanu Markulinu* povjereno je, da izradi potanji nacrt i da nađe referente za sekciju o kršćanskoj prosvjeti. To je isto imao učiniti *dr. Šimrak* gledom na religijoznu, socijalno-gospodarsku i karitativnu sekciju. Oko socijalno-gospodarskoga dijela trudili su se najviše naši stručnjaci *Pero Rogulja,* urednik «Riječkih Novina», *dr. Marko Rebac* i *dr. Rudolf Eckert.* Pojedine referate prihvatili su u svoje ruke spremni ljudi. Konačno je usvojen ovaj program za hrvatski dio kongresa:

I. RELIGIJOZNE ORGANIZACIJE.

1. *Pučke misije, Marijine kongregacije i duhovne vježbe za obrazovane,* referira O. Marko Stipković, tajnik hrv. provincije Družbe Isusove u Zagrebu.
2. *Treći red sv. Franje,* referira O. Ferdinando Krčmar, Franjevac u Zagrebu.
3. *Religijozno jedinstvo Slavena* — referira dr. Šimrak Janko, svećׅ. kod crkve sv. Ćirila i Metodija u Zagrebu.
4. *Svećeničke zajednice* — referira dr. Ante Alfirević, prof. u Spljetu.
5. *Kletva i psovka i organizacije protiv njih* — referira O. V. Michieli Družbe Isusove u Zagrebu.
6. *Narodna poklonstva ili hodočašća,* referira O. Miroslav Škrivanić, Kapucin na Rijeci.

II. SOCIJALNO-GOSPODARSKI ODSJEK.

1. *Seljački stalež:* rane i lijekovi — ref. dr. Petar Trbuha, župnik u Rečici.
2. *Obrtnički stalež,* referira Pero Rogulja, urednik «Riječkih Novina».
3. *Iseljeničko pitanje, a naposе «Društvo sv. Rafaela» i «Putnik»,* ref. dr. Krunoslav Janda, odvjetnik u Zagrebu.
4. *Radnički stalež* — ref. dr. Rudolf Eckert, Louwain Belgija.
5. *Hrvatsko paroplovstvo* — ref. pop Ante Pilepić, kapelan u Krku i bivši brodski časnik.
6. *Hrvatski katolički narodni savez* — ref. Velimir Deželić mlađi, Zagreb.
7. *Omladinska društva* — ref. Mirko Čunko, kapelan u Požegi.
8. *Djetićka društva* — ref. Matija Rihtarić, vojni superior u Zagrebu.
9. *Đačke organizacije,* ref. Petar Grgec, urednik «Luči» i podtajnik «Hrvat. književnog kola» u Zagrebu.

III. KARITATIVNI ODSJEK.

Referent Bogoljub Strižić, svećenik u Zagrebu u samostanu sestara milosrdnica.

IV. KRŠĆANSKA PROSVJETA.

1. *Znanstvene organizacije, Leonovo društvo Enciklopedija,* ref. dr. Fran Binički, prof. u Senju.
2. *Katolička štampa i Pijevo društvo,* ref. dr. Stjepan Markulin, odvjetnik u Zagrebu.
3. *Katolička beletristika i hrvatske literarne organizacije,* ref. dr. Velimir Deželić, ravnatelj sveučilišne biblijoteke u Zagrebu.
4. *Pučka knjiga i društvo sv. Jeronima,* ref. Ferdo Rožić, profesor u Zagrebu.

Na prvo smo mjesto postavili religijoznu sekciju. Vjerska udruženja moraju da postave fundamenat čitavoj katoličkoj akciji. Praktični pravi kršćanski život imade da nam svjetli na svim putovima. Samo tako moći ćemo se ustrajno boriti, samo tako imat će naš rad rodan rod. Prvi referat u religijoznoj sekciji imade svrhu, da nam pokaže, kako ćemo preko pučkih misija preporoditi *narod* i tako ga pripraviti na kat. organizacije, kako ćemo po Marijinim kongregacijama odgojiti u gradovima i selima oduševljene *radnike* i kako ćemo pomoću duhovnih vježba za obrazovane podići i uzgojiti *vođe* u katoličkom pokretu. — Treći red sv. Franje popularna je organizacija i lijepo se širi u hrvatskim krajevima. Kongres je i o njoj morao da progovori i posebnim načinom da naglasi što uže ujedinjenje njezinoga vodstva. — Religijozno jedinstvo Slavena veoma je važno pitanje za nas Hrvate. Među nama, u našoj sredini žive tisuće i tisuće nesjedinjene braće, pa je svakako pravo i dostojno, da Hrvati katolici što bolje upoznadu pitanje unije na naučnom polju i u praktičnom radu, kako se on osobito zrcali u «Apostolatu sv. Ćirila i Metodija». — Svako se danas organizira. Svećenstvo ne smije zaostati za duhom vremena, nego se mora i ono okupiti u «Svećeničkim zajednicama». Ne radi se tu o svećeničkoj monarhiji, o krutom »jarmu klerikalnom«, o kojem toliko nariču naši protivnici, nego o zajednicama, koje imadu svećenstvo prožeti i ujediniti u jednoj misli Hristovoj, u jednom duhu i ideji Hristovoga života i njegovih vječnih načela. Ne radi se tu o svećeničkoj vladi, nego da brat bratu u nevolji ljutoj pomogne, da brat bratu u osamljenim selima i u bučnim iskvarenim gradovima dadne dobre savjete, kako će što bolje poraditi na dobro naroda svoga, da brat brata idealizuje i potiče na rad. Svakako je morao kongres da raspravi ovo važno pitanje i da potakne hrvatsko svećenstvo na osnivanje zajednica. — Naš narod strašno psuje. Psovka ga sramoti i otimlje mu dobar glas u stranih naroda, a izazivlje srdžbu božju. Kongres je u svoj program i ovu stvar uvrstio, da nađe lijeka psovki u organizaciji «Vojske Srca Isusova». — Zadnji referat u rasporedu religijozne sekcije bio je o narodnim poklonstvima, koja se imadu organizirati i ujediniti u rukama jednoga stalnoga odbora. — Na drugom je mjestu u programu postavljen socijalno-gospodarski odsjek. Katolički kongres imao je pred očima sve socijalne i gospodarske nevolje hrvatskoga naroda. Već je vrijeme, da se jednom priskoči u pomoć seljačkom, obrtničkom i radničkom staležu, da se oni ujedine u katoličkim organizacijama. Ovamo spada i referat o omladinskim i djetićkim društvima. — Amerika — naša čemerika. Kongres je morao da pretrese iseljeničko pitanje i da što bolje raširi «Društvo sv. Rafaela», koje imade pružiti pomoćnicu ruku našim iseljenicima. — Na Jadranu, na hrvatskom moru ne vladamo mi, nego drugi, koji bi nam morali posluživati. Uz nekoliko hrvatskih jarbola, koji se gotovo ne smiju na svijetlu pokazati, viju se tisuće protivničkih, a mi ipak ne ćemo da se maknemo, da spasemo svoje jadransko more. U program ljubljanskoga kongresa uvrstili smo i ovu stvar, da već jednom počnemo nešto raditi u tom pogledu.

— Referati o «Hrv. kat. narodnom savezu» i o đačkim organizacijama više bi spadali u prosvjetni odio, ali smo ih ipak uvrstili u socijalno-gospodarski, jer smo ih shvatili većma sa organizatorne strane, nego li sa prosvjetne. — Osim centralnog odbora u Zagrebu bili su osnovani i posebni odbori za kongres u pokrajinama. U Istri: predsjednik Josip Grašić; Bačić Josip, Balonić Petar, Janko Anton, Križmanić Kazimir, Sironić Petar i Šime, Štiglić Antun, Ružička Rikard. — U Krku: Matija Oršić, dr. Bonefačić, O. Ignacije Radić, Ivan vitez Mahulja, Jerolim Drag. Defilipis. — U Senju: Mons. Ivan Vidas. Hvar: Tomo Carević. Spljet: dr. Martin Rabodan, Ante Glumac, dr. Josip Carević, Stanko Banić. Dubrovnik: dr. Ante Žegur. —

Na slovenskoj strani bio je predsjednikom pripravnoga odbora *dr. Josip Gruden,* kanonik, podpredsjednik *Fran Povše,* tajnik urednik *Ivan Štefe,* a blagajnik *Anton Sušnik.* Osim toga konstituirala su se tri odsjeka: za sastavak programa i rezolucija, za financije kongresa i za izvanjske pripreme. U posljednjem odsjeku osnovane su posebne komisije: za željeznice, za primanje, za stanovanje i hranu, za zdravstvo i za gospođe. Još su osnovani pokrajinski odbori u Gorici, Trstu, Mariboru i Celovcu.

Dolazak Hrvata u Ljubljanu.

Dva posebna vlaka dovezla su stotine Hrvata u prijestolnicu slovenskoga naroda. Osobito je bio svečano dočekan poseban vlak iz Zagreba. Kad je unilazio u ljubljansku stanicu, zapjevalo je tisuće slovenskih grla «Lijepa naša domovina». Pred-

sjednik slovenskoga odbora *dr. Josip Gruden* pozdravio je Hrvate u ime pripravnoga odbora, građana Ljubljane i slovenskoga naroda. Hrvati nijesu došli u Ljubljanu kao gosti u tuđu zemlju, nego među svoj narod, na svoju grudu. U ime Hrvata odzdravio je *dr. Velimir Deželić,* koji je istaknuo znamenitost zajedničkoga kongresa za katoličku stvar i za narodnu slogu Slovenaca i Hrvata. Naše geslo mora da bude: «Slovenac i Hrvat vijekom brat i brat». I doista, slovensko-hrvatski katolički kongres bio je sjajna *manifestacija jedinstva Hrvata i Slovenaca.* Pod narodnim i katoličkim zajedničkim hrvatskim i slovenskim zastavama, u svjetlu vječnih načela kršćanske nauke složile su se, ljubile su se i grlile slovenske i hrvatske duše kao nikad prije. Ovih dana zavjerili smo se, da ćemo zaista biti brat i brat, da naša sloga mora biti čvrsta, naše jedinstvo trajno, dok se god bude spominjalo slovensko i hrvatsko ime. Katolička Ljubljana okitila se hrvatskim zastavama, uresila se svijećem, da što bolje dočeka i primi Hrvate katolike sa hrvatskim biskupima, kojima je na čelu stupao zagrebački metropolita koadjutor. Dakako da su se i ovom prigodom morali iskazati nekoji slovenski liberalci sa svojom bezobzirnošću. Ovdje se najbolje vidjelo, koliko je stalo našim kulturnim protivnicima do narodne sloge i do narodnoga jedinstva slovenskoga i hrvatskoga. Njima je stranačka, liberalna borba na prvom mjestu, a sve drugo na drugom. I sama «Matica slovenska», kojoj je predsjednikom «propagator» Jugoslavenstva dr. Ilešić, nije se udostojala, da pred stotinama zastupnika hrvatskoga katoličkoga naroda i njegovih najviših vođa istakne slovensku i hrvatsku zastavu.

Od hrvatskih biskupa došli su na katolički kongres u Ljubljanu: dr. Ante Bauer, nadbiskup koadjutor (Zagreb); dr. I. Krapac (Đakovo); dr. Antun Mahnić (Krk); dr. Antun Gjivoje (Spljet); dr. Josip Marčelić (Dubrovnik); fra Alojzije Mišić Mostar); fra Josip Garić (Banjaluka); dr. Ivan Šarić (Sarajevo). Uz biskupe bijahu i provincijali naših hrvatskih redova: O. Rafael Rodić, prov. Franjevaca (Zagreb), O. Bernardin Škrivanić, prov. Kapucina (Rijeka) i O. Dostal, prov. Družbe Isusove (Zagreb). Na kongres je došlo mnoštvo odličnih laika i svećenika hrvatskih, a osobito je bio veliki broj naših akademičara i katoličkih đaka. I hrvatski seljački narod bio je zastupan u lijepom broju.

Svečani ophod i svečano otvorenje kongresa.

U nedjelju dan 24. augusta bio je svečani ophod. To će biti za svakoga učesnika kongresa nezaboravni dan. Ljubljana nije vidjela još nikada takove manifestacije, a slavenski jug još nikada takove slavenske misli i solidarnosti. Preko dvadeset hiljada slavenskih katolika: Slovenaca iz svih krajeva, Hrvata iz svih pokrajina, Čeha i Poljaka prolazilo je ljubljanskim ulicama okićenim zastavama i cvijećem. U povorci je bilo samih Hrvata oko dvije tisuće. Naše narodne nošnje muške i ženske sa lijepim narodnim vezivom svuda su se isticale. Pobjedu odnesoše slovenske narodne nošnje iz raznih krajeva i slovenski «Orlovi», koji su stupali gotovo u nepreglednim redovima kao straža i branići slovenskoga katoličkoga naroda. Povorka je kretala Kopitarovom ulicom, Jubilejskim mostom, Resljevom cestom, cestom mimo Južni kolodvor, Dunajskom cestom, Šelenburgovom ulicom na Kongresni trg, a svuda se pjevala slavenska pjesma, svuda se sipalo cvijeće s prozora, svuda su se orili bez prestanka poklici, koje su pratili zvukovi glazbe. *Prolaz Hrvata bio je upravo triumfalan.* Na Kongresnom trgu zaustavila se povorka i poredala u redove, da sluša Službu Božju, koju je čitao zagrebački nadbiskup *dr. Ante Bauer.* Poslije mise bila je svečana posveta Bezgriješnoj Djevici, koja je primila pod nježno i moćno svoje okrilje hrvatski i slovenski narod. Na to su odaslani pozdravni brzojavi Svetom Ocu i kralju.

Uz gruvanje topova sa starog ljubljanskog grada krenula je povorka sa Kongresnog trga na svečano otvorenje kongresa u dvorište domobranske vojarne. Predsjednicima kongresa proglašeni su sa hrvatske strane *dr. Velimir Deželić,* ravnatelj hrv. sveučilišne biblijoteke a sa slovenske *dr. Janković,* namjesnik pokrajinskog glavara u Štajerskoj. Osim njih izabrani su u predsjedništvo *dr. Brecelj, dr. Brejc* i *prof. Jarc.* U ime Hrvata pozdravio je prvi kongres zagrebački nadbiskup koadjutor ovom besjedom: «Pozdravljam Vas, braćo, pozdravljam Vas sve, koji ste se sakupili na ovom velebnom katoličkom shodu. I molim Boga za blagoslov, da plodovi ovoga kongresa budu veliki i trajni, i da se očituju u svem skromnom i javnom životu našem. A to će i biti, jer veli G. Isus Krist, «gdje su dvojica ili trojica sabrani u ime moje, ondje sam i ja među njima». Dakle, braćo moja, Isus je s nama, i s toga mi moramo na kongresu tako raspravljati, da njemu omilimo, i tako vijećati, kako je to Isusu u volji. Svrha je naime katoličkih sastanaka, da «se Krist upodobi u nama», da u dušu našu primimo sve njegove zasade, sva načela, svu nauku njegovu, i ako bude Krist u istinu svojim načelima i svojom naukom ovladao nama, bit će zaista pobjeda naša, što velim, ne naša — nego njegova, Kristova!

Mi smo Hrvati pribivali i prijašnjim katoličkim sastancima: ja sam bio na II. sastanku izabran podpredsjednikom. Tada nas je bilo malen broj, ali danas evo nas tisuća, danas je ovaj sastanak slovensko-hrvatski. Tako eto dobra stvar uz božji blagoslov napreduje. Na budući hrvatski kat. sastanak u Zagrebu pozivljem danas od svega srca braću katoličke Slovence i Čehe i Poljake, da dođu k nama u Zagreb, ne samo da uveličaju naš sastanak, nego da nas u teškome i velikome djelu okrijepe, utvrde i ojačaju. I u to ime sve vas pozdravljam«.

Govor našega nadbiskupa bio je popraćen burom odobravanja i klicanja. U njima je razložen cijeli program kongresa i položen temelj svemu raspravljanju i vijećanju. *Djelo, štono je započeto u Ljubljani, mora se presaditi i na hrvatsku njivu i na njoj donositi stostruki rod.*

Na to su još govorili pokrajinski predsjednik bar. *Schwarz,* kranjski glavar dr.*Šušteršić,* u ime Poljaka *knez Sapieha,* a u ime Čeha zastupnik *Navratil.*

Poslije podne istoga dana bile su javne vježbe «Orlova» u dvorištu domobranske vojarne. Gledalaca je bilo oko 30.000, a izvađalo je vježbe oko 1000 Orlova.

Svečane sjednice kongresa.

U dvorani «Uniona» bile su održane tri svečane sjednice: u ponedjeljak, utorak i srijedu. Na prvoj sjednici u ponedjeljak 25. augusta govorio je na prvom mjestu vođa koruških Slovenaca *dr. Janko Brejc,* koji je u svom govoru prikazao, što imadu sve Slovenci na koruškoj krajini da trpe od Nijemaca i njemačke kulture, koja bi rado svima silama zamesti svaki trag slovenskom narodu. Govor Brejčev bio je pozdravljan burom odobravanja. Iza njega govorio je hrvatski predsjednik kongresa *dr. Velimir Deželić:* »Preuzvišena, presvijetla, velemožna, velecijenjena gospodo! Osjećam svu veličinu ovoga časa u srcu svojem, kad kao hrvatski predsjednik prvog slovensko-hrvatskog kongresa nastupam svoje mjesto. U ovo crno, u ovo olujno doba, kad vihar vije, a oluja mete ne samo Evropom, nego i čitavim svijetom, u ovo doba, kad naši živci bivaju uzbuđeni novim mislima, novim podražajima, novim patnjama, novim događajima, novim porazima i novim pobjedama, u ovo teško doba, kad se tako brzo živi, a još brže umire, jao čovjeku, koji sunca ne ima, sunca vječitih idejala, sunca svete vjere. Milijuni ginu i umiru u vječitom očaju, padajući iz Scylle u Charybdu; lutajući od bludnje do bludnje teže, da nestanu u vječnoj Nirvani. Milijuni se gube u tmini, jer ne će da vide sunca vjere. Mi katolici upiremo oči svoje u čvrstu hridinu Petrovu, koje ne će pobijediti vrata paklena i neustrašivo stojimo gledajući na nju, koja je danas veća nego ikad prije, jača nego ikad prije. Zapanjeno stoje vijekovi pred veličinom ove pojave, pred ovim čudom nad čudesima. Mru kraljevstva, mru gradovi — kako veli veliki hrvatski pjesnik, ali ona sveta, velika, sjajna, vječna crkva, samim Bogom sazdana, samim Bogom čuvana, još je ovdje i ostat će od vijekova u vijekove.

Bijesno se uzdižu sablasti prošlijeh vijekova, grče pesti i hule.

Ustaje vijek Neronov i viče: Još si tu!

Ustaje vijek Dioklecijanov i huli: Još si tu!

Ustaje vijek Julijana apostata i sopće: Još si tu!

Ustaju vijek Focijev, Luterov, Voltairov i Nietzscheov i bijesni urlaju u nemoćnom bijesu: Još si tu!

I plaču i cvile i hule i padaju u prah i tminu i raspadaju se u ništa.

I idu vijekovi i bježe u tamninu vječne noći i doći će i zadnji vijek, vijek ledene smrti, vijek, kad će doći na oblacima Onaj koji će suditi živima i mrtvima, i vidim u duhu, kako će i onaj koji diže ruku proti hridini Petrovoj, morati prignuti svoju šiju i uskliknuti riječi: Pobjedio si Galilejac!

I čovjeku nehotice kleca koljeno u prah, kad to zna, kad to vidi, kad to sluti i zanosno mu drhće srce u grudima i nehotice mu izlaze na usta riječi: Credo, vjerujem. I taj credo opetuje se od vijekova u vijekove. I naš slovensko-hrvatski kongres nije drugo nego jedna velebna ispovijest vjere, i sjajna manifestacija katoličke misli pred očima cijeloga svijeta. (Živahno pljeskanje).

I da naš kongres nije ništa drugo već samo ispovijest vjere slovenskoga i hrvatskoga naroda, već bismo morali biti s uspjehom zadovoljni. Ali naš kongres ima još i drugu svrhu, da u njem raspravimo o najvitalnijim pitanjima, socijalnim i prosvjetnim našega naroda. Naš kongres ima zadaću, da stvori osnovku za katolički život budućih decenija i taj rad bit će sudbonosan po naš narod. Pa što da zaželim, otvarajući prvu skupštinu toga kongresa? Što drugo, nego da gospodin Bog blagoslovi naš rad.

Naš kongres prvi je zajednički slovenski i hrvatski. Čvrsto stoji jedan uz drugoga Slovenac i Hrvat, visoko dižući barjak katolicizma. Narod hrvatski i slovenski jedini je narod na slavenskom jugu, koji je sačuvao vjeru katoličku, vjeru svojih otaca, onako, kako ju je primio na početku. Narod hrvatski i slovenski zna, da mu je ta vjera sveta baština pradjedova, za koju mora živjeti i umrijeti. Narod slovenski i hrvatski zna, da mu se uz tu vjeru veže i opstanak. On znade, da je slovenska slava i hrvatska slava, slovenska patnja i hrvatska patnja, da je život slovenskoga naroda i život hrvatskoga naroda. Ali nemojmo zaboraviti, da bi smrt slovenskoga naroda bila i smrt hrvatskoga naroda.

Otvarajući dakle prvu svečanu skupštinu ovoga kongresa želim, da onako vječna, nepobjediva, sveta, veličajna, kao što je crkva katolička, isto tako bude nepobjediva, sveta, veličajna, vječna ljubav i sloga slovenskoga i hrvatskoga naroda. (Burno odobravanje).

Nato je *dr. Janko Šimrak* govorio hrvatski svečani govor:

»Preuzvišena, presvijetla, prečasna i mnogoštovana gospodo, dragi moj narode slovenski i hrvatski!

Evo nadošao je svečani dan prvoga velikoga zajedničkoga slavlja slovenskoga i hrvatskoga naroda, otvorila su se zlatna

vrata prvoga zajedničkoga rada Slovenaca i Hrvata na temelju čvrstih i neoborivih principa katoličke vjere.

Zaista, ovo je veliko slavlje, doista, ovo je sveti dan! On imade da zapali u grudima hrvatskoga i slovenskoga naroda novu vatru ljubavi i odanosti prema vjeri djedovskoj, za koju proliše svoju krv svetačku toliki heroji slovenskoga i hrvatskoga naroda, novu vatru ljubavi prema domovini, novi žar uzajamne bratske ljubavi Hrvata i Slovenaca, koja nikad više ne će ugasniti, dokle god bude hrvatskoga i slovenskoga imena.

Ova velebna katolička manifestacija imade da probudi slovenski i hrvatski narod na novu borbu u znaku svetoga križa, da mu dadne novi život, da ga pridigne, ojači, učvrsti, da mu svijetlom svetoga evanđelja pokaže put, kojim od sada imade da krene, e bi došao do cilja svoga.

Dä, ovaj prvi slovenski i hrvatski katolički kongres imade da dovede slovenski i hrvatski narod u svim našim pokrajinama do čvrstoga uvjerenja, da imademo iste idejale, da ćemo samo zajedničkom borbom pod okriljem naše svete katoličke vjere i katoličke misli doći do zajedničke pobjede i zajedničke slave.

U istinu, ja ističem i velim: ovo je historični čas, štono mora u svjetlu Hristove nauke da razotkrije čitavu prošlost slovenskoga i hrvatskoga naroda, da mu pokaže staze budućnosti.

Gospodo i narode!

Gle, ja najmanji dobih danas čast, da pozdravim u ime Hrvata ovu velebnu slavu.

Radi mnogih nevolja, radi teških neprilika nije mogao hrvatski narod, kao što je živo žudio, da dođe u dugačkim povorkama na zajednički slovensko-hrvatski katolički kongres. Ali zato dohrliše pod vodstvom i okriljem hrvatskoga episkopata, pod katoličkim zastavama u prijestolnicu slovenskoga naroda stotine izabranika i ponajboljih predstavnika katoličkoga hrvatskoga naroda i donesoše njegove pozdrave slovenskom narodu, njegove želje, da ovaj prvi zajednički slovensko-hrvatski katolički sastanak rodi dobre rodove.

Danas se sastadoše u bijeloj Ljubljani Hrvati katolici iz naše kraljevine Dalmacije, u kojoj se krije sva slava i veličina hrvatskoga naroda u slavnoj prošlosti; danas dođoše ovamo predstavnici zaboravljene Istre izmučeni u teškim borbama; danas se rukuju s braćom Slovencima u glavnom njihovom gradu Hrvati sa obala našega divnog, toliko oplakivanog hrvatsko-slovenskog Jadrana. Uz njih se redom redaju stotine Hrvata iz slavne naše Banovine, iz Bosne ponosne, iz Hercegovine. Svi ovi donesoše slovenskome narodu i katoličkom kongresu pozdrave hrvatskoga naroda od Zemuna do Kotora. Kako njihova srca biju i osjećaju, tako biju i osjećaju srca čitavoga hrvatskoga naroda, kako njihova usta govore, tako govore usta svega hrvatskog roda.

Nadbiskup-koadjutor dr. Ante Bauer
(Zagreb).

Nadbiskup dr. Mihael Napotnik
(Maribor).

Dr. Gustav Baron (Zagreb):
predsjednik hrvatskoga central. odbora.

Gospodo!

Prije trinaest godina imadijasmo mi Hrvati prvi hrvatski katolički kongres, a sada evo dođosmo u Ljubljanu na drugi hrvatski katolički sastanak, da se na vrelu i izvoru čistih i nepomućenih idejala katoličkoga rada slovenskoga naroda okrijepimo, ojačimo, učvrstimo, da udarimo nove duboke temelje katoličkog života i katoličkog pokreta u hrvatskim zemljama.

Katolički pokret u Hrvatskoj još je u povojima, u pelenama. Oko naprednog i radikalnog katoličkog barjaka okupljala se dosad uzdanica naša, naša hrvatska mladost. Iz malenih i poniznih početaka narasao je naš mladenački pokret do velebne manifestacije, do dobro uvježbane vojske, kojom se mi možemo i moramo podičiti, koja je zvijezda danica hrvatskoga dana.

Slovenski narod daleko je pred nama. Katolička misao, katolička organizacija postavila ga je u kratko vrijeme uz bok najkulturnijih, najprosvjetljenijih naroda. Da, Slovenija viče u lice svima neprijateljima katoličanstva, da katolička misao nije mračnjaštvo, da je ona napredna, savremena i prosvjetna. Katolička ideja podigla je slovenski narod na gospodarskom polju tako visoko, da je Slovenac danas gospodar na svom pragu i da se on ne boji neprijatelja napadača ni sa koje strane. Imena slovenskih preporoditelja Slomšeka, Jegliča, Kreka, Šušteršiča, Lampeta i drugih ostat će nezaboravna u historiji slovenskog naroda, a dao Bog dobili mi Hrvati ovakove preporoditelje!

Rekoh, mi smo Hrvati došli ovamo, da se ugledamo u Vaš uzor, braćo Slovenci, da krenemo Vašim putom. Još je živa vjera u hrvatskoga naroda, još se on s oduševljavanjem gomila oko zastave, na kojoj je napisano: Za krst časni i slobodu zlatnu. Ali — kako je netko lijepo rekao — »jaka je u našem narodu i moćna vojska, koja hoće da prekine s predajom; pa traži, da načela našega narodnog života, naše prosvjete i kulture postave na nekršćanske osnove, i život i povijest našega naroda okrene na druge nekršćanske staze i putove«.

Zato je teška i velika dužnost svih nas Hrvata katolika, da okupimo hrvatski narod u katoličkom taboru, da ga ogradimo čvrstim i visokim zidom katoličkih radikalnih organizacija, jer bi u brzo mogao doći čas, kad će katolički narod u katoličkoj Hrvatskoj postati krvnim neprijateljem katoličke akcije i katoličkih idejala i nadimka slavnog, što je dan ocima našim »antemurale christianitatis«.

Hrvatski katolički narod diže sklopljene ruke prema licima našim i moli nas, da ga podignemo, da mu pomognemo nevoljnome i bijednome.

Gdje imade Hrvata katolika, koji se neće odazvati ovomu vapaju? Ujedinjeni s braćom Slovencima stupajmo u borbu za svetu stvar! Hrvati i Slovenci borili su se nekada kao junaci

rame o rame pod istim barjakom proti ljutom neprijatelju. Danas ih evo ujedinila i združila katolička misao, da se bore za nju. U tom znaku cvanut će zora slovenskom i hrvatskom narodu«. (Živahno pljeskanje).

Iza toga je govorio u ime Slovenaca dr. Hohnjec o temi: »Katoliško izobraževalno delo«.

U utorak 26. augusta u 5 sati po podne bila je druga svečana sjednica kongresa. Na njoj je govorio svečani hrvatski govor *dr. Stjepan Markulin* o temi: «*Znamenitost kat. sastanka za hrvatski katolički pokret*».

«Preuzvišena, presvijetla, prečasna i velecijenjena gospodo! Dužnost je moja govoriti ovdje o važnosti ovoga velebnoga sastanka za nas Hrvate i za naš katolički pokret. Iskreno me veseli, što mi je riječ podijeljena danas, jer mogu tim laglje udovoljiti svome zadatku, pošto je sav rad u sekcijama dovršen. Već sada se može ustvrditi, da je uspjeh ovoga sastanka vanredan za našu akciju, te da je daleko natkrilio svako naše iščekivanje. Nije tome davno, upravo pred deset godina, osnovalo se u Beču prvo hrvatsko katoličko akademsko društvo »*Hrvatska*«, da započne odozdo katolički preporod Hrvatske. Dobro promišljena ideja, da se ponajprije uzgoji novi naraštaj, koji će po vremenu uzeti akciju u svoje ruke, pala je na plodno tlo, te je na sve strane stala tjerati mladice, koje se napokon razviše u bujni hrast hrvatskih đačkih organizacija. Iza »Hrvatske« dođoše ostala katolička akademska društva u Zagrebu, Gracu i Insbruku, te čitavi niz ferijalnih akademskih društava, koja tvore jedno kolo. Bez okolišanja možemo reći, da su đačke organizacije najveći ponos i potpuno jamstvo za uspjeh našeg pokreta. (Odobravanje). Iz đačkih se redova vinuo *seniorat* do najveće važnosti, jer on već rađa plodove prvoga rada. Na drugoj se strani pažnja posvećuje radu i napretku hrvat. katoličkih *omladinskih društava*. Ne ima doista zahvalnije zadaće, nego seljački svijet, srce narodno očuvati u katoličkim društvima od zla naše dobe. Mirne duše možemo reći, da je uspjehom ovoga pokreta skopčan uspjeh cijele narodne akcije, jer izgubi li se narod, izgubljeno je sve. Stoga se u najnovije doba toliko radi na osnivanju omladinskih društava, tako da su već ove godine istupila organizirana pred javnost, priredivši u Spljetu vanredno uspjeli općeniti sastanak; a u Pazinu tečaj za vođe omladinskih društava. Veliki broj prisutnih naših omladinaca može se s ponosom vratiti kući i javiti svojoj braći, da iza njih stoji snažan pokret, koga ne će uništiti nikakove nepogode. (Živjeli!) — *Radničko je pitanje* kod nas slabo obrađeno, pa i broj organiziranog radništva relativno neznatan. Brza je pomoć potrebna, jer ovaj prevažni stalež ne smije ostati zapušten, niti smije da bude bez čvrste organizacije. *Djetićka društva*, iz kojih dolaze naši obrtnici, rade na više mjesta, ali ona nijesu u dostatnoj svezi, pa stoga nema pravoga sustavnoga rada. *Marijine kongregacije* živahno rade i sveudilj napreduju tako, da je već spremna čitava vojska Marijine djece. Dioba rada u sekcijama kongregacija s uspjehom napreduje, te su pojedine kongregacije pokazale znatne uspjehe na polju karitativnom, literarnom i drugom. Jedno im manjka: jedinstvo. Sa žalošću valja spomenuti, da hrvatske Marijine kongregacije nijesu do sada imale svoga zajedničkog sastanka, a jednako, da ga nijesu imale niti vođe njihove. *Treći red sv. Franje* u tome je već poskočio naprijed, jer je prošle godine držao u Zagrebu uspjeli sastanak vođa trećega reda, a ljetos se opet javio i na našem kongresu posebnim sastankom. (Živjeli!) *Karitativno djelovanje* u rukama je muškaraca, koji rade u društvu sv. Vinka, a još većma u rukama katoličkih žena, koje su osnovale Jelisavino društvo i Patronaže za zaštitu mladih djevojaka. U novije vrijeme vodi se briga i za iseljenike, te je hrvatsko društvo *sv. Rafaela* stalo već djelovati. Pitanje *unije* istočne i zapadne crkve nije indiferentno za nas, već se interes za njega sve više i više budi u svim krajevima. Tome doprinosi najviše Apostolat sv. Ćirila i Metodija svojim divnim djelovanjem. *Znanstveni se rad,* napose na polju kršćanske filozofije, posvuda promiče. Osnutak Leonovog društva i Staroslavenske akademije na Krku tako su svjetle pojave našem pokretu, te ih punim pravom ubrajamo medju temelje našeg nastojanja. *Svećeničke zajednice* posvuda ustrajno rade gojeći medju svećenstvom bratsku ljubav, jedinstvo i slogu.

Kruna svemu našem dosadanjem radu je bujni razvitak *naše štampe,* koja je tako razvita, da ne ima organizacije bez svoga glasila. U svrhu promicanja katoličke štampe osnovana su i dva društva. U jednu reći: mi nijesmo više na početku, mi smo na svim poljima zakoračili u akciju. Veliki ovaj rad tražio je, da se jednom pregleda i sustavno procijeni njegova vrijednost, te da se svi radnici prvi put sastanu na jednom mjestu i dogovore o budućem nastojanju. Potrebito je dakle bilo iznesti jednom čitavi taj rad u cijeloj formi i udahnuti mu duh jedinstva. Prvi je za takvim sastankom vapio pred dvije, tri godine splitski »Dan«, a njegovu su misao dalje izvodili ostali katolički listovi i novine slažući se svi u tome, da valja čim prije sastanak prirediti. Hrvatski narod nije mogao u to doba radi nutarnjih i vanjskih prilika, kao radi gospodarske situacije prirediti onakav katolički kongres, kakav mu je bio potreban. U to dođe poziv Vaš, braćo Slovenci, da dođemo ovamo, da s Vama zajedno zborujemo. (Burno klicanje). Vaš poziv prihvatismo iz dna svoje duše znajući, da ćemo doći među svoje (oduševljeno odobravanje), koji će nas iz nesebične ljubavi primiti. Iz gornjeg mog razlaganja o stanju naše akcije i njezinim potrebama vidjet ćete također, koliko je dobročinstvo

slovenski narod iskazao hrvatskome narodu omogućivši mu priređenje kongresa. Mi Vam se ne ćemo nikad moći dostojno odužiti za ovaj dar bratske ljubavi. (Oduševljeno klicanje). Braćo! Iz sjednica naših sekcija, koje obdržavasmo jučer i danas, izađosmo ujedinjeni, snažni i neoborivi, s potpunim programom za svoju budućnost. Sve to imademo Vama zahvaliti. (Urnebesno klicanje i odobravanje). Mi osnovasmo Hrvatski katolički *narodni savez,* mi izabrasmo odbor, koji će se brinuti za provedbu svih zaključaka ovog kongresa, mi postigosmo više, nego se nadasmo. To su plodovi, to uspjesi ovog kongresa. Konačno ne mogu propustiti, da se ne zahvalim dičnom našem episkopatu, koji je ovamo došao u velikom broju, da čuje izvještaje o stanju naše akcije, da sasluša naše potrebe i težnje, te da ih po svojoj moći privede u život. (Živjeli biskupi). Prvi puta nam je pružena zgoda, da svojim crkvenim pastirima izložimo svoje misli neposredno, u ovako velebnoj slavi. Bit će to od velike koristi za svu budućnost našega rada, koji mora, da se razvija u djetinjskoj ljubavi i odanosti prema sv. Stolici i našem episkopatu. (Oduševljeno odobravanje). Držim, da mi je u ovim kratkim potezima uspjelo prikazati važnost kongresa za hrvatski katolički pokret, ali molim, da se po kratkoći mojih riječi ne tumači njegova vrijednost. (Živahnost). Ne mogu svršiti drugačije, nego sa željom, da se nakon ostvarenja i ispunjenja zaključaka ovoga kongresa sastanemo opet mi Hrvati i Slovenci u bratskom zagrljaju — u radu za katoličke i narodne idejale, na čast vjere i domovine».

Iza dra. Markulina govorio je Slovenac dr. Lavrenčič o katoličkim načelima u javnom životu ističući, kako je dobar kršćanski život temelj i osnovka svemu. Zato preporuča, da inteligencija stupa u religijozne organizacije. Ne treba se bojati otvorenih protivnika, nego moramo na one paziti, koji su k nama došli bez kršćanskoga uvjerenja, da ih što prije izbacimo iz svoje sredine. — Zatim je govorio hrvatski svečani govornik prof. Ferdo Rožić o temi: «*Kulturno jedinstvo Slovenaca i Hrvata*».

»Promatrajući sve ovo, što se ovih dana zbiva u ljubljenoj Ljubljani, pa zaokruživši očima širom dvorane ove, velebni zbore, i zaronivši zrakom pogleda svoga u dno duše svakoga Vas vidim, gdje tu bujnim životom živi samo jedna misao, jedna samo želja: kako da nađemo što sigurnije puteve i što bolja sredstva za sveukupni, duševni i tjelesni napredak i sreću naroda našega slovenskoga i hrvatskoga. O, kako mio i drag bio bi Vam onaj glas, koji bi povoljno i istinski odgovorio toj Vašoj želji, rekavši Vam, gdje su ti putevi, koja su to sredstva!

A ja čujem taj glas. I Vi ga čujete. Čujmo ga svi, gdje nam se glasa i govori, gdje nam dovikuje moćno i snažno: Slovenci i Hrvati, u jedan red, jedan red bojni i gusti, čovjek do čovjeka!

Ja ga čujem. I Vi ga čujete. Čujmo ga svi, gdje nam se glasa a u dvije boje: gdje nam to dovikuje *razum,* gdje nam ovako dovikuje *srce.*

Demon rata, Mart, demon borbe na život i smrt, ne blista samo u mjedi kacige i oklopa; ne siplje samo bijesan vatru iz očiju svojih srćući po bojnome polju među šikarjem i kamenjem; ne ništi života samo tako, da reže žile i lije krv. Ne, — on znade i u drugom obliku službu svoju: on se znade preodjeti i u salonsko odijelo te mjesto po opustošenom, izrovanom polju stupati po glatkom, osvjetlanom podu, i tu, prevukavši lice velom hinjenoga mira, smišljati zator i propast čitavome narodu. A pred njim, pred ovim demonom što ste vi, Slovenci i Hrvati, ako ste odijeljeni jedni od drugih?! Kao dvije omanje čete, koje, makar svaka za sebe i najhrabrija bila, moraju pred pretežnijim dušmaninom klonuti i izginuti. Hoćete li živjeti, hoćete li pobjede stjecat, hoćete li napredovati: u jedan red! — tako nam dovikuje mudri, pronicavi i dalekovidni razum. A srce? Ono nas sjeća majčinoga miloga krila, na kojem slušasmo reć bi istu materinsku riječ; ono nas sjeća bratstva našega i zove nas glasom mekim, glasom punim čežnje, da dođemo blizu, da se zagrlimo, da se sjedinimo; zove nas u jedan red, zove nas u jedinstvo, i to ponajprije u ono jedinstvo, koje je najvažnije, zove nas u jedinstvo duha, u kulturno jedinstvo. Da, najvažnije, jer ono je temelj, na kojemu se mora izgraditi svako drugo jedinstvo, a bez kojega nijedno drugo jedinstvo nije čvrsto, nije sigurno.

Kulturno jedinstvo ili jedinstvo duha veže jače nego što se vežu među sobom niti najfinije tkanine, nego što se vežu ludžbena počela u nova tjelesa, nego što vežu mišične tetive pojedina uda tijela ljudskoga; veže jače nego što veže rod, nego što veže krv!

U ovakovo nas jedinstvo zove razum, zove srce.

Tek mogao bi tko zapitati: Ta zar mi nijesmo već u jedinstvu duha? Zar nam nijesu misli zajedno? Zar nam nijesu osjećaji puni međusobne ljubavi? Zar nam se mišljenje ne sastaje u istim snovima? Zar nam ne gore čuvstva istim plamenom? Jest, sve je to istina, sve to i sam vidim. Ta kako je nas Hrvate svezala sa svom Slovenijom već samo slovenska pjesma! Ona divna slovenska pjesma, koja je nebrojeno puta odjeknula od stijena po našim domovima i u prirodi od naših gora; koja je, meka i nježna, nebrojeno puta ustalasala naše grudi i orošeno nam oko okrenula tamo, gdje »bliz Triglava čolnič plava«; dok je opet hrvatska »Lijepa naša« ponosnim dostojanstvom svojim svima Vama otkrila glave i prignula ih na poklon zajedničke nam »zemlje mile, stare slave djedovine«.

A kada si dolažasmo u pohode, zalepršaše visoko zastave, vaše i naše trobojke, poletješe zrakom šeširi, zabijeliše se bi-

jele marame u bijeloj ruci, na tisuće pozdrava dolazilo vam je u susret! Jest, postoji veza među dušama našim, za što ima još i drugih znakova, a jedan od njih jest svakako i ovo zajedničko naše zborovanje.

Ali sva ova dosadanja veza čini mi se za velika djela još preslabom; čini mi se, kao da je samo od tanke svilene vrpce, svezane tek na lako razvezivu zavezicu. Samo jedan lagani poteg bilo za lijevi bilo za desni trak kadar je da rastavi krajeve te svilene vrpce, i narodi će nam udariti svaki svojim drumom. Da se to nikad ne dogodi, treba daleko čvršće veze ne na lako razvezivu zavezicu, nego u jači čvor, jači nego što je bio čvor gordijski, tako te ga niti aleksandarska ruka razriješiti ne će moći.

Oj ne, neka se nikad ne rastali šećer slovenske pjesme u ustima hrvatskim; oj, neka nikad ne zamru hrvatsko-slovenski pohodi, gdje se pri susretu ruke šire a u lice se ljube, ne! — ali usporedo s time neka se pred očima našim, kad se razgledaju širom dviju nam domovina, neka se ukazuju raznovrsni kulturni pojavi, kulturne gradnje, kulturni narodi, živi i jasni, snažni i bujni, koji slični među sobom, koliko je to iole moguće, neka odavaju naše duševno jedinstvo sve čvršćim i jačim, sve dubljim sve tjesnijim. Neka nam domovine budu kao dvije bašče, koje čim u njih zađeš, vidiš, da ih gaje dvije skladne baščovanke, dvije rođene sestre po krvi i duhu. Svuda jednake staze, puteljci i grede, svuda jednako i slično zelenje, povrće, voće i cvijeće. A na dnu i jedne i druge bašče sjenica jednako visoka, široka i duga, i obavita bršljanom na sve strane jednako vođenim kao kod iste ruke. Da, kulturno jedinstvo Slovenaca i Hrvata treba da bude provedeno kroz sve sastojine i tvorevine kulturne, na duševnom i na materijalnom polju: u vjeri, znanosti i umjetnosti, u gospodarskom, trgovačkom i industrijalnom pravcu.

No kao čarovan cvijet željene one potpune sreće, koja cvate samo u zemlji prosjane čežnje; tako je još daleko ovo jedinstvo. Daleko je, ali nije predaleko; nije opet tako daleko, da se doseći ne bi moglo. Dakako, da ga nikad doseći ne će moći duh slab, malodušan i sanen, nego će ga moći doseći duh budan, krjepak i poletan, koji će jedne zaprjeke i zagrade rušiti udarcem silnoga vjetra, a druge prelijetati lijetom orlovskoga svoga krila. Taj novi, taj stvaralački duh treba da se u nama probudi, ili u koliko se već probudio u pupoljku našem, u mlađem našem katoličkom koljenu, treba da se sve više stvara, raste i širi. A neka se ne boji on, taj duh, dok će raditi za carstvo Božje a kraljevstvo narodno, neka se ne boji za sunce, da mu ne će svijetliti, da ga ne će grijati, i neka se ne boji za rosu, da ga ne će napajati i da ga ne će hladiti: Kao graditelj ovakova carstva i kraljevstva uvijek će imati i žuđenoga sunca i žeđene rose. *Isus Krist — sunce; narodni genij — rosa.* U toj

školi, u školi tih dvaju zajedničkih učitelja, učit će taj novi naš duh stvarati nova djela za zdravu preobrazbu našega narodnoga života a u pravcu kulturnoga jedinstva slovensko-hrvatskoga. U školi nebeskoga Učitelja Isusa Krista, koji najživlje živi — gdje? — Gdje drugdje, ako ne u katoličkoj Crkvi! Kao što je ono nekada Gospod Bog hodao po raju zemaljskom, tako isto Gospod Bog u drugoj božanskoj osobi hoda i najživlje živi samo u katoličkoj Crkvi, samo u njezinu svetohraništu. Pa kao što je zemaljski raj baš po tom, baš po nazočnosti Božjoj bio najvećma pravim rajem, tako je katolička Crkva baš radi iste nazočnosti Božje u jednu ruku već sama u sebi raj, a u drugu ona je radi toga jedina kadra, da na zemlji sveudilj stvara rajske prilike, u koliko je dakako nakon prvoga raja drugi raj uopće moguć; ona je baš radi toga jedina kadra graditi najsolidniju zgradu kulture: ona, koja je ropske razvezala ruke, te je tako na milijune tih ruku učinila sposobnim za slobodno kulturno djelovanje; ona, koja je najćudoredniјim svojim dahom nadahnjivala pojedince i cijele narode, te im istim tim dahom davala najžilaviju snagu za svaki koristan kulturni rad; ona, koja je dobivenom ljubavlju Božjom vezala rane, sušila suze, smirivala uzdahe; ona, koja je radi najbliže svoje blizine prema Najvišem Duhu tako visoko dignula duh ljudski, te ga posve udomila u krajevima umjetnosti i znanosti, — ta i takova Crkva sa svojim nebeskim učiteljem ne će li biti kadra i za buduće da bude najsavršenijom školom novome našemu stvaralačkome duhu!

Isus — Krist — sunce; narodni genij — rosa. Narodni naš genij, koji je osvojio velebni Jadran, Bled i Triglav; koji je sazdao jezik, štono «zuji, zveči, zvoni, zvuči, — šumi, grmi, tutnji, buči»; koji je sačinio narodnu književnost, te su joj se divili i klanjaoci Homera; narodni genij, koga radi nutarnje njegove vrednote i dobrote zove naš pjesnik prvak «ključarem neba». Jest, i to je učitelj, pred koga je slast kao učenik sjesti. Učitelji dakle velji svaki za sebe, pa kamo li ne će da to budu u skladnom spoju!

Bit će u budućnosti, kao što su bili već u prošlosti daljnoj i bližoj. Iz njihove zajedničke škole ne izađoše li oni udivljenja vrijedni graditelji glagoljsko-narodne službe Božje, toga, prema svojoj naravi i ostalim okolnostima, privilegija jedinoga na čitavome tome svijetu; iz njihove zajedničke škole ne izađoše li oni četirstoljetni junački borioci, «srčbe božje hrabri osvetnici», oni branitelji i obranitelji zapada i višestoljetnoga zapadnoga kulturnoga rada; ne izađoše li osnovatelji republike, kojoj je i Napoleon zaviđao; ne izađoše li mnogi umnici katoličkoga i hrv.-slov. osjećaja, umnici poput Marulića i Gundulića, Palmotića i Gjorgjića, Boškovića i Katančića, Kačića i Martića, Valvasora i Miklošića, Slomšeka i Gregorčića i plejada drugih; ne izađoše li iz te škole i današnji sjajni organizatori slovenskoga

naroda? Sve su to učenici ovih dvaju složnih učitelja. U toj spojnoj školi učeći i novi će stvaralački slov.-hrv. duh stvarati nova kulturna djela i po njima novo kulturno jedinstvo obaju nam naroda.

Ja se nadam, ja se pouzdavam u to, jer se u toj školi nalazi sila najjača, sila, kakve nema nigdje drugdje. I ja već vidim, gdje se taj duh diže kao mladi div, kao mlado sa istoka sunce. Ja vidim, kako ispod njegove ruke izlaze sve ljepše kulturne tvorevine: i na duševnom i na materijalnom polju. Ja vidim, kako iz njegove bajne radionice izlijeće poezija kao lakokrila ptica pojući kao naš slavuj a bojadišući se bojama našega češljugara, da se onda digne kao ševa k nebu, k Bogu svome; ja vidim, kako nastaje slikarstvo kao lijepo i stidno poljsko i gorsko naše cvijeće; ja vidim, kako se izvaja kiparstvo, kako tvrdi kamen poprima meke i žive crte lica, karakterne crte pravoga našega čovjeka, rodoljuba i vjernika; ja vidim, kako se listovi knjige bijele pune s rezultatima naučnoga rada na slavu Boga i naroda.

Sve ja to vidim i gledam, — da mi se zatim skoro pred očima mojim ukaže druga slika: oko radionice sakupila se odlična kita slov.-hrv. mnogostrukih školovanih obrazovanika ili inteligenata te se rukuju i grle i ljube kao braća, svijesna ne samo istokrvnosti svoje nego svijesna i toga, da su istih misli, da su istih osjećaja. Jedna četa, jedan bojni red. Srca živo kucaju, oči plamte željom: sve svoje opremljene te izbrušene moći zaposliti na probit puka svoga. Srca življe kucaju, oči plamnije plamte, krila rastu, i evo se za čas digoše, da ponesu krilatnike svoje među ostalu, među *pučku braću svoju.*

Prema predašnjemu radu potrostručenim silama nastavit će i u savršavat će djelo svojih predaka. Sipat će svijetlo istine u područje uma i ulje dobrote liti u uljanicu srca. Gradit će moderne kule nabožnosti, prosvjete i gospodarskog jačanja. Vodit će ih naprijed po jednoj te istoj osnovi; vodit će ih prema vrhu jednoga te istoga kulturnoga ideala: gdje u znaku Boga trojednoga imadu sve moći ljudske, duševne i tjelesne, savršeno raditi za boljitak naravni i nadnaravni, za sveopću dobrobit kako pojedinaca tako i cjelokupnoga naroda slovenskoga i hrvatskoga. Tada istom, kada bude proveden i ovaj veliki posao u *sredini samoga puka,* tada kada se sv. Hieronim i sv. Hermagora, sv. Jeronim i sv. Mohor budu mogli zamisliti onako skupa, onako bratski naslikani, kao što sv. Ćiril i Metod, tada istom moći će se reći: između Slovenaca i Hrvata postoji snažno, postoji nerastavno kulturno jedinstvo, siguran i nerazvrljiv temelj svakome drugome jedinstvu; tada, kada bude jedinstveno radilo ne samo pero, kist i dlijeto nego *i ralo i vijak i kladivo;* tada, kada bude svaki naš čovjek, kada bude svaki član slovensko-hrvatskoga naroda i u zlatnom sjaju sunca, i u srebrnom titraju zvijezde, i u blagoj tišini plavoga neba, i u nemiru te grmljavini neba oblačnoga; kada bude svaki naš čovjek i u blistavoj kapljici rose, i u boji te mirisu malenoga cvijetka i u sitnom cvrkutu ptice i u jedva čujnom zuju mušice, kada bude svaki naš čovjek u svemu tome isto gledao, *isto* čitao, kada ga sve to bude ispunjavalo *istim* mislima i istim čuvstvima: jednom riječju, kada svaki naš čovjek bude imao jedan te isti kršćanski *svjetski nazor,* tada će — uz jednake i slične kulturne tvorevine i uz najživlji narodni osjećaj — tada će se moći reći, da smo kulturnim jedinstvu najuže povezani u svrhu konačnih naših ciljeva.

A koji od naših dvaju naroda prvi nešto bolje i ljepše izgradi, neka time na drugoga utječe. U narodnoj našoj istoriji bilo je već više različitih međusobnih utjecaja. Mimoići ćemo one utjecaje iz starije i najstarije povijesti, pa spomenuti s nekoliko riječi samo one mlađe, na kojima djelomice još danas počiva naša kultura. Što je bio nama Hrvatima biskup Maksimilijan Vrhovac u predilirsko doba: da je bio čuvar i branič hrv. nam narodnosti, to mi vrlo dobro znademo; ali znademo i to, da je smisao, i dublje spoznavanje i ljubav k narodnome jeziku pa po tome i k samoj narodnosti dobivao i crpao naš biskup od poznanstva i dopisivanja sa znamenitim vašim učenjakom Kopitarom. A u drugu opet ruku poznato je kako se veliki onaj Ilir Stanko Vraz upalio ognjem narodne ljubavi baš u Hrvatskoj, na živom ognjištu rodoljubnoga Ilirizma, — pa onda kako je iz Hrvatske i pismima i putovanjima potpirivao tu istu ljubav po svoj Sloveniji. «Kaj sem na Hrvaškem našel, vam ne morem opisati», tako kliče i piše prijatelju Cafu Vraz kod prvoga koraka na hrvatsko tlo. Dok mi opet dolazeći na vaše tlo slovensko pisat ćemo i pripovijedat ćemo po Hrvatskoj: Što smo u Slovenskoj našli, ne možemo vam opisati!

Jest, braćo Slovenci, danas je, osobito s obzirom na socialno-praktičan rad, vaš utjecaj na nas neosporiv. A mi ga osjećamo ugodno, osjećamo ga, kako se nakon sparnoga zastoja osjeća povjetarac, kada lagano zastruji. Pa gledajući, kako na temelju toga rada slovenska gruda ne izlazi više iz slovenskih ruku, nego ostaje slovenska, pada mi pred oči druga slika, slika žalosna, kako u jednom dijelu naše domovine, u Slavoniji, hrvatska gruda izmiče iz ruku hrvatskih te postaje tuđinska.

No u taj čas pada mi i jedna praktična misao. Uslijed današnje naime svijesti o velikoj vrijednosti rada pojedinci veoma teško mogu da izdrže u svojim rukama velika zemljišta, pa se ta zemljišta prodaju a onda trgaju i komadaju. A mjesto da ih tuđinci pokupuju i podijele među sobom, dođite uz pomoć svojih jakih novčanih i gospodarskih organizacija, dođite vi, braćo, dođite vi, praktični Slovenci, u naše plodne slavonske krajeve, dođite i budite dobar kvasac onoj našoj zemlji; dođite i vršite zdrav utjecaj na nas.

Jer doista, samo izmjeničnim utjecanjem moći ćemo stvoriti ono željeno kulturno jedinstvo, te stvorivši ga uništiti de-

mona, koji nam radi o zatoru, i ostvariti želju srdaca vaših: napredak i sreću bratskoga naroda slovensko-hrvatskoga!«

Iza prof. Rožića govorio je Josip Srebrnič i dr. Evgen Lampé.

— U srijedu dana 27. augusta bila je prije podne zaključna svečana sjednica kongresa. Najprije govorio zastupnik Grafenauer o katoličkoj i narodnoj školi, a onda prof. Mantuani o vjeri i umjetnosti, dr. Jure Adlešić o ljubavi prema domaćoj grudi. Iza njega govorio je hrvatski govornik vitez Mahulja, učitelj iz Omišlja, o temi: *Skrb za omladinu.*

«Zapala me časna zadaća, da u kratko prozborim o najvećoj uzdanici našoj, o mladeži našoj — na kojoj, kako dobro poslovica veli, svijet ostaje i koja je nada svijeta. Ova će do deset, dvadeset godina preuzeti glavnu ulogu u našoj javnosti, pak kakvu ćemo tu mladež uzgojili, onakvu ćemo i budućnost imati. Taj uzgoj mora da započne već u najnježnijoj dobi. Najprije ga prihvaća kuća, kojoj domala stoji uz bok crkva, a kasnije dolazi i škola. Važnost tih triju faktora je prevelika, ako i nije baš svuda odlučna, radi prilika, u koje je došlo dijete po dovršenoj školskoj dužnosti. Ovu prvu periodu odgoja ne možemo da ovdje istražujemo, jer vlastitosti pojedinih obitelji i propisi školškoga zakona ne dozvoljavaju nagao prelaz, nego traže odulji referat, česa ovdje ne možemo podati, jer je svrha ovih riječi, da promotrimo odgoj one dobe, kad se dijete odijeli od škole, a nerijetko i od obiteljskoga nadzora, kad mu dakle prijete najveće pgibli. Ipak ne će biti suvišno, ako i u ovoj periodi odgoja spomenemo nastojanje crkve, da okupi nježnu dječicu oko Božjega oltara. Zato s pohvalom i preporukom ističemo društva malene djece obojega spola t. zv. društva malenih podvornika Isusa u presv. Sakramentu. Ova društva dovode dnevno članove u posjete Euharističkom Kralju, pune ih milostima i bude u njima klice za budući zadružni život; uče ih uopće žrtvovati udobnosti i vršiti dužnosti. To je pak, gospodo, najčvršći i najdublje položeni temelj za zdravu muževnost. Zato mora sve nastojanje Crkve ići za tim, da već u ovoj najnižoj dobi postavi jake temelje u Božjoj milosti za odgoj čeličnih muževa. I skrb za one, koji idu na dalnje nauke, prelazi granice ovoga referata. Promotrit nam je dakle naše nastojanje oko onih, koji navršuju pučku školu, te se posvećuju seljačkom, trgovačkom, obrtničkom ili radničkom staležu. Do sada bivala je ta naša mladež obojega spola obično prepuštena sama sebi, akoprem je doba od 15. do 20. godine najpogibeljnija. Budući da su ljudska nagnuća obično više sklona zlu, nego li dobru, to nikakvo čudo, ako je velik postotak te mladeži pošao po zlu putu. Mladež sliči vinovoj lozi. Ako je posadiš i u najbolje tlo i po svim pravilima umnoga gospodarstva, pa ako se kasnije za nju ne brineš, ona će podivljati, slabo rasti i napokon nikakva ili vrlo zla ploda donijeti. Kad su momak ili djevojka zapustili pučku školu, onda po svojoj naravi

traže društvo: mladić vršnjake, djevojka drugarice. To društvo postaje od sada najmoćniji uzgojni faktor, od koga će u glavnom ovisiti njihova sretna ili nesretna budućnost. Blago si ga njima, ako je to društvo dobro, a zlo i naopako, ako je ono pokvareno! U prijašnja vremena, dok je naš seoski svijet živio nekako lokalizovan od grada, t. j. dok se nije toliko miješao sa gradskim elementima, nije bilo u tom pogledu baš velikoga zla, ili da drukčiji kažem, nijesu bila ta društva toliko pokvarena. Danas dosta je, da bude jedan pokvaren i ovaj će povući sve druge za sobom, po onoj, da jedna gnjila jabuka pokvari i sve zdrave. Današnja tobožnja «moda» zahtijeva, da mladež po krčmama pije, da pleše, da kune kao Turad, da se igra na novce, da noću po selu buči ne dajuć mirnim ljudima spavati, da se tuče, da ide po tamnicama. Knjiga je dakako takvoj mladeži neprijateljica, ponašanje neotesano i grubo. Stariji ljudi gledaju kod toga zabrinuto u budućnost, uzdišuć: Svijet se pokvario! Mnoga majka za izgubljenom kćeri suze lije..... al pomoći nije!

Svi oni, koji su htjeli u svijetu proizvesti kakav duševni ili materijalni preokret, nastojali su sa svim silama, da u mladeži probude shvaćanje za svoje osnove, jer su posve ispravno bili uvjereni, da je jedino time zajamčen uspjeh. I počeše ustrajati *mladenačka društva.* Nu tu se pojaviše dvije struje: kršćanska i protukršćanska. Na zastavi prvih napisano je: Krist živi, vlada i pobjeđuje, a na zastavi drugih: Nema Boga, ni gospodara! Ciljevi su im po tom različiti kao nebo od zemlje i tu zajedničkog doticaja biti ne može.

Pita se sada, na koju stranu treba da mi krenemo? Na to pitanje odgovaraju nam one bijele crkvice po našim selima, ona sveta znamenja križeva po našim raskršćima i na djevojačkim grudima, napokon ono seljačko srce, koje nakon mukotrpnog dnevnog truda i napora nalazi utjehu pred vječnim svjetlom u tajinstvenom mraku Božjih hramova. Dom i crkva treba da sada upru jače no ikad, da se dijete razvije u onom smjeru, kojega je primilo u nježnoj dobi. Treba da odstrane zle prilike a stvore povoljne sa atmosferom što manje zagušljivih plinova, a i same te plinove da učini neškodljivima. To će pak postići sa ustrojenjem dobrih katoličkih *mlad. društava,* u kojima će strujiti nova atmosfera, novi ambijenat, koji će mladež na ugodan način odgajati i ojačati proti raznim krivim naukama i otrovima. Ta mladenačka društva imadu biti samo priprava ili škola za društva odraslih, i zato mora, da sav rad u ovim društvima ide za tim, da nam odgoje vrijedne i valjane odrasle ljude. Prema tomu treba, da bude različita društva za ženski spol od onih za muški. Žene treba odgojiti za valjane majke, a muške za valjane muževe. — Narav žene zahtijeva, da joj bolje odgovaraju izrazito religiozna društva, a djelomično i strukovna, dok se sve ovo spaja jošte i sa djelovanjem u javnom životu. Kad pomislimo na sve ove referate, lasno nam dolazi

pred oči krasna slika organizovane nam mladosti. — U nježnoj dobi usađene klice organizacije u «Malenim podvornicima Euharističkog Isusa» rastu u stabalca, koja pružaju svoje grane u razna «Mladenačka društva», bilo za seljačku, bilo za radničku ili obrtničku mladež. Svatko nalazi u tim društvima poticaja, da napreduje u svom duhovnom životu, da stječe nuždan stepen naobrazbe, a i tjelesni razvoj. Mladež se u takvim društvima zabavlja pjevanjem, deklamovanjem, sviranjem, predstavljanjem, tjelovježbom i čitanjem dobrih i valjanih knjiga i časopisa. Napadaji se protivnički složnim silama lasno suzbijaju, a razne vrline lasno dobivaju. Pomislimo samo, da nam je mladost svuda ovako organizovana, kakva bi to moć bila, kad bismo za dva dana na dani znak dobili izjave jednodušne mladeži svih naših hrvatsko-slovenskih zemalja? — Ali dobra organizacija ne djeluje uspješno samo u svojoj cijelosti, nego to postizava i svako pojedino društvo u svojem selu. Oni, koji ta društva imadu, mogli bi nam pripovijedati kako disciplinovano kat. mlad. društvo djeluje na protivnike, koji bi htjeli širiti nekaku prosvjetu sinova tmine, prosvjetu, koja razara temelje Božjih i naravnih zakona, prosvjetu bez obzira na vjeru, kojom bi htjeli pripraviti našega seljaka, da se oslobodi «popovskoga jarma», bolje reći, da otpadne od vjere svojih otaca, koja samo narod zaglupljuje. Takovi novodobni «mudraci» ostaju osamljeni i zasramljeni ondje, gdje se mlad. društvo ustroji. Nasuprot preporađaju ovakova društva duhovni život cijeloga sela. Nema tu više polazenja krčama, noćnog bučenja, igara, kletve, krađe itd., već se mladež zabavlja u svojim društvenim prostorijama pristojno i skladno. Odrasli blagoslivlju ustroj takva društva i nastoje nasljedovati njegove članove. Psihologija pak i praksa traže sa uspješnim radom ovakih mlad. društ. skrajni načelni radikalizam koli vjerski, toli narodni. Mladost je idealna, nesebična, puna odvažnosti i vjere u uspjeh. Ona ne pozna kompromisa. Dobro ljubi iz sve duše, a zlo isto tako mrzi. Popuštanja ni šaranja mladost ne pozna, a gdje do toga ipak dođe, raspada se djelo, kako nam praksa dokazuje. — Zato se bolje ograničiti na početku i na manji broj i na mlade ljude, nego da se s većim brojem i sa starijima uzme u društvo i klicu rasula. Od jednoga dakle kraja do drugoga naša mlad. društva moraju da plamte živim ognjem ljubavi za Boga i Crkvu njegovu, za hrvatski naš i slovenski dom! Neka ta mladež bude puna otporne snage proti svemu, što i najmanje vrijeđa njezine vjerske osjećaje, a svijesno prožeta idealima naše sv. vjere i doma, pa da u znaku križa pridonese i ona sreći i slavi Boga i domovine!

Takova se organizacija kod Slovenaca i kod nas Hrvata već provodi. U Spljetu se pred malo dana uz đački sastanak mogao držati i onaj seljačkih momaka, u Istri bio je još lani «Mlad. tabor», a ove se godine držao u Pazinu i mlad. tečaj za odgoj sposobnih društvenih vođa. I u Bosni i Banovini niču već

pojedina društva. — Slovenija nas zadivljuje sa svojim Orlovima, mlad. taborima i Marijinim kongregacijama. U bijeloj Ljubljani vidimo ovih dana mladu kitu mladih bojovnika, koji su iz daleka došli, da uzveličaju ovu našu kat. manifestaciju. Ima ta omladina i svoje izvrsno uređivane listove: «Mladost» u Ljubljani, i «Mladost» u Zadru. Na slovenskoj je strani skrb oko mladeži u rukama starijih, dok je na našoj hrvatskoj strani mladež sama, napose bogoslovi i akademičari u prvom redu. Mladih boraca radi već više na javnom polju, nu broj im je još uvijek premalen. — A ipak to je stvar, koja nas mora zanimati, jer se radi o budućnosti domovine naše, o našoj sreći vremenitoj i vječnoj.

Kukanjem i jadikovanjem ništa se ne pomaže. Pomozi si sam pa će ti pomoći i Bog! Pred nama je dobro započeto djelo. To djelo shvatimo i poduprimo, kako ono potpuno i zaslužuje. Mladi su za posao obično življi i žilaviji, ali mi stariji treba da te mlađe barem bodrimo na što ustrajniji rad i zborom i tvorom.

Tako se gradi domovina, tako i Crkva Božja. I koliko je plemenitiji čovjek od kamena, toliko je i gradnja žive crkve i uda njezinih plemenitija od mrtvoga hrama kamenoga bez posjetioca. Zagrijmo se dakle za tu uzdanicu našu, združimo je putem raznih kat. mlad. društava u jedno tijelo. Ljubimo to tijelo i žrtvujmo se za nj, jer to je naše najmilije i najplemenitije: mladost naša. Po mlad. društvima k cilju, tako mora glasiti naša katolička lozinka i budemo li mogli poslije nekoliko godina pokazati u svakom našem mjestu na kitu oduševljenih, radikalnih i dobro organizovanih mladih ljudi za katoličke ideale i svoju narodnost, onda ćemo se moći postaviti uz bok najnaprednijih naroda u Evropi, onda ćemo zaista doprijeti do cilja. Što neka dragi Bog čim prije uskori».

Na to se zahvalio Slovencima u ime hrv. pripravnoga odbora Mons. *dr. Gustav Baron* ovim govorom:

«Kao predsjednik središnjeg hrvatskog odbora za ovaj kongres, a i kao predsjednik hrv. kat. kasina u Zagrebu nosim ovom dičnom kongresu, a naposi braći Slovencima najsrdačniji pozdrav u ime svih Hrvata katolika i u ime svih članova hrv. kat. kasina u Zagrebu.

Mnogo je toga, braćo Slovenci, što nas je vuklo u sredinu vašu, u ovu prijestolnicu života i rada vašega; ali nad sve se ističe žarka ljubav vaša za Krista, za njegova Namjesnika na zemlji, za sv. katoličku Crkvu. Kako je sv. Pavao pisao Rimljanima: «*vjera se vaša naviješta u cijelome svijetu*», «*fides vestra annuntiatur in universo mundo*» (Rim. 1. 8.), tako je i raširen glas o vašem revnovanju za Krista, koga istinom i milosti njegovom usadjujete u srce i život naroda te držeći se lozinke Pija X. nastojite sve slojeve i sve uredbe naroda obnoviti u Kristu. I ovaj kongres nije drugo van javni dokaz, kako je Isus

Krist alfa i omega svega mišljenja, osjećanja, rada i života vašega.

Zato vam u ime svih Hrvata od srca čestitam, jer odabraste najsigurniji i jedini Bogom nam dani temelj ne samo vječnom spasenju nego i istinitoj zemaljskoj sreći i blagostanju. «*Nije bo*», kako veli sv. Petar, «*drugo ime pod nebom, nego ime Isusovo dano ljudem u kome se imamo spasti*». (Dj. Ap. 4. 12.)

Hvala vam od srca, braćo Slovenci, za srdačni bratski primitak i za sve užitke, kojih ovih dana bijasmo dionici u sredini vašoj. Završujem sa željom: dobri Bog dao, da na temelju Kristu i pod zaštitom Bezgriješno Začete Blažene Djevice Marije, kojoj se slovenski i hrvatski narod prošle nedelje posvetio, cvate i napreduje sloga i jedinstvo slovenskoga i hrvatskoga naroda!»

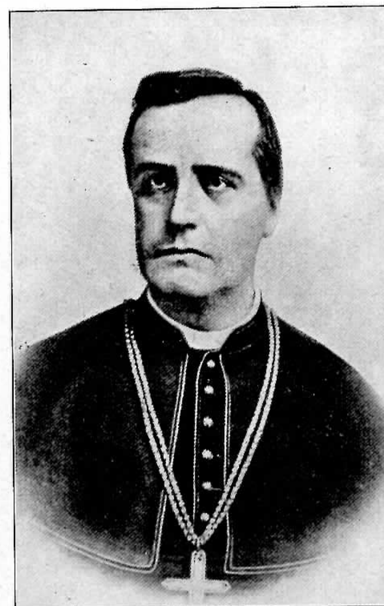
Kongres se završio prekrasnim govorom biskupa dra. Napotnika, koji je preporučio svima katolicima, da se okupe u borbi oko križa Isusova. Ako se borimo za križ, Krist će nas okruniti.

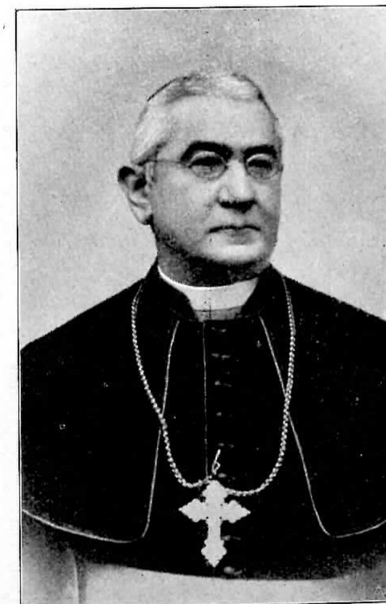
Nadbiskup dr. Baltazar Kaltner
(Celovec).

Biskup dr. Andrej Karlin
(Trst).

Biskup dr. Anton Mahnič
(Krk).

Biskup dr. Josip Marčelić

Najvažniji zaključci slovenskih sekcija.

Odsjek za vjersko življenje.

Slovenci su imali četiri odsjeka. »*Odsek za versko življenje*« zborovao je u velikoj dvorani Ljudskoga Doma u ponedjeljak dana 25. augusta od 9 sati dalje. Predsjednicima sekcije bili su c. kr. vojni superior *K. Kokolj*, a djelomice i *Jan. Kalan*. Prvi je govorio *dr. Srebrnič o temi: sloboda sv. Oca i svete katoličke Crkve.* Primljena je naredna rezolucija: Prigodom tisuću šestote godišnjice Konstatinovoga edikta, koji je donio Crkvi mir i slobodu, obraćaju se prije svega misli sabranih slovenskih i hrvatskih katolika prema Rimu, gdje stoluje vidljivi poglavar katoličke Crkve, sv. Otac Pijo X. Sakupljeni slovensko hrvatski narod poklanja mu u tom svečanom trenutku čuvstva najiskrenije odanosti i obećaje vjernost.

Sa žalošću mora priznati slovensko-hrvatski katolički zbor, da sv. Otac kao poglavar katoličke Crkve ne uživa one slobode i neovisnosti, koja mu je potrebna pri izvršivanju najviše pastirske službe i koja mu je od samoga Krista dana i da se položaj katoličke Crkve u mnogim državama, a također u nas u Austriji ne slaže s naravnim i svrhunaravnim pravima, što ih je primila od svojega božanskoga utemeljitelja. Prigodom Konstantinovoga jubileja, koji nas sjeća na prvi zakoniti temelj slobodnoga kršćanstva, zahtijeva slovensko-hrvatski katolički sastanak za katoličku Crkvu i njezinoga glavara onu slobodu i potpunu suverensku neodvisnost, koju on, koji je u tom jedini kompetentan, smatra potrebnom za uredno i nesmetano izvršivanje svoje uzvišene službe. — *Dr. Anton Ogrizek* govorio je *o skrbi za doseljenike iz pokrajine u gradove.* Narod imade veliku štetu u moralnom i vjerskom pogledu, kako od seobe u strane krajeve, tako i od doseljivanja iz pokrajine u gradove i mjesta. Lakomišljeno i nepotrebno preseljavanje ima se po mogućnosti što više zabranjivati. U većim mjestima i industrijskim krajevima neka se postavi za doseljenike posebni ured, kod kojega će se oni prijavljivati. Ako se mogu osnovati po-

sebni uredi, neka svećenici preuzmu ovu stvar u svoje ruke. Ovaki uredi imadu se brinuti za vjerski i narodni odgoj doseljenika i moraju ih pridružiti kakovoj kršćanskoj i narodnoj organizaciji, a ujedno moraju uzdržavati trajnu svezu između novoga i rodnoga mjesta svakoga doseljenika. Osim toga neka se i u svakoj župi postavi povjerenik za preseljavanje, kod kojega će se svi, koji se preseljuju, prijavljivati, i on će im davati preporuke na povjerenike u drugim mjestima. — *Dr. A. Zdešar* govorio je o temi: *skrb za Slovence u inozemstvu.* Žalosno iskustvo uči, da u Slovenaca u tuđini brzo popusti kršćansko življenje, a na njegovo mjesto dolazi iskvarenost. Zato se svima iseljenicima u rezolucijama preporuča, da se drže što čvršće Crkve i njezinih religijoznih organizacija, i da stoje u neprestanoj svezi s domaćim ognjištem. U tu svrhu neka se svaki onaj, koji putuje u tuđinu, prijavi društvu sv. Rafaela, da ga ono savjetuje. Ujedno neka najavi svoj odlazak domaćem župniku, da mu dade preporuku na ruke duhovnika u tuđini. — Budući da dugotrajna odsutnost oca ili supruga nanaša porodici velike štete i u mnogo je slučajeva posve razara, to kongres preporuča, da žene idu s muževima u tuđinu, a djecu da uzmu ili sa sobom ili ih ostave kod kuće. Ako nije nikako moguće, da žena prati muža, onda mora da bude što uža sveza između njih u pismima o radosnim i žalosnim događajima u rodnoj kući.

O *društvu sv. Rafaela* izvijestio je dekan *Andrija Lavrič.* Društvo mora iseljenicima na svakom koraku preporučati, da sa ušteđenim novcem ponajprije isplate dugove i da svoje novce ulažu u domaće novčane zavode. U političnom smislu imade družba sv. Rafaela za tim ići, da preporuči iseljenicima preko svojih povjerenika u pojedinim župama, e bi pomno pratili političko gibanje i politični život u staroj domovini. Slovenski izvanaustrijski časopisi neka što više pišu o političkom pokretu u domovini na temelju katoličkoga kulturnoga programa, a isto tako domaći listovi neka se više zanimaju s crkvenim, političnim i socijalnim pitanjima u tuđini. U vjerskoćudorednom pogledu neka se društvo zato brine, da između iseljenika i domovine, a isto između novoga i staroga duhovnoga pastira bude što uži dodir. Da uzmogne društvo sv. Rafaela što sigurnije do ovoga cilja doći, neka postavi u zemlji svoje povjerenike, koji će posjedovati potrebito tehničko znanje i table za reklamu. Povjerenici imadu prije svega odgovarati ljude od nepromišljnoga iseljavanja, osobito u nesigurne krajeve.

O *misijama* je referirao *dr. A. Zdešar.* Kongres je osobitim načinom preporučio »Apostolat sv. Ćirila i Metodija«, koji imade širiti i pomagati ideju vjerskog ujedinjenja među slavenskim pravoslavnim narodima. Na zagovor dra. Grivca

primljeno je, da se apostolat uvede u sve jugoslavenske kat. biskupije i da se ne osnivaju nova društva s istim djelokrugom. — O *brizi za vojnike i novake* govorio je *Karlo Kokolj.* Slovensko-hrvatski katolički kongres obraća se na vojničku duhovnu oblast s prošnjom, neka se pobrine, da vojnički duhovnici posjećuju vojnike više puta u tjednu u vojarnama i da im barem jednoć na tjedan govore o stvarima, koje su u savezu s ćudorednosti i sa značajem. Svakako neka se više pazi na vjerski i moralni odgoj i neka se najstrože kazni zavađanje mlađih vojnika od strane starijih. — Budući da se mnogo puta događa, da se mladići u moralnom pogledu kod vojske pokvare, to se neka za njih prije nego stupe među vojnike priređuju posebni poučni tečajevi i kratke duhovne vježbe. Mladići u vojsci neka ostanu u tijesnom dodiru s domaćim pragom, s društvima, kojih su članovi, i osobito s duhovnim pastirom. — *Dr. I. Dermastia* govorio je *o širenju javnog nemorala.* Budući da je glavni uzrok modernog javnog nećudoređa pomanjkanje iskrene pobožnosti, to kongres prije svega naglasuje pravu pobožnost, vjerski život i kršćansko obnovljenje porodice. Moralni život osnov je i jakost naroda. Zato se pozivlju svjetske oblasti, da paze budno na krčme, kinematografe, plesne dvorane, kazališta, industrijalna poduzeća, gdje su radnici i radnice, da se ne krši javni moral. Osobitim načinom imade se zabraniti nemoralna štampa i lažna nećudoredna umjetnost.

Dr. Fr. Lukman referirao je o *svetoj euharistiji.* Slovensko-hrvatski katolički zbor s velikim zadovoljstvom priznaje trud sv. Crkve i njezinih službenika oko česte sv. pričesti. Raduje se, što se odluke sv. Oca o čestoj sv. pričesti izvršavaju i donašaju lijepe rodove, a izrazuje želju, da *obrazovani* staleži viših razreda pristupaju češće k svetoj pričesti i to ne samo radi svrhunaravnih razloga, nego i radi socijalne jednakosti, jer smo pred sv. euharistijom svi jednaki; radi socijalne međusobne ljubavi, jer prava krepost ljubavi cvate samo na tlu sv. sakramenata; radi dobroga primjera, jer ništa ne diže i ne utvrđuje srce naroda u vjeri, kao lijepi primjer obrazovanih ljudi; radi javnoga ispovijedanja vjere, jer je ono najbolja apologetika. Na zajedničku svetu pričest neka dolaze katolička društva i korporacije. Život u porodici, uzgoj djece kod kuće i u školi, izobrazba u katoličkim društvima neka bude euharistična.

Isti je govornik raspravljao o *Marijinim kongregacijama.* Najbolje sredstvo za vjersku odgoju mladeži jesu Marijine kongregacije, koje su se u slovenskom narodu tako rascvale, da su pravi ponos slovenske domovine. Kongres želi, da se u svakoj slovenskoj župi osnuje Marijino društvo za mladiće i djevojke. Kao priprava za Marijine kongregacije neka budu »Marijini vrtići« za dječake i djevojčice, da se mladež u naj-

nježnijoj dobi očuva od zla i na pravi put navrne. Osobito se ovakovi »vrtići« neka osnivaju ondje, gdje se ne može početi s Marijinim društvom. Kongregacije se preporučaju za muškarce i za žene, samo ako se mogu dobro voditi. Na osobiti se način preporučaju inteligenciji i đacima. Na svakoj slovenskoj srednjoj školi neka bude Marijina kongregacija. Kongres želi, da biskupska vodstva Marijinih društava u svim slovenskim zemljama stupe u tjesniji međusobni savez jedinstvenog vodstva radi.

O. Kasijan Zemljak referirao je o *trećem redu sv. Franje.* Rezolucije su jednake onima u hrvatskoj sekciji.

Posljednji referat u religijoznoj sekciji bio je *o nabožnoj literaturi,* a držao ga je *dr. Pečjak. O svetom pismu* na slovenskom jeziku zaključeno je, da se novi zavjet što prije priredi u priručnom izdanju. To će biti za inteligenciju krasna apologetika. U pitanju *liturgike* je prihvaćeno, da se što prije u posebnoj knjizi protumače narodu crkveni obredi i da se prevedu na slovenski jezik glavne crkvene molitve. Isto je tako kongres stvorio zaključke obzirom na ascetičnu literaturu, molitvenike, knjige o životu svetaca, družbu sv. Mohorja, nabožne listove i pobožne duhovne pjesme.

Odsjek za kršćansku prosvjetu (izobraženje).

Na prvom je mjestu referirao *Eugen Jarc,* prof. i narodni zastupnik, *o prosvjetnom radu uopće.* Za katolički i narodni pokret uz vjersko življenje od najveće je važnosti prosvjetni rad na podlozi katoličkih načela. Zato je potrebno, da se prosvjeta raširi među narodom u svim smjerovima. Prosvjetna organizacija neka imade pred očima pučku apologetiku, strukovnu naobrazbu pojedinih staleža, u koliko se za nju ne brinu drugi faktori, koji su na to pozvani, kao pokrajinski odbori, seljačke organizacije, zadružne sveze i razne strukovne organizacije. Gledom na narodnu borbu na granicama imadu prosvjetne organizacije nastojati, da sa svima silama i sredstvima krijepe narodnu svijest i smisao za požrtvovni narodni rad. Predavanja i poučni tečajevi moraju se na novo oživiti u svima društvima, jer u njima leži najjače sredstvo prosvjete. Priređivanje predstava i zabava ne smije se nikada više cijeniti od naučnih predavanja i poučnih tečajeva. Predavanja neka se drže prema nekom stalnom nacrtu ili kroz cijelu godinu ili u zimsko vrijeme, kako to već bolje odgovara prilikama predjela. Politički i nepolitički časopisi neka šire prosvjetu među narodom prema navedenim načelima.

Na drugom je mjestu govorio ravnatelj *Bogumil Remec* o *naučnim pomagalima narodnoga prosvjetnoga rada.* Da se što

više probudi smisao za umjetnost, neka se sabiru domaći umjetnički predmeti i načine u društvima zbirke, koje će biti domaćim ljudima otvorene; neka se sabiru također slike i kipovi od veće umjetničke vrijednosti, da rese društvene domove. Da predavanja uzmognu što bolje uspjeti, neka si pojedina društva pribave zemljovidne karte, fizikalna i kemijska učila, koja će se nabavljati od centrale u Ljubljani.

Dr. Natlačen je govorio o *organizaciji prosvjetnoga rada.* Da se prosvjetni rad što više raširi, da dobije što više trudbenika i marljivih radnika, od velike su znamenitosti posebni odsjeci. Zato se neka u prosvjetnim društvima osnuju odsjeci za *pjevanje,* jer će se tim načinom najlakše predobiti mladež muškoga i ženskoga spola; *dramatični odsjek,* koji će privući u društvo inteligentnije mladiće i pribaviti mu potrebna sredstva pučkim prestavama; odsjek za *štampu,* koji će se brinuti, da se katolički listovi što više rašire u onom kraju, u kojem se nalazi društvo; odsjek za *apstinente,* jer je alkohol najveći neprijatelj slovenskoga naroda. U onim predjelima, odakle se ljudi iseljuju u Ameriku, neka se uredè posebne sekcije za *seobu,* za *gospodarstvo* i za *kućanstvo.* Gospodarski odsjek davat će prilike gospodarima, da se upute u moderno racijonalno gospodarstvo na svakom području, a sekcija za kućanstvo odgajat će djevojke dobre kućanice. Dakako da nije baš potrebno, da svako društvo imade u svojoj sredini sve ove odsjeke. Dosta je, da se osnuje ono, što je moguće i najpotrebnije. Da se pak sve ovo izvrši, imadu se brinuti *dekanijski odbori,* koji će nadzirati rad svih društava u svom okrugu. Za svaki ovaj odbor imade se postaviti posebni referent, koji će posredovati među centralnom organizacijom »Slovenske krščanske socialne zveze« i odborima po dekanijama.

Dr. Rožić je govorio o *centralnoj organizaciji prosvjetnoga rada,* a *dr. Hohnjec* o *vjerskom temelju prosvjete,* koji je označen riječima sv. Pavla: »Drugoga temelja ne može niko postaviti osim onoga, koji je već postavljen, a to je Isus Krist«. *Dr. Fr. Stelé* referirao je o *vjeri i umjetnosti,* a prof. *Grafenauer* o *lijepoj književnosti.* O *»Družbi sv. Mohorja«* govorio je *V. Podgorc,* a *dr. Korošec* o *političnim časovima,* o kojima su stvoreni zaključci, da stave u svoj program na prvom mjestu katolička načela. Ona jedina imadu davati smjer svim ostalim pitanjima narodnim i socijalnim. Katolički novinari neka se temeljito izobraze u apologetičnoj i socijalno- političnoj znanosti i neka gaje usko prijateljstvo i svezu s katoličkim organizacijama i s političarima, koji rade prema kat. načelima. — O *narodnom školstvu* govorio je *dr. Ehrlich* iz Celovca. Slovensko-hrvatski kat. kongres osudio je postupak školskih oblasti u Koruškoj, gdje se 100.000 Slovenaca nasiljem otuđuju vjeri i narodnosti u njemačkim i u utrakvističkim školama, kao protikulturno, ne-

moralno i protizakonito djelo. U savezu s ovim referatom izvijestio je prof. *Jarc* o »*Slovenskoj Straži*«, koja tako plodonosno djeluje za katoličku i slovensku ideju.

Odsjek za karitativni rad.

Sekcija je zborovala u utorak 26. kolovoza u »Rokodelskom Domu«, a bili su joj predsjednicima *Koblar*, dekan iz Kranja, prije podne, i *Stroj*, spiritual u Ljubljani, poslije podne. *Dr. Božić* govorio je o *konferencijama sv.Vinka Paulskoga i sv. Elizabete, dr. Gruden* o *zaštiti djece, koja nijesu još izašla iz škole.* Kongres je pozdravio osnutak »Patronata Vincencijeve družbe za mladino« prema njemačkom društvu »Seraphisches Liebeswerk« i zaželio, da se on raširi po svim slovenskim zemljama. Svakidašnje nas iskustvo uči, da mnogi roditelji u boju za svagdanjim kruhom ne mogu da dadnu svojoj djeci one zaštite i onoga odgoja, koji je potreban, da ne propadnu dušom i tijelom. Radi toga smatra katolički sastanak, da su po mjestima i industrijalnim krajevima »Dnevna zavetišča« za djecu veoma potrebna. Uz općine neka se zato zauzmu Vincencijeve konference i druga dobrotvorna ili prosvjetna društva. — O *skrbi za omladinu*, koja je već ostavila školske klupe, govorio je *A. Stroj*, predsjednik »Društva rokodelskih pomočnikov«. Katolički kongres preporuča, da se po većim mjestima osnuju omladinski odbori, koji će se brinuti za svestranu vjersku, ćudorednu i socijalnu odgoju odrasle mladeži radničke, obrtničke i trgovačke. U manjim mjestima i u pokrajini neka se brinu za omladinu prosvjetna društva. Kao posebno dobro sredstvo za očuvanje omladine preporuča kongres katolička omladinska društva, omladinske odsjeke u prosvjetnim društvima. Orlovima, Marijinim družbama. — Za omladinu po selima neka se osnuju zimski seljački tečajevi, a posebna pozornost neka se obrati na izobrazbu obrtne omladine.

Iza toga je referirao *Škulj* o *učeničkim školskim kuhinjama.* Budući da mnogo puta djeca, koja stanuju daleko od škole, ostanu kroz čitavi dan bez hrane, to kongres zaključuje, da se kod ovakovih škola osnuju posebne *školske kuhinje* za učenike. Zato se neka pobrine školska oblast, a u tom je neka pomaže crkvena i državna vlast. — Sad je došao na red referat *Janka Grada* o *boju proti alkoholu.* Katolički kongres pozdravlja protialkoholno gibanje u slovenskim stranama i pozivlje sve mjerodavne faktore, da poduprú ovaj pokret, koji je toliko potreban za opstanak naroda u vjerskom, nacijonalnom, gospodarskom i ćudorednom pogledu. Društvo »Sveta vojska«, koje je upereno protiv alkohola, imade se osnovati u svakoj župi. — Učiteljica *Antonija Stupca* referirala je o *patronaži za radnice.*

Hrvatsko-slovenski kat. kongres s veseljem priznaje, da su se u Ljubljani i u Mariboru osnovala društva za zaštitu mladih djevojaka radnica, koja ih sabiru u nedjelju poslije podne i zabavljaju pjevanjem, igrom, ručnim radom, poukom i tako ih čuvaju od pogibelji, koja im prijeti. Članice Marijinih kongregacija i III. reda sv. Franje neka se u većoj mjeri posvete ovome uzvišenom radu. — Ista učiteljica govorila je još o *kolodvorskim misijama.* Obzirom na veliku pogibelj, koja prijeti djevojkama u tuđim mjestima, preporuča kat. sastanak, da ni jedna djevojka ne ide od kuće tražiti službu na slijepu sreću, nego da najprije znade, kamo ide i u kakovu službu. Na kolodvorima u stranim mjestima neka se djevojke svuda obraćaju na zastupnice katoličkog saveza za zaštitu djevojaka. — Još je govorio u karitativnoj sekciji *dr. Dolšak* o »*bolniški strežbi*« i *Škuli* o »*skrbi za občinske uboge*«.

Socijalno-ustavni odsjek.

Ova je sekcija zborovala u dvorani »Ljubljanskoga Doma«. Predsjednikom joj izabran *dr. Žitnik*, a potpredsjednikom *dr. Lovro Pogačnik.* Prvi je govorio *Fran Proše*, predsjednik »Kmetijske družbe« o *seljačkoj staleškoj organizaciji.* Da se sačuva seljački stalež, koji je temelj države, mora se organizirati u društvima, u kojima seljaci mogu raspravljati o svojim potrebama i ustati na obranu svojih prava. Na osobiti način moraju se osnovati zadruge za zajedničko prodavanje seljačkih produkata. One neka stupe u doticaj s konsumentima, a osobito neka se oko toga nastoji, da seljačke produktivne zadruge dobiju narudžbe za javna poduzeća i za vojsku. Obzirom na pomanjkanje radnih sila neka se osnivaju među seljaštvom zadruge za strojeve, kojima će moći obrađivati zemlju. Budući da je novac danas veoma skup, a seljaci ga trebaju za gospodarstvo, to se neka što prije osnuje državna centralna zadružna blagajna, koja će seljačkim zadrugama davati potreban kapital. Seljacima se mora pružiti prilika, da se što bolje strukovno naobraze.

Zato su od velike koristi poučni kurzovi. Bogoslovi u tanje i u zadrugarstvo. — Nakon toga referirao je župnik *Hladnik* o *špekulativnom razdjeljivanju posjeda.* Kongres je zaključio, da, ako ko hoće prodati kaki posjed, mora ga ponuditi na prodaju ponajprije općini, »hranilnici« i »posojilnici« ili kojemu drugome zavodu, koji je osnovan na dobro općinara. Seljaštvo maloga i srednjega posjeda mora se što više očuvati, jer je ono kvasac naroda i države. Ko kupi kakav posjed, neka ga ne prodaje prije pet godina. Kupnje, koje su ugovorene

kod vina, lagano se u osam dana razriješe, a da zato ne treba plaćati ugovorene globe.

Ivan Kregar referirao je o *obrtnoj organizaciji. Vlado Pušenjak* o *zadrugarstvu, dr. Jakob Mohorič* o *nutarnjoj kolonizaciji.* Kod posljednjega referata prihvaćena je rezolucija, da se otvori posebna pisarna, koja će imati za zadaću zajedno sa »Slovenskom Stražom« i Rafaelovom družbom istraživati, u kojim bi se krajevima južnih slavenskih zemalja lagano mogli naseliti seljački posjednici i koliko bi kapitala za to trebalo. Središnji ovaj ured imao bi osim toga razviti među južnim Slavenima živu agitaciju, da prije svega koloniziraju svoje krajeve, i angažirati kakovi hipotekarni zavod za tu stvar, jer bez novčanog temelja nije moći misliti na kakovu veću akciju i uspjeh.

O *zdravim stanovima* govorio je *dr. Adlešić* i o *radničkom pitanju dr. I. Zajec.*

Pozdravi kongresu iz hrvatskih krajeva.

Banjaluka. — Svevišnji blagoslovio vaš rad! Per crucem ad lucem! Dominik, opat.

Bogomolje. — Zajedničkom radu braće Hrvata i Slovenaca želimo najljepši uspjeh za vjeru i dom. Vidošević Rudan.

Brod. — U ime katoličkoga građanstva grada Broda pozdravljam slavni taj kongres sa željom, da bude na uhar katoličke crkve i vjere hrvatskoga i slovenskoga naroda. Stjepan Benčević, gradonačelnik.

Brod na Kupi. — Boriocima za najsvetije idejale hrvatsko pozdravlje. Polić, župnik, Vališselo. Linić, bogoslov.

Brod na Kupi. — Pozdravljam hrvatsko-slovenski kongres, koji neka bude stalnim zalogom iskrenog sporazumka i složne borbe za jedinstvo i državnu samostalnost našega naroda. Isti nam prijatelji, isti narodno-kulturni neprijatelji. Župnik Ožegović.

Brusje (otok Hvar). — Srcem i duhom prisustvujemo piru hrvatsko-slovenskoga jedinstva u Krstu. Mladenački život.

Brusje. — Novo doba sviće. Domovina nam se preporađa. Krst pobjeđuje. Slava mu! Živjeli junački borioci! Župnik Dulčić.

Đakovo. — Stolni kaptol đakovački pozdravljajuć svoga biskupa, sav slavenski episkopat i sve učesnike kongresa dijeli u duhu današnju slavu kat. Slavena, ter se neizmjerno veseli, što se odabire Bl. Djevica Marija, koja nas je vodila pod svojom zastavom u boj protiva nekrstu, i opet našim vođem, da nas vodi i brani.

Doboj. — (Dr. J e g l i č). Prisutni duhom velebnom sastanku pozdravljamo učesnike želeći, da se sve ideje u korist vjere i domovine što prije oživotvore. Hrvatska čitaonica, župnik sa župljanima, više Slovenaca. — Naprej za vero in dom!

Dubrovnik. — Srdačno pozdravljamo brojne odlične učesnike rada za vjeru i dom. Katoličko društvo Bošković.

Dubrovnik. — Duhom prisutan katoličkom slavlju pod zaštitom Bogorodice čestitam. Želim žuđeni uspjeh. Maffioli, upravitelj biskupskoga sjemeništa.

Dubrovnik. — Bogorodica primila zavjet! Hrvatska oživjela u vjeri i svakom napretku! Dubrovački kapitularni kler.

Dubrovnik. — U duhu prisustvujemo vašoj veličanstvenoj skupštini te se pridružujemo vašim odlukama. Kongregacija građana.

Dubrovnik. — Živio slavni kongres katolika u bijeloj Ljubljani! Radnička kongregacija.

Dubrovnik. — Zanosom pozdravljam hrabru četu Isukrstovijeh vojnika i vapim, da jednom bude ovjenčana lovorom konačne pobjede. Mato Paista, vikar.

Gablitz. — Jedinstvo Slovenaca i Hrvata u radu za vjeru i dom blagoslovio Bog! Kovačić, Kristić, Pelz, Popović, Prstec, Šušković, Vitezica.

Gdinj. — Gedeon Mahnić. Njegova vojska danas tamo sakupljena usredotočila sile osobito oko katoličke štampe za katolički preporod hrvatske domovine. Vivant, crescan, floreant! Don Jakov Stipetić.

Hvar. — Ushitno pozdravljajući bratski sastanak želi najljepši uspjeh na korist katoličke vjere i zajedničke hrvatske domovine. Hvarski stolni kaptol.

Hvar. — Zapriječen osobno prisustvovati sa presvijetlim hrvatsko-slovenskikm episkopatom, kojemu šaljem poklonstveni pozdrav, duhom prisustvujem velebnom sastanku. Oduševljeno pozdravljam divnu braću Slovence i njihove vrle vode prezaslužne za crkvu i narod. Svevišnji blagoslovio postavljeni temeli hrvatsko-bratskoga saveza po zagovoru Neoskvrnjene, kojoj se danas posvećuje sav katolički slovenski i hrvatski narod! Štitio ga protiv dušmana crkve i domovine! Zaninović, biskup.

Jelša. — (Dr. K r e k). Pozdrav! Bog učvrstio katoličku svijest! Franjevački trećoretci.

Karlovac. — Živila slovensko-hrvatska sloga u kršćanskom duhu! kliče Car.

Karlovac. — Karlovačka podružnica kršćanskih socijala srdačno čestita današnjem sastanku i kliče trajnoj slozi Slovenaca i Hrvata: živila! Rožman.

Kotor. — Hrvatsko-slovenska zajednica na katoličkom temelju uskorila sretniju budućnost! Butorac.

Krilojesenice. — U današnjem bratskom zagrljaju lebdili uzvišeni idejali vjere i domovine! Srdačno pozdravlja i želi najbolji uspjeh Franjo Ivanišević.

Livno. — Kongresu želim najbolju radinost. Dao Bog, osjetio slovensko-hrvatski narod od njega najveću korist! Matić, urednik »Glasnika sv. Ante«.

Makarska. — Pratim dušom i srcem vaša vijećanja i zaključke. Pridružujem svoj glas i molitvu posveti naroda Bezgriješnoj Djevici. Bili ovi dani ne samo na korist vjere i na slavu svete crkve, nego još odlučni korak u izvršenju plemenite zadaće našemu narodu od providnosti namijenjene! Svemogući Bog i Bezgriješna Djevica pratili vaše djelovanje! Biskup dr. Carić.

Makarska. — Prisustvujući duhom današnjem slavlju svesrdno želimo najbolji uspjeh na slavu Božju i na spas naroda. — Kaptol i kler stolnice.

Novi Slankamen. — Svesrdno pozdravljamo Vas. Svemogući blagoslovio vaše zborovanje! Bilo na korist vjere i doma. Kicošević, Richter, Matković.

Ogulin. — (Uredništvo »Slovenca«). Svećenstvo dekanata otočkoga pozdravljajući odvažne prisutnike kongresa želi, da na temelju hrvatsko-slovenske zajednice raste, cvate i uspijeva ideja katolička u kulturnom i narodno-političkom razvitku svih Hrvata. Ibel, kanonik i dekan.

Olib. — (Dr. J e g l i č). Katoličkom sastanku, kojemu zbog slabog zdravlja ne mogu prisustvovati, želim uz bratski pozdrav najbolji i najdugotrajniji uspjeh. Nadbiskup Pulišić.

Opatija. — Želim kongresu integralno katolički rad u duhu Pija X., a pod zaštitom Bezgriješne. In hoc tantum vinces! Manjarić.

Omiš. — (Dr. Š u š t e r š i č). Posveta našega naroda nebeskoj Kraljici u bijeloj Ljubljani bila nebeski znak pobjede hrvatsko-slovenskih prava. Velebnom katoličkom sastanku duhom prisustvuje i klanja se manifestacijama vjere i naroda. Šimunić.

Osijek. — Bog dao, da rezolucije kongresa urode dobrim plodovima! Profesor Zelenka.

Otočac. — (Uredništvo »Slovenca«). Najoduševljenije pozdravlja hrvatsko-slovenski katolički sastanak kateheta Dragičević.

Perast. — Žalim, da sam zapriječen i da ne mogu prisustvovati. Želim sastanku najbolje uspjehe za katolički praktični život. Prisustvujem duhom svim činima, osobito posveti Bezgriješnoj Djevici, koja neka štiti Slovence i Hrvate, radišne neka okrijepi, mlohave oživi! Pod njezinom zaštitom katolički hrvatsko-slovenski savez vivat vrescat, floreat! Opat Rosa, odbornik.

Pazin. — Uvjereni, da je ljubljanski kongres početak bujnog života hrvatskoga naroda i zalog hrvatsko-slovenskog jedinstva, pozdravljam: Msr. Kalac, dekan Ladavac, dr. Brajša, Paulinić.

Popovača. — Duhom pratim i usvajam referate kličući: da blagoslovi Bezgriješna hrvatsko-slovenski narod! Kranjčić, kapelan Osekovo.

Požega. — U znaku križa pobijedit će složan Slovenac i Hrvat. Katolički daci.

Preko. — Duhom prisustvujem tomu katoličkomu sastanku i prosim od Boga, da blagoslovi vaš rad. Sutomiščica Don Šime Segarik, dekan.

Rab. — Dao Bog, te današnji sastanak bio plodonosan vjeri i domovini! Bakota, načelnik.

Sarajevo. — Svom dušom pozdravljamo uzvišeni kongres. Molimo i ne ćemo prestati moliti Gospoda vojska, da boreći se za idejale svete vjere i roda svoga prema Božanskom geslu Gospoda Našega svikoliki nademo se zajedno i ostanemo u što užoj svezi, u

što jačem jedinstvu, a vazda i svuda pod vodstvom našega odličnoga episkopata. — Kaptol vrhbosanski.

Sarajevo. — Slavlju narodnoga jedinstva Slovenaca i Hrvata na katoličkoj osnovi pridružuje se Martić.

Sarajevo. — Složni i nesebični rad za svestrani napredak miloga nam naroda blagoslovio Bog, te dao, da prestanu strančarenja i da Hrvati i Slovenci u bratskoj ljubavi pod Kristovom zastavom samo na opće dobro misleći nerazdruživi postanu! Premda u daljini, duhom i srcem sam kod vas. Živili učesnici! Dr. Rebac.

Sarajevo. — Sastanak pozdravlja ferijalni klub hrvatskog kat. đaštva.

Sarajevo. — (Dr. J e g l i č). S velikim se oduševljenjem priključujem posveti Bezgrješno začetoj Mariji, koju ponizno molim, neka bi blagoslovila neumorni rad svega katoličkoga sastanka. Bio taj rad na veću slavu Božju i na trajnu korist sviju ujedinjenih Slovena i Hrvata! Štadler (nadbiskup).

Sinj. — (Dr. J e g l i č). Bog blagoslovio hrvatsko-slovenski kongres pod zaštitom Bezgrješne! Franjevačko sjemenište.

Sinj. — (Dr. K r e k). Zadrugarstvo u Dalmaciji svoj početak, razvoj i napredak ima zahvaliti slovenskom narodu. Zahvalno se pridružujuć današnjem slavlju kliče: i nadalje u radu za Boga i narod! Seoska blagajna u Otoku.

Sinj. — (Dr. K r e k). Iz ponosnoga Sinja šaljemo pozdrave našoj uzdanici: sakupljenoj mladosti. Neka na barjaku sloge Hrvata i Slovenaca blista vjera i moral kao temelj pravaškog idejala, narodnog ujedinjenja i slobode! Hrvatski »Napredak«, predsjednik Buljan.

Sinj. — (Dr. K r e k). Ujedno sa svojim župljanima šaljem pozdrav zajedničkoj braći. Djelo današnjega velebnoga sastanka dovelo hrvatsko-slovenski narod do pobjede kršćanskih načela i do ujedinjenja svih hrvatskih i slovenskih zemalja. Župnik Otoka Kotaraš, glavari: Mieanović, Litre, Bitokapić Gjula.

Sinj. — (Dr. K r e k). Brat uz brata, Slovenac uz Hrvata pomoću Gospe junački stupa za Boga i dom. Glavari Sinjske župe: Solto, Filipović, Panza, Križanac, Vidić, Čovo.

Sinj. — (Dr. J e g l i č). Posvetom današnjom granula zora boljih dana prosvjete, katoličanstva, slobode Slovenaca i Hrvata. Katoličko djevojačko društvo.

Sinj. — (Dr. K r e k). Kraljica nebeska bila zvijezdom u vjerskoj i narodnoj borbi, pomoćnica na straži Hrvata i Slovenaca! Društvo Gospe Sinjske.

Sinj. — (Dr. J e g l i č). Zagrljenoj braći pod okriljem Neoskvrnjene sretan uspjeh žele Franjevci.

Sinj. — (Dr. K r e k). Narod hrvatsko-slovenski vjeran Bogu i domovini današnjom posvetom brže ugledao žuđeno sunce jedinstva, slobode i prosvjete! Sa svim pukom žele: župnik Kovačević, pomoćnici, Delić, Glavaš, Kulišić.

Split. — Dušom i srcem prateći velebno slavlje uzvišene kat. vjere žudimo čvrstu i vječnu slogu Slovenaca i Hrvata. »Preporod«, Sokol, Vranjica.

Split. — Ljubljansko katoličko slavlje budi hrvatsko-slovenskom narodu zora sretnije budućnosti pod okriljem Bezgrješne Djevice! Za društvo kćeri Marijinih Delfina Bratanić.

Split. — Hrvatskoj i slovenskoj slozi želimo Božji blagoslov i koristan uspjeh za katoličku štampu po naputcima Svete Stolice. Isusovci, Dragičević.

Split. — (»Z v e z a O r l o v«). Pravi hrvatski sokoli pozdravljaju braću Orle i pristupaju sveslavenskoj orlovskoj organizaciji. Zdravo! Donadini.

Split. — (Dr. Š u š t e r š i č). Svom dušom pridružujem se velikom i vanrednom katoličkom slavlju, koje stapa čuvstva vjerska i domovinska Hrvata i Slovenaca u jednu za vijeke nerazrušivu cjelinu. Bilo dakle to veliko slavlje pretečom još slavnije budućnosti! Fra Joso Milošević, provincijal Franjevaca Konventualaca.

Split. — (Dr. Š u š t e r š i č). Sve za vjeru i domovinu! Živilo hrvatsko-slovensko bratstvo! Prosvjetno društvo na Kamenu, župnik Tresit.

Split. — Svevišnji Bog zagovorom neoskvrnjene blagoslovio bratski sastanak, učvrstio našu vjeru u križu zasađenu na Petrovoj hridi, doprinio procvatu pravog kršćanskog života u zemljama našim, oživio osobito iskrenu Krstovu ljubav u narodu našem, da on bude rastavljenoj braći most povratka u katoličku crkvu! Župnik Marko Kalodera.

Split. — Bilo na korist uzvišene katoličke ideje! Akademsko društvo Pavlinović.

Stari. — Želim najbolji uspjeh u radu za naše vjerske, narodne i demokratske idejale. Prof. Juras.

Stari. — Današnja manifestacija i zaključci ujedinili djelotvorne katolike uspješnim radom boljoj budućnosti! Župnici donjih Kaštela: Škarica, Lubin, Vuletin.

Stubica. — Neka Bog blagoslovi sijače na polju ljepše budućnosti! Dr. Matija Belić, Paula Belić.

Sutivan. — (Dr. Š u š t e r š i č). Jedna nam vjera, jedan jezik. Živjelo jedinstvo Slovenaca i Hrvata! Župnik Ivanović. Franjevac Silvić.

Sutomare. — Sa najjužnijeg dijela »lijepe naše« sakupljenoj braći hrvatski pozdrav. Bog blagoslovio vaš rad za vjeru i dom! Lukavić, Slovinić: svećenici, Ivan Zanković, agent, Jakov Zanković, trgovac, Obradović, trgovac, Slovinić, gimnazijalac. Dendinović, težak.

Sutomare. — Zapriječen službom doći pridružujem se zaključcima uz pozdrav Slovinić.

Šibenik. — Od srca pozdravljam sakupljene. Žalim, što zapriječen ne mogu sudjelovati. Živili Hrvati složni s braćom Slovencima za Boga i Hrvatsku! VladimirKulić.

Šibenik. — Svevišnji blagoslovio današnji katolički sastanak, da oduševi hrvatsko-slovenski narod na ustrajnu borbu za vjerske i domovinske idejale do konačne pobjede! Provincijal Eterović.

Šid. — Raspravama i složnim zaključcima potaknite i nas odsutne na složni rad za osvježenim katoličkim životom, da narod pokroči boljom budućnosti. Cvrković, svećenik.

Šipaniška Luka. — Složnoj braći: Slovencima i Hrvatima bila Prečista Djevica zvijezda sjevernica u radu za sreću roda i doma! Fortunić, Stjepčević, Matković.

Sućurac. — Nek svevišnji blagoslovi! Bilo na korist vjere, hrvatske domovine! Kćeri, Marijine, Kraljević.

Trondhjem. — Duhom nazočan zazivljem Božji blagoslov. Prof. Krile.

Trogir. — Pridružen duhom sastanku želi najobilnije plodove za crkvu i narod Kaptol.

Trsteno. — Duhom hrlim na kongresni trg, gdje nadbiskup prijestolnice svih Hrvata prikazuje žrtvu Sina Marije Bezgrješne, kojoj narod vas se posvećuje naš. Blagoslovi, Bože, zborovanje probuđenih katolika! Župnik Lepeš.

Varaždin. — Pod okriljem nebeske Majke bilo blagosloveno bratsko naše djelo za vjeru i dom! Katoličko djetićko društvo.

Visoko. — Pozdravlja sastanak odličnih muževa u bijeloj Ljubljani i želi da donese obilna ploda za naš mukotrpni narod hrvatski i slovenski, franjevačka gimnazija.

Volosko. — Raduje se svesrdno bratskom zagrljaju katolika Hrvata i Slovenaca Svećenička zajednica.

Vrbanj. — Okupljeni oko mladomisnika Dominikanca Čubretovića šaljemo oduševljeni pozdrav svečanom sastanku sa željom, da urodi obilnim plodom vjeri i narodu hrvatskom i slovenskom. Derotić, župnik, Knege, dominikanac i provinc. Čubreković, mladomisnik, Msgr. dr. Bratanić, Stipetić, dekan, Majorević, prior starigradskog samostana, Franetović, samostana bolskog prior, Don Vice Gamulin, župnik Sviraca, Vučetić, dušobrižnik sv. Nedjelje, Šantić, učitelj, Miho Fredotović, glavar, Duboković, upravitelj, Posinković, Dominikanac.

Vrbovsko. — (Dr. K r e k). Pozdravljam sastanak. U katoličkoj svijesti i hrvatsko-slovenskoj slozi obima je spas. Vrbovska Sloga.

Vrgorac. — Bog blagoslovio rad Hrvata i Slovenaca za uzvišene ideale! Merćep.

Vukovar. — Vatra nebeska razgrijala srca bratska, da kao vječna luč uvijek svijetli u slavu Boga i procvat katoličkih Slavena, napose Slovenaca i Hrvata. Mitrović, župnik.

Zadar. — Uzvišenomu zajedništvu i radu bratskih plemena na obostrani vjerski i narodno-državni spas raduje se Prodan.

Zagreb. — Oduševljeno pozdravljaju slovensko-hrvatski kongres članovi porodice Deželić.

Zagreb. — (Dr. B a u e r). Pozdravljajući hrvatsko-slovenski katolički kongres molim dragog Boga da blagoslovi rad toga zbora, kako bi on uzveličao slavu Božju, a po tomu bio poluga svake sreće naroda hrvatskog i slovenskog. Dr. Amruš.

Zagreb. — Hrvatski katolički kasino u Zagrebu zanosom pozdravlja Slovence i Hrvate i sve učesnike kongresa želeći potpunu pobjedu katoličke misli u slovenskom i hrvatskom narodu.

Zagreb. — (H r v a t s k i k a t o l i č k i s e n i o r a t). Zapriječen osobno prisustvovati srdačno pozdravljam sastanak želeći obilje blagoslova Božjega za dobro svete Crkve i drage Hrvatske. — Butura.

Zagreb. — Bog poživio borce i njihove hrabre vođe, koji se bore za katoličku vjeru i dom! Hrvatski kršćanski radnički savez.

Zaostrog. — Hrvatsko-slovenski stup sloge i bratimstva pod okriljem Neoskvrnjene pozdravlja Zbor Milovan.

Zaton Mali. — Pozdravljamo sastanak kao zalog preporoda i oslobođenja hrvatskoga naroda na osnovi vječnih Krstovih načela Predjelna svećenička organizacija Orašac.

II.

Rad u hrvatskim sekcijama.

Biskup dr. Ivan Krapac (Djakovo).

Sekcija za

Religijozne organizacije.

Sjednica sekcije za religijozne organizacije započela je 25. VIII. oko 9 s. prije podne u prostorijama katoliške tiskarne. Budući da je ovdje bila dvorana za onoliko mnoštvo premalena, držala se u njoj rasprava samo o prvom referatu. Drugi referati raspravljeni su u dvorani biskupskog sjemeništa. Od hrvatskoga episkopata prisustvovala su sekciji ova preuzvišena i presvijetla gospoda: dr. Ante Bauer, dr. Krapac, (Đakovo), dr. Mahnić, dr. Marčelić (Dubrovnik), O. Garić (Banjaluka), dr. Gjivoje (Spljet).

Predsjednikom odsjeka izabran je jednoglasno msgr. dr. Gustav Baron, tajnicima: dr. Kamilo Dočkal i Stanko Banić.

MARKO STIPKOVIĆ D. I. ZAGREB.

Pučke misije, Marijine kongregacije i duhovne vježbe za obrazavane.

S veseljem opažamo, kako se ovih zadnjih godina počelo ozbiljno misliti i raditi za katolički pokret u hrvatskim zemljama u smislu organizatornom. Ali sama vanjska organizacija *tijelo je bez duše,* dušu pak daje svakom katoličkom pokretu *čvrsta katolička vjera, nepokolebiva vjerska načela, moralni i krijeposni život naroda.* U tu svrhu služe baš ova tri sredstva, o kojima mi je čast danas pred vama, gospodo, progovoriti.

Prvo su sredstvo pučke misije, koje idu za tim, da ožive vjeru i moral u najširim slojevima naroda. Na drugom mjestu dolaze Marijine kongregacije, koje imadu cilj, da uzgajaju po izbor radnike i predstraže za katolički pokret.

Na trećem su mjestu duhovne vježbe za obrazovane, koje imadu da budu škola za odabrane vode katoličkoga pokreta i katoličkih ideala.

I. Pučke misije.

Dozvolite mi dakle, gospodo, da Vam u najkraćim potezima progovorim o pučkim misijama.

Kad hoću da govorim o pučkim misijama, vjerujte mi, gospodo moja, da mi je težak bojak biti proti samomu sebi, sjećajući se mnogih svetih poslanstva i njihovih velikih plodova. Moram da obuzdam svoju maštu, koja hoće da leti u bliže i dalje krajeve domovine naše, pa mi već donosi čarne slike dubrovačke okolice, Stona Malog i Velikog, zanimivih Konavala sa svim onim djevičanskim i zanosnim prizorima vjere i ljubavi: nezaboravne uspomene...!

Nedaleki povjesnički, junački, eminentno katolički sjedinjeni Žumberak odjekuje jekom i kao da nabraja slične prizore

svetog i nezaboravnog vjerskoga zanosa takmeći se s izborom najljepših plodova sv. poslanstvâ. I ravne Slavonije eto mi pred očima, i kršno otočje hrvatskoga mora s junačkim Visom na čelu na srce mi kuca. Ali ostavimo poeziju, srce i maštu, pa se ozbiljno zapitajmo:

1. jesu li misije ili poslanstva potrebita,
2. jesu li potrebita u današnje vrijeme?

1. Potreba pučkih misija.

Bezodvlačno i odrešito odgovaram na prvo pitanje: jesu. I doista, uzmimo na oko jednu hrvatsku župu, kojega mu drago kraja, pa promatrajmo njezino stanje. Pretpostavljam, a nadam se sigurno, da će mi to svako dopustiti, da je u svakoj pa i u najboljoj župi uvijek koješta, što bi moglo biti bolje. Nema pšenice bez kukolja. Čudan bi dakle sanak snivo onaj župnik, koji bi mislio, da mu je župa posve u redu, da je sve moguće za nju učinio, pa da mu ništa izvanredna ne preostaje da poduzme. To je i naravno. Ta čovjek se svemu priuči pa i najsvetije stvari ne djeluju više na nj onom silom, kojom su nekada. Otuda popuštanje u vjerskom žaru, mlitavost, hladnoća, grijeh, kad ne bi bilo posve protivnih uzroka velikim opačinama i izvanrednoj zapuštenosti. Ali na žalost, koliko i koliko imade tih zlokobnih uzroka sa strane svijeta, koji sa svojim kojekakovim načelima, glupim obzirima, groznim sablaznima potresuje katkada i najčvršćim čovjekom te ga vodi sad do mlitavosti, sad do grijeha, sad do najveće opačine! A gdje je đavao, koji kao lav, što no riče, obilazi neprestano oko kršćanske duše, da je proždre? Komu nijesu poznate zamke njegove lukavosti, zloba, zar se on ne zna okoristiti sad slabostima čovječjim, sad svijetom varavim, sad jednim i drugim na propast tolikih i tolikih duša? Ah žalosna je to povijest, koja nam bjelodano pokazuje, da velike duševne nevolje i rane puka zahtijevaju od vremena do vremena nešto izvanrednoga, što je kadro duše uzdrmati, srce prorešetati i napokon čitavoga čovjeka posve preobraziti to više, što duševne bolesti ne izbijaju uvijek na površinu: nalaze se katkada na dnu duše. Nitko za njih ne zna, katkada ni onaj sam, koji ih trpi: tako je zavarao savjest, a savjest njega!

Ovdje mi dolaze na um tolike svetogrdne ispovijedi, tolike nedostojne pričesti onih, koji sad radi otvorene zlobe, sad radi uspavane savjesti, sad radi više manje grješnog neznanja užasno stenju, zdvojno uzdišu pod bezbrojem svetogrđa. Ko će ove duše umiriti, ko će im vratiti milost božju, ko će obratiti ove raznovrsne grješnike? Ko će to smoći, kad ne smažu ni nastojanja prijatelja, ni suze majčine, ni zaklinjanja ukućana, dà ni svete propovijedi, ni revnost najboljeg župnika?

Bio starac, koji se nije htio da ispovjedi kakvih trideset godina. Uzalud nagovaranje njegovih ukućana, uzalud svakojake opomene, uzalud poniženje revna župnika, koji ga klečeći moli, da se pobrine za dušu svoju. Zdvojna li stanja!... Ali eto misija. Nagovoren uđe nekako u crkvu, ganut je, obraćen je. Sutradan u jutro sinovac sveučilištarac vodi ga na ispovijed, koju on od srca traži. U njoj i u svetoj pričesti nalazi on opet Boga svoga, a s njime i neopisivu radost, koja se širi njegovom kućom, mjestom i krajem onim, koji zanosno govori o glasovitom obraćeniku.

Gospodo, to je samo jedan primjer od bezbrojnih, što ih misijonari znadu pripovijedati. Oni dokazuju, koliku izvanrednu moć sadržaje u sebi ovaj neprocijenivi, rijetki dar Božji, što se zove poslanstvo ili misija. Što ne može da učini sve drugo, proizvedu često i često puta sv. poslanstva, a nerijetko ona su jedini spas za mnoge i mnoge duše, koje su zagrezle u svakojake zablude, navade i opačine.

Prigovorit će možda kogod: koliko traje to oduševljenje, taj zanos, ta vatra? Bojim se, da kako dođe, tako i prođe.

Svaki pametan čovjek znade, da nil violentum durabile, a to će ovdje reći, da ovi veliki učinci svetih misija moraju malo po malo jenjati, a iza kakvih 10, 15 godina više manje iščeznuti. Takova je slabost ljudska. Ja sada ozbiljno pitam: jeli ovaj prigovor proti misijama, ili da nije možda baš za njih? Ko samo malo zrelije promisli ono, što sam do sada govorio ,kako da sa mnom ne odgovori: baš zato, što sveti žar, koji je započet u misijama radi slabosti ljudske mora da jenja, sveta su poslanstva od prijeke nužde, da ovoj slabosti ljudskoj doskoče u pomoć, bodreći slabe, budeći pozaspane, čvrsteći još više jake, da na svetom putu Božjem, kojim su u svetom poslanstvu započeli kročiti, gorljivo ostanu i ustraju do kraja. — To revni župnici dobro razumiju, pa barem svakih 10-12 godina nastoje, da Bog dragi izvanrednim ovim darom posjeti župu njihovu i tvori ona čudesa obraćenja i posvećivanja duša, koja su sa svetim poslanstvom više manje uvijek spojena.

2. Potrebe pučkih misija u današnje doba.

Iz ovoga jasan ko sunce izilazi odgovor na naše drugo pitanje: jesu li potrebita sv. poslanstva danas u 20. vijeku našem? Gospodo, više nego li ikada. Ne treba da govorimo, kako se vjerski nehaj, slobodnjaštvo, bezboštvo širi i u našem narodu i kako sad otvoreno, sad tajno, sad jače, sad slabije, ali neprestano, i na žalost uspješno zahvaća najšire slojeve našega naroda. Kvari mu srce, muti mu pamet, slabi mu vjeru, izazivlje dakle sa strane naše silni otporni rad, koji se najzgodnije i najpraktičnije razvija u pučkim misijama tako, da se njima udaraju

najčvršći temelji za svaki budući trajni uspjeh, dok se narodu oplemenjuje srce, rasvijetljuje um, jača ona vjera, koja može već na ovom svijetu, barem donekle, da usreći puk naš u svakom pogledu. Da su pučke misije izvorom sreće i na ovom svijetu, dosta n. p. je spomenuti onaj rajski potresni prizor pomirenja, kadno se čitav narod na glas misijonara i na zvuk zvona odazivlje glasu Božjemu, da se okani mržnje i nesloge bratske, koja je uzrok nebrojenim moralnim i materijalnim neredima,

Iz ovoga jasno slijedi:

1. *da su misije prava prosvjetna sila našega naroda i po tom da su od najdragocjenije vrijednosti za današnje naše prilike.*

2. Hoću li da budem savremen, a savremen moram da budem, onda dodajem: misije moraju da odgovaraju i raznim potrebama naših modernih ustanova i poduzeća, a naročito *duhu organizacije, koja i mora da više manje pronikne sve slojeve, pa i najšire našega naroda.*

A je li zaista tako u svetim misijama?

U njima se baš za tim ide, da započeta preobrazba pojedinaca, porodica i čitave župe uzima svoju jakost, poduporanj i ustrajnost, ili u učvršćivanju starih društava, ili u osnivanju novih, ili barem u polaganju temeljnog, da tako kažem, kamena za izgradnju budućih organizacija. Ta narod je onda pripravan na sve. Spreman na obranu i navalu starih i novih, tajnih i očitih neprijatelja vjere i morala, uviđa da se mora proti njima učvrstiti. Razumije da te jakosti ne će imati izim u čvrstoj organizaciji: stoga oduševljeno stupa u jake čete raznih društava vjerskih.

Sjetimo se Vrbovca sela, koje nas je zadivilo predstavom muke Isusove. Ako mi imademo svoj Oberammergau, to se ima zahvaliti organizacijama, koje su glavnu ulogu igrale u lijepoj stvari; bez njih, kazaše mi ondašnji vrijedni svećenici, ne bi se oni bili nikako zauzeli za što takva. Organizacije ove otkud su? One su plod misije što se pred dvije godine i po držala u Vrbovcu. I tako mi se čini, da sam dovoljno odgovorio na oba pitanja i time iscrpio barem neke misli o ovom izvanrednom važnom poslu pučkih misija.

Prelazim na

II.

Marijine kongregacije.

Rekao sam u početku govora, da je zadaća kongregacija uzgajati *po izbor* radnike za katolički pokret. Da se o tom uvjerimo, neka mi bude slobodno razjasniti svrhu kongregacija, sredstva, kojima se služe i savremenost njihovu.

1. Svrha Marijinih kongregacija.

Bitna svrha kongregacije ide za tim, da traži slavu Božju u spasu svojih članova i u spasu drugih, a sve to pod ljubeznom i moćnom zaštitom Majke Spasitelja duša. Divna li idejala Marijine kongregacije! Po njem je Marijin zbor jedno pravo apostolsko društvo, kojemu je jednako sveto raditi oko vlastitog usavršivanja i oko usavršivanja drugih. Ali još ima nešto divnijega. Činjenica je, da je Marijina kongregacija uvijek svoj idejal shvaćala i za svojih 330 godina ratobornog, mučeničkog, ali i zato slavnog života svojski nastojala, da ostvari. Kad bih ja sebi preuzeo, što nikako nijesam, niti ne ću, da ocrtam pa bilo i u najkraćim potezima povijest Marijinih kongregacija, onda bismo u istinu uvidjeli, da gotovo nije bilo vrste pobožnog i apostolskog rada, za koji se Marijina kongregacija ne bi bila zauzela. Bilo je to sad izravno, sad neizravno, sad savjetom, sad uputom; ili je Marijina kongregacija potakla koju misao, ili ju je unaprijedila, ili ostvarila, ili na koji mu dragi način pomogla prema svojim silama. Po tomu se jasno vidi, da Marijina kongregacija nije nipošto jednostavna bratovština. Razlika između jednostavne bratovštine i kongregacije — si licet exemplis in parvo grandibus uti, tako je ogromna, kao što je ogromna razlika između pobožnoga monaha, koji sveto razmatra i neumorna misijonara, koji ne zanemarivši svoje duše muči se za spas drugih danju, a kad bi mogao, i noću.

2. Sredstva Marijinih kongregacija.

Drugo iz ove veličajne svrhe Marijina zbora jasno je, kojim se imade sredstvima da posluži: svakim dobrim sredstvom.

»Omnibus omnia factus sum, ut omnes Christo lucrifacerem« viče sveti Pavao, a za njim svaka kongregacija, svaki pravi član njezin. I zaista, krasno li je vidjeti n. pr. odličnu gospođu, gdje sabire milodare sad za sjedinjenje crkava, sad za siromašnu braću; sad će ona u bolnicu, da vida rane zapuštenome, a sad će u krugu odličnika apostolski raditi za ostvarenje savremene kršćanske ideje. Zaista divno!

3. Savremenost napokon Marijine kongregacije

izbija tako jasno i tako neodoljivom silom iz onoga, što smo rekli, da ne treba trošiti riječi, da se to dokaže, jer ako je svrha Marijine kongregacije tako božanstvena, a sredstva tako brojna, da se gube u bezbroju, onda ja velim: Marijina kongregacija obuhvaća svaki vjerski pothvat, svaki katolički pokret, svaku ostvarivu zamisao. Njezine svakovrsne sekcije

nijesu nego upravljanje njene svrhe i sredstava za sve ono, što se može dan danas pokrenuti za obranu svete vjere na svakom polju i bez svakog izuzetka. U Marijinim se zborovima upija duh svrhunaravnosti, koji je temelj svakom katoličkom pokretu, u njoj se usvaja duh rada, u njoj se usavršuju čelik značajevi. Sjetimo se samo Windhorsta i drugih pokretača centruma. Gdje su oni oživjeli svoju vjeru, gdje su postali junaci, kojima se divimo? Gospodo, u Marijinoj kongregaciji. U njoj će sva ostala društva naći sveđer barem milu saveznicu, prijateljicu i pomagateljicu, ako ne će ili ne mogu da budu njezina ljubezna djeca. Iz ove savremenosti, kojom Marijina kongregacija obuhvaća sve današnje potrebe te se laća svakoga sredstva, jasno se uviđa izvanredno mudra taktika, kojom je ova sveta ustanova pretekla za 300 godina moderni onaj zahtjev: organizacija po staležima. Držeći se one stare, koja se inače zlo shvaća: divide et impera, kongregacija olakoćuje na krasan način odgajanje pojedinih staleža. U staleže porazdijeljeni zborovi imadu posebne želje, potrebe, shvaćanja: dakle i oni sa svoje strane traže vodstvo, koje ih znade razumjeti, doći u susret njihovim željama, prilikama i potrebama i koje će se vodstvo po tom njima sasma posvetiti i svom dušom za njih živjeti i raditi. Primjer napokon današnjeg doba neumoljivo zapovijeda kongregacijama, da čvrsto ostanu na ovoj uvijek praktičnoj, uvijek savremenoj predaji: organizacija po staležima. Iz ovoga slijedi, da se svaki član kongregacije nalazi u njoj među svojima, u svojoj obitelji, u svome društvu, te znade, da će uvijek dobro doći dočekan ljubavlju ne samo društvenom, nego i svetom, posvećenom svetošću samoga ovakovoga društva.

Iz ovoga, što smo rekli, ne samo da proizlazi, e je kongregacija κατ' ἐξοχήν savremena ustanova, nego je također izvan svake dvojbe, da ona posjeduje vječnu savremenost.

Samo se sobom razumije, da za ovakova društva nije svatko, nego samo onaj izbor ljudi, koji žele, da nešto više učine za vlastito spasenje i spasenje drugih.

S veseljem konstatiramo, da su se ovih zadnjih desetak godina i kod nas kongregacije lijepo razvile. U devetnaestom vijeku gotovo ih u nas nije ni bilo, a danas ih brojimo oko 120. Kažem, da ih u devetnaestom vijeku gotovo nije ni bilo, jer izuzevši zbor u đakovačkom sjemeništu od god. 1865., nemamo drugoga sve do god. 1889. Istom god. 1896. počelo je gibanje malo jače dok nije ovih zadnjih godina došlo do nekog, željeli bismo kazati oduševljenja.

Od velike je važnosti za Marijine kongregacije u hrvatskim zemljama, da njihovi prestavnici budu među sobom što bolje ujedinjeni i organizirani, e bi na taj način mogli sjedinjenim silama jedinstveno voditi kogregacije. Stoga je želja mnogih, da bi se ustanovio u Zagrebu središnji ured iliti vijeće, kojemu bi bila dužnost obavješćivati, upute davati, sastanke priređivati, to više i lakše, što bi se to moglo spojiti s »Glasnikom Presv. Srca Isusova, koji je ujedno glasonoša Marijinih zborova. Takve središnje urede imadu i drugi narodi n. pr. Nijemci, Česi i t. d.

III. Duhovne vježbe za obrazovane.

Ako nijesu Marijini zborovi za svakoga, još su manje duhovne vježbe. Ali da se dobro razumijemo, valja nam razlikovati t. zv. zatvorene vježbe od otvorenih. Ove su za svakoga, a drže se u javnim kapelama ili crkvama poput svetih poslanstva koja nijesu ništa drugo van duhovne vježbe upriličine za najšire slojeve. Nu prave duhovne vježbe u pravom smislu uzete jesu t. z. zatvorene, a sastoje se u tom, da se čovjek posve od svijeta udalji, svih svojih posala okani, te za 8, 5, ili barem tri dana opći s Bogom i s dušom svojom u što strožoj sabranosti, molitvi, razmišljanju i drugim pobožnim vježbama.

Svako vidi, da ovakve duhovne vježbe ne mogu biti za mnoge i mnoge, ali su zato najprikladnije za obrazovane. Lako ćemo se o tom uvjeriti, glednemo li veličanstveni zamašaj svrhe, za kojom idu vježbe, — sredstva, koja se zato zahtjevaju, — plodove, kojima imadu da urode, osobito u današnje vrijeme.

1. Što se tiče svrhe, duhovne vježbe za tim idu, da proniknu čitavoga čovjeka, tako te on upoznavši se sa samim sobom i sa najglavnijim pitanjima svog opstanka, uredi čitav svoj život prama volji božjoj i spasu duše svoje.

Čovjek u duhovnim vježbama pred Bogom i savješću svojom, ko na strogoj istrazi pita sebe: Što sam ja? Otkud sam ja? Kamo idem? Kako radim? Kako mi je raditi?

Ova velika pitanja od najvećeg su zamašaja, koja ga vežu s prvim početkom njegovim i sa zadnjim dočetkom ,kao i sa svim onim, što se između ove dvije točke nalazi. Ona imaju da prorešetaju dušu i srce čovječje sa svim moćima duše i sa svim nagnućima srca: a to sve valja da čovjek uredi i oplemeni, odstranivši sve poteškoće i udarivši temelj novome čovjeku, koji se ima u svemu vladati samo razumom i vjerom.

Divne li, božanstvene li ideje duhovnih vježbi i svrhe njihove! Nu ja sad pitam: Zar se ne vidi jasno, da ovakva šta ne će svatko moći da shvati, a još manje da poduzme? Zar ne će to lakše smoći obrazovani slojevi?

2. Osvrnemo li se na sredstva, kojih se valja svojski latiti, da se do ovako zamašite svrhe dođe, doći ćemo za cijelo do istog zaključka.

Nadalje, ako duhovne vježbe za tim idu, da obnove, preobraže i oplemene u svakom pogledu, u svakom odnošaju, u

svakoj dužnosti njegovoj čovjeka, koji ih poduzme: to one istodobno zahtijevaju čitavog čovjeka tako, da sve moći njegove duše i tijela njegova svojski prionu uz teški ovaj posao. Tu valja prikovati maštu uz predodžbe slika, koje zahtijeva predmet razmatranja, ravnati pamtilom, da donosi uspomene u savezu sa životnim pitanjima vježbi, um vježbati što ozbiljnije i temeljitije, da se čovjek posvema uvjeri o onom što mu je poduzeti i junački pograbiti volju, da prione uz ono što joj razum, vjerom prosvjetljen neumoljivo naloži. Da će obrazovani čovjek u ovakvom poslu lakše uspjeti, ko to ne vidi?

Odovud proizlazi da inteligencija u duhovnim vježbama može imati i svoju intelektualnu obrazovanost jer se razna razmatranja i vjerske istine mogu i dublje i umnije razlagati tako te obrazovani uzimaju u vježbama prave apologetske tečajeve, toliko važne i potrebite za današnje naše obrazovane laike.

3. Plodovi napokon duhovnih vježbi potvrdit će nam isto. Jer, ako je istina ono što kaza sv. Franjo Saleski, da su duhovne vježbe još za njegovo doba, dakle ni za 100 godina, više ploda donijele nego li imade slova u knjižici vježbi, a znademo da nijesu nipošto prestale ni dandanas donašati: to moramo zaključiti, da će taj plod djelovati i na druge izvanrednom silom. Sjetimo se samo glasovitog profesora na Pariškom sveučilištu, Franje Žaverija, koji pomoću duhovnih vježbi obraćen na bolji život sve plemenštine srca, svu izobraženost uma, svu čežnju za slavom znade upotrijebiti samo na slavu božju i na spasenje bezbrojnih duša, postavši jednim od prvih drugova. Sv. Ignacija i orijaškim apostolom Indije.

Obrazovani čovjek obnovljen u duhu i životu svome u ovoj koliko uzvišenoj toliko praktičnoj školi već će primjerom svojim djelovati na bližu i dalju braću svoju. Ali kao kremen katolik ići će puno dalje: uvidjet će da u današnje doba mora raditi u organizatornom smislu, mara raditi za katolički pokret, mora ga uz svećenstvo i voditi, a ne samo moliti.

O tom će ga uvjeriti već i samo razmatranje o kraljevstvu Isusovu, a kako li će istom djelovati na nj ona strategička meditacija o dvije zastave, koja i nehotice sili čovjeka, da prione uz apostolski život. On će stoga uz časni episkopat i revno svećenstvo svim svojim silama uznastojati, da iz punine srca govore usta njegova, a djelotvorna ljubav k spasenju bližnjega dovest će ga i do najsjajnijih djela. . .

Nije dakle čudo, gospodo, što su to drugi narodi već odavna razumjeli pa se svojski zauzeli da obrazovani slojevi uzimaju zgode, te se ovakvim duhovnim vježbama osvježe i ojunače, e bi svom silom pregnuli da vode katolički pokret. Imaju zato i posebne kuće kaošto u Feldkirchu, u Belgiji, Galiciji, Šleskoj itd.

Gospodo, ako se mi Hrvati ozbiljno zamislimo u tužne prilike vjerskog mrtvila našega, a ne toliko u dobrotu našeg naroda, onda ćemo se ne samo svojski pobrinuti za pučke

misije i za kongregacije, nego i za inteligenciju našu *velikim dijelom u vjerskom pogledu pospanu.* Duhovnim vježbama ili probuđeni, ili obodreni, ili usavršeni naši će obrazovani ljudi biti najprikladnija sredstva u rukama božjima, da uz svećenstvo što više porade u vođenju vjerskog pokreta našega. Ta ugled njihovih odlika i položaja sjat će se kud i kamo više na suncu apostolskog rada i doprinijet će silno do pravog preporoda hrvatske domovine. Hrvatska inteligencijo, vjera te i domovina zove na duhovne vježbe!

DEBATA.

Predsjednik biranim riječima zahvaljuje govorniku na dobro izrađenom referatu i mislima, što ih je iznio.

U raspravi je uzeo prvi riječ *preuzvišeni gosp. dr. Krapac, đakovački biskup:* U prvom redu dužni su se brinuti za *pučke misije* biskupi. U đakovačkoj biskupiji razvio se veoma lijep misijonarski rad među narodom, a najzaslužniji su u tom OO. Dominikanci. Pučke se misije na sve strane traže, a misijonara nema. Zato moli starešinstva hrvatskih redova, a osobito Franjevce, da uz Isusovce primu misije u svoje ruke. (Povlađivanje).

Preč. gosp. *Rafael Rodić, provincijal Franjevaca* u Zagrebu, odgovara preuzv. Krapcu i kaže, da se njegova redodržava radi pomanjkanja sila nije dosada mogla baviti misijonarskim radom, ali da je u novije vrijeme dobila novog podmlatka, pak da već organizuje misijonarske trudbenike, koji će započeti akciju u najkraće vrijeme u Zagrebu i u čitavoj Banovini.

Preč. gosp. *Bernardin Škrivanić,* provincijal Kapucina na Rijeci: I mi smo (Kapucini) svom dušom za misijonarski rad među Hrvatima, ali naša hora još nije došla. Malo nas je. Za sada nam je glavni posao: dobra *hrvatska i katolička štampa,* a dat će Bog i dobra Majka Božja Lurdska, da ćemo jednom nastupiti i mi na tom polju apoštolskoga rada.

Ivan Golian, upravitelj općine u Šestinama, biranim govorom slavi i preporuča kršćansko djelo milosrđa, Marijine kongregacije, a odbija bezvjerstvo današnjih dana, koje sve više terraina zauzimlje među hrvatskom inteligencijom i hoće da se uvuče i među hrvatski narod.

Presv. gosp. dr. Marčelić, predlaže, da se kod druge tačke rezolucije, što ju je predložio referent, umetne iza riječi: »Marijinih kongregacija« *»i drugih bratovština«.*

Sve se rezolucije uz ovaj dodatak primaju.

REZOLUCIJE:

Slovensko-hrvatski katolički kongres u Ljubljani dana 25. kolovoza 1913. uviđa veliku korist i potrebu pučkih misija, Marijinih kongregacija i duhovnih vježbi za obrazovane, pa stoga želi:

I.

Da se hrvatski župnici i ugledniji župljani zauzmu za *pučke misije,* e bi se tako podigao vjerski duh naroda, iskorijenile iz njega opačine, uveo pravi kršćanski život, koji imade da bude osnovom svakoj katoličkoj organizaciji.

II.

Neka se što više poradi oko osnivanja *Marijinih kongregacija* i drugih bratovština po staležima ne samo u gradovima nego i u selima, gdje to prilike dopuštaju, da se na taj način pod vodstvom dobrih i mudrih svećenika kao upravitelja odgoje čvrsti katolici i među narodom i među inteligencijom.

III.

Da se upravitelji hrvatskih Marijinih kongregacija svake godine jedanput sastanu na zajednička vijećanja i zajedničke sastanke, e bi *vodstvo kongregacija bilo svuda jedinstveno.*

IV.

Neka se po primjeru drugih naprednih katoličkih naroda priređuju svake godine *duhovne vježbe za obrazovane Hrvate,* da se na taj način odgoje prave vođe katoličkoga pokreta i rada među hrvatskim narodom.

Dr. JANKO ŠIMRAK, prezviter. - ZAGREB.

Religijozno jedinstvo Slavena.

I. Kratki opis prošlosti.

1. Crkveni raskol i Slaveni.

Veliki crkveni raskol između istočnog i zapadnog kršćanstva najžalosniji je i najtužniji događaj, štono je napisan na stranicama crkvene historije, a jedna od najtužnijih i u historiji svjetskoj. On mora da duboko rascvili svako srce kršćansko, a ponajpače svako srce slavensko, jer je sa sobom po nesreći tužnoj i po prijevari bizantijskoj povukao većinu slavenskih naroda, jer je nasilnom i zlobnom rukom prekinuo nužnu vezu između bratskih duša i srdaca i otrgnuo ih od vrhovnog pastira, kojemu reče Sin Božji u Cezareji Filipovoj na podnožju Libanonskoga gorja i snježnoga vrha Hermona: „Σὺ εἶ Πέτρος – ti si Petar, t. j. pećina i na ovoj pećini sazidat ću crkvu svoju i vrata paklena ne će je nadvladati« (Mat. 16, 18). — Carigradski lažni branitelji i zatočnici istočne crkve i njezinih prava baciše među mlada i žilava slavenska plemena sjeme vjerskog razdora i od onoga dana reži brat na brata svakim danom sve to većom mržnjom i osvetom, kao da nikada ne će doći dan pomirbe i prijašnje sloge i prijašnjeg jedinstva, u kojem jedinom počiva slava, veličina i sjaj slavenskoga roda. Dä, starješine patrijarške carigradske crkve Fotije i Cerularije zapisane su krvavim slovima u povijesti slavenskih naroda.

2. Unija kod maloruskoga naroda.

Ajde da ponajprije otvorimo stranice historije, da se zadubemo u najkraćim potezima u prošlost, e bi nam ona — učiteljica života — rasvijetlila sve tamne staze, otkrila nove vidike i uputila nas, kako treba da danas radimo.

Crkva katolička na čelu s rimskim papama nastojala je u svako vrijeme, da se uspostavi staro jedinstvo sloge, mira i ljubavi, da se povrate vremena velikih otaca i naučitelja istočne crkve, koji su svoju veličinu i jakost crpili na vrelu jedinstva. Odatle i *Ferarsko-Florentinski* koncil od god. 1438.-1445, gdje su 6. srpnja 1439. sve nazočne orientalne vladike, a među njima i slavni mitropolita ruske crkve Isidor, potpisale akt sjedinjenja s Rimom; odatle 14. općeniti sabor *Lionski* g. 1274., gdje su izaslanici grčke crkve priznali primat rimskoga pape i izlaženje Duha Svetoga od Oca i Sina; odatle unija u *Brestu* u poljskom kraljevstvu i na Ukrajini g. 1596. Ona prva dva pokušaja sjedinjenja razbiše se posvema i samo im je historija tužnu uspomenu sačuvala, a ovaj treći u Brestu donio je lijepih plodova. *Sedam ruskih vladika* s nadbiskupom i mitropolitom kijevskim na čelu stupi svečanim načinom u zajednicu s rimskom crkvom. Najveći branitelji i zatočnici unije u onim stranama bijahu nadbiskup poločki sv. mučenik *Josafat Kuncević* (1618-1623), čije je svetačke moći, oko kojih su se kupili zadnji borioci za uniju, veliko-ruska imperatorska vlada barbarskim načinom oskvrnila i pod egidom sveslavenskog pravoslavlja, na nepoznatom mjestu sakrila, i kijevski mitropolit *Rutski Velamin*. Iza dugotrajnih borbi, iza dugotrajnih progona, koji su živa slika prvih kršćanskih nevolja u vrijeme poganskih rimskih careva, održalo se jedinstvo jedino u Austriji u tri galičke eparhije: lavovskoj, premislskoj, stanislavovskoj i u dvije eparhije u sjevernoj Ugarskoj, u Karpatima: munkačevskoj i prjašovskoj. Svih sjedinjenih Malorusa imade preko četiri milijuna. U Bukovini živi preko 250.000 maloruskoga naroda, koji nije ujedinjen s katoličkom crkvom. U svim trima galičkim eparhijama veoma se dobro razvija i od dana u dan napreduje grčkokatolička crkva. Do sada je imala samo jedno centralno bogoslovsko sjemenište, a od najnovijeg vremena imade svako vladičanstvo svoje. Najveće zasluge za napredak i boljinjak grčkokatoličke crkvene provincije u Galiciji stekao si je pokojni galički mitropolita i kardinal *Sembratovič* i sadašnji mitropolit *Andrija* grof *Septicki*, koji je proveo uzornu nacijonalnu i crkvenu organizaciju Malorusa u Sjedinjenim državama sjeverne Amerike i u Kanadi, gdje postadoše grčkokatoličkim biskupima dvojica mladih, energičnih i oduševljenih ljudi: *Soter Ortinjski* i *Nikita Budka*. Veliko-rusko pravoslavlje htjelo je preko Amerike «obratiti» Galiciju, ali su mu sada jakom vjerskom i nacijonalnom organizacijom odsječeni svi putevi i porušeni svi mostovi. I u Braziliji, gdje imade dosta maloruskoga naroda, provodi se živahna organizacija u vjerskom i nacijonalnom pogledu[1]). — U novije

[1]) A što smo mi Hrvati učinili u Americi? Tamo imade oko pol milijuna našega naroda, a o hrvatskoj biskupiji još nema glasa ni glasnika. Doista, mi smo na svim stranama jadni i nevoljni!

vrijeme počela je da razvija svoje djelovanje u ovim trima ujedinjenim eparhijama sveruska pravoslavna agitacija. Neuki narod nasjeo joj je na mnogim mjestima i katolički biskupi grčkoga obreda imati će dosta okapanja s ovim prodiranjem pravoslavlja pod zaštitom ruske države. Ta će borba biti to teža, što između katolika Malorusa grčkoga obreda i katolika Poljaka zapadnoga obreda vlada radi nacijonalnih pitanja upravo nepremostivi jaz. Prijelazi katolika grčkoga obreda u *poljsku* katoličku crkvu stoje na dnevnom redu.

— Razvitku i pravom životu grčkokatoličkih maloruskih eparhija *u sjevernoj Ugarskoj* u veliko smeta politika i nasilno pomadžarivanje naroda i inteligencije, koja gotovo sva dolazi iz redova svećenstva. Stvar je tako daleko napredovala, da su na mnogim mjestima i u mnogim župama stali uvađati madžarski liturgični jezik, a stari slavenski napolje tjerati. Rimski prijesto zabranio je pod najstrožim crkvenim kaznama uvađanje madžarskoga jezika u crkve, ali to sve nije ništa koristilo: liturgisalo se i nadalje madžarski ne samo u provinciji, nego i samom glavnom gradu, u Budimpešti. Sjedište ovoga pokreta nalazi se u Hajdu-dorogu, gradiću sjeverno od Debrecina, koji je u crkvenom pogledu pripadao prjašovskoj biskupiji. Tu je brzo osnovan vikarijat, a nedavno je bila tamo posveta novoga madžarskoga grčkokatoličkoga hajdu-doroškoga vladike. Prema najnovijim službenim vijestima imao bi broj vjernika nove biskupije iznositi 188.833, od kojih bi 42.357 pripadalo Malorusima i Rumunjima, a 146.476 Madžarima.[1]) Razumije se samo sobom, da ova statistika ne odgovara činjenicama i da ne će biti ni iz daleka toliki broj grčkokatoličkih Madžara. Prema odredbi svete stolice morao bi biti u novoj biskupiji grčki jezik u liturgiji uveden. Da li će to doista biti provedeno, drugo je pitanje. Dosada je bio cilj borbe: madžarska liturgija i madžarski jezik.

Zar će oni sada najedanput od toga odustati i započeti učiti grčki jezik, a ne znadu ga na mnogim mjestima ni čitati? Ko samo malo pozna grčku liturgiju i osobito ono, što imadu pjevčike da izvrše kod liturgičnih čina, morat će zaključiti, da je uvedenje grčkoga jezika upravo *nemoguće*. Prema istočnom obredu narod sudjeluje kod liturgičnih čina i nadopunja svećenika.

Zar će dakle sav narod početi učiti grčki? A šta bi se istom izrodilo, kad bi narod odgovarao i pjevao madžarski, a svećenik služio grčki!

[1]) Dr. Julije Hadžega piše u madžarskom listu »Religio« 1911. Budapest, da se o uređenoj grčkokatoličkoj hijerarhiji za vrijeme sv. Stjepana kralja ne može ni govoriti, a možda je bio ovdje ondje po koji Madžar grkokatolik. — I zaista, to su svjedočanstva prava historije.

Osnutak nove madžarske eparhije zadao je *uniji težak udarac, a uzrokom je, da će se sve jače i jače raširiti i utvrditi ideja pravoslavlja, koja se dobrano već ugnijezdila u sjevernim Karpatima.*[1])

3. Velikorusi i unija.

Spomenuo sam već, kako je ruska imperija uništila i sravnila sa zemljom mačem i ognjem sve, što je bilo grčkoga obreda i katoličke vjere. Grčkokatoličke biskupije, koje su bile u najboljem cvatu, ukinute su, a njihove stolice zasjedoše pravoslavne vladike, koje su nasiljem i progonstvima, lisičinama i verigama «prekrštavale» katolički narod.

Na drugom velehradskom unijonističkom kongresu osvanuo je i pravoslavni protojerej ruske crkvene općine u Berlinu *Maljcev,* koji je poznat svojim znanstvenim radovima u svemu učenom svijetu. On je držao predavanje o *epiklezi* i pokazao se dobrim prijateljem jedinstva želeći iz svega srca, da se obnovi stara sloga, koja je bila u crkvi za prvih osam vijekova. Uz Maljceva je bio na tom kongresu i *Vasilije Goeken,* ortodoksni jerej u Berlinu.

Na treći velehradski kongres g. 1911. poslao je on radnju pod naslovom: «*Može li se istočna crkva sjediniti sa zapadnom?*», u kojoj dolazi do zaključka, da bi jedinstvo lagano moglo prebroditi sve poteškoće, koje mu stoje na putu, jer «pravovjerna stara pravoslavna crkva» prihvaća sve istine vjerske, koje drži i katolička crkva. Osim ove dvojice bogoslova nije se više nitko zagrijao u Rusiji za pokret sjedinjenja, dapače stali su ga napadati sa svih strana, a to sve pod pritiskom ruskoga imperijalizma. Već poslije prvoga kongresa zove pristaše velehradskog pokreta znameniti ruski bogoslov *Troicki* u «Cerkovnija Vjedomosti« običnim latinskim propagandistima, koji bi rado lukavim i prevarljivim načinom prevući pravoslavne na katolicizam, ističući, da i onako između istoka i zapada nema druge vjerske razlike do primata rimskoga pape. Osim Troickoga graknuli su i drugi protiv kongresa prišivajući mu zakulisnu i tamnu politiku. Profesor petrogradske univerze na filozofskom fakultetu *Jacimirski* najavio je svoj dolazak i predavanje na drugom kongresu, ali ga ne bijaše ni blizu. Pobojao se valjda svetoga sinoda i državne vlasti, pa ne smjede ni da pisne. On je bio i u nas u

[1]) O madžarskom jeziku u liturgiji piše prof. dr. Julije Hadžega u: »Religio tudományos társádalmi és irodalmi kath. folyoirat. Budapest (Stephaneum nyomda R. T.)« 1911. br. 39-41. On dokazuje argumentima iz kanonskoga prava i historije istočne crkve, da je uvedenje madž. jezika posve bezpravno.

Zagrebu i svuda je oduševljeno pozdravljao ideju sjedinjenja. Takovih imade mnogo u Rusiji u svim redovima naroda, ali ne smiju ni da se maknu. U najnovije smo vrijeme čitali, kako je državna vlast zatvorila nasilnom rukom grčko-katoličku crkvu u Petrogradu, oko koje se bio okupio dobar broj vjernika, koji su pripadali najodličnijim petrogradskim krugovima.

Carski ukaz, kojim je proklamirana sloboda vjeroispovijedanja, vrijedi donekle za sve pripadnike ruskoga carstva, samo su grkokatolici izuzeti. Ruska vlada, koja bi i nadalje željela da zadrži u ruci svojoj duhovni i svjetovni dvosjekli mač, znade dobro, zašto ovako mora da čini. Čim bi bilo dozvoljeno osnivanje grčkokatoličkih crkvenih općina, podigla bi se unija u Bijeloj Rusiji i na Ukrajini na novi život.

Na tisuće i tisuće naroda u onim stranama još je danas katoličkog duha i katoličkog uvjerenja. Uz velike zapreke, što im se stavljaju sa strane vlasti, prelaze oni u katoličku crkvu zapadnoga obreda, a kako bi se istom pokret raširio, kad bi mogli zadržati stari slavenski jezik i prijeći u krilo katoličke crkve.[1])

Kakova budućnost čeka uniju u Rusiji? — Odgovor na ovo pitanje veoma je težak, jer ovisi o mnogim i mnogim drugim neriješenim pitanjima. Najveća zapreka stoji na strani državne vlasti, kojoj pravoslavna crkva u svemu pokorno služi kao poslušna službenica i koja baš pod egidom čvrstog i ujedinjenog pravoslavlja hoće da uzdrži i proširi svoju hegemoniju. Sloboda katoličke crkve nikako joj se ne sviđa.

Dakako, da mi moramo biti na sve pripravni. Pravoslavlje i u Rusiji proživljava unutarnju krizu i velike unutarnje borbe, koje se najbolje zrcale u tolikim vjerskim sektama. Možda će doći vrijeme *razdiobe bezvjerstva i katoličkoga kršćanstva,* a možda će političke prilike prije toga proglasiti slobodu i za grkokatolike.

4. Bugari i katolička crkva grčkoslavenskoga obreda.

Kad su došli na balkansko poluostrvo slavenski narodi i kad su osnovali svoje samostalne države, nastojali su rimski prvoprijestolnici, da ih otmu državnom, kulturnom i crkvenom utjecaju moćnoga bizantinskoga carstva, da ih odvrate od raskola i uzdrže u jedinstvu vjerskom. *Bugari* su primili prve vjesnike vjere, prve propovjednike i vladike iz Rima, s kojim su ostali prvih godina nakon pokrštenja (865.) u tijesnoj i prijateljskoj vezi

[1]) Ko se hoće bolje uputiti u ruske prilike, neka čita znamenito djelo Aurelija Palmieri-ja »La chiesa russa, le sue odierne condizioni e il suo riformismo dottrinale. — Ruska crkva, njezino današnje stanje i njezina reformacija nauke« (Florentiae an. 1908. pag. 750. in 8⁰).

pod svojim knezom *Borisom*. Poslije smrti sv. Metodija (885.) istjerani su njegovi učenici iz Moravske. Većina njih pobjegla je u Bugarsku. Ovdje su luči sv. evanđelja prosvjetljivali žilavi i nadareni slavenski narod. Stara slavenska književnost podigla se do neviđene visine, procvala je i raširila svoje grane preko granica balkanskoga poluotoka sve tamo do vrhova uralskoga gorja. Dä *Gorazd Klement, Sava, Anđelarije* najveći su zatočnici kršćanske slavenske prosvjete među balkanskim Slavenima.

Grci, bugarski neprijatelji od iskona, pritiskivali su silno bugarski narod, nasiljem svuda postavljali grčke vladike i uvodili grčki jezik. Učenici sv. Metodija donesoše sa sobom iz Morave posvećene i odobrene i blagoslovene po rimskim prvoprijestolnicima liturgične knjige na slavenskom milom govoru i svuda ih uvađahu u bugarske crkve. Grčki jezik bio je posve istisnut iz crkve i iz škole.

U starim pismima nije nam sačuvano ni zabilježeno, kakav je bio odnošaj Metodijevih učenika prema kat. crkvi i njezinom glavaru. Svakako se može sa potpunom sigurnošću ustvrditi, da se oni nijesu odvratili od načela sv. braće, koja su oni propovijedali i zastupali u životu svomu, i za koja su toliko pretrpjeli u vrijeme carigradskog patrijarhe *Fotija:* načela vjerskog jedinstva pod vrhovnom upravom nasljednikâ sv. Petra.

Bugarski kralj Boris kolebao je radi političkih pitanja između Rima i Carigrada, a sin njegov *Simeon*, car svih Bugara (893.—928.), odlučno pristade uz Rim, koji Bugarima ostavi grčki obred i stari slavenski liturgični jezik, a Simeona ovjenča carskim vijencem. Poslije ovog silnog cara propadalo je bugarsko carstvo sve dublje i dublje, a sa ovim propadanjem nužno je bilo spojeno propadanje katoličke misli među bugarskim narodom. Godine 1014. uništena je posvema bugarska vojska u boju kod *Bjelasice*, a *Vasilije II.*, car bizantijski, Bugarokton (zatirač Bugara), zarobi 15.000 Bugara, sve ih oslijepi ostavivši na svaku stotinu po jednog vođu, kojemu je izvadio samo jedno oko, i posla bugarskomu caru u Prilep. Vasilije II. predstavnik je grčkih zločina i grčkoga barbarstva.

Na početku god. 1019. uđe isti grčki car svečanim načinom kroz zlatna vrata u bugarsku prijestolnicu, a pred njim stupahu tužne kćeri cara bugarskoga i zasužnjeni boljari. Od ovoga su vremena u ohridskoj bugarskoj patrijaršiji u Macedoniji, sjedili sami Grci, koji su svuda namještali grčke vladike i tjerali iz crkve slavenski jezik.

Prema izmaku dvanaestoga vijeka probudi i uskrsnu Bugarska na novi život, kadno njezino prijestolje zauzme *Kalojan* nepomirljivi neprijatelj Grka. On upravi papi *Inocenciju III.* god. 1202. list, u kojemu ga moli, da primi bugarski narod u *broj sinova rimske crkve*, i ište kraljevsku krunu i odličja, koja su od starine uživali bugarski kraljevi. God 1203. 8. rujna na sam blagdan rođenja bl. dj. Marije predao je papinski poslanik Ivan bugarskom mitropoliti palij i imenovao ga primasom narodne crkve a 18. rujna 1204. okruni Kalojana drugi papinski poslanik Leon sa velikim slavljem. Trnovski arhipastiri postadoše poglavice bugarske crkve a grčka duhovna vlast bila je dokinuta. — I ako je istina, da je politika dovela Kalojana k papi i katoličkoj crkvi, ipak je on pošteno održao zadanu vjeru i sve do smrti ostao vjeran Petrovoj Stolici, premda nije mogao u svemu da pristane uz želje pape Inocencija.[1])

Poslije smrti zatornika Grka (1207.) ubrzo je propalo jedinstvo bugarske crkve s Rimom, a mnogu krivicu zato imade na duši latinsko carstvo. — God. 1393, podjarmile su Osmanlije čitavu Bugarsku, i ona je čamila u grdnom ropstvu punih 500 godina. Patrijarška crkva u Trnovu pretvorena je u džamiju. Druge crkve zateče ili ista sudbina ili su bile obraćene u konjušnice i u kupelji. Godine 1394. imenova carigradski patrijara upraviteljem bugarske crkve tuđinskog moldavskog mitropolita. Nakon njega zasjedoše bugarsku mitropoliju sami Grci. Tako je država došla u tursko ropstvo, a crkva u grčko. Poslije pada Carigrada (1453.) obilazile su grčke carigradske patrijare, vladike i grčki popovi sultane i vezire na divanu sa željom do dobiju posve u svoju vlast bugarsku crkvu. Opet su svuda namještali grčke biskupe i popove, ništili stari slavenski jezik, proganjali domaće svećenstvo, izvršavali najveća nasilja i zvjerstva tako, da su Bugari zamrzili Grke jače nego li i same Turke. Grčko ropstvo jače ih je pritiskivalo nego li turska vlada. Tako su se na zajedničkom poprištvu našli krst i nekrst, Grk i Turčin, da zametu svaki trag bugarskom narodu, bugarskoj prosvjeti i bugarskoj crkvi. God. 1767. grčki je patrijara uništio i zadnje tragove bugarske crkve. Da je bilo kršćana u Bugarskoj, to je svijet samo znao po teškim uzdisajima njihovim ispod turskog jarma i ispod fanariotskog, još težega».[2]) Još pred stotinu godina vladao je u crkvama i školama bugarskim grčki jezik. Bugarska inteligencija nije marila za narodnu prosvjetu i narodne škole. Oko god. 1833. stadoše se Bugari buditi iz dubokog sna. Vjernici eparhija Samokov i Skoplje tražili su u carigradskoga patrijarha, narodnoga biskupa, ali on o tom nije htio ni da čuje. Turska je vlada god. 1840. odlučila da postavi rođenog Bugarina za vladiku u Vidinu. Kad je došao u Carigrad đakon Dionisije, da dobije vladičansko posvećenje, ubiše ga Grci. Arhimandritu Neofita Bozvelija, koji se borio za bugarske narodne i crkvene pravice, baci grčki patrijara u vlažnu tamnicu na gori Atosu, gdje umre 1849. god. Slično se dogodilo bugarskim književnicima braći Dimitriji i Konstantinu Miladinovu: obojica

---

[1]) Dr. Ivan Marković, Pape i Slaveni (Zagreb, Dionička tiskara 1904.) I. 44-49; II. 463-560.

[2]) Marković, Slaveni i pape II. 546.

pogiboše u carigradskim tamnicama.[1]) Godine 1860. udari carigradski patrijara na Bugare porez od sedam milijuna pijastera. On je poricao i život bugarskome narodu govoreći, da su Bugari Grci, koji su naučili jezik od barbara, što su stanovali među njima. Pa kad i ne bi bila to istina — govorahu dalje Grci — crkva ne bi mogla nikako priznavati razliku narodnosti. To je silno razdražilo Bugare. Narod doveden u očajanje protjera iz mnogih mjesta grčke vladike (cfr. Marković op c. II. 548).

Među bugarskim rodoljubima, koji su se borili za crkvenu i političku samostalnost svoje domovine, pojavile su se sredinom 19. vijeka dvije stranke. Jedni su htjeli da ostanu u pravoslavlju, a drugi su se obratili na zapadne katoličke narode i kraljeve, osobito na Napoleona III., da pomoću njihovom oslobode svoj narod od ropstva grčkoga i turskoga. Glavni stupovi mlade katoličke stranke bijahu Dragan Cankov i liječnik Dr. Mirković. God. 1859. počeo je u Carigradu izlaziti list «Bolgarija», koji je imao propagirati među narodom ideje mlade stranke, štono je tražila lijeka i spasa Bugarskoj jedino u katolicizmu. Dvije tisuće Bugara pod vodstvom *Josipa Sokolskog, Cankova* i *Dra. Mirkovića* došlo je 30. prosinca 1860. pod stan papinskoga zastupnika u Carigradu i molilo, da ih primi u katoličku crkvu. Nadbiskup armenski *Hasum* odgovori u ime papinskog legata, *da Sveti Otac prima Bugare s velikom ljubavi u kat. crkvu i da će im ispuniti sve želje, koje se tiču narodnoga crkvenoga jezika i obreda.* Kratko vrijeme iza ovoga postao je Josip Sokolski nadbiskupom katoličkim grčkoslavenskoga obreda. Sad se živo razmahao katolički pokret među bugarskim narodom tako, da je za kratko vrijeme prešlo u kat. crkvu oko 60.000 duša. U to se razletiše pravoslavni ruski i protestanski engleski agitatori po svoj Macedoniji, Traciji i ostalim krajevima odvraćajući narod od katoličke crkve, koja da će im vremenom oduzeti narodni jezik i obred. Bijedni narod, koji je bio veoma neuk u vjerskim stvarima, vrati se na pravoslavlje. Isto su učinili i svećenici, pa i sam Dr. Mirković i Cankov vratiše se u pravoslavnu nesjedinjenu crkvu, kad vidješe, da mogu polučiti narodnu samostalnost i bez katolicizma. Sam Sokolski, koji je bio velika neznalica, ne ostade postojanim. U Carigradu je obilazio patrijara i ruskog poslanika. Najednom je iščeznuo i nije se nikad doznalo za njega, kao da je u zemlju propao. Ljudi su pričali, da je ugrabljen i odveden u Rusiju. — Godine 1878. postala je Bugarska pomoću ruskog oružja samostalnom, a još god. 1870. prodrli su Bugari pomoću ruske vlade sa zahtjevima crkvene uprave. Turska im je vlada dozvolila, da si sami izaberu nadbiskupa-eksarha, koji će imati nad svima Bugarima onakovu

[1]) Podobe iz misijonskih dežel II. (Družba sv. Mohorja Celovec 1912.): Fr. Grivec »Vzhodna cerkev« str. 73. — Dr. je Grivec u kratkim crtama opisao borbu za uniju u bugarskoj crkvi.

duhovnu vlast, kakovu imade patrijara carigradski nad Grcima. Bugarski eksarha stoluje u Carigradu. Od ovoga vremena proglašena je Bugarska crkva po patrijarhi raskolničkom.

Katolički Bugari istočnoga obreda prije prvoga i drugoga balkanskoga rata dijelili su se u tri velike misijonarske pokrajine: Traciju, Macedoniju i Carigrad. Najveće misijonarske postaje u Traciji nalazile su se u *Sudžaku, Mostratliju, Ak-Bunaru, Derviškoj Mogili, Kajadžiku* i *Slivenu.* U *Karaagaču* blizu Drinopolja, gdje stoluje grčkokatol. vladika, bila je podignuta duhovna škola, u kojoj su se bugarski mladići pripravljali za misijonare. U Macedoniji bijahu najznamenitije misijonarske postaje u *Kukušu, Janici* i *Kavali.* Vladika Epifanije Šanov imade svoje sjedište u Solonu, a duhovna škola nalazi se u *Zejtenliku* blizu istoga grada. U samom Carigradu osnovali su Asumptioniste školu za Bugare i Grke. Balkanski ratovi bili su upravo katastrofalni po katoličke bugarske misije. Nedavno je stiglo tajništvu ap. sv. Ćirila i Metodija iz Drinopolja pismo, u kojemu se opisuju sve grozote, što ih je počinila turska vojska nad bugarskim narodom u Traciji. Od Galipolja i Čataldže po do stare bugarske međe nije ostalo ni jedno bugarsko selo, niti jedan Bugarin pošteđen. Turci su sela i gradova sravnili za zemljom, narod, koji nije mogao da pobjegne u Bugarsku, poklali. U mnogim selima pridružili su se Turcima grčki stanovnici i pomagali su im klati, spaljivati i obeščašćivati. U Drinopolju utekli su katolici Bugari pod okrilje grčkokatol. misijonara, da izbjegnu turskom pokolju. Grčkokatol. sela Kajadžik, Ak-Bunar, Mostratli, Sudžak, Elag-Göne, Lizgar, u kojima je katolicizam tako lijepo cvjetao posve su razrušena i spaljena. Samostani, crkve i škole uništene su. — Od katoličkih misija ostade samo pepeo i razvaline. — U Macedoniji u okolici Kukuša, koji je potpuno uništen, popalili su Grci u drugom balkanskom ratu 11 katoličkih sela. Ostala su samo 4 pošteđena sa 40 katoličkih porodica. U Janici (Jenidže-Vardar) prisilili su Grci 150 kat. bugarskih porodica, da se proglaše grčkim i raskolničkim, a isto su učinili i sa dva bug. kat. sela. U grčkom dijelu Macedonije ostalo je samo 600 bug. katolika, a prije rata bilo ih je 6000. — Sestre Euharistinke, koje su mnogo uradile za uniju, došle su u okolici Gevgelija pod srpsku vlast. U tom kraju je bilo oko 450-520 bug. katolika. Veoma je vjerojatno, da Srbi ne će dopustiti Euharistinkama, da i nadalje djeluju u školama i crkvama.

Velika većina bugarskih katolika pobjegla je u staru Bugarsku iz Macedonije i po svoj prilici ne će se smjeti više natrag vratiti, jer im to ne će dozvoliti Grci, koji hoće da posve unište Bugare u Macedoniji.

Među grčko-katol. Bugarima djeluju *Asumpcioniste,* od kojih je još danas većina franceske narodnosti, a svi obukoše mantije, zapustiše brade, postaviše na glave kape kamilavke,

prihvatiše grčki obred, naučiše bugarski i sada idu po macedonskim gorama, trakijskim i bugarskim selima šireći kršćansku prosvjetu i kulturu, podižući i hrabreći zapušteni narod. Asumpcioniste su oduševljeni za uniju i ne boje se u svom svetom radu nikakovih borbi, nikakovih nevolja, nikakovih stradanja. U najnovije vrijeme osnovali su među sobom svećeničku zajednicu, e bi porazbacani misijonari po dalekim selima po istoj osnovi radili, živjeli u uskom prijateljstvu i na bratskim se grudima od časa do časa u teškom naporu okrjepljivali i onda opet ojačani i ohrabreni pošli na posao. Oni se ne bave samo pastvom, nego nastoje, da i na znanstvenom polju prosvijetle sve staze i puteve. Dobro poznadu rusku i bugarsku crkvenu i kulturnu historiju, znadu jugoslavenske jezike i uzgajaju svoje gojence vrlo solidno u vjerskom i narodnom duhu. Izdavaju poznatu i znamenitu reviju «*Echos d'Orient*» i nastavljaju Mansijevo djelo «Collectio conciliorum» za Istok. U najnovije vrijeme izdao je O. Ustičkov popularno-znanstveno apologetično djelo, koje se odlikuje originalnošću. Ono će biti od velike znamenitosti i imat će bez sumnje veliki utjecaj na sjedinjenje. Osim svega toga počeli su asumpcioniste da izdavaju za narod dva lista «Vjera i nauka» i «Poklonik». Listovima je svrha, da raširе u najširim krugovima bugarskoga naroda ideju sjedinjenja, i da učvrste one vjernike, do kojih misijonar u zabitnim i dalekim selima ne može da dopre. Još imadu asumpcijoniste u Slivenu centralu za izdavanje bug. kat. knjiga i časopisa. Najpoznatiji od grčkokatol. misionara u bugarskim krajevima jesu: *Hristov i Ustičkov*. Obojica bijahu i u našem Zagrebu, gdje ih je sve obljubilo. Hristov se nalazi sada u staroj Bugarskoj i okuplja oko sebe bug. katolike, da se vrate natrag u Traciju u svoje župe, gdje će naći bijedni narod ruševine i pepeo.

Osim asumpcionista rade za uniju među Bugarima i poljski resurekcioniste. Oni imadu u Drinopolju gimnaziju, gdje se uči bugarski, franceski i njemački jezik. U ovom zavodu odgojili su se mnogi duhovnici. Četiri do petorica svećenika resurescionista posvetila se grčkim katoličkim misijama. Oni upravljaju grčkokatol. parohijom u Malko Trnovo.

Kakova čeka budućnost sjedinjenje u bugarskim predjelima balkanskoga poluotoka, ne možemo ništa stalno da reknemo. Pod stoljetnim i teškim jarmom helenskih vladika, koji su za hegemonije Turske nad Bugarskom, kao što spomenusmo, izvršavali najveća zlodjela i nasilja, postadoše gotovo posve indiferentni prema vjeri i vjerskim pitanjima, u koliko ona nijesu u spoju s narodnošću. Pravoslavlje nije moglo do danas da probudi pravu potrebu vjere u naroda, a još manje je utjecalo i utječe na inteligentne krugove. Hoćemo li da prorokujemo i vračamo o danima budućnosti, to bi mogli reći, da Macedonija pod novom upravom grčkom i srpskom nosi u krilu svomu jakost bugarskoga katolicizma. Macedonci su najizabranija četa, najprosvjetljeniji i najdarovitiji dio bugarskoga naroda u negdašnoj turskoj carevini. Oni su i dosada pokazivali veliku naklonost prema katolicizmu, kako su narodno osviješteni, ne će trpjeti jarma srpskih i grčkih biskupa. Danas bi trebalo, da svi katolici duhovnim i materijalnim sredstvima podupru katoličku akciju u Macedoniji, Traciji i Bugarskoj, da pomognu bijednom slavenskom narodu, da šalju tamo svoje misijonare. Mi svakako želimo, da se u kolijevci bugarske samostalne crkve - u Ohridi - razvije katolički barjak. Primjer i ideja Macedonije imala bi da se širi dalje po ostalim bugarskim krajevima. Poslije drugoga balkan. rata započelo je živahno gibanje za uniju među bugarskim narodom u kraljevstvu, e bi se tako spasili Bugari u Macedoniji, gdje će doći pod grčku i srpsku vlast. Tamo su Grci već pokazali svoje zube i svoje osnove: uništenje svega, što je bugarsko, do istrage, a i Srbi ne će udariti boljim putem.

Prema najnovijim vijestima poslali su oni samo srpsko svećenstvo u bugarske krajeve, da organizira bugarski narod u crkvenom pogledu i da zasjedne stolice vladičanske bugarskih vladika.

Bugarski politični časopisi kao «Dnevnik» u Sofiji i «Černomorska Pošta« u Burgasu napisali su odlučne članke u prilog uniji. Istina, ova agitacija imade samo političko-narodne namjere, ali bi mogla ipak koristiti kat. stvari. Danas bi bilo veoma potrebno, da se osnuje u Bugarskoj jedan kat. tjednik, koji bi se pretvorio u dnevnik, da se raširuju kat. brošure i knjige

Hrvatski *Kapucini* na Rijeci preuzeli su kat. misije među Bugarima lat. obreda. Oni bi mogli divnih djela za uniju učiniti. U tu svrhu bile bi potrebne posebne študije i *mala reorganizacija djelovanja bugarskih Kapucina.*

5. Srpski narod i katolička crkva.

Evo, gospodo, prikazasmo u kratko pred Vašim licima knjigu tužaljku unije u Bugarskoj, a sada me evo kod srpskoga naroda. — I on bijaše sve do druge polovice trinaestoga vijeka u živom saobraćaju s rimskim biskupom. God. 1217. stavi papa Honorije III. kraljevsku krunu na glavu velikog župana *Stjepana*, koji je istome papi oko god. 1220. napisao pismo, u kojem mu na ovaj način progovara: «*Kao što te svi kršćani ljube i časte i drže ocem, gospodarom, tako isto i mi želimo biti vjernim sinom rimske crkve i tvoga očinstva, ako ti je u volji, da ostane sveudilj na kruni i na našoj državi očiti blagoslov i potvrđenje božje i tvoje*». Ova poslanica jasno svjedoči, da je Stjepan priznavao katoličku vjeru. Međutim samo njegovo vjenčanje kraljevskom krunom po Honoriju dostatno je svjedočanstvo o njegovom vjerskom uvjerenju. Pape u srednjem vijeku nijesu *nikada* davale kraljevske krune i kraljevskoga dostojanstva

vladaocima, koji nijesu bili katolici i koji nijesu živjeli u zajednici rimskom crkvom.[1]) Brat Stjepana Prvovjenčanoga *Sava* proveo je u ovo vrijeme organizaciju srpske narodne crkve i razdijelio je u dvanaest eparhija. On je umro 1236. godine u Bugarskoj. Tijelo je njegovo bilo sahranjeno u crkvi Spasova u Mileševu u Zahumskoj kneževini i počivalo je tude sve do 1594. god. Talijanski odrod i apostata Simon paša prenio je kosti Savine između 1593. i 1594. u Beograd i na Vračarskom polju spalio, a pepeo im prosuo u vjetar. Prije Save umro mu je brat Stjepan 1227. Tijelo mu je pokopano u Studeničkoj crkvi pokraj groba njegovoga oca. Srpska crkva proglasila ga svetiteljem i slavi mu uspomenu 24. rujna.[2])

Stjepan Radoslav (1227.-1233), sin i nasljednik Stjepana Prvovjenčanoga, zatraži i dobi od istoga Honorija III. kraljevsku krunu. Da nije bio katolik, nikada toga ne bi bio dobio. Za kraljevanja Stjepana Vladislava (1233-1243), Stjepana Uroša I (1243-1276), Stjepana Dragutina (1276-1282) i njihovih nasljednika bilo je prijateljstvo između Rima i srpske države sve slabije i slabije. U drugoj polovici trinaestoga vijeka rastao je raskol grčki i sve se većma širio u srpskim krajevima.

Godine 1389., 15. lipnja na sam Vidov dan izgubiše Srbi na Kosovom polju carstvo i svoj politički život. — Kao što bugarska, tako je i srpska crkva za turskoga gospodstva imala da pretrpi mnoge jade, teške progone, nepravde, nasilja i mučenja od vaseljenskog grčkog patrijara u Carigradu i njegovih vladika, koji su sa svim silama nastojali, da zametu svaki trag srpskoj narodnoj crkvi i starom slavenskom jeziku, a pod plaštem i zaštitom Osmanlija. Godine 1766. ukine sultan Mustafa III. na prijedlog grčkoga patrijara Samuela i njegovoga sinoda srpsku narodnu patrijaršiju u Peći. Od sada je carigradski patrijara slao u Srbiju grčke biskupe, *koji su novcem kupovali svoje dostojanstvo. Oni bijahu narodne pijavice i pravi bič. Na svim stranama su nemilosrdno globili.* U vrijeme rata za oslobođenje pod junačkim Karađorđem (1803-1813) i pod Milošem Obrenovićem držale su grčke vladike *u Srbiji s Turcima.* Političku slobodu dobili su Srbi 1815, a crkvenu samostalnost istom 1879.[3])

Hoćete li možda da stavite na mene pitanje: Da li unija imade kakove nade u Srbiji među srpskim narodom? bilo bi mi veoma teško odgovoriti. Kakovo je bilo do sada stajalište službene i neslužbene Srbije prema katoličkoj crkvi, svima nam je predobro poznato. Ondje vrije stara mržnja protiv Latinaca i protiv njihove vjere. Inteligencija brani i čvrsto drži pravoslavlje, jer u njemu jedinome vidi spas i slobodu naroda, ako i je u dobroj većini posve indiferentna prema vjerskim pitanjima.

---

[1]) Marković, Slaveni i pape II. 313.

[2]) Marković ib. 315.

[3]) Marković, Slaveni i pape II. 362.

Istim stopama ide i narod. Srbi mrze katolicizam kao tuđinski import, kao neprijateljsku najezdu, koja bi im rado da metne na noge i ruke teške lisičine, da im uništi narodnu slobodu i samostalnost. U njih je katolicizam jednak austrijanizmu i austrijskoj misli. Propovijed katolička i evanđelje katoličko smatra se u Beogradu, Nišu, Prizrenu, Peći, na Drini i Moravi najvećim neprijateljem srpskoga naroda. Historija svjedoči, da je Bizant bio neprijateljem, a Rim prijateljem srpske crkve. Danas Srbi ne mare zato i o tom uopće ne vode računa, a to većinom radi političkih razloga.

Rodoljub Stojaković preveo je u »Vesniku Srpske crkve«, listu, što izlazi u Beogradu i služi svećeničkom usavršavanju i pouci, knjigu Hoensbrochovu »*Papinstvo u svom socijalnokulturnom radu*«, u kojem ovaj apostata na gadni i sramotni način služeći se historijskim lažima napada papinstvo tako, da se i sami protestanti srame ovoga djela.

Tako je bilo i prije balkanskih vojna, a što će biti istom poslije prvoga i drugoga balkanskoga rata!

Srpsko pravoslavlje podiglo se nakon krvne osvete na Kosovu i nakon žalosnog bratoubilačkog rata s Bugarima do neviđenih visova i vrhunaca i još se jače i čvršće spojilo, dä, indentifikovalo s narodnošću. Ujedinjeno srpstvo i pravoslavlje udaralo je na Turčina i na Bugarina, da proširi svoje granice prema dvjema morima, a sada samo čeka i pripravlja se na zadnju odmazdu, na zadnji korak i udarac, da »oslobodi« i sabere ono, što još nije sabrano, da sve dovede sa sviju granica u jedan ovčinjak.

Pravoslavlje imade sada u novoosvojenim krajevima veliku zadaću: posrbiti Bugare u Macedoniji i pravoslavne Albaneze u Staroj Srbiji i Albaniji. Možda mu ovaj rad ne će ići tako lako od ruke, jer su narodi osviješteni, a kako nam svjedoče najnoviji događaji, sprema se na svim stranama žilava obrana narodnih interesa pod okriljem *katoličanstva.*

Radi vanjskih neprilika i radi stranog protektorata nad katolicima u novoosvojenim krajevima morat će Srbija sklopiti sa sv. Stolicom konkordat, ali će joj katolicizam biti uvijek samo za nevolju. Kako bi željeli Srbi postupati s katolicima, pokazali su najbolje Crnogorci, koji su začeli jataganom prekrštavati katoličke Albaneze. Bijedni svećenik o. Palić morao je da glavom plati svoje katoličko uvjerenje, a crnogorski su Srbi javili svemu svijetu, *da se on goloruk »pobunio« protiv crnogorske armade.*

Što dakle imademo da reknemo o budućnosti katoličke ideje u Srbiji? Ništa ili veoma malo pod ovakovim auspicijama. — Možda će jednoć nadoći vrijeme, kad će ono, što ostane kršćanskoga preći zaista na pravu kršćansku stranu — u katolicizam, a drugo u protivni bezvjerski tabor. I u pravoslavnim

državama zapodjet će se *neminovno kulturna borba između kršćanstva i nekršćanstva.* Danas ona samo tinja, u duhovima i javlja se pojedinački na ovom ili onom mjestu, pa čeka na zgodan čas, kada narodno pitanje i politika ne će više trebati ni sveštenika, ni vladika, ni mitropolita, ni vjerskih hramova. *Doći će vrijeme, kad će se pravoslavna nacijonalna crkva pretvoriti u posve nacijonalnu.* To je po mojem dubokom uvjerenju nužna evolucija i nužna kosekvencija postavljenih premisa. Danas je vjera službenica nacije, a što će biti onda, kad nacija ne će više trebati ove službenice, i kad će je milostivo otpustiti? Ko će u ovoj borbi pobijediti, lagano je pogoditi, a da kod toga ne treba mnogo trti glave. U to će vrijeme doći na red ljubav i pristajanje uz vaseljeno staro kršćanstvo za prvih osam vijekova, u to će se doba poroditi u vjernim dušama *ljubav prema rimskim katakombama i stolici prvoprijestolnika i nasljednika sv. Petra. Zbliženje i savez između pravoga Istoka i Zapada bit će to uži, što će biti veći progoni i veća borba na jednoj i drugoj strani za Hrista.*

6. Grčkokatolička crkva u hrvatskim zemljama.

U šestnaestom i sedamnaestom vijeku pobjeglo je pred Turcima iz Dalmacije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Albanije iSrbije na tisuće i tisuće naroda grčkoistočnog slavenskog obreda u hrvatske krajeve. Svuda u historijskim spomenicima onoga vremena dolaze pod imenom Vlaha, a u nekim dokumentima zovu se nekoji od ovih doseljenika Uskocima i Prebjezima, a samo u iznimnim i veoma rijetkim slučajevima dolazi ime Srbin.

Nije ovdje mjesto ni vrijeme, da raspravljamo o narodnosti Vlaha, kojim su imenom bili nazivani svi narodi, koji su dolazili sa Balkana iz turske carevine. Srpski etnolozi i historičari gotovo u jedan glas viču, da je pojam Vlaha istovjetan s pojmom Srbin,[1]) što se nikako ne može pravim historijskim dokazima utvrditi. Svakako je pitanje veoma zakučasto, a dalo bi se možda najljepše na osnovu historijskih dokumenata ovako riješiti: Vlahe moramo smatrati »gomilom puka jezika hrvatskoga ili srpskoga, koja nije imala nikakve narodne *svijesti.* Zašto pak nije bilo u njih narodne svijesti, moglo bi biti više razloga. Bilo je među njima jamačno dosta još u 14. i 15. stoljeću pohrvaćenih i posrbljenih Romana (dakle potomaka pravih

---

[1]) Isporedi o tom: Dr. Niko Županić, Žumberčani i Marindolci (Beograd, drž. štamp. 1912).; Ljubomir Kovačević, Srbi u Hrvatskoj. Beograd 1909; V. Đerić, O srpskom imenu po zapadnijem krajevima našega naroda. Beograd 1900; A. Ivić, Seoba Srba u Hrvatsku i Slavoniju. Sr. Karlovci 1909.

Vlaha), pa onda mnogo i takovog slavenskog življa, koji nije trajno spadao ni pod hrvatsku, ni pod srpsku državnu organizaciju (naročito u Bosni, Hercegovini i Dukljі ili Zeti), pa tako nije ni hrvatsko ni srpsko narodno ime kod njih preteglo. Kad bi se htjelo točno ustanoviti, koji se Vlasi mogu pribrojiti posebice Hrvatima, a koji posebice Srbima, trebalo bi ponajprije istraživati, *odakle* je koje *vlaško* naselje došlo, da li potječe iz *prvotno* stare hrvatske ili stare srpske oblasti. Imade takovih vlaških skupina, koje su potekle iz nutarnjih turskih zemalja (nekad srpskih), pa su ih Turci koje kuda razmještali, dok nijesu prebjegli u kršćansku zemlju; ali imade i takvih vlaških naselja, koja su još 14. i 15. stoljeća živjela na tlu potonjega kliško-hlivanskoga, ličko-zakrčkoga i bihačkoga sandžaka, pa su u 16. i 17. stoljeću prelazila u kršćansku Hrvatsku. Prvi se mogu pribrojiti Srbima, a drugi Hrvatima«.[1]) Svakako je velika zabluda, kad se svi pravoslavni u hrvatskim zemljama jednostavno pribrajaju Srbima, a Hrvatima su ostali samo katolici. Ova razdioba narodnosti po vjeri ne osniva se na ničemu, a Hrvatima je nanijela i nanaša im danas golemu štetu.

Godine 1610. prihvati *Šime Vratanja,* vladika doseljenih Vlaha u hrvatske krajeve, jedinstvo s rimskom crkvom i nastani se u *marčanskom manastiru* blizu Ivanića, odakle je upravljao prostranom svojom eparhijom u Hrvatskoj, Slavoniji, Ugarskoj i Kranjskoj. Rimski prvoprijestolnik Pavao V. upravi Vratanji 1611. god. dirljivo pismo, u kojem ga nazivlje milim svojim sinom i podjeljuje mu kao samostalnom vladici istočnokatoličkoga naroda mnoge povlasti i prava. Unija je tako lijepo u Hrvatskoj započela, ali je ubrzo stala propadati i raspadati se, a mnogo je i premnogo tomu kriva hrvatska politika svjetskih uredaba. Iza Vratanje († 1630.) zasjelo je marčansko vladičanstvo redom četvorica biskupa, koji su bili samo na oko katolici, a u duši svojoj daleko od katoličke crkve. Uz ovu nevolju nadošla je velika svađa između marčanskih vladika i zagrebačkih biskupa o crkvenu vlast. Ovi su htjeli, da im marčanska stolica bude u svemu podložna i pokorna, a vladike samo vikari za vjernike grčkoga obreda na teritoriju zagreb. biskupije. K ovima dvjema nevoljama pridružila se još i treća. Iz Bosne i Srbije neprestano su dolazili u hrvatske strane *kaluđeri* i bunili narod po Krajini protiv sjedinjenog marčanskog vladičanstva, a kao razlog navodili, da će ih zagrebački biskupi polatiniti. Narod je vjerovao i listom otpadao, a nijesu ga mogle da natrag povrate i da umire ni najbolje vladike kao Pavao i Marko Zorčić i njihovi nasljednici. Kad je došao iz Srbije Arsenije *Črnojević* god. 1690. s mnoštvom naroda u carske kršćanske zemlje, pozdravili su ga kaluđeri kao spasitelja. Sjedinjena vladičanska stolica u Slavoniji osnovana koncem sedam-

---

[1]) Vjek. Klaić, Povijest Hrvata. Zagreb 1911. (Hartman) V. 409. 410.

naestoga stoljeća naskoro je propala. Črnojević je dao jednostavno grčkokatoličkoga biskupa *Ljubibratića* silom protjerati. Sad je došao red na marčansku biskupiju. Sam je Arsenije došao u varaždinsku Krajinu i pozvao pred sebe na odgovornost grčkokatoličkoga biskupa Popovića, protiv kojega je ustao sav narod pobunjen patrijarhinim agitatorima. — Naskoro je bilo osnovano nekoliko nesjedinjenih biskupija na teritoriju marčanskog vladičanstva. Nesjedinjeni pod okriljem severinskog nesjedinjenog vladike Filipovića i vodstvom zloglasnog harambaše Tomaševića spališe 1732. Marču. Carskim reskriptom od 29. studena 1739. postao je marčanski sjedinjeni vladika *Teofil Pašić* vladikom svega pravoslavnoga naroda u Hrvatskoj, ali to nije moglo da donese nikakove koristi. Na mjesto marčanskog vladičanstva osnovana je god. 1777. križevačka biskupija, koja imade pod svojom jurisdikcijom oko 40.000 duša, što Hrvata, što Rusa u Slavoniji i u južnoj Ugarskoj. Ova je biskupija od velike važnosti za cijeli slavenski jug, a za ojačenje i učvršćenje hrvatskoga naroda imade neprocijenjenih zasluga. Možda će jednom po njoj i preko nje doći barem do parcijalnoga jedinstva južnih Slavena. Svakako je sveta dužnost svakoga Hrvata katolika, da podupire i cijeni važnu njezinu mišiju. Dosada se za nju gotovo nije ni znalo, a njezino se značenje na mnogim stranama prezrelo. — Budite uvjereni gospodo, ja govorim s ovoga mjesta kao Hrvat i kao katolik i upravo radi toga moram da istaknem, da smo mi grkokatolici doživjeli mnoga razočaranja i mnoge nevolje, a morali bi nas grliti i u krilo svoje zamatati. Mi imademo danas dobre i dosta jake pozicije u Slavoniji i u Bosni, u kojoj imade preko 10.000 grko-katolika s posebnim vikarijatom i s pet velikih župa. Sve bi se ovo moralo još jače učvrstiti i ojačati, da bude spremno ne samo na obranu nego i na borbu. U Banovini, u Zagrebu imademo središte s naprednim sjemeništem, u kojem se odgajaju djeca od prvoga razreda gimnazije i pripravljaju za svećenički stalež. U blizini Zagreba na sjevero-zapadnoj strani nalazi se u Žumberku osam naših župa, koje su se u najnovije vrijeme stale preporađati i obnavljati. U južnoj Ugarskoj, u Bačkoj osnovano je pet velikih grčkokatoličkih župa, koje imadu lijepu budućnost. U Dalmaciji su u svemu tri župe s malenim brojem vjernika. Tu bi morali jače uprijeti sile, razviti veću akciju, pa bi već nekako mogli napredovati. U našem radu morao bi nas poduprijeti *čitavi hrvatski narod,* a ne bi se smio naći ni jedan, koji bi nam stavljao na put zapreke. Bilo bi već jednom vrijeme, da svi naši ljudi dođu do uvjerenja, da rade na štetu katoličke crkve oni, koji »prekrštavaju« grkokatolike na zapadni obred. Svaka naša jedinica, pa makar u kojem zakutku bila, imade posebnu misiju i posebnu ideju: hrvatsku i katoličku. Zar ne da je žalosno i tužno, da se mi grkokatolici moramo katkada na dvije strane boriti? — Dalje ne ću o ovom da govorim, jer je stvar odijozna i nerado se čuje. Upućujem na svoj govor, što sam ga držao u Velehradu na kongresu 1911. godine.

7. A što je s pravoslavnima u hrvatskim zemljama?

Oni mrze i preziru uniju na isti način kao oni u Srbiji, jer je smatraju najvećom neprijateljicom naroda svoga. Austrijska vojnička uprava organizirala je Vlahe u Krajini protiv Hrvata i hrvatske države. Kad je organizirana srpska crkva, skupila je oko sebe sve pravoslavne Vlahe i ujedinila ih u čvrstim organizacijama na *srpskom temelju.* Danas je praktično proveden princip, da svi pravoslavni moraju biti srpske narodnosti. Hrvati su naglašivali jednakost i jednokrvnost hrvatskoga i srpskog plemena, a Srbi su u isto vrijeme preveli na svoju stranu srpske i hrvatske Vlahe; Hrvati su isticali nekakvi ilirizam i jugoslavenstvo, a Srbi su povlađivali svemu tomu i kimali glavama, pa su i dalje radili na organizaciji srpskoga naroda i privađali u njegovo krilo ne samo ono, što im je pripadalo, nego što je bilo i naše hrvatsko.

Ovo spominjem samo radi toga, da možemo prosuditi, kakova budućnost čeka katoličku misiju u ovakovim prilikama, gdje je pravoslavlje stupilo posve u službu nacijonalnih interesa, gdje se ono danas prestavlja jedinim i najmoćnijim braničem i propagatorom srpstva. Dakle i opet politika stoji na putu uniji.

Ipak bi se ljuto prevario, ko bi mislio, da je to jedina zapreka. Vjerska razlika između pravoslavlja i katolicizma sve više izbija, a pravoslavni bogoslovi, osobito oni, koji su odgojeni protestantskim duhom i koji argumentiraju protestantskim glavama, sa svim silama nastoje, da naglase na svakom koraku ovu razliku. — Zato i piše »Bogoslovski Glasnik«, časopis za pravoslavnu bogoslovsku nauku i crkveni život Karlovačke patrijaršije prigodom hrvatsko-slovenskoga sastanka za ujedinjenje istočne crkve sa zapadnom iz god. 1908., da će želje oko sjedinjenja »ostati kao i do sada samo pia desideria i ništa više sve donde, dok se ne sruši glavna zapreka sjedinjenju zapada s istokom, a to je gorda zgrada rimskoga papstva« (1908. XIV. 1—2 str. 121). Nikola Gjurić odgovarajući recenzentu »Polemičkog bogoslovlja«, koje je ocijenjeno u »Bogoslovnoj Smotri« (1910. I. str. 98) kao crni napadaj na katoličku vjeru, veli na koncu: »Tako gosp. recenzent (koji je autoru prebacio fragmentarnost). Dakle nama predbacuju fragmentarnost oni, koji su baš samo tim metodom i mogli sagraditi gordu zgradu zapadnoga papstva«. (Bog. Gl. 1910. XVII. 4. str. 300). Nekadanji zadarski arhiepiskop Nikodim Milaš, koji je poznat kao uvaženi istočni kononista, dao je preko svojih ljudi fana-

tičnu izjavu protiv velehradskoga pokreta i njegovoga glasila. Ni drugi pravoslavni bogoslovi ne misle bolje od ovih. K svemu ovome dolazi još vjerski indiferentizam, koji se uvukao ne samo u inteligenciju nego i u narod. Dakako da ovdje ne razumijem indiferetizma prema *srpskoj nacijonalnoj* vjeri, nego prema *pravoslavnoj* i prema njezinim vjerskim istinama. Kad sam ove godine putovao srpskim krajevima u južnoj Ugarskoj, namjera me namjerila bila na jednoga dobroćudnoga srpskoga sveštenika, koji mi je rekao, da bi Srbin za svoju srpsku vjeru skočio u vatru, ali da mu crkva, molitva i svete tajne ne mirišu. Na mnogim mjestima i u premnogim srcima drži vanjsku lupinu pravoslavne vjere samo srbizam. Kad bi se on odbacio, ne bi ostalo ništa od vjerskog uvjerenja. Razumije se samo sobom, da srbizam može lagano kabanicu izmijeniti i mješte vanjskog oblika pravoslavlja što drugo postaviti u onom času, kad mu ono ne će biti više u korist.

Svakako bi bilo dobro, da pravoslavno sveštenstvo i pravi pravoslavni kršćani potaknu *ideju vjerskog pokreta* među inteligencijom i među narodom, da se dadu na osnivanje vjerskih organizacija u narodu, e bi tako vjerski život osvježili i oživili. Srpstvo ne će imati od ovoga pokreta nikakove pogibelji, jer će ga prava kršćanska ideja samo ojačati i sačuvati od bezvjerskih struja. Ovu akciju moralo bi u prvom redu u svoje ruke uzeti mlađe svećenstvo i mladost po školama onako po prilici, kako su to Hrvati učinili prije desetak godina i kako danas čine. Dakako da će na pokretače udariti nepravoslavne srpske nacijonaliste kao na izdajice naroda, ali se oni ne trebaju bojati, jer im je pred očima spas kršćanskih načela i kršćanske ideje u narodu.

U Srijemu su već počeli sa osnivanjem sveštenićkih udruženja, na koja je zagrebački »Srbobran« žestoko napao. Dao Bog, širila se ova ideja dalje po svim krajevima, gdje imade pravoslavnih!

II. Najnoviji pokret oko religijoznog jedinstva.

1. Apostolat sv. Ćirila i Metodija.

U Velehradu na Moravi u nekadašnjem prosvjetnom i kulturnom centrumu svega Slavenstva, gdje su po prvi puta slavenski apostoli sv. Ćiril iMetodije propovijedali sveto evanđelje, iznikla je misao praktičnoga rada za uniju u organizaciji: »Apostolata sv. Ćirila i Metodija pod zaštitom bl. Djevice Marije«. Društvo je osnovano god. 1885. i brzo se raširilo po svima katoličkim slavenskim zemljama. U olumučkoj i brnskoj biskupiji broji preko 50.000, u ljubljanskoj imade po velikim zaslugama

dra. Fr. Grivca preko 25.000 članova. Od godine 1910. stao se apostolat širiti i u hrvatske biskupije, osobito u zagrebačku i križevačku. Zagrebačka nadbiskupija brojila je u god. 1912. 6.789 članova, a križevačka ih biskupija imade danas preko 6.000. U novije vrijeme uveden je apostolat u krčku biskupiju i u neke dalmatinske biskupije.

On je *religijozna organizacija,* koja se može jednostavnim načinom i malenom agitacijom raširiti u najšire slojeve naroda. Svaki član moli dnevice za ideju sjedinjenja Očenaš i Zdravomariju s malenim dodatkom i plaća godišnje u ime članarine 24 fil. Ovo je tako maleni doprinos, da će se rijetko među najsiromašnijim narodom naći, ko ga ne bi mogao da smogne. A koliko su već pomogli ovi sabrani novčići! U Bugarsku su siromašnim katoličkim misijonarima poslane već lijepe svote. Apostolat im je pripomogao graditi crkve i oltare, apostolat ih je tješio u nevolji materijalnoj, on je dijelio milostinju pitomcima bugarskih katoličkih sjemeništa i osušio mnogu suzu žalosnicu na očima bijednih vjernika. Veliku zaslugu imade apostolat i u tome, što je ujedinio macedonsko bugarsko grčkokatoličko svećenstvo u svećeničku zajednicu. No on nije imao pred očima samo Bugarsku, nego se brinuo za sjedinjene u svim slavenskim stranama. Kad su već materijalna sredstva pomogla, što je istom s molitvom onih tisuća i tisuća slavenskih duša, koje dižu svaki dan sklopljene ruke svoje prema sv. Ćirilu i Metodiju, da bude jedan ovčinjak i jedan pastir!

Apostolat sv. Ćirila i Metodija obdaren je *mnogim lijepim duhovnim darovima:* tri puta na godinu i na času smrti dobiva se uz obične uvjete potpuni oprost, a osim toga svaki dan oprost od 100 dana. Svaki član dobije sličicu slavenskih apostola, na kojoj su napisana glavna pravila društva. Najmanje jedanput na godinu sastaju se članovi na *zborove,* gdje se mogu priređivati uz propovijedi i svečanosti u crkvi razna popularna predavanja sa skioptičkim projekcijama. Evo na taj način naći će svaki duhovnik u apostolatu veoma dobru organizaciju, koja će mu vjernike pridignuti i oživiti *u duhovnom* pogledu.

Apostolat sv. Ćirila i Metodija je *prosvjetno* društvo, jer on od časa do časa izdaje pučke knjižice, kojima se diže prosvjeta naroda.

2. Velehradska akademija i znanstveni rad za uniju.

Uz apostolat sv. Ćirila i Metodija na usko je spojen i znanstveni rad za istočno crkveno pitanje, a središte mu je *velehradska akademija,* koja izdaje znanstvenu reviju: »*Acta academiae Velehradensis*«. Prije joj je bilo ime: »Slavorum litterae theologicae«. Časopisu je svrha, da razjasni opreke između istočne i zapadne crkve, a uz to da donese kratki prikaz bogoslovske

literature svih slavenskih naroda. Ne ću spominjati ovdje znanstvenih djela, što ih je izdala akademija iz pera slavnog orijentaliste *Aurelija Palmieria, Františeka Snopeka* i drugih. Dosta je istaći, da je akademija svojim znanstvenim radovima razsvjetlila mnoga veoma važna pitanja i stajala na straži, e nebi pravoslavni bogoslovi još dalje zagrezli u racionalistički tabor. — Mi bi Hrvati morali da krenemo istim putem. Naši svećenici, bogoslovi i kandidati svećeničkog staleža morali bi nastojati, da što bolje upoznadu istočno crkveno pitanje. Hrvatske bogoslovske revije imale bi više pažnje posvetiti ovom pitanju. Uz kratki prijegled bibliografije i bogoslovne literature pravoslavnih slavenskih naroda imale bi one donositi mirne polemično-apologetične članke iz dogmatike, moralke, a prije svega historije, jer je ova ovdje od velike važnosti. Bogoslovi u hrvatskim sjemeništima morali bi osnovati u svojoj sredini odjele, koji bi se praktičko i znanstveno zanimali pitanjem unije. Na zajedničkom sastanku slovenskih i hrvatskih bogoslova god. 1908. iznesen je i prihvaćen prijedlog, da se na zagrebačkom bogoslovnom fakultetu osnuje jedna *nova stolica za istočno pitanje.* Dakako da ova stvar spava do dnašnjega dana. Mi smo se do sada više bavili protestantizmom i opisivali smo njegovu nauku na širokim stranicama, upravo kao da smo usred sjeverne Njemačke, a domaća pitanja daleko su bila od nas. Ako ikada, to moramo da barem sada u 12. sat prekinemo sa ovom pogubnom tradicijom. Među nama u našoj sredini žive tisuće i tisuće grčko-istočnoga naroda. Potrebno je, da katolički svećenik u ovakovim prilikama upozna barem donekle disciplinu i nauku istočne crkve. Poznavanjem istočne bogoslovije, istočne crkve i uopće istočnog religijoznog pitanja riješit ćemo se mnogih predrasuda, što smo ih do sad imali o istočnjacima. Razumije se samo po sebi, da ćemo tim načinom najbolje upoznati i procijeniti rad kat. grčkoga obreda, a s druge strane ukloniti mnoge nesporazumke, koji rađaju sablazam među narodom jednoga i drugoga obreda. Evo, da samo još nešto spomenem. Zbor zagrebačkih bogoslova došao je na mudru misao, te je osnovao u svom krilu posebnu sekciju za istočno vjersko pitanje. Ja ovdje gospodo, pred Vama svjedočim, da su se oni ozbiljno dali na posao, da rade sa velikom ljubavi, a dao Bog, da na tom putu ustraju i potaknu sve ostale, e bi se ugledali u njihov uzor! Gospodo, Hrvati imadu da budu most između istoka i zapada.

Znameniti njemački historičar Gfrörer govori na jednom mjestu, da mi imademo veliku misiju na Balkanu. Naš upliv, naša kultura i napredak mora da segne preko balkanskoga gorja, Sofije, Drinopolja do Carigrada i da postavi na vrh Aja-Sofije katolički križ.[1])

[1]) Byzantinische Geschichten II. 270-273.

Biskup Roko Vučić (Senja).

DEBATA.

Prisutnici saslušali su sa velikim zanimanjem referat. Prvi je uzeo riječ *prof. dr. Fran Grivec:* Apostolat sv. Ćirila i Metodija nije samo za Balkan, već i za čitavi istok. Molitve su naše upravljene za sve, a materijalno potpomažemo samo one, koje smijemo i možemo. Preporuča Gospojinskoj sekciji u Zagrebu neka se brine za sakupljanje crkvenih paramenta i u Zagrebu neka se osnuje za to centrala.

Biskup dr. Mahnić veli, da je bio u Rimu i molio sv. Oca, da bi se novac, što se sakuplja po hrvatskim i slovenskim crkvama *za sužnje u Africi* upotrebio za misije na Balkanu, a sv. Otac da se pokazao sklonim i spremnim, da to dozvoli. Zato predlaže neka se zamole hrvatski i slovenski biskupi, da dozvolom sv. Stolice milostinju za afričke sužnje ustupe »Apostolatu sv. Ćirila i Metodija«, da je upotrebi za spomenutu svrhu.

O. M. Škrivanić preporuča odborima apostolata misijonarska nastojanja OO. Kapucina na Rijeci, kojima je sveti Otac proširio djelokrug rada na Bugarsku i sve do Carigrada.

Predložene rezolucije po referentu primljene su s dodatkom dra. Mahnića k II. točki: »*Napose se umoljavaju hrvatski i slovenski biskupi, da dozvolom sv. Stolice ustupe »Apostolatu sv. Ćirila i Metodija« milostinju, što se do sada darivala inostranim misijama, da je on upotrebi za misije na Balkanu«.*

Religijozno jedinstvo Slavena i „Apostolat sv. Ćirila i Metodija".

Budući da je crkveni raskol u jednu ruku velika povreda nauke Hristove i jedinstva njegovoga kraljevstva na zemlji — katoličke crkve, a u drugu ruku najcrnija točka u crkvenoj historiji, osobito slavenskoj; budući da prema tomu vjersko jedinstvo nesjedinjenih pripadnika grčkoga slavenskoga obreda mora biti najusvišenijim idejalom sviju katolika Hrvata, koji živu u dodiru s tolikim Slavenima, koji nijesu sjedinjeni s katoličkom crkvom, to drugi hrvatski katolički zbor sakupljen u Ljubljani dana 25. kolovoza 1913. stvara ove zaključke:

I.

Neka hrvatski katolički laikat, a u prvom redu hrvatsko katoličko svećenstvo i hrvatski bogoslovi nastoje, da si steknu što bolje znanstveno i praktično poznavanje istočnog vjerskog problema i religijoznog ujedinjenja. U tu svrhu neka se u hrvatskim bogoslovnim sjemeništima osnuju posebne sekcije, koje će se zanimati ovim pitanjem.

II.

Umoljava se sav hrvatski episkopat, hrvatsko svećenstvo i hrvatske katoličke organizacije, da osnivaju, propagiraju i podupiru »Apostolat sv. Ćirila i Metodija«, koji imade svrhu, da pripomogne duhovnim i materijalnim sredstvima ideju ujedinjenja pravoslavnih nesjedinjenih Slavena s katoličkom crkvom. Napose se umoljavaju hrvatski i slovenski biskupi, da dozvolom sv. Stolice ustupe »Apostolatu sv. Ćirila i Metodija« milostinju, što se do sada darivala za inostrane misije, da je apostolat upotrebi za misije na Balkanu.

Ref. O. VINKO MICHIELLI D. I., DUBROVNIK.

Psovka ili kletva i organizacije protiv nje.

Doista lijepe vrline rese srce, dušu našega naroda. Poradi tih vrlina slavna mu je prošlost. Mirne ćudi, meka srca, ali istodobno neustrašiv, ustrajan, odan, na bojnom polju pravi junak u obrani vjere svoje i svojih otaca, mal da ne rekoh, nema premca. Ako je i lijevao krv svoju za slobodu zlatnu, a to ju je lijevao i za vjeru svetu. Tužni veo protežu na te vrline neke njegove mane. Ljubimo li narod svoj, moramo raditi iz napetih sila, da te mane otrgnemo. Među tim manama na prvom mjestu stoji *psovka.* Kaže se Talijanac, Madžar i Hrvat najstrašniji su psovači na zemlji. Ne ću se upuštati, da potresem ovu istinu tog izraza, ali na žalost, ko poznaje naš narod, koji živi u narodu i s njim opći, mora priznati, da naši ljudi strašno psuju. Da ovom našem narodu pritečem u pomoć, kazat ću dvoje: *Koliko je veliko zlo žalosna psovka; 2. što moramo raditi, da je iskorijenimo iz našega naroda.*

Koliko je veliko zlo žalosna psovka.

Plinije pišući Trajanu kaže: pravi kršćani ne psuju. — Ta kako bi mogli psovati? To bi za njih morala biti velika sramota, jer je psovka teško uvredljivi izraz proti Bogu, Svecima i svetim stvarima. (Stavljam sve to skupa, jer kako nas uči moralka, nema specifične diferencije među psovkom, kojom grdimo Boga ili njegove svece). »Sanctificetur nomen tuum«, uči nas Spasitelj, a psovač ga grdi i ruži. Ta je psovka smrtni grijeh ex toto genere suo, kako nam jamči sv. Ivan Zlatousti: »Nullum hoc peccato deterius. Nihil horribilius blasphemia«. »Omne peccatum comparatum blasphemiae levius est« uči nas sv. Jeronim. »Jezik se psovača pretvara u mač, koji prodire božje srce« kaže sv. Bernardin. Drugim grijesima vrijeđamo Boga neizravno, sa psovkom izravno. Oholi čovjek, lakomac, lihvar, lupež ogriješi se o ovu ili onu zapovijed i tako vrijeđa Boga, a psovač odmah

ravno navaljuje na samoga Boga. Da ga barem može ispričati korist ili potreba. Oholica, lakomac, lupež i t. d. imade kakove materijalne koristi ili naslade od svoga grijeha, a psovač nikakove.

Hoćemo li se možda povesti za Heine-om, koji u nekoj svojoj razvratnoj pjesmi kaže: »Naše je odijelo priotkano psovkom, sa psovkom kruh svoj mijesimo, sa psovkom je popođena naša kuća?«

Psovač mal da ne de continuo svaki dan vrijeđa Boga.

Pitamo li našega seljaka, što je psovao, on će nam nanizati svoje razne teške psovke. Svaku je izrekao 20—30 puta. Svaki mjesec dakle preko stotina teških psovaka, a u mjesecu nemamo nego 30 ili 31 dan. Prema tomu svaki dan najmanje po tri psovke. Istina materijalno tako nije, jer koji dan nije psovao ništa, ali kao da je bilježio, koliko dana nije psovao, pa onda do prve prigode izbaci za one dane, u koje nije oblatio svoj jezik.

Stoga nikakovo čudo, da sv. Oci nazivlju psovača upućenim sotonom. Sotona mrzi Boga, ali ga ne može grditi jezikom, jer jezika nema. Zato mu ga psovač posuđuje.

Nije li to prava sramota? Sramota još veća, ako pomislimo, da psovač grdi Boga, koji mu nije nikakova zla počinio. Osamdesetgodišnji starac sv. Polikarpo, kad mu je okrutnik rekao: Psuj Krista svoga! i ja ću te pomilovati, sklopi ruke, digne oči prama nebu, pa će: Osamdeset je godina, da služim Kristu svome. On mi nije nikakova zla počinio, zašto bih ga ja vrijeđao?

Pa nije sve to. Psovač vrijeđa Boga svoga onaj čas, kad mu on dijeli svoje milosti. Da ne spominjem conservacije, koja nije ništa drugo nego continuata creatio sine novitate essendi, nema časa u čovječjem životu, kad ne bi primao koju milost. Koje čudo dakle, da psovka izazivlje srdžbu i prokletstvo božje, te je Bog strašno kori u starom i novom zavjetu, a pokazao je to i tolikim kaznama, kojima je psovače kaznio. Nego što je najžalosnije, prokletstvo se ne proteže samo na psovača, *nego i na njegovu kuću i na narod kojemu pripada.*

Senakerib piše Ezekijelu, žudijskom kralju, pismo puno strašnih psovaka. Slijedeće noći eto ti anđela, koji mu uništi 185.000 vojnika.

Sveti Kanoni pripisuju psovki glad, kugu i potres. Tako i sveti Ivan Zlatousti pripisuje nevolje svojeg vremena psovkama.

U stara patrijarhalna vremena bilo je mnogo ljubavi i sloge u hrvatskim zadrugama, a danas je nestalo nekadašnje prave bratske hrvatske sloge. Što je tomu razlog? Znadem, da naši stari nisu mnogo psovali, dočim današnji ljudi strašno kunu, a kletva nosi *prokletstvo u kuću.*

Francuski je kralj Dagobert molio Boga za mir u svojem kraljevstvu i čuo je glas: »Dagoberte želiš li mir? uništi prokleti rod psovača«. —

Koliko je lijepih zakona sastavio car Justinijan, koliko su oni koristili raznim narodima! On odredi, da svaki psovač bude osuđen na smrt. Kralj Filip nije nikako trpio psovače, držao ih kao najveću nesreću u svojem kraljevstvu, te je naredio, da svaki psovač bude utopljen u moru, da mu tako nestane traga. Car Karlo V. bio je uvjeren, da svaka nevolja dolazi onamo, gdje se psuje i zato naredi, da svakomu psovaču bude iščupan jezik. Poradi teške uvrede božje i poradi prokletstva, što je unosi u kraljevstvo psovka, silno se ljutio na psovače sv. Ljudevit francuski kralj. On je zapovijedio, da svakomu psovaču bude utisnut na usta ugrijanim željezom žig sramote. —

Dandanas ne bi se dalo izvesti što slična, niti bi bilo uputno na to i pomisliti. Ipak znademo, da među našim prostim seljacima imade ozbiljnih i pametnijih ljudi, koji nastoje, da se ma kojim sredstvom zapriječi ta nesretna psovka. U nekom mjestu splјetske biskupije sastali se mladići od 20—25 godina te se obvezali, da će platiti krunu za svaku veliku psovku, što bi je izustili. U drugim mjestima obvezali su se na 5 fil. globe. Kod neke tvornice cementa u Dalmaciji stariji mladić pazio je na članove svoga društva, te bi ih za svaku veliku psovku oglobio nekom globom. Psovka se nije sasma ukinula, ali se silno umanjila.

Od psovke mora odvratiti psovača i to, što se *po jeziku* pozna, *kojem narodu* tko pripada. Iz ovoga, što sam rekao, moramo zaključiti, da je psovka veoma veliko zlo, koje silno osramoćuje naš narod.

Što moramo raditi, da iskorijenimo psovku? Vojska Srca Isusova.

Ako volimo svoj narod, moramo svakako nastojati, da ga izbavimo iz ove nevolje. Ali na koji način? Kad bi naši ljudi, navlastito muškarci pristupali svake sedmice k svetim sakramentima, brzo bi se istisnula iz naših krajeva nesretna psovka. Taj je sveti običaj najbolji lijek, ali smo od toga jako daleko. Možda vis coercitiva? Iskustvo nam kaže, da slabo koristi. Zakoni već postavljeni slabo pomažu. Ukori, teške pokore? Prošla su prva sretna vremena. Ta bi praksa u današnje doba više odbijala od Crkve, nego privlačila k Crkvi.

Pred jedno 9 godina došla mi je u ruke knjižica, kojoj je naslov: »Vojska Srca Isusova proti psovki«. U drugom poglavlju čitam, kako je god. 1853. došao neki bravar u Bruselju Ocu Van Kalcen-u i priopćio mu, da želi osnovati društvo, koje bi imalo iskorijeniti psovku.

»Prijatelju« — njemu će Otac Van Kaloen — »misao je izvrsna, ali teško, da će uspjeti«. »Božjom pomoću moram« — odvrati mu energični bravar i ode.

To je bilo u osmini blagdana sv. Franje Ksaverskoga, 3. prosinca 1853. Dana 23. siječnja 1854. ponovno je došao bravar s 14 drugova k Ocu Van Kaloenu. *Društvo je ustanovljeno* i za kratko vrijeme predade mu papinski poslanik Gonelli medalju (sv. Ksaverija), a 20. srpnja bilo je ono potvrđeno po kardinalu Mehlinskom.

Nakon nekoliko godina ovo se društvo razgranilo u 342 zadruge, što broje više od 82.000 muževa i mladića. U to su društvo stupili bogataši, siromasi, plemići, seljaci, tvorničari, trgovci i pomoćnici. K njima su se pridružile i žene, da pripomognu rad svojih muževa, osobito molitvom. Takovih žena imade preko 260.000. Misijonari družbe Isusove, koji su dobro poznavali ovu manu našeg naroda, pomislili su: Bože dragi, ne bi li mogli ovu svetu vojsku uvesti i u naše krajeve? Dali se na posao i dragi je Bog lijepim plodom blagoslovio njihov rad. Kod svakih bi pučkih misija osnovali kakovo društvo i sastavili za članove mali pravilnik, koji se dade lako izvesti. Pravilnik imade nekoliko kratkih, ali praktičnih točaka. Društvo je prozvano: »*Vojska Srca Isusova*«. Svrha Vojske Srca Isusova jest: iskorijeniti psovku.

Njoj može pripadati svaki mladić, komu je 17 godina i svaki čovjek do 65. godine. Član ima da kaže svako jutro: »Srce Isusovo, nastojat ću tvojom svetom pomoći, da ne izgovorim danas ni jednu veliku psovku«. Svaki dan na večer prije nego legne reći će: »Hvala ti, Isuse, što nisam danas izrekao nijednu veliku psovku«. Ako je pak izrekao, kazat će: »Srce Isusovo, oprosti mi današnje velike psovke«. Kad izreče koju veliku psovku na mjestu, gdje ga i drugi čuju, platit će 1 filir u ime globe. Ovo je društvo uvedeno u dubrovačku, splitsku, senjsku, šibensku, tršćansku, zagrebačku, križevačku, porečku i đakovačku biskupiju.

Organizacija vojske Srca Isusova.

Mogu jamčiti, da se u ovim mjestima, gdje društvo uspijeva, psovka umanjila, a srce ti raste, kad čuješ: Oče, otkada pripadam Vojsci, rijetko mi se kada koja izmakne.

Jednu stvar moram primijetiti. Dokle ova razna društva ostaju izolirana, ovisna od same revnosti, vrline sposobnosti dotičnih župnika i predstojnika, nema mnogo nade, da će dugo ustrajati, nego će se izroditi u kakvo društvo, za koje se znade jedino, da postoji. Ako želimo da društvo napreduje, mora se organizirati. Kad su društva organizirana, jedno pomaže drugomu, a ako koje društvo zadrijema, drugo ga bližnje probudi, jedno sokoli drugo, međusobno se savjetuju, ćute se jakima, a spoznaja vlastite snage silno doprinaša dobrom uspjehu. — Ovo bi društvo moglo biti jaka falanga u obrani sv. vjere. Sve, što junački diše u jednoj župi, to se sve svrstalo u plemenitu vojsku, koja ne dopušta ni najmanji izraz proti svome kralju, a kamo da se ruši temelj njegova kraljevstva i sv. vjere.

Da ovo društvo bude dobro organizirano, morali bi župnici često o njemu govoriti, njemu davati prednost, u koliko dopuštaju mjesne prilike, u procesijama, u raznim odborima za kakvu vjersku proslavu ili svečanost, riječju i djelom pokazati, da je Vojska njihova desna ruka. Njoj pripadaju samo pravi vojnici. I faktično, gdje je župnik znao upotrijebiti Vojsku, ona mu je bila najveća snaga proti bezvjerskim društvima. Predsjednik mora paziti, da se točno vrši ono malo pravila. Neka bude nekoliko puta kroz godinu generalna sv. pričest i tada neka članovi stupe k stolu Gospodnjem pod svojim barjakom i sa znakovima društva. Jedan put na godinu morala bi se držati generalna skupština. Predsjednik i savjetnici morali bi se češće sastajati, da vijećaju o napretku društva. Morao bi se napraviti neki savez među raznim društvima. Najbolje bi bilo, da se osnuje »*Savez svih Vojska Srca Isusova*« u hrvatskim zemljama. Na čelu ovoga Saveza imao bi da bude odbor, koji bi se sastojao od naših misionara, onih hrvatskih redova, koji drže pučke misije i osnivaju »Vojske Srca Isusova«. Da bolje možemo uspjeti, dobro bi bilo, da koji svećenik pohađa svake godine ova društva.

Imao sam prilike, da upoznam mnoga djevojačka društva u raznim biskupijama. Ova društva nigdje ne uspijevaju tako dobro, kao što u krčkoj biskupiji. Zato se presvijetli dr. Antun Mahnić pobrinuo, da ta društva pohađa svake godine koji redovnik. Taj je izvanredan župnikov pomagač. Preko toga vizitatora, da ga tako nazovem, mogao je župnik uspjeti u svakoj svojoj dobroj namisli. Svake bi se godine predložilo štogod novoga i jedne bi se godine iskorijenila jedna mana, druge godine druga. Još bi se više moglo raditi s muškarcima i Vojskom. Svakako se mora nastojati, da ova društva budu u kakvom međusobnom dodiru. Ove razne točke o organizaciji Vojske Srca Isusova proti psovki plod su osmogodišnjega rada raznih misijonara, koji su osnivali Vojske.

Zaključak.

K svojim se kućama vraćamo. — Srce nam jače kuca. — Naša braća Slovenci, potakli su neugasivu vatru u našim srcima. Slovensko-hrvatski kongres ne će biti samo uspomena, a ne smije da bude. Vođe Slovenaca pokazale su nam, kako moramo raditi u narodu. Slovenska duša uvijek ističe sitni rad

u narodu. Zamašaj ovoga izraza dobro poznamo, a i vidimo. Plod našega budućega rada ovisi o božjoj pomoći, o božjem blagoslovu. Narod, koji kune, božjega blagoslova ne može imati. Braćo, ljubimo li narod svoj? Mi do jednoga možemo sa ponosom kazati, što je francuski ministar govorio Henriku IV.: »Nema kapi krvi u mojim žilama, što je ne bih prolio za Vas«.

Hrvatski narode, — s katoličkim hrvatskim ponosom moramo i mi kazati, — nema kapi krvi u našim žilama, što ne bismo za te prolili, za te, mili naš narode! Stoga daleko od našeg naroda sve, što mu nesreću nosi — daleko od njega bogumrska psovka! Hrvatski narode, i mlade i iskušane sile, sve ćemo upotrijebiti, da od tebe najveću nesreću odstranimo. Stoga još jedan put kličemo: na rad proti prokletoj psovki!

DEBATA.

Iza dovršenog referata i pročitanih rezolucija razvija se živahna debata.

Presv. dr. Marčelić nije mnijenja, da su kletva i psovka najgore mane, koje dovode do prokletstva, već naprotiv *srdžba, mržnja i nenavist,* koje su i uzrokom psovki i kletvi. Stoga želi, da se ovo istakne u rezoluciji, a da se ispuste riječi: »i prokletstvo«, jer bi mogle slabo djelovati na puk.

O. Radić bavi se stilizacijom rezolucije.

O. Stipković D. I. cijeni, da nije potrebito spominjati u rezoluciji srdžbu i nenavist, jer kada se propovijeda o jednoj ili drugoj mani, mora se onda već govoriti i o njihovim uzrocima. On je i za to, da se ostavi u rezoluciji riječ »prokletstvo«.

Preuzvišeni g. biskup dr. Krapac kaže, da većinom »iz obijesti« proističe kletva i psovka u našem hrvatskom narodu.

O. Vukušić, Franjevac (Sinj) misli, da najviše kune i psuje priprosti i neuki puk, pak zato preporuča, neka se narod kultivira, pak će nestati psovke.

Kan. Kristić (Novigrad) protivnog je mnijenja. On drži, da inteligencija upravo gore i teže psuje i proklinje.

Dr. Carević (Spljet) i *O. Cikojević (Makarska)* naglasuju, da je u borbi proti kletvi i psovki potrebito pozvati se na odnosne propise zakona.

Preuzvišeni dr. Krapac i gosp. N. Preč (Karlovci) preporučuju neka se putem zakona i vojničkih oblasti nastoji osobito *iz vojništva odstraniti ova grdna mana.*

Presv. dr. Marčelić svjetuje, da katolici rade moralnom snagom svoga apoštolskoga rada, a neka prepuste drugima zaštitu paragrafa i policije, dok *presv. dr. Krapac* naprotiv ponovno naglasuje da je i to potrebito, pak predlaže ovaj dodatak rezolucije: »*Osim toga izražava se želja, da bi vojničke oblasti naredbenim putem odstranile iz vojništva psovku i kletvu*«.

Na koncu bi prihvaćena ovako popunjena i stilizovana rezolucija:

REZOLUCIJA:

Najodrešitije pozivljemo sav hrvatski narod i svakog pravog katolika napose, da poradi svom silom, kako bi uz srdžbu i nenavist nestalo psovke i kletve, gadne mane, koja nas sramoti i izazivlje srdžbu Božju. Zato neka osobito naobraženi katolici primjerom i utjecajem rade proti ovomu zlu, a svećenici neka poukom i marljivim propovijedanjem odvraćaju od njega narod. Napokon neka se provede organizovani rat proti psovki i kletvi, kako je osobito izražen u »Vojsci Srca Isusova proti psovki«. — Osim toga izrazuje se želja, da bi *vojničke vlasti* naredbenim putem odstranile iz vojništva psovku i kletvu.

O. MIROSLAV SKRIVANIĆ. — RIJEKA.

Hrvatska katolička narodna hodočašća.

I. Povijest hodočašća.

Revni pripravni odbor za ovaj katolički kongres (sastanak) imao je na umu sve naše potrebe, sve grane kat. života u hrv. narodu, pa je tako dodijelio posebni referat i pitanje organizacije hrv. kat. hodočašća t. j. putovanja i poklonstava na svetim i Bogu milim mjestima.

Punim pravom, jer su hodočašća od velike važnosti za vjerski, ćudoredni i prosvjetni odgoj naroda. Zato im treba posvetiti osobitu pažnju.

Hodočašća su stari crkveni običaj. Odkada postoji Crkva, postoje i hodočašća. Cilj prvih hodočašća bio je Jeruzalem i Palestina. Obraćenici, koji odbaciše bludnje i verige poganstva, a prisvojiše nauk i križ raspetoga Sina Božjega, dolazili su od prvih časova kršćanstva na ova sveta mjesta, po kojima je utjelovljeni Sin Božji stupao tvoreći svima dobro.

Kasnije postadoše ciljem mnogobrojnih hodočašća, grobovi sv. apostola i mučenika, te mjesta natopljena njihovim mučeništvom. Napokon osobitom žudnjom mnogih te mnogih kršćana iz dalekih krajeva svijeta postade Rim, Stolica Petrova i njegovih nasljednika.

Prvi su kršćani osjećali veliku potrebu, da se ojače na grobovima svetih mučenika za onih teških borbi, što su ih imali podnijeli sa silnim poganstvom. Osjećali su potrebu, da se sjedine oko Pećine Petrove, oko jednoga središta. I tako hodočašća postadoše jednom naravnom potrebom u Crkvi.

Kasnije je Bog raznim znakovima pokazao, da mu se najviše mile poklonstva i molitve na nekim osobitim mjestima, bilo što su se na onim mjestima zbivala velika čudesa na molitve vjernika, bilo što su se pokazala i događala ukazanja svetaca. I k tim je mjestima hrlio kršćanski puk, da ondje nađe pomoć i utjehu u teškim nevoljama i da na tim mjestima slavi Boga, jer ih je On sam za to osobitim načinom odabrao.

Tako nastadoše mnoga prošteništa i svetišta po raznim zemljama. Bila su ta mjesta vazda pozorišta žive vjere, vjerskog zanosa i oduševljenja. Na tisuće i tisuće skupljahu se u tim mjestima iz raznih krajeva i raznih jezika te raznih običaja, ali svi sjedinjeni u vjeri i zanosu.

Pa i same križarske vojne u srednjem vjeku možemo smatrati triumfom hodočašća. Kršćanski svijet nagrnuo je k Palestini, da si mačem u ruci prokrči put do onih mjesta, koja su uvijek bila kršćaninu najsvetija i najdraža. Bezbroj je žrtava poginulo u onim svetim ratovima, koje možemo nazvati ratovima za slobodu hodočašća.

Kristovi su nasljednici, sv. Oci Pape, ponovno i ponovno poticali careve i kraljeve i katol. puk za osvojenje onih sv. mjesta i da im vazda bude slobodan pristup k njima. Ta upravo u tome jest triumf vjere u srednjem vijeku.

U 16. vijeku rodila se u krilu Crkve pseudo-reformacija ili protestantizam, koji je poput nesmiljene kuge ništio u dušama vjernika sveta i nježna vjerska čuvstva. Gdje je harao protestantizam, nestajalo je svakog plemenitog zanosa, dapače rušile su se i oskvrnjivale crkve, obeščašćivala svetišta i sveta mjesta; u ime čistog evandjelja, propovijedao se zator Rimu, kojega se nazivalo Babilonom; uništio se kult svetaca i tako je vjerski život silno pao. Ali odmah poslije znamenitoga tridentinskoga sabora prostruji opet novi, svježi život žilama katoličke crkve. Ustadoše veliki reformatori, ustadoše veliki sveci, koji sve svoje djelovanje posvetiše radu oko napretka žive vjere i pravoga ćudorednog života u crkvi.

Ne malu ulogu u tome imala su opet i hodočašća. Gospodin je proslavljivao grobove svetaca nebrojenim čudesima, i ti grobovi postadoše opet njetilom i žarištem vjerskog zanosa. Usprkos protestantizma Rim ostade središtem svega kršćanskog svijeta. Bezbroj je hodočasnika dolazilo, da se u veličajnoj, novosagrađenoj bazilici poklone smrtnim ostancima sv. apostola Petra i Pavla, i da ispovijede ljubav, vjernost i odanost vidljivoj glavi Crkve Kristove na zemlji. Međutim je sve u tom pogledu natkrilio u XIX. vijeku Lurd, malo mjestance u jugozapadnoj Francuskoj na podnožju Pireneja, koje si je za mjesto osobito milog boravišta svoga odabrala ona, koju sveci zovu hramom Presv. Trojstva.

Svakomu je i odviše dobro poznata historija Lurda, niti je meni zadaća, da je ovdje razvijam. Tek hoću da istaknem, da je ovo mjesto najljepšim i najsjajnijim dokazom, što znače i od kolike su važnosti hodočašća u današnje moderno doba.

Dok se po cijelom svijetu pletu niti javno i tajno protiv Crkve Kristove, dok se preziru kat. dogme, dok se niječe sve vrhunaravsko, dok se niječe mogućnost i eksistencija čudesa, dok se ruglu izvrgava vjernička molitva — eto ondje čitavi kat. svijet svake god. slavi najljepši kongres i proglasuje jedno-

dušni CREDO, proglašuje triumf Crkve, triumf vjere u vrhunaravnost, triumf molitve, triumf čuda, triumf Djevice i Majke, što je jednima od modernih pogana ruglo, drugima sablazan.

Tu oživljuje vjera ne samo pojedinaca, nego i cijelih naroda. Ovdje se ističu klice, što kasnije prokliju u domovini i nose prekrasne plodove vjere i dobrih djela. Ovdje triumf Euharistije, ljubavi Boga-čovjeka prema ljudima na podlozi svete vjere i svete ljubavi. Ovdje svečana posveta cijeloga kat. svijeta preko Marije euharističkomu kralju-Isusu. Isto tako novi i posebni razlozi nukaju danas katol. svijet, da pohrli u Rim, k sv. Ocu. Poznati su predobro dogadjaji nedavne prošlosti, poznata je barbarska otimačina papinskog posjeda, poznato je, da je namjesnik Petrov danas sužanj u Vatikanu, da mu je sve ugrabljeno, osim ono nekoliko zidova vatikanskih, medju kojima je osudjen na doživotnu tamnicu, što služi na sramotu svim kršćanskim vladarima.

Ali upravo u tome jest veliki razlog, zašto danas više nego ikada želi svako kat. srce da pohrli onamo, da dokaže svoju vjernost vatikanskom sužnju, da se očituje jedinstvo ljubavi Crkve, jedinstvo ljubavi izmedju sv. Oca i katolika, u kojemu je jedinstvu jakost i snaga katoličke Crkve, koju radi toga nijedna zemaljska ni paklena sila ne može nadvladati. I ako sv. Ocu uzmu zemaljsko, naših mu srdaca ne mogu oduzeti. I ako ga potisnuše u vatikanske zidine, ne mogu mu zapriječiti, da ondje slavi triumf u dokazima ljubavi, koju mu dan na dan iskazuju mnogobrojni poklonici iz najudaljenijih krajeva svijeta.

Eto dakle u kratkim crtama prikazah historiju hodočašća, njihovu važnost i zadaću, koju su imala počevši od prvih vremena pa do danas u katol. narodima. A kako je danas osobita potreba slavnih i velebnih manifestacija žive vjere i bratske ljubavi s jedne strane, a jedinstvo s Namjesnikom Kristovim s druge strane, to s pravom istakoh na početku, da je pripravni odbor mudro i shodno odredio, da se na ovom katol. kongresu raspravlja takodjer pitanje hrvatskih katol. hodočašća.

II. Važnost hodočašća i njihova svrha.

Promotrimo napose dakle iz bližega *važnost* hrv. narodnih hodočašća.

1. Prije svega uzmimo hodočašća u *velika svjetska svetišta,* u koja grnu svi narodi katol. Medju tim mjestima prvo i najvažnije jest *Rim.* Ako za ikoji katol. narod, to sigurno za naš hrv. narod hodočašće u Rim jest od osobite važnosti.

Poznato je, da je Hrvatska položajem svojim na razmaku izmedju Istoka i Zapada, da je ona rvalište, kako kaže pjesnik, gdje se bore do dva svijeta o prvenstvo. Ovdje puštamo s vida političku važnost ovoga položaja, te uzimamo u obzir samo

važnost sa vjersko-crkvenog stanovišta. Ne samo da je hrv. narod bio u prošlosti bedemom i predzidjem kršćanstva protiv turske bujice, nego mu i danas — mi smo svi tome svjedoci — providnost namjenjuje zadaću, da bude bedemom i predzidjem katolicizma prema raskolničkome istoku, što više da bude apostolom Crkve Kristove, da bude na neki način posrednikom izmedju sv. Petrove stolice i istočnih odijeljenih, ali bratskih slavenskih naroda.

Promatramo li ovaj položaj u jednom ili drugom pogledu t. j. bilo s obzirom na obranu katolicizma od raskolničke propagande, bilo s obzirom na aktivnu propagandu katolicizma medju susjednim balkanskim narodima u jednom i u drugom slučaju svatko će lako vidjeti veliku potrebu čvrstog jedinstva s Rimom, sa sv. Stolicom. Sav naš narod treba da bude prožet velikom i nepokolebivom vjernosti sv. Ocu, da uzmogne dostojno zadovoljiti ovoj zadaći, koju mu je Providnost postavivši ga u ovakav položaj namjenila. Osobito to vrijedi u ovo doba, kad mnogi lažni proroci ustaju i proglasuju načelo, da Hrvatska ne će biti slobodna, dok je ne prokune Papa, te prijete prelazima na pravoslavlje.

Dà, mi s katoličke strane u ime reakcije, a u dokaz čvrstog jedinstva sa sv. Stolicom, treba da pobudjujemo narod od vremena do vremena na hodočašća u Rim, k sv. Ocu, da mu pokažemo svoju ljubav, vjernost i vječnu odanost. Jasno je, da će na taj način u narodu silno rasti ljubav k sv. Stolici, zanos za što užu zajednicu sa sv. Ocem, a onda ćemo biti jaki ne samo da uzdržimo sve napadaje nego da takodjer stupimo u ofenzivu apoštolskog rada za sjedinjenje ostale balkanske braće s jedino pravom Crkvom Kristovom.

2. Iza Rima radošću nas napunjaju imena: *sv. Zemlja, Lurd, Loret, Asiz i drugi.* I ova hodočašća imadu veliku vjersku i moralnu važnost za naš katol. narod. To su naime mjesta, kojima se kako je već spomenuto, do vrhunca diže vjerski zanos, gdje se stiče živa vjera, a toga nam danas toliko treba u Hrvatskoj. Na tim mjestima nadalje Bog uslišava osobitim načinom pobožne molitve vjernoga si naroda, te daje blagoslov svemu narodnomu životu, radu, borbi za pravo i slobodu.

O kad bi svi jednom mogli razumjeti, da ne dostaje raditi i boriti se, nego da je glavni uvjet uspjeha ponizna, skrušena molitva, iz srca pobožnoga puka! O kad bi bilo kome otkriveno u tančine, kolike li milosti narod stiče, kad udružen u velikoj skupini preko kopna i mora uz toliki napor, pogibelj i žrtve polazi na daleka, ali Bogu mila mjesta, da se ondje skrušenim srcem pomoli, komu bi, velim, to bilo otkriveno, taj bi tek pravo spoznao veliku vrijednost hodočašća za sav narodni život, taj bi razumio sve uspjehe i neuspjehe narodnih težnja, borba i nastojanja. Ništa Gospodin toliko ne ljubi kao skrušeno srce, koje mu se sasvim predaje u poniznoj molitvi. Ako je

tomu tako, onda doista treba sve poduzeti, da pomoću sveopćih narodnih hodočašća potaknemo cijeli narod na pobožnost na skrušenost za sve grijehe i poroke, da Boga ganemo na milost.

Prekrasnim je riječima izrazio svrhu narodnih hodočašća presv. biskup Mahnić u svom pozivu na III. Hrv. nar. hodoč. u Lurd (god. 1910.), u kojem pozivajući cijeli narod, da sudjeluje u tome hodočašću, veli ovako: »Hodočastimo ove godine u Lurd s tom nakanom da zadovoljimo u ime cijeloga hrv. naroda za grijehe, kojima je navukao pravedni gnjev Božji«. Hodočastimo ne za zabavu podajući se ispraznim mislima, već duhom pokore, duhom velike žive vjere, koja je nekada slavne naše predje držala na visini. Molitvom i dobrim razgovorom sjedinimo se svi u one dane hodočašća, sjedinimo se u onoj velikoj misli katol., koja oplemenjuje narode, koja prkosi i samim vratima paklenim.

Da to je prava svrha hodočašća: hodočastiti u duhu pokore za ekspijaciju uvreda, što ih narod Bogu nanosi, (spomenimo se samo strašne mane proklinjanja, što tako silno vlada u našem narodu) i prositi blagoslov u svim narodnim poduzećima.

Predaleko bi me zavelo, kad bih pokušao da dokažem koliko su dobrih posljedica u tome pogledu imala n. pr. dosadašnja hrv. narodna hodočašća u Lurd, a to je i onako svima dobro poznato, koji barem ponešto prate život hrv. naroda i probudjenje te razvitak vjerske svijesti u njemu, pa zato prelazim na drugu korist tih hodočašća, a to je ona — *prosvjetna*.

3. Kada je pr. god. netko javno u novinama prigovorio poduzimanju narodnih hodočašća u strane zemlje, bilo mu je s više strana dobro odgovoreno i dokazano, koliko su važna takova hodočašća za naš hrv. narod ne samo s vjerskog, moralnog, nego i patriotskog, te prosvjetnog gledišta.

Dosta je naime istaknuti, da velika masa naroda tom prigodom uz razmjerno neznatni trošak stiče novi pogled u širi svijet, da se upozna s modernim svijetom, da se uvjeri na svoje oči o svemu onom, što je do sada poznavala samo u priči, kao u snu kroz maglu. Tako hodočašća uz svoju glavnu svrhu imaju i drugu prosvjetnu i naučnu. Postaju za narod ono, što su t. zv. naučni izleti za mladež, koja uči.

No ne samo, da mi upoznamo strani svijet, već i obratno, strani svijet upoznaje nas kao posebni narod, kao narod svijestan svoje osebujnosti, svoje narodnosti, svoje snage i svojih težnja. Što se inače tako teško postizava putem novinstva, to se postizava vrlo lakim načinom putem hodočašća. Strani svijet videći nas u svojoj sredini počinje se za nas kao narod zanimati, dobiva o nama ljepše pojmove od onih, što ih je od naših neprijatelja o nama stekao, ispituje naše želje i težnje, izrazuje nam svoje simpatije u borbi za naša prava, a od kolike je to važnosti u današnje moderno doba ne treba spominjati.

4. A sada još koju *o važnosti naših domaćih hodočašća, t. j. u naša domaća svetišta.*

Mi treba da uvidimo i spoznamo veliku vrijednost naših domaćih narodnih svetišta, i da naučimo i u tom pogledu cijeniti takodjer naše ,domaće vlastito.

A to ćemo i opet postići priredjivanjem velikih narodnih zajedničkih hodočašća u ta naša svetišta, kao što ih n. pr. Francuzi prirediuju svake godine u Lurd, u Paray Le Monial, Talijani u Pompej i t. d.

Od naših starijih svetišta spominjem dva najznamenitija: Trsat i Bistricu .Kako smo u eri jednodušnog rada za sjedinjenje kat. hrvatskog i slovenskog naroda, čemu je dokazom i ovaj naš kongres, to ujedno spominjem i svetišta bratske nam Slovenije, u koja hodočasti već od davnine naš hrv. svijet, a to su Brezje, Marija Celj i ostala.

Svatko će na prvi mah vidjeti vjersko-moralno i opće narodne dobre plodove zajedničkih što svečanijih hodočašća u ova hrv.-slov. svetišta. Tu će se jačati naša vjerska svijest, naša ljubav k rodnoj grudi, naš narodni ponos i napokon učvršćivati jedinstvo dvaju bratskih naroda, uzajamna ljubav i medjusobno davanje dobra primjera u pobožnosti i štovanju onih svetišta, koja nam naši djedovi namriješe kao utočište u nevolji, kao žarište vjere, na kojima su oni crpli onaj žar u obrani vjere i domovine, boreći se za krst časni i slobodu zlatnu.

Zato ne duljimo nabrajanjem pojedinih blagodati, što nam ih pružaju takova hodočašća, jer mi preostaje, da još reknem štogod pobliže o samoj organizaciji hodočašća.

III. Organizacija hodočašća.

Glavna svrha odbora, a prema tomu i referata, bila je ta, da se na ovome kongresu učini štogod za organizaciju hrv. narodnih hodočašća.

Ipak ću biti u tom kratak, jer će se iz rezolucija, što ću ih predložiti, jasno vidjeti, u čemu bi stojala organizacija hodočašća.

Dosada naša velika narodna hodočašća zadnjih god. bila su provedena na poticaj i pod vodstvom naših presvj. biskupa, te su i dobro uspjela, s obzirom na broj hodočasnika i s obzirom na lijepe plodove, koji se pokazaše iz hodočašća.

Velevrijedni pripravni odbor za ovaj sastanak počastivši nas Kapucine ovim referatom o hodočašćima, prisilio me na neki način da govorim »pro domo sua«, jer su najviše hodočašća u strane zemlje vodili do sada oo. Kapucini. Pa mislim, da mogu objektivno pred cijelim ovim slavnim zborom ustvrditi, da su ta hodočašća bila dobro organizirana, te da su ispala na sveopće zadovoljstvo učesnika. Hodočašća su bila organizirana u sporazumu s hrv. biskupima, koji im se staviše na čelo, te su imala biljeg potpunih i veličajnih hrv. narodnih hodočašća

Stoga mislim, da nema razloga, da se u tom pogledu organizacije tih hodočašća štogod mijenja. Nadamo se uz pomoć Božju, da će i u buduće isto tako dobro i lijepo ispasti.

Teže je pitanje glede naših domaćih hodočašća. Tu nije bilo dosada gotovo nikakove organizacije. Na Trsat, na Bistricu, u slovenska svetišta i t. d. dolazile su pojedine skupine, pojedine procesije, pojedine kongregacije ili bratovštine, pojedine župe, ali jednoga sveopćega narodnoga hodočašća u ta svetišta nijesmo imali. Prema tomu nijesu ta hodočašća narodna kat. manifestacija, kako bi to trebalo da bude i kako biva u drugim zemljama.

Više obzira dakle treba uzeti na ta hodočašća i učiniti zgodnom pripravom i organizacijom, da se priredi barem velika provincijalna — ako ne bi bilo zgodna opća narodna — hodočašća t. j. napose iz Dalmacije, Primorja i Istre, napose iz Bosne, napose iz uže Hrvatske ili Banovine. Velim provincijalna, jer n. p. u Dalmaciji nije mnogo poznata Bistrica, ali je više poznato trsat. svetište, pa Sinjska Gospa, Gospa od Poišana, a u najnovije vrijeme Vepric. Isto vrijedi za Slavoniju, isto tako za Banovinu obzirom na druga svetišta. Što se pak tiče slov. svetišta, to bi mislim trebalo da se sav narod s njima upozna poradi onih razloga, što ih prije navedoh. Odavle se razabire, da je doista potreban neki forum, koji bi imao specijalnu zadaću, da riješava ta pitanja t. j. da ih riješava u praksi, odredujući kuda, kamo, i kada se imaju prirediti narodna hodočašća. Evo dakle kako bi po mom sudu bilo najzgodnije, da uredimo to pitanje organizacije.

U tom poslu treba da sudjeluju tri faktora i to: 1. odbor za hodočašća, 2. Hrv. Episkopat, 3. organizatori.

Prije nego predložim rezoluciju o toj stvari, hoću da kojom riječi razjasnim zadaću tih faktora.

Zadaća »Odbora za hodočašća« bilo bi ono, što je bilo izraženo u jednom članku »*Riječ. Novina*«, u kojemu davao izvještaj o pripravama za ovaj katol. sastanak. Navodim dotične riječi: »Možda bi bilo dobro i pametno, da osnujemo stalni odbor za hodočašća iz svih hrv. zemalja, koji bi pod upravom našega episkopata morao odlučivati, kada i kamo će hodočašće da podje«. Ovom nemam ništa pridodati, nego samo to, da bi tomu odboru imala biti na brizi takodjer propaganda za hodočašće, kako ću to izraziti u jednoj rezoluciji.

Zadaća hrv. Episkopata bila je do sada, kako rekoh vodstvo hodočašća, a ta časna zadaća ostat će mu i nadalje, jer hodočašća treba da imadu karakter crkveni i vjernički, pa zato uz stado treba da budu pastiri i da ga oni vode na ona sveta mjesta. Za to će i presv. biskupi u sporazumu s odborom

zgodnim okružnicama i pozivima na svoja stada nastojati oko što ljepšega uspjeha, kako su to do sada činili ne žaleći nikakvih žrtava.

3. Zadaća faktora u tom poslu t. j. organizatora hodočašća, jest samo organizacija, t. j. briga o putu, o boravku u mjestu hodočašća i o povratku. Organizatori imadu dakle najtežu, ali najvažniju dužnost. Oni su odgovorni putnicima za svaku neurednost i neugodnost, koja bi ih radi slabe priprave zadesila, oni napokon nose sav trošak oko hodočašća, zato je dolično, da ih episkopat i odbor za hodočašća i materijalno po mogućnosti pomogne.

Na pitanje, tko da bude organizator? Mislim, da nije potrebito, da se o tome ovdje odlučuje, već to ima pretresti i odrediti odbor za hodočašća. Mi Kapucini eto povedosmo dosadašnja hodočašća u Lurd, Loret, Rim, Padovu i Brezje, pa mislim, da nitko ne će ništa imati protiv toga, da tako i u buduće ostane.

Komesarijat sv. Zemlje (oo. Franjevci u Zagrebu) preuzeo je zadaću, da organizira eto već slijedeće god. hodočašća u sv. zemlju, pa mislim, da će spomenuti odbor biti i s time sporazuman.

Što se tiče naših domaćih hodočašća, to će, kako rekoh, biti zadaća, da riješi ne samo rok (vrijeme), mjesto i način, nego da pobliže odluči i o samoj organizaciji tih hodočašća, te da ih priredi tako, kako će se činiti, da je najbolje i najzgodnije.

I time sam svršio, uz želju, da nam buduće hodočašće bude služilo na novo probudjenje, ojačanje i osvježenje sveukupnoga vjerskomoralnog i narodnog prosvjetnog kat. života.

DEBATA.

Pri raspravi uzima riječ preuzvišeni *dr. Krapac:* Slaže se u svemu s referentom, što se tiče hodočašća u inostrane krajeve, ali opaža, da se nije ništa spomenulo o *domaćim manjim proštenjima,* kod kojih se događaju češće razne neurednosti. (Živahno odobravanje).

O. Ferdinand Krčmar podupire prijedlog preuzvišenog predgovornika te govori o tom, kako da se spomenutim zloporabam nađe lijeka.

Na koncu su jednoglasno primljene rezolucije, uz *Krapac-Krčmarov* dodatak: »*Neka se domaća proštenja organiziraju, pod vodstvom vlč. gg. župnika i uz pripomoć religijoznih udruga tako, da se dokinu sve zloporabe*«.

Ulazi u dvoranu preuzvišeni knez-biskup *dr. Antun Bonaventura Jeglić.* Veli da je došao da pozdravi i pohodi sakupljene Hrvate. Vidi da imademo i lijep i biran program, pak želi da ga u cijelosti sretno i provedemo. — Presvijetli Baron zahvaljuje visokom gostu na posjetu, a učesnici mu živo dovikuju: *Živio!*

REZOLUCIJE:

Hrvatsko-slovenski katolički kongres imajući na umu veliku važnost katoličkih narodnih hodočašća obzirom na vjerski, moralni i prosvjetni napredak naroda, a ujedno želeći, da ta hodočašća ili poklonstva budu izrazom jedinstvene akcije svih katoličkih Hrvata stvara naredne rezolucije:

I.

Neka se po mogućnosti što češće zajedničkom akcijom priređuju sveopća hrvatska narodna hodočašća ne samo u svjetska katolička svetišta (Rim, Svetu Zemlju, Lurd), nego i u domaća svetišta u hrvatskim i slovenskim zemljama (Trsat, Mariju Bistricu, Brezje, i t. d.).

II.

Brigu za priređivanje hodočašća imat će posebni »Odbor za hodočašća« u sporazumu sa sveukupnim hrvatskim episkopatom.

III.

»Odbor za hodočašća« imade se sastaviti od pripadnika onih hrvatskih crkvenih redova, koji običavaju priređivati poklonstva, a predsjednikom neka mu bude jedan od provincijala istih redova.

IV.

Zadaća »Odbora za hodočašća« bit će, da imenuje organizatore poklonstva, da odredi mjesto i vrijeme poklonstva i da na vrijeme u novinstvu, letacima, posebnim oglasima i pozivima širi interes za hodočašće u svim katoličkim društvima, u župama i uopće među katoličkim pukom svih hrvatskih zemalja.

V.

Organizatori imadu se pobrinuti za sve potrebe hodočasnika i za sve troškove glede putovanja i boravka u mjestu hodočašća, pa prema tomu ubiru sve prinose i uplate.

VI.

Po mogućnosti neka se katkada zajednička velika narodna hodočašća s braćom Slovencima priređe.

VII.

Nek se domaća proštenja organiziraju pod vodstvom župnika uz pripomoć religijoznih udruga tako, da se dokinu sve zloporabe.

Dr. ANTE ALFIREVIĆ. — SPLJET.

Svećeničke zajednice.

1. Uvod.

Dandanas svako se organizira prama svome zanimanju, jer svako hoće da upotrebi što bolje i uspješnije današnje vrijeme u korist svog staleža. Zar samo svećenik, da ostane u društvenim okolnostima, koje su bile pred 40—50 godina?

Ne! Baš svećeniku je najnužnije, da se što savršenije organizira prema novim potrebama vremena. Što je kvas kruhu, to mora po svojem zvanju da bude svećenik u svome narodu; što su u vojsci časnici, to su katolički svećenici u katoličkoj akciji. To je i razlog, što su neki dalmatinski svećenici potakli u javnosti nacrt, kako bi svome zvanju katolički svećenik što dostojnije i bolje odgovarao prema savremenim potrebama. Prvi je sadašnji šibenski biskup presvijetli *Luka Pappafava* osnovao na Braču svećeničku organizaciju. Domala su one nikle i po spljetskoj biskupiji, zatim dalje po hrvatskoj, dubrovačkoj, šibenskoj i sada zadarskoj. Ovakova ideja odjeknula je i u Istri preko krčkog lista »*Sveć. zajednica*«, pak i u Banovini.

Ipak još ima dosta mjesta, krajeva, gdje treba uvesti ove svećeničke organizacije. S njima doduše nije sve učinjeno, ali stoji činjenica: *gdje ih nema, malo je učinjeno i na polju katoličke akcije.* Želimo li stoga podići, proširiti, pospješiti naš katolički pokret po domovini, potrebno je da uvedemo, umnožimo svećeničke zajednice.

O ovome ćemo se osvjedočiti, ako pobliže promotrimo narav svećeničkih zajednica.

2. Za čim idu svećeničke zajednice i koji je njihov cilj?

U Pravilniku poprimljenom po Dalmaciji stoji: Cilj organizacije je prema ekshorti Pia X.: a) ad mutuan spem in adversis parandam. b) ad nominis et munerum integritatem contra ho-

stiles actus tuedam. c) ad facultatem dotrinae sacrae excolendam. d) ad sanctum vocationis propositum impensiore cura retinendam, atque ad animarum provetendos rationes, consiliis viribusque collatis.

Iz svega se razabire, da svećenička zajednica ima cilj: a) vlastito usavršavanje, b) usavršavanje drugih u kršćanskom življenju, c) boljinak staleških prilika. - Si commortuus fueris et convives (II. Tim. 2, 11.). — Svećenici ne mogu biti »alter Christus«, ako ostaju pri starome Adamu, robovi zlih sklonosti, strasti egoizma. I zato apostol naroda i uči: »Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunat cum vitiis et concupiscentiis suis« (Gal 5, 24). Svećenik vazda mora biti »miles Christi« osobito u današnje doba dijeljenja duhova, svjetlosti božje od paklene tmine. Kako ćemo u naš materialistički vijek unijeti kršćanski idealizam, ako sami nismo potpuno u svoj svojoj nutarnjosti Isusovi? Ovo se postizava kršćanskom ascezom. Zato i traži kršćanska zajednica od svojih članova ascezu i živi primjer kršćanskog savršenstva. Zato ih upućuje u točno vršenje staleških dužnosti i pravi »zelus animarum«.

Radi toga svećenička zajednica stavlja na srce svojim članovima ne samo dijeljenje sv. sakramenata, propovijedanje, nego i novi jedan dio pastoracije. Glede *religioznih organizacija* ona potiče 1.) neka se osnivaju Marijine kongregacije, treći red sv. Franje, organizacije proti psosti i t. d., 2.) *glede karitativnih organizacija,* neka se zauzmu za hljeb sv. Ante, za društvo sv. Vinka Paulskoga, za ekonomske kuhinje, za društvo sv. Rafaela, za obranu bijelog roblja i t. d., 3.) *glede kulturnih organizacija,* neka se zauzmu za kršćansko novinstvo (povjereništvo, dopisivanje), za protualkoholični pokret, apostolat sv. Ćirila i Metoda, društvo sv. Jerolima i t. d., 4.) *glede mladenačkih organizacija:* seljačka omladinska društva, ferijalna akademska kat. društva; 5.) glede *zadrugarskih organizacija:* zadruge konsumne, produktivne, blagajne; 6.) glede *politike:* (odakle nas najveće zlo bije), da stranke usvoje program i kršćansko pozitivna načela, da se turaju u općine, u pokrajinski ili bečki sabor ljudi koji krš. uvjerenja i rada.

Široko je, kako vidite, polje savremene djelatnosti, gdje je svećenik ne samo u dobar čas došao, nego je žalibože potreban, dokle se ne odgoji nova generacija, kršć. generacija, koja će zauzeti mjesta sadanje svećeničke djelatnosti.

Svećenička zajednica ide pri tome ogromnom radu za tim, da daje svećenicima pobude i direktivu, kako će sav taj rad ići prema jednom *zajedničkom cilju.* Zato i okuplja sveć. zajednica svećenike svaki drugi ili treći mjesec na okup u predjelne organizacije i bar jednom godišnje na okup sve svoje članove jedne cijele biskupije. To je predjelna, dolično opća smotra, prijegled rada u spomenutim granama. Tu se pregledaju uspjesi, neuspjesi, mane; odabiru se nove taktike, nacrti. I braća se opet

vraćaju na svoja mjesta, da nastave poput mravi svoj mjesni rad. I Svećenici moraju da žive o kruhu. Zato je sveć. zajednica sudjelovala u radu oko *poboljšanja kongrue.* I do sada je oslanjajući se na svećenike drugih narodnosti (osobito čeških u Austriji) uspjela, jer je baš ove godine prodrla nova svećenika u Austriji) uspjela, jer je baš ove godine prodrla nova poboljšana kongrua u Cislitaniji. I dalje će se sveć. zajednice brinuti u ovom pravcu.

3. Jedinstvenost mišljenja i rada.

Bez jedinstva u mišljenju nemoguće je imati jedinstvo u javnom radu. Sveć. zajednice idu za ovim i zato traže u prvom redu od svojih članova barem kod nas u spljetskoj biskupiji, da prihvate ova načela:

I. U religijozno moralnom pogledu: Svećenik, ma na kojem polju djelovao, treba da uvijek ima pred očima glavnu svrhu svoga zvanja: »cooperari Deo in salutem animarum«, — te da rabi ona sredstva, koja sv. Otac Papa naznačuje za preporod ljudskog društva u Hristu. Tome treba da odgovara njegovo življenje, govorenje, djelovanje.

II. U političkom pogledu: 1. Svaki svećenik može pripadati po svom osvjedočenju političkoj stranci izuzevši samo one, koje imaju protuvjerski i protucrkveni smjer, kakove su n. pr. u Dalmaciji: socijalistička i demokratska ili naprednjačka. 2. Svaki svećenik ima tražiti od stranke, kojoj pripada: a) da bira zastupnike, koji barem jamče, da u svom radu ne će povrijediti naše kat. i vjerske svetinje, dapače da će prigodom napadaja ustati na njihovu obranu, b) da novine — organi stranke — ne pišu ništa, što bi u narodu direktno ili indirektno rušilo vjeru, crkvu ili upliv duhovnog djelovanja svećenstva. 3. Svećenici će nastojati, da svi katolički zastupnici, ma kojim katoličkim strankama pripadali, stvore permanentni klub za obranu religiozno-moralnih pitanja u saboru i javnosti.

III. U socijalnom pogledu:

1. Svećenik treba da ističe načelo vlasti: crkvene, božje i građanske;

2. isto tako načelo pravednosti u svima socijalnim odnošajima;

3. napokon načelo uzajamne ljubavi raznih klasa čovječanstva.

IV. U kulturnom pogledu:

1. Svećenik treba da nastoji, da se kršćanska prosvjeta raširi među najšire slojeve društva, osobito dobrom štampom, pučkim predavanjima, pučkim osobito pripomoćnim školama. 2. Svećenik mora osobito nastojati da zapriječi, e se u javnosti ne ruši javni kršćanski moral bilo štampom, bilo slikama, bilo predstavama, bilo kojim drugim načinom.

4. Tehnička strana sveč. zajednice.

U organizatornom djelu najbolje je učiti iz prakse. Zato se i kod provođenja svećeničke organizacije pošlo za tim, kako će svećenicima biti lakše sastajati se i kako će svećenici imati gotovo iste lokalne ili predjelne odnošaje u puku. Stoga se i započelo sa predjelnim organizacijama, t. j. svećenici jednog predjela, dekanata ili i manjeg opsega skupljaju se u jednu predjelnu sveć. zajednicu. N. pr. sam grad Spljet ima za se svoju organizaciju, sinjska ili sva imotska krajina svoju; sva šibenska biskupija razdijeljena je u dvije sveć. zajednice (Šibenik-Drniš); otok Brač ima samo jedan uz dva odjela. Uopće broj članova je između 8 do 30-50. Načelo je tu, da je organizacija sredstvo, a ne cilj i prema tome, da se u svemu prilagodi lakšem i sigurnijem postignuću cilja.

Na čelu svih predjelnih organizacija stoji u svakoj biskupiji središnji odbor, koji nadzire, vodi, daje inicijative predjelnim zajednicama. Upravu predjelne, a tako i centralne organizacije biraju članovi slobodno od godine na godinu. Svi članovi imaju jednako aktivno i pasivno pravo biranja, jer stoje na načelu kršćanske demokracije. Odnošaj prema diocesanskoj vlasti je taj, da ova potvrđuje časti, prima izvještaje ili zapisnike o radu sastanaka. Kod tehničke strane naše svećeničke organizacije trebalo bi još to postići, da se provede još središnji odbor jedne pokrajine. Taj bi odbor davao inicijative u svim stvarima, koje spadaju na pokrajinu. Pri provađanju organizacije glavno je *osoba.*

Bez zgodnih i okretnih ljudi i najsvetija načela ostaju samo na papiru, pak valja vazda ići (Bogu hvala i ide se za time) da se na upravu naših sveć. organizacija postavljaju osobe bez obzira na dobu ili staleške časti.

5. Naše glasilo.

Naše sveć. organizacije imaju i svoje glasilo. To je »Svećenička Zajednica« u Krku. Izlazi mjesečno jedanput. Kada pregledaš koncem godine taj list, reći ćeš sigurno: Ta ovo je prava riznica za svakog svećenika! Tu je asceza, praktične i spekulativne teologije, socijalnog pitanja, politike, izvještaja o svim svećeničkim sastancima. Tu je bezbroj važnih stvari iz svagdanjeg života. Nema aktuelnog pitanja u svijetu ili posebno u našim krajevima, o kojem se tu ne raspravlja. Gdje je takova bistrina i čistoća pravih katoličkih načela? Takova šta voditi mogao je i može samo naš presv. biskup dr. Ante Mahnić, duša ovog našeg glasila. Svećenici, koji marljivo čitaju i usvajaju načela ovog lista, drukčije ćute, rade, od onih koji ne prate ovaj list.

Bez pretjeravanja mogu ustvrditi, da je ovaj list spiritus agens naših svećeničkih organizacija u ovom smjeru, kako su i naše sveć. organizacije spiritus movens u kat. akciji, u kat. pokretu.

6. Zaglavak.

Braćo svećenici! Ako ne želimo biti nubes sine aqua, quae a ventis circumferuntur (Judae 12) i, ako ćemo uvažiti savremeni glas velikog apostola »obsecro vos, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis (Effes 4.), svrstajmo se što prije u bojne redove svoje svećeničke zajednice! Svećenici su ograda naroda. Nemojmo da se obisni na našem hrvatskom narodu ono, što je Bog prijetio židovskom narodu preko proroka Isaije: »Et nunc ostendam, quid faciam vineae meae: auferam sepem et erit in direptionem« (Is. 5, 5). Svećenici su narodu vođe, koji moraju biti dobra i bistra vida, jer inače, si coecus coecum duxerit, ambo in foveam cadent.

Organizirajmo svoj hrvatski narod, ako ga želimo spasiti pred poplavom lažnog liberalizma; organizirajmo mladost, ako želimo bolju budućnost; organizirajmo novinstvo, ako hoćemo da osvojimo za kršćanska načela javno mnijenje; organizirajmo .... ali što da nabrajam? Organizirajmo najprije sebe mi kat. svećenici! »Non coronatur, nisi qui legitime certaverit (II. Tim. 2, 5).

Braćo! Budimo moderni (ne moderniste ili slijepi konservativci) i prihvatimo se ove moderne svoje organizacije, vaše svećeničke zajednice. Odlučimo svečano, da do godine u ovo doba ne smije biti katoličkog predjela bez predjela organizacije katoličkih svećenika, niti biskupije bez središnje svećeničke zajednice!

DEBATA.

Na koncu referent predlaže kratku rezoluciju, na što se razvi duga i živahna debata.

Biskup dr. Gjivoje: opaža da u rezoluciji nije ništa spomenuto o odnošaju sveć. zajednice naprama biskupu.

Sveć. S. Banić predlaže nadodatak: »u sporazumu i uz odobrenje biskupskih ordinarijata«.

Župnik Bonefačić: govori o društvu svećenika klanjalaca; predlaže da bi se svaki član svećeničke Zajednice začlanio i u društvo sveć. klanjalaca.

Urednik »Sveć. Zajednice« (Krk) tuži se da svećenici klanjaoci slabo vrše svoje dužnosti. Ističe potrebu kontrole nad članovima: reorganizacije društva.

Presv. gosp. dr. Bauer: Žali da se zanemaruju dužnosti svećenika klanjalaca i da čuje tako slabe izvještaje o stanju ovoga društva. Želi da Svećeničke Zajednice u buduće u prvom redu porade oko toga, da uzgoje dobre vatrene i revne svećenike klanjaoce i neka im glavna zadaća vazda bude:*promicati ljubav prama Presv. Euharistiji, bez koje nema svećeniku uspjeha u radu.* Na koncu preporuča još i dodatni predlog *dra. Gjivoje* o odnošaju sveć. zajednica naprama biskupu. (Živahno odobravanje i klicanje).

Presv. g. *Dr. Mahnić* ne može pomisliti sveć. zajednice bez društva klanjalaca. Pripovijeda kako je došlo do osnutka sveć. zajednice, kako je ova osnovana s odobrenjem Sv. Oca i uređena prama talijanskom društvu »Unio Apostolica«. Svećeničke zajednice jesu apoštolske zajednice. A kako ćemo biti pravi apostoli, ako nemamo duha Isusa Krsta? Isus Krst naš je uzor, naš načelnik, veliki svećenik. Ne ćemo i ne možemo usvojiti Njegov duh, ako nijesmo pravi svećenici-klanjaoci. Zaklinje sve hrvatske svećenike Isusom Krstom, koga svaki dan u rukama nose i svaki dan blaguju, neka se čim prije upišu u klanjaoce. Moli dijecezanske upravitelje, neka paze, da svećenici klanjaoci redovito i savjesno izvršuju svoje dužnosti i dostavljaju redovito svoje libele. Žalosno je, da je tek maleni broj članova vjeran svojim dužnostima. Stoga treba tu pročistiti i staviti zapt, jer organizacija bez života i reda bolje da ne postoji. Isusu Krstu ne treba velikih cifra, on samo traži sasvim odana srca. Što smo mi svećenici bez euharističkog našega Kralja? Mi moramo da budemo *alter Christus, dakle svećenici, koji živemo po duhu Isusa Krsta i u kojima žive Isus Krst sam!* — Veseli me osnivanje svećeničkih zajednica, ali me ujedno smućuje misao: da li su svi zajedničari ujedno i pravi štovatelji euharističkoga Isusa? — Braćo! Nije i ne smije da bude svećenicima i njihovim *zajednicama prva svrha: poboljšanje kongrue ili pitanja javnoga života, već vlastiti uzgoj i ljubav prama Isusu i Njegovim zastupnicima sv. Ocu i biskupima. Mi biskupi ne možemo ništa bez Vas, a šta ćete biti Vi bez biskupâ?* Što, ako Vas ne prati uvijek molitva i blagoslov naših otaca — biskupâ? Što su svećenici bez biskupâ, a što biskupi bez pape? Febrijoniste i Jozefiniste tražili su slobodu bez pape, pak ih je Bog ponizio te su postali robovi vlastodržaca! — Dakle: svećenici s biskupima, biskupi s papom, a svi skupa u najužu zajednicu s Isusom Krstom! Barem jedan sat na tjedan obavljajmo redovito i savjesno adoraciju! I neka se nitko ne ispričava: ne možemo, poslovi nam ne dopuštaju. Ja kažem: možete, ako samo hoćete i to ne samo svaki tjedan, već i svaki dan naći jedan sat slobodan, da ga posvetite Spasitelju. *Jer, braćo u Krstu, što nam koriste naši napori, što sve žrtve i vas rad, ako nijesmo uvijek u zajednici sa Isusom Krstom?*

I nemojte misliti, braćo, da je sve u proučavanju, u logici, u radu. Ne, jer vjera nas uči: ima još jedan put, kojim je Bog ulijevao i još danas ulijeva znanje u dušu, a to je — *znanje svetaca!* — put mistike, put nadnaravnog prosvijetljenja: pri molitvi, razmišljanju i najvećma pri adoraciji Euharističkoga Sakramenta.

Braćo! Živimo u vijeku euharističkom. Od dana na dan raste broj svagdanjih i sedmičnih sv. pričesti. Imade mnogo duša, koje nas daleko pred Bogom pretekoše.

U buduće već toga ne dopustimo. Mi čuvari Euharistije, stupimo na čelo; mi budimo na uzor!

U znaku Euharistije i u dobrome svećenstvu Hrvatskoj je spas! Stoga skupite se, braćo, u sveć. zajednice i društvo klanjalaca. Budite revni adoratori, pak ćete biti i dobri svećenici; budite apostoli Euharistije, pak će tada i domovini našoj poslati nebo bolje dane. Dao Bog!

— Presvijetlom govorniku priređuju učesnici najživlje ovacije, dok preuzvišeni *dr. Bauer* nadodaje: Da katolički sastanak ne polući ništa više, nego da svi prisutni postanu vjerni adoratori, bilo bi dosta!«

Na koncu predlaže još *vlč. Čunko:* neka se mjesečnik »Sveć. Zajednica« proglasi *središnjim organom društva* Svećeničkih Zajednica.

Jer se nitko više ne javlja za riječ predsjednik stavlja na glasovanje stilizovane rezolucije:

»Hrvatski katolički zbor u Ljubljani dana 25. kolovoza 1913. uviđajući veliku potrebu i znamenitost organizacije »Svećenička Zajednica« stvara ove rezolucije:

1. Poziva se hrvatsko katoličko svećenstvo, da osnuje po biskupijama, gdje ne postoje, u sporazumu i uz odobrenje biskupskih ordinarijata, predjelne »Svećeničke Zajednice«, prema okolnostima dotičnih predjela.

2. Preporučuje se, da članovi »Sveć. Zajednice« budu podjedno i članovi »Društva svećenika klanjalaca«, o kojem neka dijecezanski upravitelji redovito izvješćuju uredništvo »Sveć. Zajednice«.

3. Mjesečnik »Svećenička Zajednica« u Krku, proglasuje se središnjim organom društva »Svećenička Zajednica«. — Prima se jednoglasno.

O. FERDO KRČMAR, franjevac. - ZAGREB.

Treći red sv. Franje Asiškoga.

Hvalim našem uglednom odboru u ime svoje i u ime svoje braće I. i III. reda, što je dao mjesta na svom kongresu i III. redu sv. Franje. Pače još sam mu veću hvalu dužan stoga, što ga i ne zamolismo od naše strane, nego je sam svojom pobudom pozvao referenta iz naše sredine, da progovori o trećem redu sv. Franje.

Vrijeme je kratko stoga odmah bez uvoda prelazim na stvar.

Sasma ću ukratko istaknuti sve misli: a) *motiv, koji je sv. Franju potaknuo i prisilio,* da osnuje III. ili pokornički red; b) *kako su taj red shvaćali i kako ga danas shvaćaju i cijene* najveći umni velikani; c) *kako se ta institucija* shvaća i u kakvom je stanju kod nas u Hrvatskoj.

Osnutak reda.

Sv. je Franjo iza kratkog djelovanja imao mnogo sljedbenika, mnogo braće. God. 1221. bilo ih je na kapitulu u Asizu preko 3000, a valja znati, da to nijesu bili svi. Život Franjin i njegove propovijedi bile su tako moćne, da im je svijet dolazio rpimice, u skupinama i molio, da ih primi u samostan među svoje učenike. Sviju nije mogao primiti, zato su ga molili, neka im kaže, šta će početi? Nekom je župniku rekao n. pr.: neka ostane u svojoj župi, a da ne bude imao prevelikih briga za svjetovne stvari, neka svake godine, kad dobije novu desetinu, razdijeli onu od prijašnje godine. U Firenci ga je velik broj građana molio, da ih primi među franjevce i klarise, a kad su saznali, da je osnovao III. red, povukli su većinu sa sobom i ne samo da su obdržavali propise, što im je Franjo propisivao, nego su odmah osnovali neku vrst samostana. Tu su se sastajali, da dvore bolesnike, da se posavjetuju, kako će pomagati sirotinju, tu su zajednički molili i promatrali vječne istine.

Za Fiorencom su se brzo poveli drugi gradovi, te su posvuda nicale trećoretske zadruge. To bijahu ljudi, koji su svom dušom čeznuli za samostanom, ali poradi svojih obiteljskih i staleških spona nije ni to bilo moguće, pa su u svijetu vršili i nasljedovali, koliko su mogli, samostanski život. Čeznuće dakle za samostanskim životom, za životom punim odricanja i samozataje, bio je motiv, koji je potakao sv. Franju, da osnuje III. red.

Što sude velikani o Trećem Redu?

A kako se svijet ponio prema III. redu? Odmah je zauzeo svoje stanovište. Ljudi dalekog pogleda bili su već na početku puni pohvala za sv. Franju i za njegove redove. Znameniti Jakob de Vitry, kardinal, koji je prije jadikovao poradi velikog vjerskog meteža i mnogih žalosnih pojava kao što bijahu: prevelika briga za zemaljsko blago i kod crkvenih krugova; razne sekte: Albigenzi, Valdenci, Katari, koji su bili poput današnjih socijaldemokrata, framazuna, modernista i sličnih elemenata. Znameniti ovaj muž vidjevši, kako se sa svetim Franjom pojavio: novus ordo, nova vita, piše: »Ipak sam našao utjehu jednu u ovim krajevima. Mnogi ljudi obojega spola, bogati i svjetski odrekoše se svijeta, pošto su radi Krista sve ostavili. Zovu se *Manja braća* (fratres minores). Gospodin papa (Inoc. III.) i kardinali ih vanredno poštivaju. Ništa se ne brinu za vremenita dobra, nego rade dan na dan velikom revnosti, da odvrate od ispraznosti svijeta one duše, koje su blizu da propadnu. I pomoću Božjom već su postigli mnogo i mnoge su već predobili za sebe«. Veliki taj kardinal i križarski propovijednik bio je veoma žalostan, kad je vidio, kako je sve hladno i za Boga i za spas duše. Pod stare je dane našao jedninu utjehu u institucijama sv. Franje.

Još imamo svjedočanstva iz prvih vremena o III. redu. Tajnik sv. Bonaventure, generala franjev. reda, piše: »Treći je red zajednički za svećenike i lajke, za djevice i udovice i bračne osobe. Načelo pokorničke braće jest, da pravedno živu u svojim kućama, da se natječu u pobožnim djelima i da se uklanjaju svjetskoj oholosti. I među njima vidiš plemiće i viteze i druge velikaše ovog svijeta, kako u poniznom odijelu opće s bogatima i siromasima, dà, posve očito vidiš, kako su zaista puni straha Božjega«. — I sv. Stolica je jedamput svečano progovorila o III. redu i branila trećorece. Tako Honorije III. u buli: »Significatum« od 16. XII. 1221.; Grgur IX. pismom: »Nimis patenter od 25. VI. 1227.; Inocenc IV. pismom od 4, XI. 1249.; Celestin V. (sveti) u pismu (Dignum esse) 1294.

Mnogo i mnogo je toga u analima našega reda, mnogo znade pripovijedati crkvena i svjetovna povijest. Prelazim sve i upozorujem na encikliku Lava XIII. »*Auspicato*« od 17. IX.

1883., gdje govori o sv. Franji i o njegovim redovima. Opominje biskupe, neka se zauzmu, neka propagiraju osobito III. red, jer će s njime procvasti vjera i pobožnost i svaka kršć. krepost. Vjernicima veli: »Opominjemo kršćane, da se upišu u ovu vojsku Isusa Krista«. Na koncu opet govori biskupima ovako: »Nastojte dakle, da (vjernici) upoznaju III. red i da ga iskreno poštivaju. Pobrinite se, da oni, koji su u duhovnoj pastvi, pomno poučavaju, što je taj red, kako je lako svakome pristupačan, kolikim povlasticama duhovnim obiluje i t. d.«

Sad pak čujmo samo još jednoga muža, koga također pozna sav obrazovani svijet. Biskup i znameniti pisac Hettinger ovako sudi o III. redu: »I za današnje bi bojeve bilo od velike važnosti, da širimo III. red. Da se prema prilikama vremena modificira,[1]) mogao bi čete katolika, koje se rastepeno bore, spojiti u čvrstu, organizovanu vojsku. Tu bi svaki (katolik) dobio stalnost, smjer, zapt i pobudu. Parvi enim sunt foris arma, nisi sunt consilia domi — kaže Cicero. Oružje malo vrijedi, ako se kod kuće ne promisli način borbe. Za nas to vrijedi još više«. Dalje nastavlja Hettinger kao sin sv. Franje i kao trećoredac: »Mi smo sinovi svetaca; zato se nemojmo boriti kao sinovi Lucijanovi i Voltairovi ruganjem; nemojmo se boriti kao učenici filozofa zvonkim riječima i umjetnim govorima; nemojmo mamiti niti strašiti kao zemaljski mogućnici, koji znadu pomilovati i raniti. Mi smo sinovi sveca i svladat ćemo svijet vjernim svetim, požrtvovnim životom. Ta sam je Goethe rekao: svako opozicijonalno djelovanje svršava negativnim (uspjehom), a negativno nije ništa. Tko kani istinski raditi, ne smije nikad psovati (pogrđivati), ne smije se brinut za zlo, nego uvijek činiti dobro. Od rušenja nema koristi, nego ako se sagradi što, čime će se čovječanstvo moći okoristiti. Mi trebamo muževa velikana; jedino velike misli odgajaju velike duhove. Gdje ćemo ih (misli) naći, uči nas povijest III. reda: Što želimo, čega nam tako često nedostaje? One uzroke, onu umjetnost, koja čini velikane, posjeduje on (III. red) obilno. U svezi s njim i ako se uvede crkvena organizacija na biskupije, dekanate i župe, sačuvat će se katol. društva od svake zablude i posjedovat će neiscrpljivo vrelo, otkale će uvijek dobivati novu snagu, novi život.

Ne smijem dalje, bilo bi previše. Pripominjem samo, kako proučavanje sv. Franje dovodi i najoporije duhove pod njegovu zastavu. Poznati n. pr danski pisac Jörgensen bijaše protestanat. Proučavajući sv. Franju postao je katolikom; proučavajući njegove redove postao je trećorecem. I jedan od najljepših životopisa sv. Franje imamo od njega. — Ovdje se sjećam jedne misli iz predgovora knjige: »*Der moderne Heilige*« *od dra. Wilk-a,* gdje se veli: »Sav najnoviji pokret u carstvu duha i

[1]) To su već učinili Lav XIII. i Pijo X.

razuma, pokret sadašnjosti — jest franjevački, samo što svijet to ne uviđa. Čovjek mora da se čudi, kako je zadnja dva decenija upravo orijaški poskočilo zanimanje za sv. Franju i to ne samo među katolicima — već što je začudo, među ortodoksnim protestantima. — Znak da nijesu zadovoljni s reformom monaha Lutera. — Muževi kao Adolf Harnack, Paul Sabatier Henry Thode daleko su od katoličke crkve, a ipak s poštovanjem pregibaju koljeno pred pojavom sv. Franje«.

Treći red sv. Franje u Hrvatskoj.

Ogledajmo se sad po našoj domovini. — Kao sin sv. Franje volim govoriti sasma priprosto — golu istinu, pa makar katkad prekorila i mene i moju braću. Reći ću dakle, što sam vidio čuo i čitao.

Povijest III. reda, kod nas veoma je kratka. Ona se zapravo započinje od reforme III. reda po Lavu XIII. od 1882. Ipak je III. red i od onda kod nas slabo uspijevao. Slabo je djelovala i sama reforma na Hrvate. Godine 1882. nalazimo n. pr. encikliku »Auspicato« u »Kat. Listu, ali bez ikakva komentara, bez ikakva uvoda. Nitko se nije našao, da rekne što o enciklici, a ni redakcija sama. Slijedeće godine opet progovara sv. Otac o III. redu svečano i gotovo zapovijeda duhovnim pastirima, da svim silama šire III. red, a Hrvatska opet — šuti. »Kat. List« ima od 1883. samo pravila III. reda latinski štampana s primjedbom, da to štampa zato, jer ga je netko zamolio, a enciklike nije donio. Ipak je na nekim mjestima enciklika Lava XIII. bila posijana na dobru zemlju i tamo su cvale općine III. reda. Tako u nekim mjestima u Dalmaciji kod trećoredaca (samostanskih) i franjevaca. U Bosni je veoma revnovao o. Ignacije Strukić, a u nas u Požegi o. Joza Kovačević, u Pregradi g. župnik Mađerek. Da nije bilo nekih revnijih franjevaca, ne znam bismo li danas imali i ono, što imamo. — Knjige, kojima su se trećoreci služili, bile su vrlo kratka sadržaja, a štampala ih je gotovo svaka malo veća općina za svoje članove. Većinom su se pak služili jednostavnim sličicama, gdje se napisalo ime člana i bilo naštampano nekoliko uputa o III. redu. O. Ig. Strukić je prvi sastavio malo obilnije tumačenje pravila i k tome pripojio molitvenik. Danas već ipak imamo malo više knjiga o III. redu tako, da se može dovoljno uputiti u nj i onaj, koji ne zna drugih jezika.[1])

U novije vrijeme ipak sviću III. redu i kod nas bolji dani. Uporedo s buđenjem katol. života, budi se *i* III. red. Naši ga katolici pomalo upoznavaju i cijene. Čuo sam n. pr. pred ne-

[1]) Vidi: »Izvještaj I. sastanka upravitelja III. reda«. Zagreb 1913. u dodatku.

Nadbiskup dr. Frano Sedej
(Gorica).

Prof. Ferdo Rožić
(Zagreb).

Dr. Ant. Bonav. Jeglič
(Ljubljana).

Dr. Evgen Lampe
(Ljubljana).

koliko dana u pouzdaničkom sastanku katol. đaštva na Trsatu, gdje se o III. redu jedan seniorar sasma ispravno izrazio i istaknuo ga. To me veseli, jer jedna riječ iz svjetovnjačkih usta više vrijedi nego mojih deset. — Radostan sam, što mogu spomenuti, da se u najnovije vrijeme — otrag dvije godine — III. red kod nas ne samo budi nego upravo lijepo napreduje. Prošle su godine upravitelji iz sviju krajeva, gdjegod ima Hrvata, u Zagrebu održali sjajni kongres, čiji se plodovi već na mnogim mjestima osjećaju, a osjećat će se još bolje za kratko vrijeme. Danas imamo i trećoredski savez s centralom u Zagrebu, koja uza sve neprilike, osobito s tehničke strane, ipak dosta lijepo radi. Ne trebamo se dakle bojati, nego uz pomoć božju i uz naš rad budimo stalni, da će III. red zamalo odgovarati svojoj zadaći. Na srcima po njemu odgojenim moći će se koješta lijepa i velika izgraditi u našoj domovini.

Nada će se naša samo onda ispuniti, ako budemo žilavo radili Posao ne će biti baš osobito lak, jer još imade mnogo Hrvata, koji su posve krivo upućeni. Većina naroda, pogotovo pak naša inteligencija, poradi krivoga ili nikakvoga poznavanja III. reda zlo sudi o njem. Drže ga za bratovštinu. Naravski, da ga takvi ljudi samo sa strane motre, a uslijed nepoznavanja i obzira ljudskoga ne daju se u III. red. — Svećenstvo naše razmjerno upravo toliko mari za III. red, kao i svjetovnjaci. Koji ga je upoznao, taj je zauzet za nj, taj se žrtvuje, taj ga širi, taj uživa i plod. U takvim župama su župljani i dika i ponos i veselje njegovo, ali malo je takvih. Pomislite iza kako je presvijetli gospodin nadbiskup preporučio posebnim cirkularom III. red — od 300 župa *jedno osam se gospode javilo, da su voljni i pripravni osnovati i voditi III. red.*

I mi sami *članovi I. reda premalo smo revnovali* za nj, premalo smo ga proučavali, premalo smo ga poznavali, a ipak mi smo prvi pozvani i obvezani i sa strane sv. Stolice i od strane poglavarstva našega reda.

Pače danas još ima upravitelja, koji misle, da je za trećoreca dovoljno, da nosi škapular i pojas; da se jedamput na mjesec ispovijedi i pričesti i da dođe na mjesečnu skupštinu te svaki dan izmoli 12 Očenaša. Premda je sve to lijepo i dobro i potrebno, to nije duh, to nije cilj III. reda, nego su to samo sredstva za konačni cilj, samo temelj, na kojem se gradi pravi trećored. život i djelovanje. Sv. je Franjo osnovao red bujan kršćanskim životom, red, iz kojega imaju odsijevati sve evanđeoske kreposti. On je svoje zabludjelo i nezadovoljno doba popravio time, što je zadro ne samo u duševni, nego i u gospodarstveni život svojih privrženika, te ih pomogao i duševno i gospodarstveno. Pod utjecajem Franjina duha utemeljeno je n. pr. veoma mnogo štediona (u srednjem vijeku) i raznih caritativnih zavoda. Ako itko na svijetu, to su bogobojazne duše dužne i spremne da pomognu ne samo sebi nego i drugima,

samo treba da mi prednjačimo, da mi pazimo, gdje treba pomoći. Zato smo tu. Jasno vidimo, kako liberalni zakoni trpe da se na jednoj strani bez ikakva truda sgrće sve bogatstvo, a na drugoj, gdje je najviše žuljeva — ni kruha nema, ni ruha nema, ni krova nema, ni smilovanja za njih nema! I ako to sav svijet gleda mirnim okom, mi ne smijemo. Ali znajte, tu svi moramo raditi i visoka gospoda kao generalissimi i srednja gospoda kao kapetani i druge šarže i mi jednostavni zastavnici i korporali inače: Parvi sunt foris arma, nisi sunt consilia domi.

Po mojem sudu bi bilo ovakvo razdijeljenje posla: dušobrižno svećenstvo i mi franjevci imali bi paziti na pojedine općine (zadruge) III. reda, koje su nam povjerene. Strogi moramo biti, zapt moramo držati. Pogrješke i zablude članova koriti, nevrijedne članove savjetovati neka istupe, ako se ne misle popraviti. Strogi imamo biti kod primanja u red. Nije svaka osoba za red, koja se javi i želi. Mjerilo kod primanja neka nam bude motiv, radi kojega je sv. Franjo osnovao III. red: želja za savršenijim strogim redovničkim životom. Primljene članove moramo temeljito poučiti ili sami ili po kome drugom o III. redu i ne puštajmo ih na zavjete, doklegod se ne uvjerimo, da dobro poznaju svoj red i da znadu zamašitost svojih zavjeta. Nadalje svim članovima valja dati posla. Opazio sam u zagreb. općini, kako se odmah bolji i sposobniji elementi zanimaju i prijavljuju u red, čim vide, da se nemarni članovi ispisuju, a koji su ostali u redu da dobivaju posla, kad se radi, nešto će se i učiniti. Polje rada je široko: štampa, pjevanje, deklamovanje, razne karitativne i religijozne akcije. Svima dajmo posla, svi neka rade. Hrv. trećoredaca imamo preko 35.000. Neka svi rade: svaki na svom polju, pa eto nam trudbenika i za vjeru i za domovinu.

DEBATA.

Preuzv. g. Krapac, biskup đakovački: Ja se ne bi složio s onim, gdje referent preporuča trećorecima štedione. To bi bilo odijozno. Danas ima drugih, koji će voditi taj posao.

Dr. Kamilo Dočkal: Referent nije preporučio štedione trećorecima, nego je samo htio istaknuti, kako je III. red zbilja socijalno djelovao.

Netko iz publike: Molim da bi se trećorecima po Slavoniji preporučilo, neka rade na tom, da se odstrane oni dragocjeni nakiti. Tamo djevojka često nosi po tri vola na svojem vratu, a otac nema čime orati, pače i za kruh se teško bori i dužan je i t. d., ali njoj mora biti. Zar nije šteta, da onoliko blago visi o vratu, a bez ikakve koristi?

O. referent: Gdje je raširen III. red, tu će apsolutno morati da se ukloni svaki pretjerani nakit. To je u pravilima III. reda izričito zabranjeno.

O. Bernardin Škrivanić, provincijal kapucina na Rijeci govorio je, kako se u njih trećorecima često, gotovo svaki put, govori o sv. Ocu papi. Spominje, da to vrlo dobro utječe na njih. Tako oni zadobe pravi katolički duh, jer tko je tijesno vezan sa sv. Ocem, taj je i s Isusom.

Na to su jednoglasno primljene naredne rezolucije:

I.

U smislu pisma sv. Oca Pija X. od 9. rujna 1912., u kojem preporuča trećoredske općine ne samo po samostanskim crkvama nego i po drugim, osobito župnim, slov.-hrv. kat. kongres izrazuje želju, da se slovenskim i hrvatskim bogoslovima dade prilika, da se poduče o potrebi, koristi, upravi i vodstvu III. reda. U tu svrhu neka se u bogoslovnim sjemeništima osnuju trećoredske zadruge, da se na taj način probudi među bogoslovima zanimanje za ovu religijozno-socijalnu organizaciju. Ostalim katoličkim organizacijma preporuča se, da po mogućnosti upoznadu potrebu III. reda i da ga šire.

II.

Katolički sastanak preporuča svima duhovnim pastirima, da njeguju u svojim župama III. red, kojega članovi neka stupaju u razna katolička društva, neka se zauzimlju za katoličku štampu, te neka rade na karitativnom polju, a napose neka trećoredice urede po većim kolodvorima za zaštitu mladih djevojaka t. zv. »kolodvorske misije«.

———o———

Dana 26. kolovoza sastalo se na poziv vrhovnog vodstva III. reda tridesetak upravitelja iz sviju naših krajeva u franjevačkom samostanu u Ljubljani. Program sastanka bio je veoma biran i zaključene su veoma dobre stvari. Ponajprije je O. Ferdinand Krčmar, tajnik, izvijestio o trećoredskom savezu. O. Leonard Čuturić je govorio o organizaciji Trećoredaca u selima, a O. Gjuro Bencetić o organizaciji njihovoj po gradovima. Iza referata i raspravljanja, koja su bila veoma živa, iznešene su ove odluke:

I. Vrhovno vodstvo uviđajući apsolutnu potrebu, da se *sve naše trećoredske općine* moderno organizuju, ovlašćuje predsjedništvo »Saveza« da izda u tu svrhu nužne tiskanice i upute i da ih sa znanjem sviju provincijala razašalje na sve općine. Vlč. pak oce provincijale moli, da paze na to, da općine uvažuju upute i prošnje »Vrhovnog vodstva«.

II. Drugi sastanak hrv. upravitelja III. reda moli poglavare svih triju ogranaka franjev. reda u svim hrv. provincijama, da

se brinu: a) za stručnu izobrazbu trećor. upravitelja pomoću sistematskih predavanja i b) da po mogućnosti ostave upravitelje trajno na jednom mjestu.

III. Drugi sastanak hrv. upravitelja III. reda umoljava sve upravitelje, da po mogućnosti što prije razdijele svoje općine na tri ili barem na dvije sekcije te tako sve sile svojih trećoredaca što bolje upotrebe na slavu Božju i korist bližnjega.

Socijalno-gospodarska sekcija.

Budući da su se u ovoj sekciji imala riješiti veoma znamenita pitanja za naš narodni život, to je ona bila najbrojnije posjećena. Sjednice su se obdržavale u velikoj dvorani Katoliške tiskarne, a prisustvovali su im uz naš episkopat, naše svećenstvo, naša katolička inteligencija, mnogobrojno kat. đavštvo i zastupnici seljačkoga staleža. Predsjednikom sekcije proklamiran je jednoglasno sa oduševljenjem dr. Ante Alfirević, prof. u Spljetu, podpredsjednikom dr. Rudolf Eckert i tajnikom dr. Stipe Filipović iz Sarajeva. Sekcija je vijećala kroz dva dana: u ponedjeljak 24. i utorak 25. kolovoza od $8^1/_2$ s. iz jutra do 1 po podne i onda opet od 1 s. poslije podne do 4 sata.

Gotovo u svima referatima bile su debate dostojanstvene i mirne, a naši biskupi prihvatili su riječ više puta, da nam dadnu direktivu i da riješe zakučastija pitanja.

MATIJA RIHTARIĆ. - ZAGREB.

Katolička djetička društva.

Važnost društava.

U riješavanju zamršenog socijalnog pitanja u današnje vrijeme, kad se sve organizuje i kad se sveđer stvaraju nova društva «Katolička djetićka društva» su već stari gotovi faktor. Ona rade s mladim obrtnicima, djetićima, budućim majstorima. Svi ovi stenju od vremena, otkad je slobodno zidarstvo uništilo cehove, pod željeznom rukom kapitala, komu se doduše otimaju, al mu se oteti ne mogu. Da se obrt otme kapitalu, bili bi svakako najpodesniji cehovi. Da se pak obrtnik, budući da cehova, koji su se oslanjali na temelju vjerskom, nema, već u mlađim godinama otme socijalnoj demokraciji, toj strahovitoj struji, koja razdire sve, što na Boga sjeća, — a koja služi kapitalu; da se uz to mladi obrtnik otme i bezvjerstvu, pa da bude u svom životu kršćaninom, katolikom i to praktičnim katolikom, i da se baš time što jače podigne proti kapitalu, u tu su svrhu osnovana kat. dijetićka društva. —

Za važnost i značenje kat. djet. društava daje mi svjedočanstvo današnje veliko bezvjerstvo u socijalnoj demokraciji. Soc. demokracija je ovo zadnjih decenija tako iskvarila radnike i obrtnike, da se danas među njima nađe jedva jedvice mali procenat onih, koji bi se usuđivali i imali odvažnost nazivati se *katolicima* i koji bi htjeli živjeti po katoličkim načelima.

Evo primjera: U Zagrebu ima oko 5.500 djetića. Od tih 5.500 upisano ih je u kat. djet. društvo jedva 40. A zar su svi drugi bezvjerci? Ne, nipošto! Oni su organizovani, — jer ih tjera onamo jaka struja — u socijalnoj demokraciji, gdje imadu svoje posebne skupine.

Svi bi ovi, budući da su najvećim dijelom katolici, spadali u kat. djet. društvo, da ih kapital i njegova struja ne drže u socijalno demokratskoj organizaciji.

Soc. demokratska organizacija nije niti toliko strukovna organizacija, koliko je framasunska, koja ide za tim, da otuđi

radnike i obrtnike. Bogu i vjeri. Ona ima svoje ljude, koji su namješteni i dobro plaćeni jedino u tu svrhu, da paze i nadgledaju i majstore i djetiće, da budu svi kod nje organizani. Nije li koji djetić njezin član, ili dođe li djetić nanovo u Zagreb — a kako u Zagrebu, tako i u drugim gradovima — i ne pristupi u soc. demokratsku organizaciju, ili ne dobije posla, ili ga dobije teško. Ne zaslužuje li takav jadnik, da mu se na koji god način pomogne? Jedino kat. djetićko društvo podupire ga danas.

Moj referat ne ide toliko zatim, da pokaže put, kako će se možda u kratko vrijeme srušiti soc. demokratska organizacija. Ne. Nju će srušiti »zub vremena«, koji svaku zgradu, koja je građena na trošnu tlu, neminovno ruši. Srušit će je, ili da bolje rečem, privest će njezine članove s vremenom k sebi najjača na svijetu — organizacija — katolička Crkva, koja je već ogroman broj ljudi, koji su joj bili protivnici, u svoje krilo privela. Ne smijemo klonuti duhom, prepasti se pred jakim protivnikom! Imponira Petar, koji sam samcat dolazi u Rim. A što je Rim bio nekoliko stoljeća iza Petrove smrti, znademo. Onaj koji je radio s Petrom, dosta je jak i danas, da radi i s nama. A radit će — ta mi tu radimo za njega.

Moj referat ide za tim, da svakoga na taj rad obodri, da pokaže put:

Kako se tu može pomoći.

Neki misle, da kat. djetićko društvo u nas u današnje bezvjersko vrijeme ne može uspijevati. A ja bih ustvrdio ovo: Budući da su u istinu vremena bezvjerska, a kat. djet. društvo je tu, da radi proti ovoj struji, to je rad doduše tegotan s razloga, što društvo ima u nas malo članova, dakle malo radnika. Ali ako je ovdje borba velika i teška, težak je, valja imati na umu, svaki drugi rad, kojim se hoće nešto protivna i jaka oboriti. Upravo ta jaka bezvjerska struja valja da nas ćera i goni na rad. Ja govorim za Zagreb i druga dva društva u našoj domovini u Vukovaru i Varaždinu. Hoćemo li gledat, da nam ta društva propanu? Hoćemo li se bojati rada? Ima rekoh jedan, koji može, pa i hoće dati incrementum!

Ali — tko će raditi? Tko? — Mi, koji smo ovdje sakupljeni, da se posavjetujemo, kako ćemo raditi za Boga, za kat. Crkvu, za kat. Crkvu. Radit ćemo mi, koji nosimo mantiju, i oni, koji je ne nose, ali imadu smisla za ovakav rad. Nijesmo ovdje svi; radit će i oni, koji su kod kuće i koji ćute s nama i voljni su raditi s nama. U prvom redu imadu prema pravilima raditi djetići sami i s njima majstori; onda dolaze oni, koji će ih poduprijeti. Tu bi jako dobro došli čelični lajci. Ali gdje da ih nađemo ?Malo ih je, jako malo! Dobro, bit će ih. Dat će Bog. Uzgojit će ih i ovo društvo, za koje kanimo raditi. Dok nema

lajkâ, radit ćemo mi svećenici. Ali — i nas je malo, prezaokupljeni smo. Dobro, a mi radimo u ovom društvu baš zato, jer nas je malo, da nas bude više, kako ću odmah reći.

Danas je radnik, a i obrtnik svećeniku tuđin, i obratno: svećenik je tuđin radniku i obrtniku. Otuđiše se sasma jedan od drugoga, ne poznadu se. A bilo je ne u predalekim vremenima posve drukčije. Baš je *radnički i obrtnički stalež davao Crkvi svoje sinove;* Crkva je opet imala baš u radničkom i obrtničkom staležu svoju ponajbolju djecu. Crkve bijahu pune ne samo na selu, nego i u gradovima. I bilo je blagoslova. Obrtnici su, štono vele «imali». I jesu imali. Danas? Jadikuje se za «starinom» i «dobrim vremenima». Uz ispovijedaonice tiskao se uz seljački i obrtnički svijet. Crkva se nije tužila na pomanjkanje svećenstva. Za mog đačkog vremena bio je sretan i presretan, koji je bio primljen u sjemenište. —

Tko je davao svećenički pomladak? *Seljački i obrtnički stalež.* Kod kuće u ovih je bilo vjere, žive vjere. Đak, sin obrtnika, ponosio se kad je obukao halju, a otac mu — i te kako se ponosio uz sina si obučena u halju. To je činila vjera. Danas? Danas radnik i obrtnik kad sretne svećenika, promjeri ga od pete do glave ko svoga protivnika, neprijatelja.

Smije li ostati ovako? Ne, ne smije! Mi se imamo jedan drugomu približiti, mi se imamo upoznati. Obrtnik i radnik treba da se opet približi svećeniku, a svećenik — ovo treba da se još jače naglasi — svećenik treba da se približi obrtniku i radniku. Valja da jedan drugoga opet upoznadu. Da radnik i obrtnik uopće polaža crkvu, bilo bi lako, upoznali bi se ondje. A pošto ne dolaze, ne smijemo ih ipak ostaviti, valja ih potražiti ma gdje, gdje ih samo nađemo. Mi, koji treba da smo «sal» ili «lux», «omnibus omnia», mi valja da potražimo izgubljenu ovcu. I ne ćemo pitati, jesu li se izgubile svojom krivnjom, otuđile su se, izgubile su se doista. Valja ih dakle potražiti, valja ih naći, valja ih privesti natrag u ovčarnu. Od prijeke je nužde, *da se za sada barem u Zagrebu namjeste jedan ili dva inteligentna, energična svećenika, pa da uzmu podupirani od drugih tu stvar u svoje ruke.* Zgodniji bi bili za to, čini se, redovnici nego li svjetovni svećenici, pogotovo za naše prilike. Budući da nemamo dostatno redovnika, neka se namjeste svjetski svećenici. Ovi bi imali u-nijet života i u kat. djet. društvo. Predsjednik i potpredsjednik kat. djet. društva, po pravilima društvenim *mora* da je katolički svećenik. Druge časti obnašaju stranom djetići sami, stranom drugi lajci. Uprava društva ima biti u rukama svećeničkim.

Djetićki domovi.

U Vukovaru, Varaždinu i u Zagrebu društvo faktično postoji. U Zagrebu postoji preko 60 godina. Ovdje ima i svoj dom,

ako ga «svojim» nazvati može. Zagrebačko, a naročito zagrebačko najviše svećenstvo jest uz preuzv. g. nadbiskupa Posilovića već lijepo priteklo u pomoć, da taj dom, to stječište djetića katolika bude već jednom društvena svojina. Ja apeliram češće, apeliram i sada sa ovog kongresa, apeliram na darežljivo naše svećenstvo, apeliram i na čestiti katolički lajkat, neka urade, da taj dom bude svojina kat. djet. društva. Ima li ne samo u Zagrebu, nego i u cijeloj našoj domovini i najmanjeg društvanca, što ga naše svećenstvo nije i te kako podupiralo? Ista slobodno zidarska društva lijepim imenom okićena i neke «sekcije» znadu se pritajiti i ko «prudentes serpentes» dopuzati do svećenstva i ono ih podupre! Pa ćemo onda napustiti dom ovog, jedinog katoličkog obrtničkog društva, koje valja da uzgoji buduće majstore, buduće građane, buduće zastupnike, buduće oceve, koji će opet ne samo državi, nego i Crkvi dati pomlatka! Ne! ovo se društvo, a danas u prvoj liniji njihov zadužen dom, zapustiti ne smije. Ne smije se zapustiti, ne samo u Zagrebu, nego niti ostala, koja u našoj domovini postoje. I u Vukovaru imadu djetići svoj dom, a u Varaždinu ne imaju. Nastojmo iz svih sila, da ga dobiju. Dom je u današnje vrijeme kod društva conditio sine qua non. Ja, ko predsjednik kat. djet. društva u Zagrebu, apeliram na svu prečasnu, veleučenu i velečasnu gospodu, koja gledom na kat. djet. društva sa mnom jednako ćute, koja kod svih plemenitih pothvata veledušno sudjeluju, neka uznastoje, da u Zagrebu prezaduženu kuću kat. djet. društva učinimo njegovom svojinom, a za Varaždin i druga mjesta, u kojima će valjati čim prije podići kat. djet. društva, neka bude ovo prvi javni apel, da se uz podignuće dođe i do vlastitog društvenog doma, pa da i tim pripomognemo podignuću kat. djetićkih društavâ. Apeliram i molim svu rečenu gospodu, svećenstvo, laikat, neka prionu i oni svim silama, da se pokraj ogromne soc. demokr. organizacije podignu na što jače noge naša katolička djetićka društva u Zagrebu, Vukovaru i Varaždinu. Neka ih podupru ne samo materijalno, novcem, nego i pohađajuć društva i općeć s djetićima, da naši djetići i obrtnici upoznadu, da im svećenstvo, naročito i visoki crkveni dostojanstvenici ne samo nijesu protivnici, nego da su ino — ne ću reći baš jedini — ali svakako dobri, pače najbolji prijatelji.

DEBATA:

Bogoljub Strižić prigovara rezolucijama, što ih je referent predložio, jer da su preširoke i da sadržavaju ono, što na ovaj referat ne spada. Osim toga da svećenici i onako imadu mnogo posla, pa bi se teško mogli posvetiti samo socijalno-organizatornom radu.

Referent *Matija Rihtarić ističe,* da treba zamoliti presvijetloga gosp. nadbiskupa koadjutora, da *namjesti u Zagrebu sposobnoga i vrijednoga svećenika, koji bi se bavio kršćansko-socijalnim radom.* Još govori o kršćanskom radništvu i socijalno-demokratskim organizacijama u Hrvatskoj. U Zagrebu postoji kršćansko-socijalno društvo, ali ne će biti od njega nikakove pomoći, jer je veoma rasklimano. Članovi društva dolazili su do tri puta k njemu i molili ga, da im pomogne i pokaže im put, kako bi se mogli čvrsto organizovati. On da je išao nekim svećenicima u toj stvari, ali oni nijesu mogli i nijesu htjeli pružiti pomoći. — Onaj svećenik, koji bi bio namješten u Zagrebu radi socijalno-organizatornoga rada, morao bi po provinciji putovati i okupljati radništvo pod kršćanskom zastavom. To ne će baš biti tako težak posao, niti zato treba posebne mudrosti, jer se ni socijalni demokrati ne odlikuju baš prevelikom inteligencijom.

Što se tiče novaca, imademo ih, hvala budi Bogu, na pretek, samo ih treba dati. (Burni pljesak). —

Bogoljub Strižić: Neka se dakle zamoli jedan svećenik, koji bi stvar preuzeo.

Rihtarić: Taj svećenik neka bude jedan od kateheta. U Zagrebu imade veliki broj svećenika, koji bi imali vremena, ali nemaju smisla, pa su tako za dijecezu i onako mrtvi.

Čunko Mirko, kapelan u Požegi: Uzrok, zašto ne napreduju katolička djetićka društva i zašto pomoćnici ne ulaze u njih, leži u moralnoj pokvarenosti. Bilo bi veoma dobro, da se ovdje uoči i istakne jedna veoma važna ideja: *osnivanje šegrtskih društava.* Danas je nemoguće svuda osnivati djetićka društva, ali se zato mogu mnogo laganije prikupiti u organizaciju mladi šegrti, koji u dobrom dijelu još nijesu moralno pokvareni. Na ovakav će se način najbolje odgojiti djetići. U tom pogledu već su učinjeni u nas neki *pokušaji,* a sada bi morali nastaviti sa svestranom akcijom. — Budući da djetićkim društvima mnogo smeta strukovna borba, neka i ona uzme u svoj program ovo pitanje. — Još je govornik istakao, kako je socijalna demokracija otela crkvi radništvo, koje se mora brinuti za svoj dospodarski napredak u strukovnoj borbi protiv kapitalista. Svakako se mora urediti kršć. socijalni savez. što postoji u Zagrebu. i namjestiti jedan čovjek, koji će imati vremena, smisla i marljivosti, da se tim bavi.

Presv. g. dr. Ante Bauer, nadbiskup koadjutor: Znade da se o tom radilo, da se u Zagrebu namjesti jedan svećenik, koji bi mogao *na socijalnom polju cijelom dušom i apoštolskim srcem raditi.* Slaba bi bila ovakova akcija bez pravoga oduševljenja i bez pravoga apoštolskoga duha. Neka se dakle nađe čovjek, koji bi imao spreme i koji bi imao volju raditi u djetićkom društvu i radničkom savezu. Nađe li se spreman čovjek pun apoštolskoga duha i prave gorljivosti, biti će imenovan. — Kad je na to presvijetli gospodin nadodao: «*Ja ću ga sam plaćati*», nastalo je u dvorani oduševljeno pljeskanje i odobravanje.

Predsjednik predlaže rezolucije, koje skupština u cijelosti prima.

REZOLUCIJE:

Hrvatsko-slovenski katolički kongres u Ljubljani dana 25. kolovoza 1913. uviđa veoma veliku potrebu djetićkih društava i stoga:

I.

želi, da hrvatski episkopat, hrvatsko svećenstvo i hrvatski katolički laikat što više podupru ona katolička djetićka društva, koja već postoje i da nova osnivaju, gdje to prilike dopuštaju, e bi se na taj način hrvatski mladi obrtnici ne samo podigli materijalno, socijalno i prosvjetno, nego da se u prvom redu sačuvaju katoličkoj vjeri, koju im socijalna demokracija hoće do otme;

II.

moli hrvatski episkopat, da u svojim biskupijama namjesti po mogućnosti po jednoga svećenika, koji bi se bavio kršćansko-socijalnim pitanjem i vodio obrtničke i radničke organizacije.

Dr. KRUNOSLAV JANDA. - ZAGREB.

Iseljeničko pitanje.

Historija i statistika seobe.

Prva hrvatska seoba u Sjedinjenje države Sjev. Amerike počela je godine 1849., i to u državu Kaliforniju. Tradicija kaže, da je već prije 1700. godine doputovao preko Kalifornije u Ameriku neki Dalmatinac, ali mu ime ne spominje, niti je to pouzdano.

Prvi iseljenici bili su Dalmatinci, a iza njih Istrani. Slabe gospodarske prilike odagnale su ih preko mora. Kad je počela propadati plovidba na jedrenjačama, koja je hranila svu primorsku Dalmaciju i Istru, osobito Boku Kotorsku, Pelješac i Mali Lošinj, počelo se javljati iseljivanje. Nesretna vinska klauzula s Italijom, koja je na milijune oštetila Dalmaciju, kao i nazadak u ribarstvu, te uopće gospodarska i politička zapuštenost sa strane vlade osiromašile su Dalmaciju tako, te je narod bio prisiljen bježati s rođene grude i tražiti utočište u tuđini.

Ta emigracija strujala je poglavito u Kaliforniju, gdje su se Dalmatinci u većini bavili građenjem brodova, ribarstvom i trgovinom. Danas imade Dalmatinaca i u drugim državama Sjeverne Američke unije, naročito u New-Orleans, Pensylvanija, New-York i Illinois, a njihov broj se cijeni na 150 hiljada, dočim će Istrana biti preko 50.000.

Slovenci se javljaju u Americi prvi puta nešto prije osamdesetih godina, a kao narodni pokret dolazi iseljivanje u Slovenaca poslije 80-tih godina, a prouzrokuju ga slaba plodna zemlja i pomanjkanje industrije. Računa se, da živi danas u Sjev. Americi oko 100 hiljada Slovenaca.

Hrvati se nijesu u početku toliko iseljivali, kao Slovenci, ali ekonomske prilike učiniše doskora, da je Hrvatska emigracija Slovensku daleko natkrilila. Prvi počeše seliti Primorci. Danas živi u Sjev. Americi pol milijuna Hrvata, a bave se radnjama u rudnicima, ljevaonicam željeza i drugim tvornicama.

Emigracija iz Bosne i Hercegovine najnovijeg je datuma.

No ni broj Slovenaca, ni Hrvata ne može se točno ustanoviti, jer nemamo glede toga nikakovih pouzdanih podataka. Hrvati dolazeći u Ameriku nazivali su se Austrijancima, te ih je Američka statistika do najnovijeg doba samo kao Austrijance u evidenciji vodila. Sada ih pak bilježi zajedno sa Slovencima, dok Dalmatince, Bosance i Hercegovce sve zajedno posebno iskazuje. Naša pak statistika nije nipošto pouzdana, jer ona vodi računa samo o legalnim iseljenicima t. j. onima, koji putuju sa putovnicama i preko zagrebačkih iseljeničkih agentura, dok mi znamo, da ima kud i kamo više ilegalnih, nego li legalnih putnika.

Ipak ne ćemo pogriješiti, ako računamo, da broj Hrvata, koji žive u Sjev. Americi iznosi pol milijuna.

To je tako ogroman broj, da sam po sebi podaje našem iseljeničkom pitanju osobitu važnost. No ako uzmemo u obzir, da se poljodjelstvom bavi kod nas $^{9}/_{10}$ pučanstva i da je od tog poljodjelskog pučanstva skoro čitava četvrtina ostavila svoja polja i svoj dom i otišla u daleki svijet, onda postaje iseljeničko pitanje jednim od najvažnijih naših narodno-gospodarskih pitanja.

Zadnjih 10—15 godina preotela je seoba iz hrvatskih zemalja u Sjev. Ameriku takav mah, da ona postaje pravom pogibelju za naš narodni opstanak. Po službenoj amerikanskoj statistici emigracija iz Hrvatske i Slavonije u sjedinjene države Sjeverne Amerike iznosila je 1899. godine 13.574, a god. 1907. (prije krize) 47.826. Popriječno se može uzeti, da se godimice iseli iz Hrvatske i Slavonije u Sjevernu Ameriku 40.000 osoba, ne računajuć amo Istrane, bunjevačke Hrvate, te Hrvate iz Ugarske i dolnjo-austrijske Hrvate, te Hrvate iz Bosne i Hercegovine. Iseljuje se svega godišnje do 60.000 ljudi tako, da Hrvatska participira po prilici sa 15% na sveukupnom iseljivanju iz Austro-Ugarske monarkije.

Ako se uvaži, da veliki postotak naših ljudi u Americi pogine na raznim industrijalnim poslovima, na željeznicama, u ugljenicima, rudokopima i t. d. i tuberkulozi, zadobivenoj kod tih radnja, a još veći dio da se ne vraća u domovinu, onda mora svakome biti jasno kakva nas budućnost čeka, ako pustimo emigraciji, da ide putem, kojim je do sada udarila. Uzevši u obzir gubitak radnih sila, zapuštanje gospodarstva kod kuće, gubitak narodnog novca za dolazak u Ameriku (gore spomenuti iseljenici od godine 1907. ponijeli su sa sobom iz Hrvatske 3 milijuna kruna gotova novca), onda uz sve dosadašnje zasluže i šiljanje novca u domovinu nije emigracija Hrvatskoj ništa koristila, već ju je znatno oštetila i bacila u pogledu morala, razvoja obrta i industrije barem za 50 godina nazad.

Posve je krivo mišljenje onih ljudi, koji se dadu zavarati sa ono par milijuna kruna, što dolazi godimice u Hrvatsku iz Amerike, da je emigracija korisna za narod. Da je bar taj novac

korisno upotrijebljen, ajde de, ali danas se veći dio rasprčka te narod i zemlja nema od tog novca nikakove ili barem vrlo male koristi. Sve nam to nameće dužnost, da najvećom ozbiljnošću pristupimo k ispitivanju i riješavanju iseljeničkog problema.

Uzroci seobe.

U tu svrhu valja prije svega upoznati uzroke iseljivanja. Prevelika napučenost nije očito kod nas razlog iseljivanju, jer na četvorni kilometar dolaze tek 62 stanovnika (dočim u dolnjoj Austriji dolazi ih na četvorni kilometar 178, u Českoj 130, u Njemačkoj 120, u Nizozemskoj 177.) Osim toga poznato je, da se u Hrvatsku još doseljuju Nijemci i Madžari, što je najbolji dokaz, da o prevelikoj napučenosti Hrvatske ne može biti ni govora.

Religijozno-sektarske prilike također ne prouzrokuju iseljivanje, a ni politički odnošaji ne djeluju kod nas izravno na emigraciju. Ostaje nam po tom, kao jedini uzročnik iseljivanja loše gospodarsko stanje naroda. Hiljade i hiljade naših seljaka ne može od prihoda svog posjeda živiti, pak si mora naći izvan svog posjeda jedno vrelo privrede, a kako industrije u nas nema, mora posegnuti za Amerikom. Često sam čuo, gdje govori: »E, da naš seljak hoće ovdje tako marljivo i naporno raditi, kao što radi u Americi, ne bi trebao onamo ići«. Ovo je posve krivo. Čovjek, koji u Americi teško, naporno i marljivo radi, radio bi isto tako i kod kuće, jer ne čini on to Americi za volju. No ja pitam, gdje bi to naš seljak mogao raditi, sve kad bi i htio. Ta nema gdje, jer mi nemamo velikih industrijalnih poduzeća, a što ih imamo, ta slabo plaćaju, te se u pogledu nadnice ne mogu takmiti sa prekomorskim zemljama. Od inata nitko ne ide u Ameriku.

Osim pomanjkanja industrije imade i drugih okolnosti, koje sile našega seljaka na iseljivanje. U prvom redu su to nesređene gospodarske prilike, po seljaštvo skroz pogubno imovinstvo, a napose nasljedno pravo, neprovedena organizacija kredita, cijepanje seljačkog posjeda, potpuno pomanjkanje modernih socijalnih uredaba i zakona za zaštitu seljaka i radnika, neobrazovanost i nepismenost naših seljaka. K svemu tomu došle su još parcelacije zemljišta. U kratko vrijeme pokupovani su skoro svi veleposjedi u Hrvatskoj i Slavoniji i parcelarno rasprodani seljaštvu, i ta činjenica u dvojakom pravcu djeluje na iseljivanje. S jedne strane nestalo je veleposjeda, kod kojeg je seljak mogao uvijek zaslužiti koju svoticu gotovog novca, a mogao je u nuždi naći i pomoći. S druge strane seljak je na vjeru kupio zemljište, pak sad mora da to otplati. Rokovi otplate su kratki. Iz svog posjeda te kupovnine ne može izvući, pa mu tako ne

preostaje drugo, nego poći u Ameriku i s novcem tamo zasluženim dug isplatiti.

Dok god se ove prilike ne promijene, ne će iseljivanje iz Hrvatske prestati. Tu ne hasni zatvoriti oči pred tim činjenicama i psovati na iseljivanje, već treba zasukati rukave i poraditi, da se odstrane razlozi iseljivanja, da se narod kulturno digne i privede k intenzivnom i racijonalnom gospodarenju i umjerenom životu. No to je sve posao dugih i dugih godina, te se ne može preko noći provesti. Dotle, dok se to zbude, treba nastojati, da štetne posljedice iseljivanja budu što manje, a koristi što veće.

Koncentracija agentura za prijevoz putnika.

Zato bi po mom skromnom mnijenju trebalo prije svega *agenture za prevoz putnika koncentrirati u jednoj ruci.* Danas vlada između pojedinih agentura konkurencija i ta sili agenture, da za svoj posao prave reklamu, te dozvoljenim i nedozvoljenim načinom mame i nagovaraju ljude na putovanje u Ameriku. Ako će prevoz putnika biti monopoliziran, nestati će potrebe reklame. Taj monopol valja dati takovoj organizaciji, koja po svom ustrojstvu i zadaći, koja joj je namijenjena, daje garancije, da će raditi u interesu naroda, a ne u vlastitom svom interesu. Da se posve isključi svaka mogućnost nagovaranja i snubljenja za iseljivanje i prevažanje takovih putnika, kojima je iseljenje zabranjeno, imala bi se ta organizacija obvezati sav čisti dobitak od tog posla *upotrijebiti za gospodarske narodne svrhe,* u prvom pak redu za osnutak jedne ustanove u New-Yorku, a po potrebi i u drugim mjestima, koja će naše iseljenike dočekivati, za njih se brinuti, naći im posla, čuvati ih od kojekakvih izrabljivanja i t. d. Naravno, da bi si vlada morala pridržati pravo najstrože kontrole i utjecaja nad tim poslovanjem i paziti, da se doista u smislu ovdje izloženih misli postupa.

Takova organizacija je organizacija seljačkih zadruga, jer je sav duševni i gospodarski život našeg seljaka — a seljaštvo daje pretežni dio iseljeničkog kontigenta — usredotočen u seljačkoj zadruzi.

Hrvatska poljodjelska banka imade danas u svezi 258 hrvatskih seljačkih zadruga sa 38.000 članova. Pošto je član zadruge obično otac obitelji, a cijela obitelj crpi koristi i blagodati, koju seljačka zadruga pruža, to možemo mirne duše ustvrditi — uzev da jedna obitelj broji popriječno pet osoba — da je oko svih hrvatskih seljačkih zadruga sakupljeno do 175.000 interesanata.

Srpskih zemljoradničkih zadruga, koje imadu isti zadatak kao i hrvatske seljačke zadruge imade danas 363 sa 13.000 članova odnosno 65.000 interesanata.

Ukupno dakle obje zadružne organizacije broje 621 zadrugu sa 255.000 interesenata. Te su zadruge raštrkane širom Hrvatske i Slavonije, te obuhvaćaju po tom teritorijalno cijelu našu domovinu.

Ove organizacije, kojima je jedina svrha gospodarsko i ćudoredno unapređenje naroda, daju dovoljno jamstva, da ne će goniti narod u Ameriku, već će nasuprot i u tom poslu, kao i u ostalim svojim poslovima, uvijek pred očima imati jedino interese našeg seljaka. Kako pak obuhvaćaju prostorno cijelu našu domovinu, a stvarno cijelu interesnu sferu našeg seljaka, više je nego sigurno, da će i iseljeničko pitanje najbolje riješiti.

Kod nas je Hrvata već tomu djelomice udovoljeno. Ako i nijesu još agenture za prijevoz putnika koncentrirane u jednoj ruci, ipak smo postigli to, da su danas u Zagrebu samo dvije agenture. Jedna od tih je »Putnik«, koja zastupa skoro sva parobrodarska društva. Tvrtku »Putnik« osnovale su naše dvije zadružne organizacije: »Hrvatska Poljodjelska banka« i »Savez srpskih zemljoradničkih zadruga« na gore spomenutim principima.

»Putnik« nikoga ne nagovara na iseljivanje. Onoga pak, koji hoće putovati, savjesno podvori, dok o kakvom izrabljivanju ili nezakonitom poslovanju nema ni govora. Cijeli pak čisti dobitak, koji je prije išao u ličnu korist koncesijonara, daje narodu u gospodarske svrhe. A to nije mala stvar, jer treba znati da je čisti dobitak za godinu 1912. iznosio K 60.000. — te je svih K 60.000 dano u narodno-gospodarske svrhe.

Na taj način diže se blagostanje naroda, a uporedo s tim smanjuje se emigracija, jer — kako rekoh — kod nas valja razloge iseljivanju tražiti isključivo u slabim gospodarskim prilikama seljaštva.

Mi Hrvati proveli smo to uz suradnju i sporazumno sa našom zemaljskom vladom, koja instituciju »Putnika« nadzire.

Organizacija u Americi.

Dalnji korak za sređenje iseljeničkog pitanja jest taj, da moramo *vrijeme boravka našeg čovjeka u Americi po mogućnosti skratiti.*

Kako su loše gospodarske prilike kod nas jedini razlog iseljivanju, to mi nemamo a priori trajnih — definitivnih emigranata, već samo vremenitih. Nijedan iseljenik ne polazi u Ameriku s nakanom ,da ondje trajno ostane, već svaki ide samo, da zasluži i prištedi stanovitu svotu novca, s kojim će novcem platiti svoje dugove, urediti si gospodarstvo i poboljšati egzi-

stenciju. Kraj svoje neukosti i zapuštenosti — jer se do sada za njega nitko nije brinuo — treba on za to šest do deset, a često i više godina. Dugotrajnim boravkom u Americi sve više slabi vez, koji iseljenika veže s domovinom, on se sve više priučava amerikanskom životu i tamošnjim prilikama, da mu se ne da više kući vratiti, a ako se i vrati, često se ne može u naše prilike opet uživiti, pak seli opet u Ameriku, da se nikad više odanle ne vrati. S druge strane se njegova obitelj kod kuće raspada i truje uslijed nevjere žene, koja se kroz dulje vrijeme često ne može odhrvati napastima, koje podupire novac, što ga iseljenik svojoj ženi šalje. Ovakove obiteljske razmirice odvraćaju iseljenika od povratka u domovinu.

Ako naš čovjek treba samo tri ili manje godina, da si priskrbi tu svotu, onda će se on rado vratiti, jer se kroz tako kratko vrijeme ne će poamerikaniti, a žena će mu laglje očuvati bračnu vjernost. To se dade postići, ako stanemo na put izrabljivanju neukog našeg čovjeka, ako ga uputimo putem ustanove u Americi, koja će se za našega iseljenika brinuti, socijalno i duhovno ga organizirati, putiti na umjeren, razuman život i štednju, a odvraćati od krčme i zla. Do sada se — kako rekoh — za našega iseljenika u Americi nitko nije brinuo, on je bio prepušten sam sebi i slučaju, jer mi nemamo kao drugi narodi u Americi, inteligencije, koja bi bila organizatorom i vodićem našega naroda. Poslije napornoga rada, nema naš čovjek kamo da ode na razgovor, već je prisiljen ići u krčmu, tako zvani saloon, gdje je siguran, da će se s kojim svojim zemljakom sastati. Ovi salooni prava su propast za naš narod. Najbolja sredstva zato su dobra duhovna pastva, čitaonice i sokolska društva.

Treba dakle naš narod odgajati u kršćanskom katoličkom pravcu, okupiti u sokolska društva i čitaonice i dati mu korisno i poučno štivo.

Glavna dva faktora, koji bi imali djelovati na sveukupni moral iseljenih Hrvata: *crkva i škola nijesu u stanju svoju zadaću vršiti.* Svega skupa imade danas u Sjev. Americi oko 18 hrvatskih župa, što prema broju tamošnjih Hrvata, koji se cijeni do blizu 500.000, ne znači ništa. No te župe u mnogo slučajeva upravo su vrelo nesloge i nezadovoljstva, te mjesto ljubavi šire mržnju i razdor. U Americi naime vjernici sami uzdržavaju crkvu i župnika, pa neuki naš seljak doprinašajući svoj prinos drži, da on plaća župnika i da mu može zapovijedati i da nije dužan ni kapu skinuti, kad dođe u župni ured. Osim toga su crkve građene na dug, pa valja taj dug i kamate otplaćivati prinosima vjernika, te prigodom skupština, na kojima se o tom pitanju raspravlja, dolazi često do burnih scena i revolvera. Sama crkva u Pittsburgu imade do 50.000 dolara, to jest 250.000 kruna duga, a crkva u Millvale opterećena je sa dugom od preko 40.000 dolara. Nije dakle čudo, da radi tih ogromnih

dugova i velikih prinosa, što ih moraju vjernici doprinositi, dolazi do razmirica.

Još je gore sa školom. Tih imade 4—5 u čitavoj Americi. Poteškoća je kod škola u pomanjkanju učiteljskih sila, jer ako se šalje učitelj iz Hrvatske u Ameriku, skup je, a čim nauči engleski, lako će si naći drugdje bolju zaradu, nego što mu je škola pruža, dok će se učiteljica brzo udati. Zato je bila sretna misao, da su se za škole počele upotrebljavati časne sestre milosrdnice, te će jedino pomoću ovih biti moguće ne samo održati, nego i povećati sadanji broj škola.

No još je jedna važna stvar kod toga. Mi znamo, da se naši ljudi vraćaju iz Amerike, pak nastaje pitanje, kakvi će se oni kući vratiti. Ne smije se naime smetnuti s uma, da u Americi vladaju posve drugčije prilike, nego kod nas, da je naš čovjek došao u jedan skroz novi svijet, u zemlju, gdje doista duh slobode vlada. Širom su otvorena vrata dobru, ali i zlu. Naš čovjek ćuti, da je nestalo onih spona i stega, koje su ga u domovini sapinjale, da tu nema raznovrsnih obzira, ni straha, pa što je laglje, nego da ljudi, kako su već neuki, nepismeni, mal ne posvema sebi prepušteni, krenu stranputice *i da izgube vjeru i vjerski osjećaj.* I baš s te strane Amerika je pogibeljna. Ona ide u pitanju vjerske slobode tako daleko, da je svakome slobodno ispovijedati i naučavati vjeru, koju tko hoće. Prolazeći gradovima Sjeverne Amerike svaki čas se može vidjeti, kako tkogod uz udaranje u bubanj na ulici ili na trgu sakupi prolaznike, stane na stolac, koji uvijek sobom nosi i počme propovijedati novu vjeru. Ovaj način mora dovesti ili do vjerskog fanatizma ili pak do potpunog nehaja za vjeru, što je još pogibeljnije. *Ako naš čovjek izgubi vjeru, onda je izgubio sve, jer mu je vjera još jedini putokaz i jedino uporište u životu. Nama pak ne može biti svejedno, kakvi će se naši ljudi iz Amerike vratiti, da li bolji ili gori, nego što su odavle otišli.*

I to je evo jedan razlog više, koji nam nalaže upravo dužnost, da se za naše iseljenike u Americi pobrinemo.

Društvo sv. Rafaela.

No ne samo u Americi, već i na putu onamo vreba na iseljenika toliko pogibelji za njegovo vječno i vremenito dobro, da je prijeko potrebno brinuti se za njega, čim krene na put, dapače čim je odlučio poći u Ameriku. Do sada puštalo se iseljenika, da ode, kao da je time prestao biti član društva i crkve, a nikada u životu nije mu bilo toliko potrebno čvrsto moralno uporište, kao baš u ovom momentu prijelaza iz starih odnošaja u nove, tuđe i posve nepoznate. Iseljenik je danas predmet trgovine, koja je to unosnija, što je iseljenik manje prosvijetljen i više zapušten. Nema skoro sela, gdje nebi bilo agenata, koji

vabe seljake na iseljivanje obećavajući im zlatna brda. Oni ne gledaju na to, hoće li iseljenik propasti ili ne, samo da oni svoj posao učine. Već kod prodaje parobrodarske karte, željezničke karte, kod mijenjanja novca, i kod svake moguće zgode iseljenici su varani i izrabljivani na najrazličitije načine. I kod kuće i u pograničnim stanicama, u lukama ukrcanja i u amerikanskom pristaništu, svuda čekaju bezdušni ljudi, koji se ne stide zadnji novčić iseljeniku oteti. Pogotovo u Americi cvatu ruže bezdušnim ljudima, koji pod imenom bankira, pravih savjetnika i t. d. na najsramotniji način izrabljuju siromašnog seljaka.

Kraj ovakovih prilika od prijeke je potrebe, da se pruži iseljeniku u tuđini neko uporište i ustanova, gdje će mu se posve nesebično dati svaka uputa, savjet i pomoć.

To je zadaća društva sv. Rafaela. Meni je drago, da mogu ovaj kongres izvjestiti, da je i kod nas ove godine inicijativom presvijetlog g. nadbiskupa dra. Ante Bauera osnovano društvo sv. Rafaela za hrvatske iseljenike, koje je svojim poslovanjem već započelo.

Ne mogu dosta naglasiti važnost ovog društva. Svaki dobar Hrvat katolik morao bi biti propagator društva sv. Rafaela, te ga svakom zgodom preporučivati, da iseljenici za to društvo saznadu i da se njime posluže. Koliko nevolje, nesreće i štete moglo bi se našim iseljenicima prištediti, kad bi ih se upozorilo na društvo sv. Rafaela, koje posve besplatno i nesebično štiti iseljenike. Naročito ilegalnim putnicima morala bi se posvetiti osobita pažnja. Ovi najviše stradaju, jer bivaju svuda izrabljivani. Na mito željezničkim kondukterima i vratarima plaća poprečno svaki ilegalni putnik, dok do Švicarske dođe, 60—80 kruna, a parobrodarsku kartu kupuju u Baselu ili Buchsu puno skuplje, nego bi ju inače gdje dobili, negovoreć o onima, koji su posve izvarani i okradeni.

U prvom redu moralo bi domaće svećenstvo već kod kuće upućivati narod na društvo sv. Rafaela, tumačiti svrhu tog društva i nastojati da nijedan iseljenik ne ode u svijet bez popratnice tog društva. Rafaelovo društvo ima osobitu pažnju posvetiti svojti iseljenika, te se brinuti oko moralnog i materijalnog boljitka iste. Društvo sv. Rafaela od svog osnutka (18. svib. o. g.) pokazalo je svoje djelovanje ovako: Svaki put, kad ide više iseljenika zajedno, (a to biva ponedjeljkom, četvrtkom i subotom), dolaze oni u franjevačku crkvu, gdje im se drži propovjed, blagoslov; zatim idu u društvenu kancelariju, gdje im tajnik dade upute za put, daje im knjiga, da putem imaju zabave, krunica, molitvenika, upisuje ih u bratovštinu sv. Škapulara, daje im prilike, da obave sv. ispovijedi, tko to nije već kod kuće obavio i t. d. Tako ih je do sad u svem crkvu posjetilo 736 osoba; među njih je razdijeljeno 170 molitvenika, 205 knjižica nabožnih i poučnih sadržaja i mnogo više manjih brošurica i glasnika, 250 krunica, 200 preporučnih karata. Na 15 pisama je odgovoreno, a usmenih uputa bilo je mnogo više. — Povjerenici drugih društava idu našim iseljenicima na ruku, kao i svojima. Sve hrvatske svećenike u Americi smo molili, da nam budu povjerenici, što će oni ufamo se, rado prihvatiti te naš svijet prijateljski dočekivati, upućivati, organizirati i t. d.

Prištednja naših iseljenika.

Treća napokon dužnost nam je, *da dobre strane iseljivanja što više iskoristimo.* Poznato je, da naš svijet u Americi vrlo mnogo zaslužuje i da mnogo novaca kući šalje. Računa se, da godišnje dolazi iz Amerike u Hrvatsku 80 milijuna kruna, ali to sve se nekako rastepe, te se ne vidi prava korist. Istina je, mnogo je dugova naš seljak amerikanskim novcem isplatio, mnogo si je zemlje nakupovao, sagradio kuću i t. d., ali sve je to malo obzirom na silan novac, koji iz Amerike dolazi. No i mnogo zla je amerikanski novac kod nas prouzročio, napose u moralnom pogledu, a sve to zato, jer se nitko za taj novac ne brine. I ovdje i u Americi propada muka naših iseljenika. U dvije godine Amerikanske krize propalo je 10 milijuna kruna novca naših iseljenika. (Kod Zottia je propalo 3 milijuna; kod Bože Gojkovića K 500.000, Gjure Skrivanića K 300.000, Ivana Ubojčića K 60.000, a osim toga pronevjerili su Klein, Benčić, Šuletić i dr.). I sada nam žica javlja, da je propala velika First Second National Bank u Pittsburgu, kod koje je po mom računu pohranjeno do 12 milijuna kruna novca naših iseljenika. Hoće li taj novac propasti ili ne, to se još nezna, ali pogibelj je tu.

Stigne li sretno novac iseljenikov kući, prijeti mu opet pogibelj, da će ga njegova žena, otac ili rodbina protepsti. I ova druga pogibelj kud i kamo je opasnija od prve. Ako bankir pronevjeri novac, naš će se čovjek utješiti. No ako sazna iseljenik, da mu je otac ili žena protepla novac, onda je on izgubljen, ne samo za domovinu, nego i za čovječanstvo. Ako žena protepe novac na gizdu i vino, onda se je redovno podala razuzdanom životu, i to je takav udarac za iseljenika, da se poda piću, postane desperater, koji svoju tugu i svoje brige hoće u alkoholu utopiti, te nikada ne misli na povratak u domovinu. Što zasluži, to zapije, dok ne umre u deliriju ili svrši samoubojstvom. Tome zlu može se doskočiti jedino tako, da se u Americi osnuje uz sudjelovanje kapitala tamošnjih naših iseljenika, *jedan naš novčani zavod,* kojemu će naš čovjek bez brige moći povjeriti svoj novac. Taj zavod imao bi sav prištedeni novac naših iseljenika odmah slati u domovinu. Onaj dio novca, koji je određen za isplatu dugova, poreza i slično, ne bi se smio izručiti svojti iseljenikovoj, jer bi ta lako mogla dug da

ne plati, a novac da protepe, već seljačkoj zadruzi u dotičnom mjestu. Ta zadruga bi prema odredbi odašiljača dala ženi iseljenikovoj stanovitu svotu novaca za život, sama bi platila dugove, kupovala zemlju ili mu novac čuvala, dok se on kući povrati.

Ostali novac deponirao bi se kod domaćih zavoda, te bi se *koncentracijom tog kapitala* imala unaprijediti domaća industrija. Kad bi se ti ogromni kapitali, što ih emigracija privređuje koncentrirali u našim novčanim zavodima, bili bi im zavodi prisiljeni, budući da sami za taj novac plaćaju kamate depositaru, da nastoje taj novac nekuda investirati, a za to bi najbolju priliku našli u industrijalnim poduzećima.

Na taj način sređivala bi se emigracija. Podizanjem gospodarstva iz čistog prihoda, što ga odbacuju prevozne agenture, dizalo bi se blagostanje naroda, a iseljivanje po malo smanjivalo, dok ne bi industrija emigraciju uopće suvišnom učinila, kako je to slučaj bio u Njemačkoj.

Rekapitulirajuć sve ovo predlažem na prihvat ove rezolucije:

1) da se agenture za prevoz putnika koncentriraju u rukama organizacije seljačkih zadruga;
2) da se propagira društvo sv. Rafaela;
3) da se koncentracijom kapitala, što ga privređuje emigracija, nastoji podignuti blagostanje naroda.

DEBATA:

Bogoljub Strižić prigovara, što se u referatu nije progovorilo o sokolskim društvima u Americi, koja su liberalna i imadu glasilo djelomice liberalno.

Dr. Krunoslav Janda: U Americi su jedine vođe naroda naši hrvatski župnici, pa zato neka oni vode i sokolska društva, ako se gdjegod osnuju.

Bradić ističe, da je «Društvo sv. Rafaela» veoma dobra ustanova za naše iseljenike, ali bi svakako bilo uputno, da ono osnuje u raznim krajevima naše domovine podružnice, e bi se postigao što veći uspjeh.

Ref. dr. Janda odgovara, da podružnica ne možemo imati nego samo povjerenike. Naše svećenstvo i učiteljstvo moralo bi po selima među narodom popularizirati ovo društvo i naći mu što više članova.

Dr. Barac: Neka se u ovim krajevima, odakle se narod najvećma iseljuje, osnuju posebni odbori, koji bi imali u svom radu oko saniranja iseljeničkog pitanja osobitu pažnju *posvetiti rodbini iseljenikovoj*, da on nađe sve u redu, kad se kući vrati, a ne možda u osramoćeni i rastrovani dom.

Cvek: U susjedstvu imade jednoga kolegu župniku, koji okuplja žene i djevojke iseljenika, pa ih nagovara na vršenje kršćanskih dužnosti, na čist život i na primanje sv. sakramenata. To bi se moralo i u ostale župe uvesti. Još govornik spominje krčme, koje su za naš narod najljuća nevolja, a za Američanke najveća rakrana.

Mons. Pliverić (Đakovo), kanonik: Neka se uzme ad notam, da se svi veoma interesiramo za iseljeničko pitanje i za naše bijedne emigrante. Naš se narod seli u Ameriku što se osjeća kao grozna sablast u svakom pogledu, pa se svaki Hrvat mora u to da zamisli i da se pita, kako bi se već jednom tome na put stalo. Svakako bi bilo potrebito, da se ovo pitanje o hrvatskim emigrantima sistematično i svestrano obradi.

Mrakovčić: Društvo sv. Rafaela mora se što više propagirati. Najbolje bi bilo, da naš hrvatski episkopat protumači putem okružnice župnicima ovu stvar, a oni bi je dalje raširili među najšire redove naroda.

Garković: Traži, da se i Dalmacija uvrsti u ovaj pokret oko uređenja emigracije. Zadružni savez u Zadru, koji stoji na kršćanskom stanovištu i imade za predsjednika svećenika, namjerava ovo pitanje uzeti u svoje ruke.

Ref. dr. Janda odvraća, da će se društvo brinuti za sve Hrvate iz svih zemalja.

Ante Pilepić, kapelan u Krku, traži, da se paroplovne agenture pozovu u akciju, a *dr. Janda* odgovara, da paroplovna društva sa svojim agenturama samo zavađaju ljude. Hrvatska vlada morala bi stvar konsolidirati.

Na koncu je izrečena *dru. Jandi* uz oduševljeno odobravanje i pljesak zahvala za lijepo izrađeni izvještaj o ovom pitanju.

REZOLUCIJE:

Slovensko-hrvatski katolički kongres u Ljubljani 1913. uviđajući veliku važnost iseljeničkog pitanja i «Društva sv. Rafaela» stvara ove zaključke:

I.

Neka se prevozne agenture koncentriraju u ruci seljačkih zadruga, koje se imadu obvezati, da će sav čisti dohodak prevoznoga posla upotrijebiti na gospodarske svrhe naroda i na sređivanje iseljeničkog pitanja. Tako će se jedino stati na put velikoj reklami agenata paroplovnih društava, kojom nagovaraju narod na iseljivanje.

II.

Budući da se nitko više ne izrabljuje od iseljenika, to se neka svaki od njih uputi na «Društvo sv. Rafaela», koje ih imade upućivati i zaštićivati na putu i brinuti se za njegovu svojtu kod

kuće u moralnom i materijalnom pogledu. Radi toga se pozivaju svi, a osobito župnici i učitelji, da rade oko popularizacije ovoga društva i da ga potpomažu.

III.

Budući da je slabo gospodarsko stanje naroda poglaviti izvor i uzrok iseljivanja, to se neka nastoji koncentracijom kapitala, što ga emigracija donosi, podignuti blagostanje naroda.

MIRKO ČUNKO. - POŽEGA.

ORGANIZACIJA OMLADINE.

„Čija je mladost, onoga je budućnost".

Pojam i narav ovog socijalnog pitanja.

Pred nama leži jedno socijalno pitanje, koje treba da riješavamo u znaku devize: «Čija je mladost, onoga je budućnost».

Riječju «mladež», «omladina» označuje se širok pojam. Omladina su djeca, onda dječaci i djevojčice, što polaze pučku školu, naučnici, pomoćnici, seljačka mladež do ženitbe itd. Taj pojam je za naš referat preširok. Socijolozi govoreći o omladinskom pitanju imaju na pameti samo «mušku i žensku mladež od časa kad je ostavila školu pa do punoljetnosti, do ženitbe i do gospodarske samostalnosti».

Status omladinskog pitanja socijalnog problema stoji u riječi «kriza»... Kad u bolesti nastupi dan krize, bolesnik ili umire ili ozdravlja. Življenje čovjeka od pučke škole do samostalnosti jest također kriza — kriza njegova života. Iza ovoga doba nastupa život ili smrt... Zašto mladež tek što je ostavila pučku školu nema još nikakvog vlastitog mišljenja o životu, nikakva suda o raznim materijalnim i duhovnim stvarima, što ih posjeduje današnje čovječanstvo. Ona je u tom času načelno prazna, tabula rasa, bijeli list papira. Sad pak — dakako pod utjecajem svoje okoline — počinje misliti, stvarati vlastite sudove i planove za svoju budućnost. U ovoj dobi stvaraju se načela. Kasniji čovjek radi i usavršuje se redovito samo u onom, na što se odlučio do svoje samostalnosti.

Sudbonosna je nadalje za mladež i druga stvar, koja se sastoji u tome, da je u dobi do samostalnosti čovjek najviše sklon na zlo. U mladeži je krv živa, strasti u naponu, najživlje, a krjepost daleko. «Celerius in vitium flecti, monitoribus asper» — veli Horac za mladića — ili još bolje sv. Augustin: «Juventuti venenum est quidquid veritas praecipit; esca quidquid diabolus suggerit».

Zamislimo si sad, gospodo, ovakova čovjeka, ovakovu mladež usred močvare današnje pokvarenosti, usred kuge današnjeg materijalizma i liberalizma, što je inficirao već sve institucije čovječje i božanske pa i obitelj i školu. Što će se dogoditi? Ono što se kod nas u istinu i dogodilo. Mi naime, gospodo, moramo priznati, da se 98% šegrta i pomoćnika po gradovima potpuno uživilo u sve moderne pokvarenosti, misli i življenja, da šegrt samo pod silu dolazi u crkvu, a pomoćnik nikako; mi znamo, gospodo, da se sa svih strana tuže naši dušobrižnici, da ne nalaze sredstva, kojim bi doveli odrasliju mladež na kršćanski nauk, znamo da su birtije, osobito slavonske — horribile dictu — svecem i nedjeljom upravo natrpane mladeži obojeg spola. Noćno klatarenje, ružno pjevanje, zli razgovori: to je hrana naše mladeži.

Uz ovu vjersko-ćudorednu stranu mladenačkog pitanja spomenimo još samo ovo, što se tiče seljačke mladeži, koja i jest naša najglavnija briga: Narodni ekonomi tuže se općenito na nedostatnost i manjkavost pučke nastave. Seljačka mladež uči u školi sve samo malo ili ništa od onoga, što mu za život tako krvavo treba, pa i to u dobi, kad nešto pamti, a ništa ne shvaća. Zato od naših pučkih škola nema za život gotovo nikakve koristi veće nego i od analfabetskih tečajeva, koji traju tek nekoliko dana. Nema tu ništa o racionalnom gospodarstvu, ništa o zdravstvu, ništa o današnjim bezbrojnim izumima, ništa o stočarstvu i zadrugarstvu, ništa o gospodarskoj i narodnoj politici itd. Svega toga seljačka mladež ne zna, ne zna dosljedno ni onda, kad postane samostalnom. Za to ne napredujemo. Moderni pak napredak koraca orijaškim korakom i gazi sve one, koji ne mogu s njim uporedo. Ovo je u kratkim potezima sadržaj mladenačkog pitanja.

Riješavanje omladinskog pitanja.

Kako ovo pitanje traži brzo riješenje — o njem naime ovisi budućnost cijelog naroda — to se njim mnogo bave teoretički i praktički sociolozi. Na njihov poticaj učiniše već ponešto i zakonodavna tijela, vlade. U Engleskoj primjerice postoje zakoni za mladež, odnosno stroge kazne za zavađače mladeži, za gostioničare, trafike, koje bi mladeži što škodljiva prodavale, pa onda propisi za tvornice, u kojima radi mladež itd.

Sve je to međutim malo ili ništa. Mnogo više učinilo se privatnim sredstvima: *samopomoću i organizacijom.* Ovo posljednje pokazalo se kao jedino i najbolje sredstvo. Tako je Njemačka i naša Slovenija upravo posuta omladinskim društvima. Sama freiburška diecesa ima 130 omlad. društava izuzev kongregacije i ženske organizacije. Lijepo slijedi ove zemlje naša Dalmacija sa svojih 50, pa Istra za svojih 10-15 društava. —

A kako u nas, u Banovini?... Tu postoji samo mladenačko pitanje sa svim svojim strahotama. Ono 5-6 društava mršavo je u vodstvu, mršavo sa članovima i društvenim životom. A zašto tako? — Zato, jer ima u nas ljudi, koji drže, da su u općenitoj organizaciji katol. crkve sve druge organizacije izlišne, valjda i škodljive, pa makar ih preporučivao i sv. otac Leon XIII. i Pio X., ljudi, koji misle, da su pametniji i od Nijemaca i od Slovenaca, valjda i od čitavog svijeta, ljudi koji niti vide važnosti mladenačke organizacije, niti mare za nju!

Na stvari je međutim ovo: Naša mladež mora da se izbavi ćudorednog zla, da stalno i sigurno ide putevima Gospodnjim. Temelj ovakovom životu stoji u dobroj vjerskoj naobrazbi, u molitvi, u primanju sv. sakramenata (u čestom), u očuvanju od pokvarenog utjecaja indiferentnog i bezvjerskog duha, što ga liberalna štampa i krivi proroci dovedoše već u najzadnje seoce. Da se sve ovo postigne, nije više dostatna crkva. Današnja mladež bježi od crkve, a da je i možeš silom privući, — «silom se Bog ne moli». Jedino dobra organizacija kadra je postići, da se mladež vlastitom voljom odluči na religijozni život, jedina ona mladež svojim nadzorom. Kadra ju je očuvati od nećudoređa i zla utjecaja, što više, oduševit je i na borbu za vjeru. Jedino organizacijom moglo se postići, da su primjerice šegrti u Požegi uza sve izrugivanje ostali bez večere i došli u 8 s. na večer na ispovjed, a u zoru na sv. pričest pa mnogi ostali do podne bez doručka. Takva su u ostalom sva dalmatinska i istarska društva. Zato prvo reče veliki Leon XIII. jednom agitatoru: «Reci svem svećenstvu, da se ne drži samo propovjedaonice, nego da ide među puk, da traži ljude i da ih privede u *katolička društva, da se tako punosi vjerski život*».

Jednako je i s prosvjetom. Općenita i staleška naobrazba i smisao za nju jest — kako već gore rekosmo — tako malena te postaje sudbonosnom po sam narodni opstanak. Tu može pomoći i opet samo organizacija svojom čitaonicom, knjižnicom, predavanjima i tečajevima. Gdje nema t. zv. «nadaljujućih» škola, tu uopće nema pomoći bez organizacije. Naša «Pučka prosvjeta» može, ako hoće, zasuti narod listovima i brošurama. Malo će učiniti za temeljitu i nužnu pouku bez prave organizacije.

Mladež treba napokon — da ne spominjemo ine potrebe — odmora i zabave. U mladeži je krv živa i hitnije kola i kao što životinja, dok je mlada, skakuće i igra, tako i narav mlada čovjeka traži igre i zabave — i ako mu ne daš plemenite zabave, on će je tražiti sâm noćareći, skitajući se po krčmama, bjegajući iz dosadnog sela u gradove, u sijela pokvarenosti i nemorala. Pribaviti mladeži plemenite zabave jest od silne socijalne zamašitosti, kako baš nedavno reče i jedan francuski sociolog, a to se može postići i opet samo u organizaciji raznim igrama, predstavama, glazbom itd. — Da, organizacija ima čudnovatu moć.

Učvršćuje slabe, oduševljava mrtve, vrši neprestani nadzor, vodi k napredku i to takovim pedagoškim sredstvom kakvog ni jedan učitelj nema; a to je, da se mladići pod zgodnim ravnanjem sami odlučuju za uzvišene ideale, sami za njih zauzimlju. — Slijedimo dakle, gospodo, primjer naprednih zemalja, stvarajmo mladenačka društva, stvarajmo tako budućnost rodu svom. Mladenačka i slična društva ne će možda sve spasiti, ali bez njih će sve propasti!

Osnivanje i vodjenje omladinskih društava.

Osnivanje omlad. društava nije teška stvar, pogotovu ako već otprije postoji kakova kongregacija ili bratovština. Treba se samo sniziti do mladeži, reći joj dvije, tri i ona će brzo u u društvo. Nešto je teže dakako vođenje društva. Tu treba dosta razboritosti, dosta truda pa i žrtve.

Radi kratkog vremena ne možemo se upuštati u raspravu o vođenju društava. Naš «Priručnik»[1]) sadržaje u istinu sve, što je u ovom pogledu potrebno znati. Najbolje je vodstvo ono, koje diktiraju mjesne prilike i potrebe članova, a to nije teško upoznati. Svakako ne smijemo kod osnivanja i vođenja zaboraviti nužnog radikalizma — radikalizma, koji strogo drži disciplinu, koji neumoljivo zahtjeva kršć. načela, a krši mlakost i načelne pogrješke. —

Ne zaboravimo nadalje ni to, da je na osnivanje i vođenje omlad. društava u prvom redu pozvan svećenik. To zahtjeva sama narav i svrha religijozno-prosvjetnih društava. Bez svećenika nestaje u ovakim organizacijama samoga temelja, koji je katolički duh i religijoznost — bez asistencije svećenika ne da se katoličko društvo ni zamisliti. Svi katolički sociolozi, što sam ih god čitao, hoće to kao conditio sine qua non. Povrh svega toga svećeništvu je ovo u našim prilikama i najviše moguće. — Stoga je moje uvjerenje, da ćemo za mladenačka društva najviše učiniti, ako kao p r v u r e z o l u c i j u upravimo *smjernu molbu na preč. ordinarijate svih hrvatskih biskupija ,da što toplije preporuče svećenstvu osnivanje omladinskih društava.*

Kao *d r u g u r e z o l u c i j u* s istom svrhom predlažem ovo: *«Centralno vodstvo i agende oko osnivanja i vođenja omladinskih društava neka preuzme «H. K. N. Savez» ili bar omladinski odbori u glavnim gradovima pojedinih hrvatskih pokrajina».* — U kratko reći: bez ovakovih središta, koja će davati omlad. društvu potrebite tiskanice, prestave, pobude, brze informacije, nadzor, znakove itd. ne može biti napretka. Dosad je u njemu se ima zahvaliti, da nekako živi ono 5-6 omladinskih društava.

---

[1]) Mirko Čunko, Priručnik za vođe hrv. kat. društava. Zagreb 1913.

Napokon će u istu svrhu izvanredno poslužiti *zajednički sastanak dosadašnjih banovinskih omladinaca.* Sastanak je upoznavanje načela i stvaranje planova, upoznavanje neprijatelja i oduševljenje za borbu. Dosadanje male sile treba skupit u jedno i poslati ih na sve krajeve zemlje u borbu za krst časni i slobodu zlatnu. To neka bude *t r e ć a r e z o l u c i j a.*

Svršim! — Politički položaj naš jest položaj utopljenika, što se hvata sad za Srbe sad za Sloveniju, a vlastite snage nema. — Gospodar hrvatski jest ranjenik na putu, komu bankarski razbojnici pokriše $^2/_3$ zemljišta mjenicama i hipotekama, komu kamate živu krv piju — katolik Hrvat ima premalo vjerskog znanja i ćudoređa za današnji boj proti Belialu. Mi smo poput brda, što no odronivši se puza prema bezdanu... ali Bog naš još živi i duh jugoslavenskog apostola, duh vođe *organizirane omladine* krili se nad domovinom — on će je spasiti Bogu, sreći i slobodi.

DEBATA:

Dr. Šimrak veli, da se «Hrvatskom katol. narodnom savezu» ne može nikako povjeriti vodstvo omladinskih društava, jer on još i ne postoji. Budući da referent pristaje na ovo i ističe, da omladinska društva pripremaju sve, što je potrebno za samostalno vodstvo, prihvaća se prijedlog dra. Šimraka.

Fulgozi navađa jednu činjenicu iz Spljeta, gdje se nazad 6 godina nije smjelo ni govoriti o vjeri. I sami svećenici bili su u opasnosti na ulici. «Liberalci su bili dosta dobro uspjeli, dok se mi nismo stavili nasuprot njima. Ja sam bio u neprilici, kad se osnivalo jedno društvo, ali sam se iznenadio videći veliki uspjeh. Nedavni sastanak omladinaca u Spljetu najbolje pokazuje, da je liberalna misao prilično pala, da se i sam Spljet dobrano oslobodio, dok je do sada šutio poput ribe.

Sitni rad u selu, okupljanje mladeži, predavanje o ekonomiji i religiji: u tom leži uspjeh «crne vojske». Ipak se bojimo, e se ne bi na po puta stalo, jer župnici imadu previše posla, osobito u velikim selima, a k tomu nijesu svi ni sposobni. Zato bi nam trebala u radu među narodom jedna druga poluga, a to su pučki učitelji. Čestitih učitelja imademo na žalost malo, pače su u mnogom prvi naši protivnici. Mladi je učiteljski naraštaj zagrijan za liberalne ideje, pa bih stoga preporučio, da se što više pobrinemo za našu mladu inteligenciju, osobito za učiteljska društva». Govornik na koncu preporuča, da naši akademičari za vrijeme ferija drže u selima praktična predavanja. Narod će njima više povjerovati nego li i samim svećenicima, jer im niko ne će moći prebaciti, da govore za svoje interese.

Božo Milanović, svećenik iz Gorice, ističe zasluge društva «Dobrile» za omladinsku organizaciju u Istri. Napominje, kako je društvo s velikim žrtvama uz pomoć biskupa krčkoga dra.

Mahnića i biskupa tršćanskoga Karlina priredilo u Pazinu tečaj za omladinu, koji je upravo prekrasno uspio. I po drugim našim pokrajinama morali bi se ovakovi tečajevi osnivati. — Nadalje predlaže, da se ponajprije održe sastanci omladinskih društava u pojedinim pokrajinama, a onda istom neka se uredi sastanak iz svih hrvatskih zemalja. Svakako bi se prije općenitoga sastanka morali sastati povjerenici pojedinih omladinskih društava. To bi moglo biti naredne godine. — Na koncu veli, da se hrvatskom svećenstvu imade na srce staviti ne samo osnivanje omladinskih društava nego vođenje i upravljanje.

Fra Dane Zubac, vođa omladinskih društava u Mostaru, preporuča, da se u svakoj biskupiji osnuje centralni odbor za upravu i osnivanje omladinskih organizacija. Dok se to ne izvrši, neka ostane vodstvo u rukama akademskih društava, kao što je to do sada bilo. I on zagovara općeniti sastanak omladine, a povjerenici se neka već na godinu sastanu.

Na koncu je ponovno uzeo riječ sam referent i govorio o svojim rezolucijama, a nato je predsjednik sekcije dr. Ante Alfirević predložio, da se list «Mladost», koji imade tako velike zasluge za omladinske organizacije, proglasi glasilom omladinskih društava. Ovaj je prijedlog jednoglasno i sa velikim odobravanjem primljen.

Nakon debate prihvaćene su ove rezolucije:

I.

Budući da je briga za vjersku i ćudorednu odgoju odraslije hrvatske mladeži jedan od najvažnijih socijalnih i vjerskih radova u narodu, katolički kongres pozivlje na taj rad sve Hrvate katolike — pa i zakonodavne faktore. — Napose se umoljavaju prečasni ordinarijati svih hrvatskih biskupija, da što toplije preporuče svećenstvu osnivanje, vođenje i podupiranje «Hrvatskih katoličkih omladinskih društava», u kojima će se udružena mladež najlakše prosvijetliti, vjerski i ćudoredno odgojiti.

II.

Neka se što prije, barem u Banovini, sazove sastanak svih hrvatskih omladinskih društava, kojim će se manifestirati njihovo jedinstvo i raširiti njihova akcija.

III.

«Mladost», list, koji izlazi u Zadru i imade velike zasluge za osnivanje i vođenje omladinskih društava među seljačkom mladosti, proglasuje se njihovim centralnim glasilom.

VLADIMIR DEŽELIĆ, sin. - ZAGREB.

Hrv. katol. narodni savez.

(O unifikaciji katoličkog pokreta).

Organizirajmo se!

»Otkuda da 36% Nemaca *katolika* imaju na spoljni i nutarnji rad i život celokupnog naroda jači, upravo odsudni utecaj, pokraj 63% protestanata?« Tako pita Srbin Mirko Kosić u svojoj »Modernoj Germaniji«, a na pitanje i odgovara — u bitnosti, držim posve ispravno (odbijemo li mnoge njegove subjektivnosti u religijoznim pitanjima, zbog kojih ne može, a da ne pokaže antipatija prema faktu, štono ga konstatira): »Katolicizam kao organizovana inkarnacija jedne ideje predstavlja fizičnu moć. Katolički »Volksverein« sa njegovih 650.000 članova... jest jedinstven uzor organizacije širokih masa... U... parlamentu nastupa katolički deo nemačkog naroda kao jedna celina bez ikakvoga diferencovanja. Centrum je svagda zastupao sedam devetina katoličkih birača Nemačke«. Zato iza najstrašnijih borbi na život i smrt »katoličanstvo je izašlo — nutarnje osnaženo, s polja pobedničko. Baš prvih dana XX. veka vaskrsao je nauk Tome Akvinskog, Alfonza Ligorija i Gracijana na novi život. Brodić Petra ribara bori se stalno sa burom i pučinom bezvjerja, stalno ima jedan cilj pred očima: oploviti zemlju, ovladati svetom».

A protestantizam?

»Jedne evangelske crkve, u istom smislu kao što je katolička, nema«. Protestanti vele: »Samo neka se Božja reč uči i sakramenti dele... organizacija ne treba!« — Facit svega? — »Socijalna demokracija, koja je za osam devetina protestanska, diskreditovala je crkvu... rasulo protestanske crkve izgleda nam neminovno... Kad već 80% članova jedne zajednice izgubi veru u potrebu njezinog opstanka, onda joj je kucnuo već poslednji čas«.

Tako spomenuti autor »Moderne Germanije«, a mi ćemo dodati: rad je katoličke manjine blagoslovljen — no to ne znači,

da bi nam Gospod pomogao, kad si mi i sami ne bi htjeli pomoći govoreći poput protestanata: Samo neka se Božja riječ uči i sakramenti dijele, ne treba organizacija. Jer i ako je Otac uz djelo sina svoga, i ako je pisano, da će Sina Božjega anđeli na rukama nositi, da gdje ne zapne za kamen nogom svojom, pisano je također: »Ne kušaj Gospoda Boga svoga!« (Mat. 4, 6, 7.). A doista bi značilo kušati Gospodina, kad bi n. pr. mi Hrvati preuzetno *za se* tumačili riječi o neoborivosti stijene Petrove, jer ne bi bili vrijedni, da nam domovina bude domom Gospoda, kad u organiziranoj navali sadašnjosti ne bi svim silama radili oko jedinstveno organizovane obrane.

Radikalizam i ekskluzivnost.

Nego nije naša, da se jedino branimo, već ako smo uvjereni o ispravnosti svojih načela, onda ćemo htjeti, *da naša katolička etika bude podlogom svega, gdje uopće treba etike.*

U tome ne može biti ni popuštanja, ni toleriranja, ni kompromisa! Ova radikalnost u načelu na žalost je još premnogima čudna — još je u nas odviše one ropske bojažljivosti i nesamostalnosti, koja je tako popustljiva, da se ni vlastitog imena ne usuđuje reći bez kakvog kompromisnog »ili«.

Ovaj kompromisni duh i jest onaj, što prigovara: Mi Hrvati nijesmo homogeni živalj kao Slovenci. — I taj je prigovor skrivio, da golemo mnoštvo od 70% Hrvata katolika misli, da mora zaista mirovati poradi ono nešto postotaka drugih.

Odnos prema drugima.

A napokon, kakvo bi se zlo dogodilo onoj *manjini,* kad bi se katolici organizirali? Nije li baš naša etika najuviđanija prema manjinama i uopće svima? Matija Majnarić u »Vrhbosni« (god. XXVI. str. 86.) lijepo upozorava, kako je geslo: Sa steklišem ili slavosrbom ni u crkvu, ili kako neki vele, ni u nebo — prosta fakcioznost, a nipošto rezultat načelne radikalnosti.

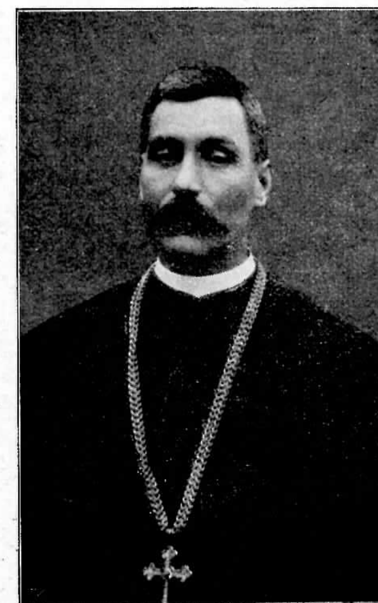
Budu li naše organizacije zaista *duhom i radom* katoličke, a ne tek cimerom i »za inat«, tada će lasno biti s njima u svim *opće-narodnim,* političkim i drugim pitanjima. — Dopustite primjer — si parva magnis componere licet! — Velika će većina sveučilištaraca sviju mišljenja dopustiti, e nikoji ni slavenski, ni hrvatski istup omladine nije ni mrve smelo, što se organizirala grupa katolika, jer je radikalni »Domagoj« u tim zgodama bio vazda solidaran i aktivan, ili ako se u taktici ne bi bio mogao složiti, onda je *to više* uznastojao, da na svoj način pokaže, kako je *u stvari solidaran.* — To valja istaknuti, jer je

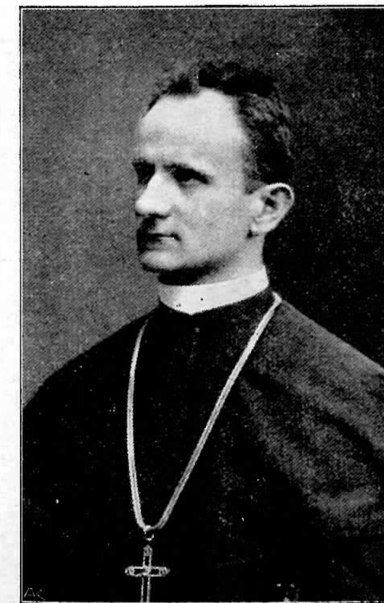
Biskup dr. Anton Gjivoje
(Split).

Biskup Fra Alojzij Mišić, O. S. Fr.
(Mostar).

Biskup Fra. Josip Garić, O. S. Fr.
(Banjaluka).

Pomoćni biskup dr. Ivan Šarić
(Sarajevo).

prečest prigovor, kako smo mi Hrvati premalen narod, a da bi si mogli priuštiti još i cijepanje sila u »kulturkampfu«. Taj su nam prigovor sugerirali oni, kojima nije mnogo do vjere, ili koji (ma i nehotice) vjeruju, da katolicizam traži anacionalnost. — Oni naprotiv, koji osjećaju, kako su u lijepom skladu religijoznost i ljubav k narodu svome, ne će se bojati, da će rad prožet religijom, koja nalaže ljubav, zlo donijeti Hrvatskoj ili joj dati ljude, koji ne bi bili onakovi, kakovi bi trebali da budu. — Pa napokon, što bi porušio ovaj novi boj, koji bi zapravo bio tek samooobrana? Naš narod i nije još nikako organiziran. Sve je ovo sadanje labilno i vapi za stabilnošću — a zar ne bi ovu pružile baš široke i solidne organizacije? Organizacije na dobru temelju, kao što je katolički, bile bi vazda poštenu radniku za narod sigurno zaleđe, kojega ne bi lako rušili kakovi god demagozi i darežljivi agenti.

Ne mislim odgovarati svima, koji nam ne dopuštaju opravdane želje organiziranja na *čistom i ekskluzivno-katoličkom temelju,* ali da umirim vlastitu savjest, moram naglasiti, da naša organizacija ne bi značila cijepanje narodnih sila, već bi naprotiv podala Hrvatskoj *disciplíniranu grupu, s kojom bi se vazda i sigurno računalo, jer bi na svaki poziv općeg pomaganja pritekla u pomoć — pa i sama za se ne bi bila drugo doli pomaganje narodu.* Čudno je, kako neki pomišljaju, da bi opće blagostanje tražilo odgoj u mlitavom zatajivanju uvjerenja, u štreberskom nenaglašivanju načela, u niskom toleriranju zla. — Rad za narod traži značajeva uklesanih u hrid stanca kamena, a gornje bi figure prije bile nalik onima iz gnjecava voska.

Brza mi skica jedva dopušta, da reknem kako uz svu *radikalnost načela moramo štediti protivnika.* — *Naš ton* mora biti dostojan — u tome smo složni svi. Finese rasprava, da li se pod dostojnim tonom razumijeva impozantni imperativ zapovjednika ili meka bontonska manira, vode daleko — jer to ovisi ne samo o temperamentu pojedinaca, već o pojedinom momentu i raspoloženju. Krist je bio blag i dobar, a znao se poslužiti i ironijom i sarkazmom. — Naša je crkva i Jeronima i Salezija proglasila svecima — pa bi teško bez afekta glasovanjem odlučili, koji od njih treba da bude svakom od nas simpatičniji.

Snaga organizacije i prepreme.

Nego eto, već govorimo, kakav će biti odnos naše organizacije prema drugima — a još nijesmo rekli, kakova da bude ona sama. — U to pitanje kao da se teorija boji dirnuti — plaši se prakse. Dà, teorija želi organizaciju, jer znade i vidi u njoj novu kolektivnu energiju, koja veže ljude, da združenim silama teže za skupinim ciljem — ona daje i manje svijesnim i manje jasnim težnjama *smjer i jedinstvo; druži moralne i fizične sile* u skupno djelovanje; provodi zgodnu podjelu rada i korisno

skupljanje sredstava; a što je preko svega, ona budi živu svijest *uzajamnosti,* koja može združiti, osloboditi i ustaliti sile, pa im dati snagu, koja je kud i kamo veća od puke neuređene sume individualnih nastojanja! — Sve to znade teorija, ali baš, dok čuje, gdje se toliko ističe: druženje, uzajamnost, jedinstvo, sloga, zlobna joj skepsa nehotice prikričava onu poznatu o »hrvatskom jalu« i onu »gdje su dva Hrvata, tri su mišljenja«. Taj prigovor i nije tako naivno nerealan, kako se površno često preko njega prelazi — ma da ne ćemo reći, da je nesloga baš hrvatski ili jugoslavenski specialitet. U svakome je narodu ima, pa će praktični organizator svake nacije u bezbroj slučajeva da opomene teoretika (koji snuje i kombinira tamo iza svojih četiriju stijena), kako čovjek nije stroj, i kako se ne da naprosto napisati formula, po kojoj bi sve funkcijoniralo. — Individualni egoizam (svakoga, ne samo onoga niskoga oblika) vječni je protivnik solidarnosti. — Organizacije traže dobro razvitu *svijest druževnosti i jedinstva.*

Pomišljamo li na jedinstvenu organizaciju Hrvata katolika, moramo se upitati, kakova je naša sloga t. j. kako je razvita naša svijest jedinstva? Pogledamo li mapu, ona nam pokazuje, da je Hrvatska razdijeljena u tri — pače u četiri dijela, koji i ako su pred svijetom u okviru jedne države, međusobno su *inozemstvo!* To je razlog, da na čvrstu *legalnu vezu ne možemo pomišljati. Prestaje nam veza idejna — duhovna!* Na žalost opažamo, da su *duh* hrvatski odgajale tri kulture i te su mu utisnule markantno obilježje Dalmatinaca, Bosanaca i Banovaca. — Ako smo uvjereni, da je egzistencija maloga našega naroda uvjetovana *ujedinjenjem* svih tih — onda je naša, da svom snagom nastojimo te diferencije ukinuti, a nikako ih podržavati ili još uvećavati. Nažalost se i s naše strane često zaboravlja na to, pa se rado generalizira i poradi pojedinaca govori o duhu Dalmatinaca, Banovaca, Zagrebčana, Osječana — što više! — Ova metoda rađa neko *aprioristično osuđivanje* pa se *i bez ostalih informacija* naprosto izriče sud: to je ekstrem, jer je zamisao x-a, koji je Dalmatinac — ovo je opet liberalno-salezijevsko pa-katoličanstvo, jer je začeto u glavi jednog stanovnika »drijemovnog« Zagreba. Onda se pišu članci, izjave... koje eventualno preštampava »Obzor«, »Novi List«, »Pokret« i veseli se — a u našim se redovima budi zlovolja i ogorčenje — i troši mnoštvo energije uzalud.

Ne mislim time reći, da treba unesti toleriranje naših mana u redove naše — ne, neka se pokara zlo — ali držim, da je sasvim nepedagoško sredstvo, ako otac, kad kara, izvede dijete na drum i sazove susjede i prolaznike, da vide. — Ovakav će postupak roditi redovito ili obijest ili tešku duševnu bol — i to tim veću, što je dijete bolje i željnije, da bude valjano (ni jednoga ni drugoga ne će biti, tek ako je psiha, s kojom se operira, bila apatična ili je postala takvom — ali takova je obično apatična prema svemu). Mislim, da je ova analogija gotovo homologija!

Na pitanje, koji konkretni slučaj mislim, odgovaram nikoji i sve — nažalost ih i odviše ima. Za ilustraciju ću ipak reći jedan primjer. Kad je ono prestalo »Hrvatstvo«, sa sviju se strana čuli vapaji: trebamo novine!

Mnogo se snovalo, otkud nam sredstva, otkud sposobne sile? — Možda će se tkogod sjećati, kako sam onda bio među ono nekolicinom, koji su se bojali početi uz motivaciju: ne bude li naš istup *sasvim dobar* — sami će nas *naši* uništiti prije nego li itko od protivnika — a onda ćemo i mi najmlađi izgubiti vjeru u sebe, a to znači: i opet čekati novu generaciju! — To proroštvo nije bilo baš proroštvo već naprosto par redaka iz memoara jednoga od onih, koji su onomadne osnivali »Hrvatstvo«. Međutim je potreba nadvladala skepsu.

Naši su vrli Kapucini uprli svu svoju agilnost baš oko osnutka novog dnevnika. — U redakciji se sastali najsposobniji ljudi mladog pokreta, akademski naobrazovani — sve odgađajući nastup službe, dobre stvari radi. — Pošlo se na rad svim žarom i svom dobrom voljom. Čuo sam hvale stručnjaka žurnalista — no ne velim, da uz to nije bilo i pogrješaka, koje se napokon lako izmaknu ne samo «mladom čovjeku» već svakom žurnalisti uopće, jer mora brzo raditi, a bilo je i nedostataka, s prosta razloga, jer nije dostojalo sila za sve. — Nego po staroj našoj, pogriješili smo, što smo na to *upozorili javnost* i tako dirnuli u ugled naše stvari i pokazali svijetu nesolidnost naše građe, a protivnicima dali jako sredstvo ruganja i protiagitacije (Riječki Novi List) — *a pomogli nijesmo!* Da, neki su pače tvrdili, da se ni *ne da pomoći,* pa su naprosto tražili, da se uništi ovo sadanje i osnuje novo. Tu je vijest donio i «Obzor». A ta je vijest pala olovnom težinom na srca onih, koji su pitali: a tko će se sakupiti oko toga novoga? Imamo li ljudi, koji bi od ovih sadanjih bili oduševljeniji i iskrenije odani našoj stvari, pa prema tome više spremni da poprave svaku pogrješku, koja bi bila u zlo našem pokretu? Ili hoće li nepogrješivost biti u upravnom razmjeru sa *sposobnošću* ovih novih? — Ali gdje su bili ti sposobniji, kad smo ih tako željno svim nastojanjem tražili kod osnivanja ovoga sadanjeg? — Ovakav način kao da ruši nadu, e ćemo uopće ikada imati sposobnijih t. j. nešta više od *privremenih diletanata,* jer bi zaista trebala velika doza lakoumlja, kad bi se u ovakovoj perspektivi koji od mlađih ljudi usudio pustiti svoju sigurnu karijeru, da se usavrši u kojoj struci našega rada. Opominjem ponovno, kako ne mislim, da treba unesti toleriranje naših mana u naše redove — ali *neka se kara in camera caritatis* — i neka se ne kritizira tako bez srca sve, jer to ubija volju i svako oduševljenje. — Članak presvj. gosp. biskupa dra Mahnića, koji je izašao u »Riječkim Novinama« (god. II. br. 178.) iza kako sam skicirao ovo predavanje ide još i dalje, pa opominje, kako i u radikalnosti ima *nekih granica.*

Neki prijedlozi.

Uz pažnju urednika i dobru volju saradnika moći će se sve popraviti! — U savezu s time, mislim, da bi naša želja mogla poći tako daleko, *neka se i same rasprave o raznim pitanjima po mogućnosti vode u istom listu* t. j. neka onaj, tko kani reći što kontra članka ili notice, što je izašla u nekom listu, ponajprije kuša odgovoriti u istom listu. U tome se valjda ne treba odviše bojati pristranosti redaktora, tim manje, što bi takovi odgovori, protuodgovori i t. d. bili nehotice u manje polemičnom tonu — a time bi se izbjegla mnoga gorčina i razdraživanje. Još je važnije, što bi se tako predusrelo onakovo nekorektno identificiranje: X «Katolički list» Zagreb Banovina! i sl. Napokon bi ovakove rasprave tekle brže i jezgrovitije, jer ne bi trebalo tolikog citiranja neupućenim; sve bi podalo neku živahnost listu, a oduzelo bi mu resko, strančarsko obilježje, kojim nastupa prema tobožnjem mišljenju onog drugog lista, svih onih, pače protiv cijele provincije ili dijeceze!

Znam, da je ovo smjela želja i da bi je teško bilo provesti, ipak uz nju ističem još jednu. Mnoga se nesuglasja rađaju poradi nedostatnih ili netočnih informacija, zato bi zgodno bilo, da se redakcije naših listova pobrinu oko *osnutka nekog »informacionog bureaua«* — makar i en miniature, koji bi točno i na vrijeme saznavao i dojavljivao sve ono, što se događa u našem pokretu. Ova bi institucija bila u početku bez ikakve osobite vlasti, te njezini izvještaji ne bi nikako morali obvezivati — ali fakat, da bi se tom »bureau-u slala točna izvješta, a on bi opet regulirao sve savjesnim informiranjem, podalo bi mu neki autoritet — a da *autoriteta* treba, to očito ne poriče nitko. Dakako — recimo od prilike s Pompeschom, jednim od vođa centruma — ne autoritet, koji bi gospodovao, već koji bi služio našoj stvari, a potreban je, jer nova pitanja traže nova riješenja — a istodobno može biti *više sasvim valjanih riješenja,* pa ipak, hoće li svatko provesti svoje, umjesto da se pokori cjelini — *sve se poništava!* Reći ću već sada, da bi taj *»bureau«* mogao postati sekretarijatom vrhovnog vodstva, a sada bi *njegove fukcije eventualno vršilo tajništvo banovinskog »Saveza« sa sijelom u Zagrebu.*

Oblik organizacije.

Oprezno smo uveli riječ »autoritet«, a još opreznije treba govoriti o »centrali«, jer smo još premalo disciplinirani, a da pod centralom ne bi pomišljali *proždrljive trbušine,* a u pričanju Menenija Agripe slutili sofisteriju. — *Pa ipak baš i jedino, jaka svijest druževnosti stvara duševno jedinstvo, a ovo je temeljem i bez njega nema formalnih organizacija!* Za tu formalnu organizaciju treba *postepenog odgoja* — zato sam i podulje uvodio,

da napokon u par crta skiciram oblik te formalne organizacije — nazovimo je: *»Hrvatski katolički narodni savez«.*

Prije svega treba spomenuti, da se u tom »Savezu« već davno vidjela neka *panacea,* koja bi pomogla svemu, a ipak je malo kome bilo jasno, što je on zapravo, pa smo čuli najrazličitije definicije o njemu i njegovu djelovanju. To je krivo bilo, da se on pričinjao čas konkurencijom »Pučkoj Prosvjeti«, onda opet »Poljodjelskoj banci«, »Trećemu redu« i sl. — pa je tako i bez razloga bivao nesimpatičnim. De facto sve to nije naš »Savez«! Nedostaje mi vremena, da se na sva ona mišljenja obazirem, to više, što su svi *moji izvodi vezani o slovo pravila, koja su (kako je poznato) za Banovinu pred par tjedana potvrđena,* a u mnogom su promijenjena prema prvotnom nacrtu, na koji su se razna mišljenja osvrtala.

Uz pravila, kakova su sada, moguć je prekrasan rad!

Mislim, da naš »Savez« i ako ne može biti realnom vezom svih naših društava, može i mora biti *personalnom unijom svih radenika.* Zato pod »Savezom« ne pomišljam društva, u kojem bi radili tek odbornici, već nešto nalik na onu našu negdanju *»Ilirsku čitaonicu«,* gdje su se gotovo neprestano kupili naši Ilirci. u kojoj su nicaln ideje, a vodila se briga, da se svaka korisna u život provede. *Naš bi »Savez« imao biti nekim vječno živim vrutkom ideja, a ujedno i djela* — jer bi se vodila briga oko toga, da se za sve zgodno odmah nađu spremni ljudi, koji će osnovati ono, što se želi — pa i ako bi ovo osnovano bilo samostalno, vezalo bi ga sa »Savezom«, što bi mu osnivači, a po tome sigurno i vođe i odbornici bili — članovi »Saveza«. *Dakle u tome je ona personalna unija!*

Osim toga bi »Savez« mogao: sazivati skupštine (na kojima bi smio izrađivati i predstavke na zakonodavna i upravna tijela), razne sastanke, držati predavanja, koncerte, predstave, — širiti propagandu *letacima,* brošurama, knjigom, agitacijom za dobru štampu — vječno pratiti i upućivati javnost o aktuelnim pitanjima — poput njemačkog »Volksvereina« odgajati svoje povjerenike agitatore, te uopće davati upute, pouku i građu svima, koji žele raditi, i to bilo u obliku pisama, ciklusa predavanja, praktičnih kurzova i t. d. Sve se to može prema § 3. naših pravila.

A § 6. dopušta osnivanje *podružnica,* koje bi u malom bile isto za svoj kraj — a bile bi u živom dodiru sa centralom, izvješćujući o svom djelovanju, jer to traži nadzor. — Dodir bi mogao biti to jači, jer »Savez« smije izdavati svoj list — resp. povjerljiva saopćenja za svoje članove.

Ovakav rad smije zasada Banovina provesti tek na svom teritoriju, prem može u mnogom sizati i preko svojih granica (n. pr. listom, letacima, brošurama, davanjem uputa i informacija, izašiljanjem predavača i sl.), no potpuno bi se pokret lijepo mogao razviti, kad bi i Dalmacija i Bosna nastojale, da se orga-

niziraju u istom obliku, pa kad bi se onda pojedine autonomne centrale provincija povezale u *vrhovno vodstvo.*

Zaista, zaista — mnogo bi se moglo — a o nama ovisi, hoćemo li htjeti, što možemo!

DEBATA:

Debata o ovom predmetu bila je veoma živahna. Ponajprije je uzeo riječ *Dr. Stjepan Markulin, odvj. u Zagrebu,* koji ističe, da je najvažnija stvar rasprava i referat o ovom pitanju u hrvatskom dijelu kongresa. Do uspjeha i do ostvarenja predloženih zaključaka dovest će nas ljubav i oduševljenje za svetu stvar, a prije svega čvrsti rad. Što se tiče baš ovoga rada, imademo i u provinciji malo trudbenika. Na Zagreb, koji bi imao biti centrum i žarište katoličkoga rada neprestano se viče, da ništa ne radi, a zaboravlja se kod toga, da ponajbolji radenici moraju iz Zagreba u provinciju na svoja mjesta, dok u centrumu mora da sve radi nekolicina ljudi. — Među turdbenicima se ističu seniori kat. akademskih društava, na koje bi se moralo s pouzdanjem gledati i dopustiti im, da rasprave u svojoj sredini stvari, koje na njih spadaju.

Za katolički pokret u Hrvatskoj potrebne su materijalne i moralne žrtve. Bez materijalnih žrtava nemoguće je i pomišljati naš savez, koji mora razviti najveću djelatnost u kat. organizacijama. — Osim toga imade se čitavi rad podijeliti, e ne bi jedan ili dvojica sav teret nosila na svojim leđima.

Na to je progovorio *Dr. Fran Barac,* sveučilišni prof., ovo:

Doista nema tu ljepšega predmeta, koji bi barem mene više oduševio, nego što je hrvatski katolički narodni savez. On je u istinu ognjište i vrelo svega kat. rada. Ako kat. rad nije dojako u nas uspio, kako bismo željeli, mislim, da je razlog u tome, što se mnogi od takozvanih »radikala« nijesu mogli složiti s drugima, koje nijesu smatrali baš »radikalima«. I ja sam nijesam dugo razumio, što to znači »kat. radikal«. Danas mi je ta riječ puno razumljivija, i ako je ne držim najpodesnijom. Uzrok dakle nepotpunom uspjehu našeg kat. rada držim, da je u tom, što mi sami katolici nijesmo bili jedni, složni u svom nastojanju oko podignuća katoličkoga življenja u Hrvatskoj domovini. Nijesu nas dijelila načela — o tom ne može biti rasprave — ali smo se razilazili u taktici, u načinu provađanja svetih kat. načela. K tomu je pristupila općena naša mana pozajmljena iz političkoga javnoga života, da je svaki osuđivao i u sav glas i nebiranim izrazima onoga, koji se nije s njim baš u svakoj tački taktike podudarao. Tako je došlo do međusobnog odalečivanja mjesto zbliženja, do anatemisanja mjesto blagoslovnog djelovanja. To bi moralo da prestane. Mi svi bismo morali biti kao jedan u kat. djelovanju. Ako li pak izbije koja nesuglasica, neka se obračuna unutar našeg društva, a neka se ne vješa na veliko

zvono. Tomu treba, mislim, da posluži »Hrv. kat. narodni savez«. U njem treba da imamo i neki forum, koji bi savjesno vršio svoju službu, a ta bi bila, da bude vrhovnim sudištem svih naših nesuglasica. Tako bismo se mogli ujediniti — mi stariji i mlađi (taj pojam doista postoji u kat. pokretu). Kad bismo se složili, onda bismo činili jednu veliku rijeku, koja bi blagoslovno natapala privatno i javno djelovanje svega našeg naroda. Naš je referent u tom smislu i govorio. Zato mu na lijepoj radnji izričem hvalu. Mislim, da su s tim u svezi i nedavna dva članka presv. gosp. dra. Mahnića o umjerenijoj taktici i novinskom pisanju u »Riječkim Novinama«. Topla zahvalnost presv. gospodinu za ta dva članka. Neka ih se svi drže! Zato držim, da bi dobro bilo, da se ova misao jasno izreče u rezoluciji: neka se izabere odbor, koji bi bio u svima našim prepirkama mjerodavan i neka nakon njegove odluke prestane svaka polemika. — U našoj (zagreb.) dijecezi izašle su naredbe, koje ukidaju nedostojnu polemiku. Ali se toga neki držali jedva 14 dana. Onda se opet našlo čangrizalo, koje je zadiralo trn u zdravu nogu. Koje čudo, ako su se u tim prilikama ljudi, koji su istančanog i nježnog osjećaja, kraj tolikog zabadanja povukli s javnog polja rada. — Istina, već je bilo rečeno i kod mlađih i kod starijih, da bi se naše mišljenje imalo izricati u formi, koja ne će raspaljivati. Ali je ostalo kod riječi. Naš »kat. narodni savez« bi to morao privesti k djelu. U buduće neka se takov čovjek, koji nepotrebno grize i zabada, žigoše kao onaj, koji nije za javno djelovanje«. (Oduševljeno odobravanje).

Iza dra. Barca uzeo je riječ referent i istaknuo, kako se nije usudio za početak dati tolikog autoriteta onome odboru. Treba da se priučimo, moramo polako poći, e bi se ponajprije pokazalo duševno jedinstvo, koje ne će u predloženom odboru vidjeti kakvi silom nametnuti autoritet.

Predsjednik sekcije dr. A. Alfirević, stavlja upit na dra. Barca, da li on predlaže odbor, koji bi sudio i rješavao pitanja kao najviši autoritet našeg pokreta.

Dr. Barac odgovara: Da, neka se izabere posebni odbor, koji bi sudio u pitanjima što se tiču kat. djelovanja. Ako smo imali do sada neuspjeha, krivnja je u tom, što nijesmo bili složni. Od toga je imao koristi samo neprijatelj. (Burni pljesak!)

Što se tiče nesloge i borbe između »mladih« i »starih« u katoličkom pokretu istakao je *dr. Šimrak,* da je hrvatski katolički pokret u svoje krilo zvao sve, koji su bili voljni raditi, i u buduće će to činiti, samo da katolička stvar napreduje.

Poslije toga uzeo je ponovno riječ *predsjednik dr. Ante Alfirević* i rekao po prilici ovo: Pokojni je Windhorst pred smrt svoju ostavio svome narodu »Savez« jer je znao, da će on biti za budućnost katolika od velike koristi. Katolici moraju biti jedinstveni u akciji i u mišljenju. To jedinstvo svega, dobili su pak »Savezom«. Od srca se radujem iskrenim željama sviju nas,

da i mi Hrvati osnujemo »Saveze« po našim pokrajinama, a jedinstvo naše akcije traži, da si sve pokrajine izaberu *vrhovni odbor,* koji onda — naša je briga — treba da bude doista vrhovnim de facto, a ne samo na papiru.

Glede *lica* odbora, dogovorit će se kasnije, za sada se prihvaća ta želja u principu. (Tako je!)

REZOLUCIJE:

Nakon referata, koji je bio saslušan s velikim zanimanjem i popraćen živahnim aplauzom, i debate, predložene su ove rezolucije:

Slovensko-hrvatski katolički kongres uviđa potrebu koncentracije svega katoličkoga rada i zato želi:

I. *da se Hrvati katolici prikupe u organizaciju »Hrvatski katolički narodni savez« i da agitiraju za nju.*

II. *neka sva hrvatska katolička štampa nastoji, da svagda jedinstveno nastupa, zato neka se brine, da bude temeljito i na vrijeme informirana o svim katoličkim težnjama, a neka izbjegava iznašanje nesuglasica ili pogrješaka u katoličkim našim redovima, koje se mogu zgodnije popraviti privatnim putem;*

III. *da se za provedbu ovih i svih ostalih želja ovoga kongresa izabere posebni odbor, koji će ujedno biti i vrhovnim sudijom u stvarima katoličkoga pokreta.*

Dne 26. kolovoza predložio je predsjednik, socijalno-gospodarskog odsjeka, da se *izbor lica vrhovnog odbora* povjeri *svim katoličkim referentima* sviju sekcija našeg sastanka, koji se imadu odmah sastati i izabrati vrhovni odbor, kako to ište treća rezolucija. Ovaj je prijedlog *jednoglasno prihvaćen.*

Referenti su se sastali i izabrali ovaj *odbor za provedenje zaključaka kongresa:*

Predsjednik: proton. dr. Gustav Baron.
Potpredsjednik: dr. Stjepan Markulin.
Tajnik I.: dr. Šimrak Janko.
Tajnik II.: Velimir Deželić, sin.
Blagajnik: Petar Rogulja.

Odbornici pojedinih pokrajina:

za Hrvatsku i Slavoniju: o. Rafael Rodić,
za Bosnu i Hercegovinu: dr. Marko Rebac,
za Dalmaciju: dr. Damjan Sokol,
za Istru: dr. Antun Mahnić.

PETAR GRGEC. - ZAGREB.

Đačke organizacije.

Valjda se ni u kojoj drugoj zemlji ne miješaju đaci toliko u javni život kao u Hrvatskoj. Neki su nazvali to nezdravom i šta više abnormalnom pojavom. Istina jest, da je ta pojava čudna za onoga, koji naše prilike isporeduje s prilikama drugih zemalja. Ali naše se narodne sile nalaze u vječnoj defenzivi, koja je tako teška, da i đaštvo mora učiniti za učvršćenje narodnih redova sve, što je god moguće. Đaštvo je u nas poseban stalež, koji igra vrlo znatnu ulogu u razvitku najnovije hrvatske kulture. Njegovi su istupi u javnost samo rezultanta općenitih kulturnih, političkih, ekonomskih i vjerskih prilika, koje vladaju u našem narodu.

Značajka je čitavog današnjeg hrvatskog života veliko nezadovoljstvo. Svi težimo za boljim stanjem nego što je ovo, u kojem se danas nalazimo. Osjećamo i odviše jako svoju rastrganost, rascjepkanost i nemoć i tražimo izlaza iz te neugodne situacije. Ali na žalost još nijesmo stvorili dovoljno jake centralizacije narodnih sila. Šta više, možemo reći, da smo sada puno dalje od jedinstvenoga kulturnoga, političkoga i uopće društvenoga centruma, nego što smo to bili na početku prijašnjega vijeka. Pojam se Hrvatske nakon vremena Gajevih silno proširio. Nekada je Hrvatska značila samo Hrvatsku i Slavoniju, ili bolje da reknem, ni čitavu Hrvatsku i Slavoniju. I u takvoj je Hrvatskoj vodila glavnu riječ naša aristokracija, koja je imala svoj posebni život, svoje posebne izgrađene nazore i — mora se priznati — svoju društvenu centralizaciju. Pojedine aristokratske obitelji sa zagrebačkim biskupima bijahu središte čitavog hrvatskog života. Tko je htio da igra kakvu ulogu u našoj javnosti, morao je da dođe u dodir s tim najvišim krugovima, jer su ga oni drukčije mogli bojkotirati i onemogućiti.

Danas svega toga nema više, položaj se iz temelja promijenio. Hrvatski se život individualizirao i demokratizirao, Hrvatska znači danas Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu, Istru i Međumurje. Tendencija je životnog raz-

vitka svih ovih pokrajina, da u zajednici sa slovenskim zemljama stvore posebni organizam, koji će sam o sebi odlučivati. No s ovom činjenicom nije računala hrvatska aristokracija. Ona nije razumjela novih životnih poriva, koji idu za promjenom mnogih današnjih ustanova, nego se u svojoj konzervativnosti ograničila samo na stari uski pojam Hrvatske i na zastarjelu našu državo-pravnu organizaciju. Tim je pak došla u sukob s narodnim životom te je postala ne dio hrvatskoga narodnoga organizma, nego parasit njegov. Želeći da se održi u staroj časti, traži ona oslona u moćnoj madžarskoj i njemačkoj aristokraciji i tako se još više isključuje iz hrvatskih redova.

Dok je hrvatska aristokracija zadovoljna sa starim uredbama, dotle bi naši demokratski elementi željeli, da stvore svoj posebni društveni centar, koji svakako ne bi smio da bude u glavnim gradovima drugih naroda. Rad njihov ipak ne uspijeva onako, kako bismo mi željeli. Razlog je tomu taj, što se naša inteligencija mora gotovo isključivo posvećivati činovničkom staležu. A sudbina činovničkog života, činovničkih avencementa, naobrazbe i društvenih sveza ovisi opet o faktorima, koji su izvan hrv. naroda. Tako mora i naše činovništvo, hoćeš ne ćeš, da pravi kompromise s nastojanjima naše aristokracije; ili ako toga ne će, onda je osuđeno na šutnju i nerad. Ni ostali dio naše inteligencije ne može tako brzo da ispuni glavnu težnju svih Hrvata, naime da od raznih razdijeljenih elemenata našega narodnoga života stvori jedinstveno socijalno tijelo, koje će samo o sebi odlučivati.

Sve to osjeća vrlo dobro naša mladež. Ona je u svojoj duši radikalna, pa ne može oprostiti raznih kompromisa hrvatskoj starijoj generaciji. Na taj je način došlo u Hrvatskoj u novije doba do vrlo značajne pojave, koju bismo mogli nazvati nepovjerenjem »djece« prema »ocima«. Nekada su đaci pripadali raznim strankama, koje su djelovale u javnom životu Hrvatske, a danas su se svi od njih emancipirali. Prvi su to učinili hrvatski katolički đaci, iza njih naprednjaci i kasnije mladohrvati. »Ne ćemo biti stafaža nekoje stranke; kad vi nijeste znali naći puteve, potražit ćemo te puteve mi na malo radikalniji način«. To je bilo geslo današnjih đačkih skupina, kad su počele da same za sebe djeluju u javnosti. I ne može se reći, da je to geslo loše. Upravo obratno. Prije su stranke izrabljivale đaštvo i za kortešaciju i za manifestaciju i demostraciju, čime su neki politici prikrivali samo svoju lijenost i slabu spremu. Umjesto da zađu u narod, da ga organizuju i da se tako uzmognu u svakom slučaju pozvati na volju naroda, na njegovo odobravanje i osuđivanje, koje bi tada moglo izbiti na javu i u žešćem obliku, oni su golemu političku snagu našega naroda ostavili netaknutu, a kad im se dogodila kakova neprilika sa strane Pešte i Beča, oni su izveli na ulicu đaštvo, koje im je bilo u neposrednoj blizini. Ne velim, da je takvo postupanje đaštva

bilo loše; ali je loše bilo svakako to, što se takve manifestacije ne proširiše i u ostale naše narodne slojeve. Emancipacija hrv. daštva od svih stranaka pokazuje jasno svim politicima, koji umiju opažati, da njihov dosadašnji rad nije bio onakav, kakav bi trebao da bude. U pobliže se kritikovanje ove činjenice ne upuštam, jer to ne spada u ovaj referat, ali je bilo ipak nužno da to konstatiram, jer bez toga nije moguće shvatiti današnjeg đačkog pokreta.

Otresavši se đaštvo stranačkih — da se tako izrazim — tutora, znalo je ono katkada i previše iskoristiti svoju samostalnost. Njegove su osude bile katkada i previše radikalne, njegovi istupi katkada možda i suviše netaktični. Ali je i ta pojava posve razumljiva. Dok je većina naše inteligencije sputana borbom za egzistenciju, dotle je đaštvo barem u tom pogledu slobodno, pa je moglo i moralo dati oduška svojem nepatvorenom ogorčenju ili odobravanju i na nešto žešći način.

Moramo u obzir uzeti i tu dobru stranu đačkog rada, što su u javnost istupali đaci svih hrvatskih pokrajina. Đaštvo je prvo stvorilo svoj svehrvatski centar duševnog života, ono je prvo uništilo razne pokrajinske upravne, sudbene, političke i ekonomske diferencije, pa je počelo živjeti u novoj idealnoj državi, koja imade u očima sviju nekakvu zavjetnu neodoljivu privlačivost. Sile su naše inteligencije rascijepane na sve strane. Ta svaki znade, kako nam domovinu raskrojiše i razdijeliše na hiljadu oblasti i među hiljadu gospodara. Đaci se ujediniše i pokazaše svojim dosadašnjim uspjesima, kako li bi moćan bio čitav hrvatski narod, kad bi se svi staleži sjedinili i sve pokrajine bile zajedno.

Kako sam već prije spomenuo dijeli se hrvatsko đaštvo na tri skupine. To su naprednjaci, »mladohrvati« i mi, kojima je nečija domišljatost nadjenula ime »furtimaši«. Naprednjaci su importirana struja, koja nema korijena u narodu, jer je taj narod bitno drukčiji nego što su oni. U nas ne može uspijevati naprednjaštvo već zato, što čitavomu našemu javnomu radu treba udariti demokratske osnove, t. j. treba računati s energijama najširih narodnih slojeva. A ti su slojevi u velikoj većini katolički, i zato je svaka protukatolička akcija u nas ujedno grijeh proti nacijonalnoj snazi hrvatskog naroda. Onaj, koji hoće da među Hrvatima pokrene bilo kakvu općenitu akciju, ne smije izlučiti iz te akcije našega svećenstva i drugih staleža, koji su vjerni katolicizmu. Zato su i mladohrvati, koji su u novije vrijeme također uzeli u svoj program kulturni boj, osuđeni na propast. Borba naprednjaka i mladohrvata protiv hrv. kat. narodnog đaštva može biti duga i žestoka, što više u đačkim godinama mogu naši protivnici biti pretežniji brojem i štampom: ali kad dođe do rada u narodu, onda će se jedna i druga grupa morati povući na stranu, *da načini mjesta radikalnim katolicima i Hrvatima.* Da je ovo zaključivanje opravdano, svjedoči

nam i starija naprednjačka generacija, koja je svoj kulturni program morala suspendirati, t. j. ona je morala priznati svoju nemoć u kulturnom uzgoju hrv. naroda.

Hrvatsko se kat. narodno đaštvo može nadati velikim uspjesima u kasnijem svojem radu već i zato, što je ono jedino od svih skupina izradilo svoj program za sva područja našega javnoga života. U mnogom je pogledu taj program istom nabačen i gdjegdje nejasan, mi ga tek osjećamo ili naslućujemo: ali iz tih naslućivanja, osjećaja i težnja može se vremenom razviti veličanstvena zgrada jasnih i bistrih načela i institucija. Temelje ste svega našega rada mogli opaziti u dosadašnjim referatima naših senijora i sumišljenika, pa možete već unaprijed vidjeti konture naše buduće hrvatske prosvjete. Dotakli smo se malne svih pitanja, a već smo u svojim đačkim glasilima rješavali odnošaj između pojedinaca, između raznih staleža i naroda. Držimo, da ti odnošaji moraju biti onakvi, kako ih propisuje kat. religija i moral. »Ljudi Gospodina Boga svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom misli i svom snagom svojom, a bližnjega svoga kao samoga sebe; što ne ćeš da drugi tebi čini, nemoj ni ti činiti drugomu«, — to su one veličajne ideje evanđelja, koje određuju granice i djelovanje naših literata, ekonoma i sociologa, uzgojitelja, i ako Bog da budućih političara. *Katolicizam mora biti sadržaj našega javnoga i privatnoga života, on mora sankcijonirati interese pojedinaca i raznih skupina*, da nitko ne bude rob ni tlačitelj, ni odviše sit na račun drugoga, ni gladan radi nepravedne otimačine.

Katolicizam, kako već rekoh, ne smatra hrvatsko katoličko narodno đaštvo samo principom, koji uređuje odnošaj između pojedinaca, između staleža, nego po njem treba urediti i odnošaje između pojedinih naroda. Neki doduše vele, da na razvitak narodnog života ne treba primjenjivati moralnih principa; ali takvi neka pomisle na one grozne kazne u Sv. Pismu, kojima je Bog kažnjavao Izraelce i druge narode, kad bi počinjali ne individualne nego nacijonalne grijehe. To je dovoljan dokaz, da i u općenitom narodnom životu treba provoditi načela kršćanske pravednosti i ljubavi.Stoga je potrebno, da takvo moralno shvaćanje uvedemo i među narod i među njegove vođe. Mnogi su naši ljudi tako savjesni, da ne bi učinili nikakove krivice pojedincu. Ali kad se krivica nanosi čitavom narodu, oni već nađu izgovor, kojim opravdaju katkada i svoje zločine. Zločine rekoh, jer ako je grijeh nanijeti nepravdu pojedincu čovjeku, pogotovo je golem grijeh nanijeti nepravdu čitavomu narodu i tako ogorčiti bezbroj srdaca, oteti zaradu i mjesto nebrojenoj množini domaćih ljudi, spriječiti čitavoj generaciji, da dođe na svijet, držati u tmini neznanja čitave krajeve i tako dalje. Među ostalim velikim idejama, kojima se hrv. kat. narod. đaštvo diči, da ga uzdižu iznad modernista, jest i naše shvaćanje nacijonalizma. Dok modernisti priznaju opravdanost teorije »tko jači, taj kvači«, dotle smo mi uvjereni, da i slabiji narodi imaju pravo na opstanak, i da je borba Hrvata za narodna prava sankcijonirana ne samo zakonom naravnim nego i vrhunaravnim. U prvo je doba kršćanstva posvećivala Crkva najviše brige individuu te je postigla, da se ukinulo ropstvo i druge uredbe, koje su ponizivale ljudsko dostojanstvo . Sada se pojedinac nekako umnožio, multiplicirao. Kako je prije bio blizu pojedinac i pojedinac, tako su sada, u vijeku pare i munjine, kad se zemaljski prostor suzio, blizu pojedini narodi. I kao što je doba Kristova dolaska bilo bezbroj robova pojedinaca, tako imade sada bezbroj robova naroda. Zar je kat. Crkva iscrpla svoju snagu i milost samo za uređivanje prijašnjih prilika? I zar načela kršćanske pravednosti i ljubavi nemaju i sada odlučnu riječ, kad je svijetom zavladalo ropstvo u drugom obliku? Jest, ta načela moraju doći do izražaja ne samo u odnošajima pojedinaca i staleža, nego i u odnošajima naroda. I u tom baš stoji veličina kat. Crkve, što je ona uređena tako, da može krojiti pravdu u svim mogućim prilikama i u svim vremenima, pa i sada, kada je nacijonalistički princip počeo da daje zemlji novo lice.

Ove ideje, koje se nalaze u duši hrv. kat. đaštva, svakako su veličajne, tek ako hoćemo da ih provedemo u život, potrebno je prije svega, da u tančine poznavamo katoličke nazore. Pomoći se nadamo u tom pogledu osobito od naših *kateheta.* Svaki *hrvatski svjetovnjak,* a pogotovo đak opaža oskudicu *religijozne literature.* Nije naime dosta ograničiti se samo na ono, što dobivamo u školskim knjigama. Danas đaci dođu vrlo rado do svakojakih protukatoličkih knjiga, pa treba ozbiljno pregnuti oko toga, da se tomu nađe lijeka. Ni sama »Hrv. Straža« ne može toj potrebi udovoljiti. Tu se hoće mnogo više. Kao što je hrv. školska čitanka samo uputa, šta da učenik čita privatno, tako bi trebalo da nam školske knjige iz vjeronauka budu barem donekle uputa, što ćemo čitati privatno. Kako će se toj potrebi udovoljiti, o tom moraju promisliti naši katehete. Mi smo dosta učinili, što smo ih upozorili, da tu potrebu živo osjećamo. Ne pobrine li se naše svećenstvo još bolje za našu religijoznu naobrazbu, onda će naše težnje u mnogom pogledu ostati neostvarene. U narodu, gdje je nezadovoljstvo sa svim i svačim tako veliko kao u Hrvatskoj, može se lako dogoditi, da narod počne svu krivnju za svoje nedaće bacati na Crkvu. Potrebno je stoga oštrih distinkcija, da se očuvamo od raznih sofizama i paralogizama, koji će nam se i sami od sebe nametati.

Religijozna naobrazba može biti samo onda trajna, ako je spojena sa naobrazbom *u kat. filozofiji.* Zato će svaki uvidjeti, da bi bilo prijeko potrebito osnovati na zagrebačkoj univerzi stolicu *skolastične filozofije.* Ideje Kanta, Nietzschea, Haeckela, Wundta i drugih modernih filozofa djeluju vrlo zarazno među ljudima, koji su željni znanja, a tim se «orijašima» nije najlakše oprijeti.

Još jedno pitanje u savezu s našim zagrebačkim sveučilištem. Već mnogo godina vode đaci i ostala naša javnost borbu, da se tomu sveučilištu prizna *reciprocitet*. Ta borba ne smije ni sada jenjati, već je moramo nastaviti svim zakonitim sredstvima. Kad bi zagreb. sveučilištu bio priznat reciprocitet, to bi bila velika dobit ne samo za Hrvate nego i za Slovence. Praktična bi posljedica bila ta, da bismo jedinstvenim odgojem i Hrvati i Slovenci imali jedinstvene nazore, a čim bi bilo provedeno duševno jedinstvo, onda ćemo lako dobiti i ostalo, za čim težimo.

Sa Slovencima su hrv. kat. narodno đaštvo vezale uvijek osobite simpatije, koje postaju svakim danom sve veće. Ako naši uspjesi dosada i nijesu veliki, težnje su nam svakako veličajne.

Ovim sam u kratko nabrojio ideje vodilice našega pokreta. Ustrojstva naših organizacija i pojedinih naših listova ne ću spominjati. Tko se bude više interesirao za nas, lako će sakupiti o tom sve podatke kod pojedinih naših institucija.

DEBATA.

Đ. Vilović: Sami đaci uzdržavaju siromašne svoje institucije, oni izdavaju godišnje 10—20.000 kruna od svoga siromaštva za organizacije i listove. Dok oni toliko žrtvuju, stavljaju im se nove zapreke. Treba se spomenuti samo posljednjega broja «Luči«, gdje je napisano, da može doći dan, kad će hrvatski narod tražiti trudbenike, ali ih ne će moći naći. — Đaštvo može i mora da trpi, ali i to imade svojih granica. Ono danas ne može više da iziđe iz svojih klanaca jadikovaca. Zato današnjim danom neka počne novo doba za hrvatsko đaštvo. *To je jaka mlada Hrvatska, to je jedina Hrvatska, koja imade u sebi snage kao morski valovi, pa ako ćemo nju ignorirati, ignorirat ćemo i budućnost hrvatske domovine.*

B. Babić: Riječi, što ih je predgovornik izrekao, potkrepljuje nekim činjenicama. Neki kapelan, koji je jednom izvadio iz kese dva filira i dao za »Domagoj«, pridometnuo je porugljivo: »Ovo je za katol. Domagoj«. Kad su jednom Domagojci došli u selo i zapitali župnika, bi li mogli tude štogod raditi, odgovorio im je: »Aha, baš ste se sastali!« Osim ovoga i svega drugoga vraćaju nam župni uredi »Luč«. — Hrv. kat. narodno đaštvo oduševljeno je i nesebično i upravo radi toga morali bi svi njegov rad podupirati.

Varga: Jedna krvava potreba me nagoni, da ustanem i prozborim jednu riječ. Hrv. kat. đaštvo nalazi svagdje sve same protivštine. Njegov je položaj pretežak na univerzama i svagdje drugdje. Katol. akademičari upiru svu snagu i energiju, ali na koncu moraju da klonu, jer nema potpore. Da se akad. naša društva uzmognu spasiti, da se usredotoči rad svega

hrv. kat. đaštva, moramo što prije da dobijemo *đački dom*. Svaki čas čekanja u ovoj stvari vodi k propasti. Predlažem, da se ovo metne u rezoluciju. To podupire i dr. *Fran Binički,* pa se prima.

REZOLUCIJE:

I.

Hrv. kat. narodno đaštvo ide u svojem pokretu za tim, da u našem narodu stvori takve prilike, koje će nam stalno zajamčivati, da će se naša kultura razvijati u *čistom hrvatskom i katoličkom duhu.*

II.

Đaštvo će u tu svrhu odgajati svoje pristaše tako, da oni uzmognu vremenom stvoriti takve institucije, koje će uređivati naše individualne, staleške i nacijonalne odnošaje onako, kako *propisuju načela kat. vjere i morala.*

III.

Đaštvo osjeća, da ovakav rad odgovara težnjama, koje izbijaju iz samoga organizma hrvatskog naroda i zato će uvijek uz svoj pozitivan rad pobijati importirane struje, koje se tim težnjama protive.

IV.

Budući da nam je potrebna dublja školska i izvanškolska religijozna naobrazba, to očekujemo od hrvatskih kateheta, da će se oni pobrinuti za što solidniju vjersku obuku svih srednjoškolaca i da će nas doskora obogatiti što obilnijom religijoznom literaturom, koja će nam moći poslužiti za privatnu lektiru.

V.

Da se podigne još više svijest o narodnom jedinstvu Hrvata i Slovenaca, apeliramo na čitavu našu javnost, a u prvom redu na predstavništva hrvatskog i slovenskog naroda, neka porade oko toga, da se *zagrebačkom sveučilištu prizna reciprocitet.*

VI.

Držimo potrebnim, da se na zagrebačkoj univerzi osnuje stolica za *skolastičnu filozofiju.*

VII.

Hrvatski katolički kongres pozivlje sve katolike Hrvate, da izdašno podupru materijalno i moralno hrv. katoličko narodno đaštvo, e da uzmogne bez zapreke ostvarivati svoj veliki zadatak, u prvom redu da pomognu podići đački dom.

PERO ROGULJA. - RIJEKA.

Obrtničko pitanje.

(Skraćeno).

U vrlo kratkom vremenu od nešto preko četvrt sata moram da iznesem pred ovaj kongres tri stvari: pitanje obrta, industrije i trgovine. Ovo dvoje potonje samo usput i to stoga, jer predavanja u socijalno-gospodarskoj sekciji moraju sačinjavati jednu zaokruženu cjelinu. Tema je obrađena samo s ekonomskoga stanovišta.

Mali obrt. Moj je referat, što se tiče obrtničkoga pitanja, drukčiji nego slovenski, budući da su ovdje izneseni samo principi glede privatne pomoći, a napose udruživanja: 1. jer je sada 4. slovenski sastanak, pa se na njem mogu baviti već i praksom, dok je na prijašnjima raspravljeno to pitanje teoretski, a onda 2. jer kod Slovenaca govori jedan obrtnik o ovom pitanju iz svoje prakse, dok je ovdje referenat nacijonalno-ekonomski teoretik. — Karakteristično je, da evo ovom predavanju ne prisustvuje gotovo nijedan hrvatski obrtnik.

Za što propada mali obrt? U glavnom radi konkurencije, te zbog prirodnih zakona. Ovo isto vrijedi gotovo jednako i za industriju i za trgovinu. — Protiv prirodnih zakona ne može biti uspješne borbe. Prirodni je zakon, da jedan obrtnik ili industrija mora u nekom kraju imati svoju *prirodnu bazu* t. j. sve uvjete za svoj razvitak. S toga možemo razumjeti, zašto nije uspio tkalački obrt u pruskoj Šleskoj uza sve nastojanje Fridrika Velikoga. Kakva je bijeda nastala među tim tkalcima, koje je kralj naselio oktroirajući prirodi svoju volju, vidimo iz Hauptmannova djela »Die Weber«.

Nadalje potiskuje industrija mali obrt iz svih onih grana, gdje treba veći kapital, gdje se za olakšanje produkcije mogu upotrijebiti strojevi, te gdjegod se radi o produkciji u masi, dakle gdje u produkciji ne treba individualiziranja. Tako je n. pr. istisnula stare producente željeza u Varešu moderno uređena talionica s rudnikom, a prijašnji su samostalni obrtnici primorani da budu tvornički radnici, dok im je gospodar kapitalista.

Protiv zapreka, koje priječe razvoj obrta, a nijesu rezultat prirodnih zakona, ima pomoći. Ta je: *državna ili privatna.* Dr-

žavnu pomoć mimoilazim, jer na žalost na nju previše ne možemo računati. Od privatne je pomoći glavno udruživanje. — Obrtnici se udružuju: 1. radi povećanja kapitala event. radi potrebe kredita; 2. radi razdiobe posla; 3. radi lakšega prijegleda tržišta za kupnju i prodaju. Prema tomu imaju i razne vrste zadruga: 1. vjeresijske - za obrtnike nijesu zgodne rajfajznovke nego zadruge Schulze-Delitscheva sistema — te zadruge za utjerivanje dugova raznih kupaca malim obrtnicima, kao što jedna postoji u Ljubljani; 2. zadruge za nabavu i preradbu sirovina, jer je tu potreban prijegled tržišta za kupovanje sirovina, jer poznavanje toga tržišta gotovo ne može obrtnik sam steći; 3. zadruge za prodaju produkata, jer je tu potreban prijegled tržišta za prodaju radi orijentiranja glede konkurencije. Jedna je od najuspjelijih obrtničkih zadruga stolarska zadruga u St. Vidu nad Ljubljanom, koja svoje produkte eksportira i u Egipat. U Hrvatskoj je bilo više pokusa, da se slične zadruge osnuju.

Kućna industrija ili domaći obrt.

Kućna je industrija često vrlo blizu malomu obrtu, te se gotovo ne može od njega ni odijeliti. U hrvatskim zemljama postaje svaki dan sve znamenitijom, nu kako nijedno naše ekonomsko pitanje nije dosta proučeno nije ni to. Glede ove je strane našeg narodnog gospodarstva još najbolje proučena Bosna.

U Slavoniji je dosta prošireno pletenje košara pa pravljenje drvenih posuda (u Bednji); u Banovini je poznat ženski ručni rad, te su i neke zadruge za to osnovane; u Istri se osnivaju zadruge i škole za ženski ručni rad te za košarstvo. U Bosni ima dosta domaćeg obrta, koji se razvio još za turskoga vremena. Tako je Livno središte cizeliranja, nu tamo je to često i samostalan zanat, u Visokom se pravljenje ćebeta razvilo — kako mi se čini — iz domaćeg obrta u male zanate, a nedavno je uz pomoć vlade osnovana tamo i zadruga. Sarajevo je na glasu radi svojih ćilima, koje producira vladina tkalačnica. Prije je to bio kućni obrt. U Varcaru se razvio iz domaćeg obrta mali mutapčijski obrt. Mutapčije su zanatlije, koji tku od kozje dlake vreće. Prilike su u domaćem obrtu i u malim zanatima u Bosni, u koliko nije organiziran, upravo strašne. Tako je n. pr. u Vacar-Vakufu radno vrijeme 11 sati; gospodar dobiva dnevno 80 filira zaslužbe, a kalfa (djetić) 20 filira. Od toga moraju često da žive cijele porodice!

Među Slovencima je domaći obrt lijepo razvijen i organiziran: u Domžalama je uvedena produkcija slamnatih klobuka, u Mengšu glinenih peći, u Kropi željeznih klinaca, u Stražišću sita, nu i tu se domaća industrija pretvorila na nekim mjestima u mali obrt.

Da pomogne razvoju domaćeg obrta, trebala bi vlada ojačati tu granu obrta financijski pruživši joj kredita, te tim, što bi joj osigurala prodaju produkata, napokon i tako, da uznastoji oko poboljšanja produkcije poslavši jednoga stručnjaka za učitelja u pojedina mjesta, gdje je koja grana domaćeg obrta razvijena. Sve se ovo može najbolje postići, da se domaći obrt organizira u zadruge. Dakako, uspjeha će biti i onda, ako se ovakovi producenti i bez pomoći vlade organiziraju, nu za to su često nesposobni, jer su većinom na tako niskom kulturnom i materijalnom niveau-u, da sami ili ne shvaćaju vrijednosti zadruge ili nemaju sredstava da je stvore. Zadruge mogu biti za kupovanje sirovina i za prodaju produkata kao i u malom obrtu, nadalje za nabavu strojeva. Osim toga će zadruge raditi i oko popravka produkcije, te da se ta učini sposobnom za konkurenciju.

Ako se koja grana kućne industrije ne može gdje da podigne radi prirodnih zakona t. j. ako je moguća zamjena njezine robe s tvorničkom, onda je bolje da se ukine i uvede druga, jer s tvorničkom robom ne može konkurirati. Nipošto pak ne smijemo napustiti kućnog obrta, te ga osobito treba preporučiti seljacima, da i za dugih zimskih noći mogu šta raditi i zaslužiti koji novčić. Oko tog moramo nastojati, kad već ne možemo da po uzoru Italije uvedemo sezonsko seljenje na rad u Argentinu.

U nas bi se isplatilo uvesti kao domaći obrt lončarstvo, košarstvo, pećarstvo, domaći ženski radovi i t. d., a trebalo bi misliti i na eksport nekih produkata domaće naše industrije u strane zemlje.

* * *

Obrazovanje je u nekim državama uređeno za obrtnike u posebnim obrtnim školama, ali se treba pobrinuti i za stručnu pouku u domaćem obrtu najbolje pomoću posebnoga putnog učitelja, ako je koja grana produkcije raširena, ili namještenjem jednoga stručnjaka u dotičnom kraju. Kada govorim o obuci šegrta (naučnika), moram naglasiti, da svi moramo najodlučnije biti proti nedjeljnoj obuci, jer i šegrt mora svetkovati dan Gospodnji.

Obrtni je zakon i u Austriji i u Hrvatskoj plod liberalne škole, te je dosta zastario; obrtni je nadzor minimalan i to samo na papiru. Međutim to pripada većinom u referat o radničkom pitanju.

Trgovina.

S nekom sigurnošću možemo konstatirati, da je državna pomoć našoj trgovini i našim trgovcima vrlo daleko. Poznata je već svemu svijetu slaba tarifna i željeznička politika ugarske vlade, kojoj je zadaća, da podupire madžarsku i uopće ne-

hrvatsku trgovinu, te joj osigura prestiže nad domaćom (glasovite refakcije u Bosni!). Ta gospodarski ovisnost, koja uništuje ekonomski napredak hrvatskog naroda, nagoni sve rodoljube, da se bore za gospodarsku samostalnost Hrvatske i ostalih hrvatskih zemalja.

Kad ne možemo računati na državnu pomoć, mislimo na pomoć udruživanjem. Velikim trgovcima nije to od potrebe, nu to više malim. Da se odupre konkurenciji konzumnih dućana i velikih trgovaca (Warenhäuser), osnovalo je 200 bavarskih trgovaca većinom sa sela u Münchenu jednu centralnu zadrugu za kupovanje robe na veliko (Einkaufsgenossenschaft m. b. H.). Robu dobivaju mali trgovci direktno od svoje zadruge, koja je nabavi iz tvornice, pa je sve dobro i jeftino. Čisti prihod zadruge podijele članovi prema tomu, koliko je ko robe kupio. Radi olakšanja borbe s konzumnim dućanima ustanovili su njemački trgovci društva s centralama u Berlinu i Münchenu, koja propagiraju sistem maraka za štednju (Sparmarkensystem), da tako privuku kupce. Kupac dobiva za svakih 20 pfeniga, što ih potroši u trgovca, člana toga društva, jednu marku, koju prilijepi u posebnu knjižicu. Kada knjižicu popuni, dobije od tajništva društva 5% ili 10% svote, koju je potrošio.

Kredit je malim trgovcima najbolje uzimati od zadruge Schulze-Delitscheva sistema, pa je njima i obrtnicima najviše do toga stalo, da se takve zadruge osnuju. — I krčmari se u nas organiziraju, ali rijetko kada, jer im je i onako dobro. Ako se organiziraju, čine to da izbjegnu konkurenciji. Gostioničarstvo smatraju obrtom.

Kućarce iz Dalmacije i nekih krajeva Hrvatske treba organizirati, da ne stradaju u stranom svijetu. Uopće mora biti proti kućarenju svaki patrijota, jer se ljudi uče lijenosti i pokvare se na putu, pa njihov kulturni i materijalni napredak, što ga stiču u stranim zemljama nije analogan šteti, koju pretrpe. Ipak, dok kućarenje postoji, trebali bismo nastojati, da se u nekim središtima Njemačke i Austrije organiziraju »domovi« za sve putnike, gdje bi naši ljudi imali materijalnu i moralnu pomoć. Ne bi li bilo dobro, da se za ovo zauzmu i naši biskupi, kada se zauzeše ovako lijepo za naše iseljenike osnovavši društvo sv. Rafaela.

Promet je stranaca velik u Bosni i Dalmaciji, nu osim materijalne koristi donosi i veliku moralnu štetu.

Iza kako u glavnom spomenuh neke trgovinske i trgovačke probleme, završit ću ovaj kratki referat s nekoliko riječi o

industriji.

Hrvatske su zemlje pretežno agrarne, pa je u njima industrija slabo razvijena. Budućnost kao industrijske zemlje imadu Dalmacija (vodna snaga — elektrika, cemenat i t. d.) i Bosna (rudarstvo: željezo i ugljen, karbid, šumska industrija i t. d.). U Bosni pa i u Dalmaciji industrija dosta lijepo napreduje jer je pomaže vlada, često na štetu zemlje. Šteta je samo, da je gotovo sav kapital uložen u industrijske pothvate tuđi. U Hrvatskoj postoji gotovo samo madžarska industrija, jer je ta privilegirana, dok hrvatske pothvate madžarska vlada svojom gospodarskom politikom sprečava i uništava. Dok nemadne Hrvatska svoje gospodarske samostalnosti, ne će imati niti svoje hrvatske industrije.

DEBATA:

Katalinić, trgovac iz Dalmacije: Naši su narodni i kulturni protivnici bogati, pa nas mogu na svim stranama izigravati. Da li ih mi smijemo potpomagati? Nipošto ne. Oni s nama živu i od naših žuljeva mnogo dobivaju. *Svakako neka se preporuči katolicima, da svoje potrebe namiruju kod katoličkih trgovaca,* ali valja kod toga paziti, da li su to pravi katolici, a ne možda licumjeri. Dobro bi bilo, da se štampaju *male knjižice,* u kojima bi bile ubilježene naše najbolje katoličke trgovine. Narod se i mali trgovci imadu na svaki način odvratiti od liberalaca i njihovih trgovina.

Grašić govori o *kućnom obrtu.* Naš narod pripada seljačkom staležu, pa se zato mora nastojati, da dobije privrede osobito onda, kad ga prirodne nepogode ubijaju. Osim toga imade za ovakovu granu gospodarstva i dosta vremena.

Fra Milas ističe, kako našega obrtnika izrabljuju trgovci, zato se ona deviza: svoj k svome mora shvatiti u pravom smislu.

Presv. g. Mišić naglasuje, kako je vjera živa u naroda temelj i fundamenat svakoga napretka i svakoga rada. Ako sačuvamo narodu svome Boga, sačuvali smo mu sve i spasili ga od propasti.

Katalinić govori protiv onih katoličkih novina, koje *oglašuju čivutske i akatoličke firme* i tako zavode narod, da kod njih kupuje.

REZOLUCIJA:

Hrvatski katolički sastanak u Ljubljani preporučuje hrvatskim obrtnicima udruzivanje u vjeresijske (Schulze-Delitscheve) i produktivne zadruge, te zadruge za prodaju produkata, a malim trgovcima preporučuje organiziranje u udruženja za nabavu robe. Što se pak tiče razvitka trgovine i industrije u samoj Banovini te ostalim hrvatskim zemljama, želi sastanak, da se odstrane zapreke njihovu napretku, koje izviru iz gospodarsko-političke podredjenosti Banovine i ostalih hrvatskih zemalja.

Dr. RUDOLF ECKERT. - LOUVAIN.

Radnički stalež.

Gospodo!

Hrvatski je katolički sastanak u Ljubljani stavio sebi za zadaću, da sazide temelje cjelokupne naše organizacije. Hrvatski narod boluje s teških rana, nema organa na njegovu tijelu, koji ne krvari. Dužnost je naša, da mu što prije pomognemo, da ozdravimo cio njegov organizam, pa kod toga rada ne smijemo da smetnemo s uma nijednog organa njegova. Naša se organizacija — jer to je savremeni i uspješni način narodnoga rada — mora pobrinuti i za *radnički stalež,* ma da smo mi Hrvati u prvom redu ratarski narod.

Prema popisu pučanstva bilo je u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji god. 1890. namještenika u obrtu i industriji kojih 50.000. Dosada se naravno i taj broj povećao. Isto je toliko radnika u Bosni i Hercegovini, a u Dalmaciji i Istri mnogo manje.

Premda radnički stalež brojem daleko zaostaje za našim seljaštvom, ne smijemo ga ipak mimoići. Kršćanska je i socijalna dužnost naša, da radnika izbavimo iz sadašnjeg bijednog položaja. Radnik je naš brat, naš bližnji. Radnički se stalež popunja dobrim dijelom iz našeg seljaštva. Često se puta radnik — osobito sezonski radnik — vraća seljačkom svom domu, ali nosi sa sobom i nove ideje, koje je u radničkom društvu upoznao. Zamjenita fluktuacija pojedinih socijalnih grupa sili nas, da u radu oko reformi ne smijemo postupati jednostrano, nego da nastojimo riješiti socijalno pitanje u cjelini.

Pogledajmo sad što je i kako je s našim hrvatskim radništvom.

Sadašnje stanje.

Karakteristika je radničkog staleža —*proletarstvo.* Radnik ima samo svoju radnu snagu, koju on iznajmljuje poslodavcu za stanovitu plaću. Radnik nema kapitala, njegova je naobrazba

dosta oskudna, redovno nema ni pedlja zemlje — sve što ima, to je tjelesna snaga. On stupa u posao, gdje riskira svu svoju osobnost, a ako postane nesposoban za rad, nema ni odakle pomoći ni zaštite. *Bijeda* je njegova najstalnija družica. Uzmimo uz to u obzir, da je radnikova porodica obično brojna, pak ćemo shvatiti, da se njegova bijeda još potencira.

Istina — gospodarski položaj radnika nije posvuda jednak, pa i u našoj kraljevini ima dosta velikih razlika između radnika u velikim gradovima i njihovih drugova na selu i po manjim gradovima.

Isto su tako raznolike prilike tvorničkih radnika i namještenika u trgovini i prometnim poduzećima, radnika u ratarstvu i šumarstvu te sluga u kućama. Ne možemo se ograničiti na čisto tvorničke ili industrijske radnike, jer se kod nas ove radničke grupe još nijesu potpunoma izdiferensirale.

S toga nije gospodarsko stanje kod svih jednako. Imamo što više i vrlo lijepo plaćenih radnika, koji — da tako rečem — sačinjavaju neku radničku aristokraciju. Ali na to nam se nije osvrtati, jer moramo držati na umu golemu onu masu radništva, koja kuburi uz *male i neznatne plaće,* koja gine u zagušljivim i vlažnim *stanovima,* a poradi skupoće mora da se hrani slabom i nevaljalom *hranom.*

A kako im je socijalno stanje?

Porodični život krvari od mnogih rana. Često i prečesto vlada mjesto zakonske bračne sveze — konkubinat, koji naši moderni i naobraženi zovu slobodnom ljubavi. Kako se mogu tu odgojiti djeca, da budu valjani građani? Pak i ondje, gdje roditelji živu u braku, odgoj je djece manjkav i nedostatan, jer često mora i mati da ostavi kućno ognjište pa da ode zasluživati kruha. Djeca su prepuštena ulici, koja ih vodi u moralnu propast.

Prezir »viših klasa« obično je nagrada radništvu. Liberalizam je rodio ovu socijalnu nevolju, a isti ovaj liberalizam, koji još vlada u našim višim društvenim slojevima, prezire radnika i smatra ga sredstvom za gomilanje kapitala, sredstvom izrabljivanja i uživanja. — Mržnja je dakako odgovor radnikov, koji duboko ćuti povredu pravice i osjeća, da mu gospoda vrijeđaju ljudsko dostojanstvo.

Kraj mizernih prilika koliko preostaje radniku vremena i volje *za vjerski, duhovni život?* Minimalno. Uzmimo uz to, da njegov fizički istrošeni organizam traži odmora i užitka, da ga okružuje atmosfera puna razvratnih, razbludnih ideja, koje u njemu još povećavaju nezadovoljstvo, pa ćemo lako shvatiti pustoš, koja vlada u religijoznom pogledu. U ovakovim je prilikama dosta samo jedna iskra, jedna riječ besavjesnog agitatora, da od radnika učini čovjeka, koji mrzi društvo, državu, poduzetnike, sve one, koji lagodnije živu od njega pa i iste svoje drugove, koji ne odobravaju izljeva njegove ogorčene duše.

Zamislimo se, gospodo, u psihu našeg radnika, ali iskreno i s ljubavlju prema njemu. Pomislimo, što bismo mi učinili i govorili, da smo u njegovom teškom položaju, da imamo izvršiti sve one dužnosti radnika kao radnika, kao podanika države.

Uvažimo još, da naš općeni gospodarski napredak, napose razvoj industrije, traži krepak i zdrav rod, dobro hranjene i stručno naobražene radnike, a isto tako da i snaga države i blagostanje društva ovisi mnogo o tom, kakvo im je radništvo.

Kad sve to razmotrimo, ne će nam biti teško spoznati, koje su naše socijalne dužnosti obzirom na radnika.

Uzroci socijalne bijede u radničkom staležu.

Mnogobrojni su. Razmotrimo u kratko najvažnije.

Jedan od prvih i glavnih je *gospodarski liberalizam,* koji je proglasio princip slobodne konkurencije jednim valjanim principom u narodnom gospodarstvu. Svako neka gleda, kako će što bolje iskoristiti svoje sile i svoj kapital. Nasta ljuta borba na gospodarskom polju, u kojoj podlegoše slabiji i siromašniji, a kapitaliste i jaki postaše još jačim i bogatijima. Ova je borba dovela do *rastave rada i kapitala.* Poradi napretka izuma pojaviše se sve bolji i savršeniji *strojevi,* koji u rukama kapitalista postadoše neodoljivi konkurenti malim obrtnicima ili zanatlijama. Sve ovo prouzrokova, da je nastala *koncentracija kapitala u rukama nekolicine,* a osiromašenje mnogih i mnogih do tada samostalnih gospodarskih jedinica srednjega staleža, koji postadoše materijal za radništvo. Kapital i stroj stvoriše tvornice, u kojima se sad *koncentriraju goleme mase radnika* svake dobi i spola, svakakvog nazora o svijetu, raznolikih moralnih kvaliteta, raznih narodnosti i vjera.

Industrija je zakoračila golemim koracima pa se devetnaesti vijek može doista pohvaliti brzinom i svestranošću gospodarskog napretka. Ali ovaj materijalni napredak uvećao je još više i onako prejaki egoizam i lakomost, tako da je želja za što većim dobitkom brisala iz duše sva nježnija čuvstva ljubavi bližnjega. U tvornicama počeše upotrebljivati za rad i mlade radnike i žene pa i samu nejaku djecu. Karakteristika je ovog napretka *izrabljivanje* slabih i nejakih.

Liberalizam je naglasio načelo slobode. Radnik je slobodan, neka slobodno sklapa ugovor sa svojim poslodavcem. Cinični se poduzetnici dakako nijesu obazirali, što je radnik vezan i sputan svojom bijedom. Radnik ima samo svoju radnu snagu.

Ako je ne iznajmi po što po to, mora gladovati i pogibati. Plaće su i dan danas često nedostatne, radni uvjeti preteški, a skupoća svakim danom raste. Higijenske su uredbe u mnogim tvornicama žalosne, a kod opasnih radnja nijesu provedene dovoljne mjere i sredstva zaštite. Mehanični, jednolični rad ubija pomalo živahnost duha. Radnik postaje tužan, potišten. Teški život stvara mu na licu karakteristične crte, po kojima lahko možeš upoznati radnika.

K tomu se pridružuje *neprestana nesigurnost.* Bolest i nezgode, nemoć i starost bacaju ga u sigurnu bijedu i pauperizam. Uz to se skoro periodično javljaju gospodarske krize, koje nastaju poradi razuzdane konkurencije, bilo radi drugih vanjskih uzroka, a ruše i najljepša poduzeća, oduzimlju tisućama zaslugu i hranu.

Ne smijemo mimoići i drugih *uzroka,* koji nijesu isključivo gospodarski. *Nedostatna općena i stručna naobrazba čini,* da naš hrvatski radnik dobiva redovno najteže poslove i najgora mjesta, dok tuđin preuzimlje lagodnija mjesta nadglednika, poduzetnika, činovnika.

Slab vjerski i moralni *uzgoj* ne daje mu utjehe u ovoj divljoj borbi. Savjest otupljuje, srca podivljaju, moralna ga bijeda ruši niže i niže.

Predominacija pak *tuđeg duha* u hrvatskim zemljama politički je razlogom, da se hrvatski radnik ne može osoviti na svoje noge. Tuđin pod zaštitom vlasti otimlje mu kruh, a našem ne preostaje nego put u tuđinu, gdje stavlja na kocku i svoj život i imutak, porodičnu sreću, svoj duševni život, svoj značaj.

Politička bespravnost ne daje radništvu, da digne svoj glas i u upravnim i u zakonodavnim tijelima, da obrani svoja naravna prava. Da i ne govorimo o nedostatnom našem zakonodavstvu... jer evo će skoro biti decenij, kako u kraljevini nemamo nikakvih, a kamo li socijalnih zakona.

Pomoć i lijek.

Socijalno pitanje traži i socijalno riješenje. Ne može ga riješiti jedan čovjek, pa ni jedan sam stalež, nego društvo; svi faktori treba da slože svoje sile, da se donekle ublaži socijalna bijeda. Donekle rekoh, jer potpunog riješenja socijalnog pitanja na zemlji ne će biti. Tako je i s radničkim problemom, koji je tek jedan dio socijalnog pitanja.

U prvom je redu zvana *crkva,* od Gospodina našeg postavljena voditeljica i zaštitnica čovječanstva. Katolička je crkva u povijesti pokazala toliko puta, da je znala i mogla ublažiti ljute rane ljudskog društva. Pomislimo samo na preporod poganskoga društva, na rješavanje socijalnih pitanja u srednjem vijeku, napokon i na socijalni rad velikih papa Leona XIII. i Pija X.

Država ima i pravo i dužnost, da se brine za blagostanje svojih podanika. S toga mora upotrijebiti sva sredstva svog opsežnog djelokruga, da priskoči u pomoć, navlastito savremenim i pravednim zakonima.

Znatne su zadaće i *općina,* jer ona je država u minijaturi, a od prevelike su znamenitosti upravo neminovno potrebne *organizacije poslodavaca i organizacije radnika.*

Svi ovi faktori moraju skladno poraditi, da se radništvu olakoti breme.

Razmotrimo pobliže *djelatnost pojedinih faktora.*

Socijalno je pitanje u bitnosti svojoj religijozno i moralno pitanje, stoga se ne može rješavati bez obzira na *Crkvu.* Tu treba jasnih i nedvoumnih, zdravih principa, a gdje ćemo ih tražiti nego kod Boga, koji je put, istina i život.

U novim prilikama, kako ih stvara moderni život, treba upotrebljavati i nova sredstva i načine pastorizacije. Svećenik ne smije čekati, dok mu vjernici dođu u crkvu, on mora izići iz sakristije među ljudstvo, naći sveza s našim radništvom, koje pogiba u mizernim zakucima gradova. Žetva je velika, žetalaca malo, stoga treba organizirane pomoći samog radništva, što se najbolje postizava u radničkim *bratovštinama, Marijinim kongregacijama, u Trećem redu sv. Franje.* Organizacije su danas najpodesnije sredstvo, preko kojeg će svećenik propovijedati evanđelje. Svećenik ne može svuda onamo doprijeti, kamo može radnik, koji uz to može lakše djelovati na svog druga radnika i izvesti ga iz tame, u kojoj luta, na svjetlo kršćanske istine. Napose su nužne ovakve organizacije za *mladež,* koja često puta ne može da pristupi ni u koja druga društva, nego samo u crkvena. Nije nužno da ističem *misije,* koje su znale mnogo puta preporoditi po cijele krajeve. Spomenut ću samo jednu uredbu, koja bi mogla mnogo pripomoći u duhovnoj pastvi, a to je, da u onim mjestima, gdje ima dosta radništva, biskupi postave posebne *svećenike za radnike,* koji bi se isključivo posvetili radu među radništvom i tako postali pravi radnički apoštoli. To traži načelo razdiobe rada.

Država ima u naše vrijeme goleme zadaće na kulturnom polju. Po naravnom je pravu dužnost države, da se brine za opće blagostanje, za socijalnu dobrobit, t. j. da stvori takve uvjete, da podanici mogu nesmetano što bolje izvršivati sve svoje dužnosti, napredovati i usavršivati se i moralno i materijalno. Uvjeti ovi nijesu isključivo materijalne naravi, ima ih mnogo, koji spadaju u više kategorije: intelektualnu i moralnu, kao što su n. pr. širenje naobrazbe, pravna sigurnost, mir u nutra i vani, sprečavanje nemoralne propagande i t. d. Dakako da država ne smije zalaziti u područje crkve, nego joj mora tude dati i zagarantovati slobodu.

Ponajprije mora državna vlast da uredi opće one uvjete, koji djeluju i na radnički stalež, a to su: dobra *gospodarska politika*, razvoj trgovine i industrije, napose pak podizanje ratarstva, da nam ne moraju tolike zdrave sile ostavljati polja i bježati u gradove i tuđinu; valjano uređenje *školstva*, promicanje *stručne naobražbe* i t. d. Veoma je važan i dobar *porezni sistem*, da ne opterećuje previše siromašnije klase udarajući teške poreze na životne potrebštine.

Posebice pak mora država pomoći radništvu dobrim socijalnim zakonodavstvom, kamo se broji u prvom redu *socijalno osiguranje i zakonska zaštita radnika*.

Velika je nevolja radnika, da mu je *zarada vrlo nesigurna*. Svaki čas može izgubiti svoje mjesto bilo radi bolesti, bilo radi nesreće, sad opet poradi gospodarskih kriza, sad zbog samovolje poslodavčeve. Radnik međutim ne radi samo za sebe i za svoju porodicu, nego i za cijelo društvo. Ponosimo se materijalnim napretkom našeg doba, a ne računamo, koliko je radničke energije utrošeno na te veličanstvene zgrade, poduzeća, prometna sredstva. Društvo je stoga dužno, da nagradi dostojno radnika za ove usluge, da mu *osigura pristojan ljudski život*. Najprikladniji je pak danas način t. zv. *socijalno osiguranje*, kako su ga uvele mnoge kulturne države. Može biti obligatorno ili fakultativno, već prema prilikama i karakteru naroda. Sastoji se pak u tome, da država ili osiguravajuća zadruga isplati radniku stanovitu svotu za slučajeve *bolesti i nezgode, nezaposlenosti, kojoj nije on sam kriv, nesposobnosti, starosti, a udovi i djeci* umrloga radnika određenu potporu. Sistemi su različni. Za takva osiguranja uplaćuje negdje radnik $^1/_3$, poslodavac $^1/_3$, a država dodaje iz svojih sredstava $^1/_3$.

U Hrvatskoj i Slavoniji imamo samo osiguranje za slučaj bolesti. Uvedeno je zak. čl. XIV. 1891. zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora *o podupiranju obrtnika i tvorničkih namještenika u slučaju bolesti*. Organizovano je pak to u t. zv. *bolnopotpornim blagajnima* (okružne blagajne, poduzetničke blagajne i t. d.).

U austrijskoj polovini imamo osiguranje za slučaj *nezgode* (od god. 1887.) i *bolesti* (god. 1888.). Austrijska je vlada predložila god. 1908. parlamentu nacrt o socijalnom osiguranju, u kome je reformirano dosadanje osiguranje, a uvedeno osiguranje za slučaj starosti i nesposobnosti te za otpravninu i to na vrlo širokoj bazi i dosta kompliciranoj osnovci.

Od prijeke je potrebe, da se ova blagoslovna socijalno-politička institucija što prije oživotvori.

Pravedna je zaštita radnika također dužnost i briga države.

Liberalistične argumentacije o »slobodi« radnika kod sklapanja radnog ugovora pripadaju već historiji. Nije dosta biti juridično slobodan. Radnik mora biti i gospodarski i moralno i politički slobodan i neodvisan od svoga poslodavca, ako hoćemo da radnik — juridično slobodan — ne sklopi ugovora, koji ga čini gospodarskim robom kapitaliste.

Zahtjev pravedne *plaće* vapi u nebo. Prekrasne su one stranice enciklike »Rerum novarum«, u kojima je Lav XIII. istakao kršćanske principe. Plaća mora biti dovoljna, da može od nje živjeti i radnikova porodica i da sebi može prištediti kakav imutak za budućnost. Nije zgodno, da se država miješa odmah u ove odnose poslodavaca i radnika. Bolje je prepustiti njihovim organizacijama, da to urede. Dakako u slučaju potrebe mora i državna vlast priskočiti u pomoć radniku. — Danas se mnogo ističe zahtjev ustanovljenja *minimalne radničke plaće*, kako je to u Engleskoj uvedeno. To se međutim ne smije izroditi u šablonu, nego se mora uvijek obazirati i na varijacije gospodarskog razvoja.

Golema je nevolja bila s *radnim vremenom*. Mnogi su poslodavci upravo krv ispijali svomu radništvu tražeći od njega 14, 16 satni, što više i 18 i 20 satni rad. Danas je to u mnogim državama zakonom uređeno, te prosječni radni dan varira između 10 i 12 sati. I to je još gdjegdje previše. Jedinstveno se to ne može urediti nego za svaku struku napose. Statistički je utvrđeno, da su radnici za 8 sati isto onoliko uradili, koliko prije za 10 sati.

Osobitu pak brigu mora država da posveti *noćnom radu* te radu *djece i žena*.

Nedjeljni počinak ostaje naravno jednim od najznamenitijih zahtjeva pravednosti. Nedjelja je dan Gospodnji pak i radniku mora biti omogućeno, da bar taj dan može cio posvetiti Bogu i duši svojoj, da može vršiti vjerske i svoje porodične dužnosti i poraditi oko svoje duševne kulture.

Opravdana je vlast države, da se brine i za *zdravstveni i ćudoredni nadzor* u tvornicama i radionicama. Zato treba imati dobre upravne organe napose obrtne *nadzornike i nadzornice*.

U našem zakonodavstvu ima ponešto ovakovih socijalno-političkih ustanova (kao n. pr. u obrtnom, trgovačkom, rudarskom zakonu), ali je to sve još malo i nedostatno.

Budući da često dolazi do konflikata između radnika i poslodavaca, od velike bi koristi bila *državna sudišta*, koja bi obvezno presuđivala ovakove sporove. Sastoje se pak iz jednog dijela poslodavaca i radnika, a država im daje svog organa za predsjednika. Ova su sudišta po drugim zemljama još u stadiju razvitka.

Toliko o državi, a sad prijeđimo k *općini*. — Danas sve više prevlađuje ideja, da se struktura države ne smije sastojati samo iz državne vlasti s jedne strane i podanika kano raspršenih atoma s druge strane, nego da među njima mora biti most načinjen od asocijacija podanika. Tako će istom država

postati zdravom organičnom cjelinom. Zato se danas sve to više uvažuje i cijeni *komunalna politika.* Općine mogu mnogo doprinijeti poboljšanju radničkih prilika podižući na svom teritoriju iz svojih sredstava jeftine *radničke domove s vrtovima,* koje bi radnici mogli u 20 ili 30 godina otplatiti, pa bi tako postali čvrsta jedinica u društvu. Ako općine same ne mogu da se late toga posla, neka barem idu na ruku privatnim poduzećima za izgradnju radničkih stanova.

Od ne manje su važnosti *posrednice za rad,* gdje se daju izvješća poslodavcima i radnicima o ponudi i potražbi rada. U koliko to nijesu uredile radničke organizacije, najbolje je. da ih urede općine .U rukama privatnika ne uspijeva to ponajbolje.

Imamo napokon da promotrimo *organizacije i društva radnika* samih te *poslodavaca.* Dobre su organizacije conditio sine qua non uspješne socijalne reforme. Odgovara to i našoj od Boga nam danoj socijalnoj naravi. Čovjek se mora udruživati, da lakše postigne svoje svrhe i ispuni svoje dužnosti.

Tako se radnici udružuju u *radnička društva* (politička, obrazovna, potporna i t. d.), u produktivne, konsumne i kreditne *zadruge* te u *stručna društva* ili *sindikate.*

Najvažnija su od ovih *stručna društva* i stoga ćemo ih najprije promotriti. *Stručno je društvo* (franc. syndicat, njem. Gewerkschaft) trajno udruženje radnika iste ili srodne struke na obranu i promicanje radničkih interesa. Upliv mu je velik, koji se pokazuje navlastito kod sklapanja *kolektivnih radnih ugovora,* gdje se ustanovljuju radni uvjeti, koji su svim radnicima zajednički kao radno vrijeme, radni pravilnik u radionicama, minimalna plaća i t. d. Budući da se u glavnom ti kolektivni ugovori vrte oko ustanovljenja visine plaće, zovu se i *tarifni ugovori.* Druga je moćna strana stručnih organizacija — *priprava na štrajk,* ovaj mač dvorezac u gospodarskoj borbi. Po kršćanskoj etici nije svaki štrajk osuđen. Pitanje je to pobliže osvijetlio Lehmkuhl, koji prosuđuje štrajk po načelima samoobrane i samopomoći. Stručna društva imaju svoje blagajne za štrajk, iz kojih se daje potpora radnicima, kad štrajkuju. Čim budu bolje stručne organizacije, tim će biti manje štrajkova, jer će se mirnim putem *kompromisa* nagoditi radnici s poslodavcima, koji uviđaju, da nije lasno riskirati borbu sa svijesnim, organiziranim radništvom. Jedni i drugi izabiru svoje *delegate,* koji sačinjavaju jedan *odbor,* gdje se sporovi presuđuju. Ovi dakle odbori zbližuju opet poslodavce i radnike, koje je liberalna struja bila rastavila.

Ova društva uređuju također i *stručnu poduku* u raznovrsnim tečajevima, a organizuju i *međusobnu pomoć* bolesnim, neuposlenim, nastradalim radnicima te njihovim udovama i sirotama. Dobro razgranjene organizacije mogu lako provesti i

posredovanje za rad, jer svaka vodi prijegled nad svojom strukom pa može znati, gdje i koliko treba radnika.

Obzirom na svjetovno-kulturnu stranu socijalnog gibanja dijele se stručna društva *u konfesijonalna i nekonfesijonalna (kršćanska), neutralna i socijalistička.*

Socijalno je pitanje također vjersko i moralno pitanje. Za nas katolike vrijede tu načela, kako su ih u svojim okružnicama razvili Leon XIII. (»Rerum novarum«) i Pijo X. (Singulari quadam«).

Katolički radnici neka se u prvom redu udružuju u katoličke stručne organizacije, koje onda mogu stupiti u kartel s ostalim radn. organizacijama, kad se radi o gospodarskim njihovim interesima.

Ako traže posebne prilike mogu biskupi dopustiti, da se katolički radnici udruže s ostalim kršćanima u t. zv. *kršćanske stručne organizacije,* ali se moraju istodobno osnivati i *katolička (prosvjetna) radnička društva* (koja će se brinuti za vjerskoćudoredni uzgoj njihov).

Kako se kod nas prilike razvijaju, držim, da je u Hrvatskoj i Slavoniji te Dalmaciji i Istri najpodesnije, da se naši radnici udruže u *katolička stručna društva.* U Bosni je stvar mnogo kompliciranija, stoga neka se to prepusti našim pozvanim faktorima u Bosni i Hercegovini.

U Hrvatskoj postoji kršćansko-socijalni pokret već kojih petnaest godina. Proživio je svakakvih časova: lijepih i zlih. Sada se na žalost nalazi u stanju mrtvila i nazadovanja. Ističem ovdje zamjerni rad preč. gosp. Vilima Anderlića. Iza njegova odlaska nastade opet zastoj. Divim se upravo ustrajnosti i karakternosti naših kršćanskih socijala, koji žrtvuju toliko svojih moralnih i materijalnih sila u ovoj prevažnoj borbi. A za sav svoj neumorni trud nailaze na nerazumijevanje i mlitavost onih, kojima ne bi smjelo biti svejedno, da li će među hrvatskim radništvom vladati bezvjerska i anacijonalna socijalna demokracija ili će se vijati stijeg Kristov ljubavi i pravice.

Socijalna se demokracija sve jače širi i po hrvatskim pokrajinama, navlastito u Bosni. Doduše ne cvatu joj posvuda ruže, ali ne smijemo zato ipak premalo cijeniti svoga neprijatelja, koji — nota bene — ima jako zaleđe u internacijonali.

Naši su radnici u Hrvatskoj udruženi u »*Hrvatski kršćanski radnički savez*«, koji je sastavljen na tako širokoj osnovci, da može obuhvatati sve ustanove radničkog pokreta, napose *stručne organizacije.* Zasada je to samo potporno društvo za podupiranje bolesnih radnika, dakle nekakva »Krankenkasse«. To je pohvalna zadaća, ali nije prva ni glavna. Svrha je njegova osnovati i udružiti jake *stručne organizacije.* Sve ostalo će polako nadoći.

Protiv socijalističke »Slobodne Riječi« bori se naš »Glas Naroda«, ali dok »Slobodna Riječ« izlazi svaki dan, dotle »Glas Naroda« izlazi tek dvaput na mjesec. Gdje je tu omjer sila?!

Našem radničkom savezu manjka — stalno namješteni *tajnik,* koji bi sve svoje sile mogao posvetiti organizaciji i agitaciji. Zato bi trebalo sredstava, koje naše radništvo ne može namaknuti. Osim toga je potrebno, da se koji naš laik ili svećenik počne intenzivno baviti isključivo radničkim pitanjem te raditi oko idejne strane samoga pokreta davajući savjete, držeći predavanja, pišući stručne članke i t. d. i tako olakšati breme, koje leži na samim našim kršć.-soc. radnicima.

Pored *stručnih društava* važne su i radn. *zadruge,* a od tih bi se kod nas dale oživotvoriti *kreditne i konsumne,* dok su *produktivne* zadruge dosta nesiguran pothvat. Ističem napose *konsumne zadruge,* koje vrlo mnogo koriste radništvu. Radnici se udruže — svaki doprinese jedan dio troškova — podignu dućan i nabavljaju direktno od producenta svoje potrebštine. Tako se uštedi 10—15%, koje inako dobivaju preprodavaoci i mali trgovci. Protiv ovoga se dižu dakako mali trgovci, ali svako ima pravo da kupuje, gdje hoće. Osim toga treba uzeti u obzir, da su konsumni dućani od opće koristi, jer dižu i gospodarski jačaju radnički stalež. U Belgiji leži snaga socijalnih demokrata upravo u ovim konsumnim dućanima, koji rade s kapitalom od nekoliko milijuna.

Razumije se, da za konsumna društva treba već neke socijalne i gospodarske naobrazbe, a isto tako i poštenih poslovođa.

Ostala su radnička društva *prosvjetnog* karaktera. Svrha im je što svestranije obrazovati radnika, da u sebičnoj današnjoj utakmici može odoljeti svojim konkurentima. Tu treba mnogo rada oko *stručne obrazovanosti,* koju pružaju dobro uređeni večernji tečajevi.

Na mladima svijet ostaje. Stoga se moramo pobrinuti za valjan *radnički podmladak.* To je zadaća *omladinskih društava.* Ovdje se može mnogo uraditi, dok još nijesu mlađahna i nepokvarena srca zaražena pogubnom naukom socijalističkih, naprednih, liberalnih »ideja«.

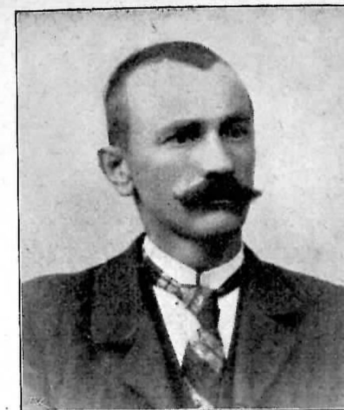
Ovo su u kratkim crtama reforme, s kojima u modernim državama nastoje poboljšati stanje radništva. Iskustvo je od mnogo godina pokazalo, da su ovo uza sve mane i nedostatke vrlo uspješna sredstva. Mi se stoga mirne duše možemo latiti posla. A i vrijeme je već.

Zar ćemo, gospodo, uvijek trošiti energije i gubiti vrijeme jadikujući samo nad našim tužnim položajem? Zar nema u nas ni toliko muževnosti, da bar pokušamo ono, što se može u našim prilikama učiniti — a može se mnogo toga učiniti?

Evo — radništvo nas naše upravo čeka, da samo dođemo k njemu, da mu pružimo bratsku ruku ljubavi, da mu pomog-

Dr. Velimir Deželić
hrvat. predsjednik katoličkoga shoda.

Ivan vitez Mahulja (Krk).

Dr. Josip Gruden (Ljubljana).
predsjednik glavnoga priprav. odbora.

Dr. Janko Šimrak (Zagreb).

Dr. Stjepan Markulin (Zagreb).

Dr. Janko Brejc (Celovec.)

nemo iz njegovog nevoljnog položaja. Još nije svega neprijatelj zarazio, još ima u samom Zagrebu 12—15 tisuća neorganizovanih radnika, a koliko tek u provinciji, gdje socijalizmu ruže ne cvatu.

Evropa sad proživljava tešku gospodarsku krizu. Trpi od nje već i organizovano radništvo. Ali ono će sebi već naći kako tako pomoći i sredstva, jer je organizovano. Na nas će se pak kriza survati svom snagom, jer nema organizovane i sistematski uređene pomoći. Posljedice će biti bijeda i nezadovoljstvo, nevolja i zdvojnost, propadanje i iseljivanje, a to će još više oslabiti hrvatski organizam.

Nije dosta vapiti, Gospodine, Gospodine, nego treba vršiti volju Oca nebeskoga. Treba ljubiti Boga i bližnjega. To su najveće zapovijedi.

Da, baš ljubavi, ljubavi treba imati prema našem radniku. Okružen je sa svih strana neprijateljima, toliki ga isisavaju i žive na račun njegovih žuljeva. Ako li se pak radnik pozove na pravdu Boga i zatraži svoje — onda ga susreću prezirom i mržnjom.

Radniku je oteo liberalni i kapitalistični sistem sve — i materijalno blagostanje i porodicu i duševnu kulturu, sreću i zadovoljstvo, ljubav i mir. Ovo mu moramo vratiti, jer će nas inako preteći neprijatelj vjere i domovine te će pustim obećanjima o zlatnoj budućnosti, a još više svojom organizacijom i radom oteti braću našu i zavesti je u vrtlog bezvjerja.

Zato — što prije, što odvažnije, što ustrajnije na posao! Ne prezirimo rada za materijalne poboljšice naših bližnjih. Milostinja je pojedincu dobra, a kud i kamo organizovana pomoć cijelom staležu. Pomislimo, gospodo, i na to, što je konačna svrha našeg djelovanja. Pomislimo, šta će reći Gospodin u dan onaj, kada će suditi svijetu. Ako budemo vršili i naše socijalne dužnosti, radujmo se, jer ćemo čuti Kristove riječi: Dođite k meni, jer bijah gladan i nahraniste me, bijah žedan i napojiste me, neodjeven i odjenuste me. Kad Ga zapitamo — A gdje to, Gospodine, učinismo Tebi? odgovorit će nam: Pod ruhom nevoljnog hrvatskog radnika bio sam među vama, pak što ste njemu učinili, i meni ste učinili.

DEBATA:

Prvi je uzeo riječ *Josip Grašić,* župnik u Beramu u Istri. Što se tiče vjersko-ćudorednoga momenta kod radničkoga staleža, bilo bi veoma dobro, da se napose istaknu *Marijine kongregacije,* koje su u današnje doba u tom pogledu conditio sine qua non. Na taj će se način lagano pribaviti terrain onima, koji žele raditi među tvorničkim radništvom. Zato se neka što prije udruži mladež u Marijine kongregacije.

Obzirom na osiguranje radnika, ne će stvar baš tako brzo

ići od ruke, ali mi moramo nastojati, da se po svim hrvatskim zemljama osiguraju oni radnici, koji do sada nijesu nigdje osigurani. To bi mogla biti *Jugoslovanska krščanska zveza.* — Još je Grašić govorio o nadzorništvu i sekretarijatu radničkom, o društvu za namještenje radnika i o bijednim radnicima u Puli, Rijeci i Trstu, kojima bi se moralo već jednom u pomoć priskočiti.

Medenko, član hrv. kat. radničkog saveza, ističe, da u nas u Zagrebu ima mnogo neorganizovanoga radništva, s kojim se ne može ništa započeti, jer se izrugiva i kršćanskom i socijalnodemokratskom udruženju. Uzrok ovome nalazi se u pomanjkanju prosvjete. Kad bi hrv. kat. narodni savez odgovarao onoj svrsi, radi koje je osnovan, bilo bi mnogo bolje.

Pero Rogulja kaže, da je glavna točka ovoga referata *stručna organzacija.* Imade da se riješi jedan problem, koji već par godina zanima ponajviše Nijemce, a i nas Hrvate: moraju li organizacije biti konfesijonalne ili ne? O ovom je progovorio sam sveti Otac Pijo X. u svojoj enciklici: »Singulari quadam«, u kojoj traži, da sve, što se može na religijoznom katoličkom temelju organizovati, na njemu i organizuje. Katolička se načela moraju svuda poštivati i ne smije se ništa protiv njih raditi. To je glavni princip, kojega se mora svaka organizacija držati. — Ko je proučavao organizacije, mogao je doći do rezultata, da ih imade četiri vrste: religijozne, prosvjetne, ekonomske i političke. Prve dvije vrsti moraju biti *pozitivno*-konfesijonalne, jer se tiču duševne strane čovječjega djelovanja, dakle u nas moraju sva takva društva biti čisto katolička. Drugo je pitanje o ekonomskoj i političkoj organizaciji. Barem je glede ekonomske organizacije jasno, da joj je svrha u prvom redu ekonomska, pa se prema tomu tiče u glavnom čovječje materijalne strane. Obzirom na tu organizaciju, a donekle i na političku, jesu interesi pristaša raznih konfesija, ako su oni istoga staleža, indentični. Nije stoga čudo, što je Sveti Otac shvativši dobro položaj katolika u Njemačkoj, gdje su izmiješani s pristašama drugih konfesija, naglasio, da se mogu tolerirati interkonfesijonalna radnička stručna društva, u kojima mogu sudjelovati osim katolika i pristaše drugih konfesija, s tim dodatkom, da katolički radnici budu ujedno i članovi katoličkog »Arbeiterverein«-a. Sveti je Otac dakle prihvatio princip toleriranja, da se mogu osnivati takva društva htijući pri tom upozoriti, kako nam mora biti idejalom, da katolička načela zavladaju svima staležima, a još više čitavim državama, uopće cijelim ljudskim društvom — na svem svijetu. Glede ekonomskih je organizacija prema tomu Sveti Otac postavio princip — da se malo nezgodno izrazim — toleriranja negativne konfesijonalnosti t. j. radnička stručna organizacija ne treba biti u svakom slučaju konfesijonalna — katolička, nego mora zagarantirati, da se ne će ništa u njezinom djelovanju dogoditi, što bi bilo protiv

kat. načela. Mislim, da bi ovaj stavak o interkonfesijonalnoj radničkoj stručnoj organizaciji valjalo primijeniti i na hrvatske zemlje, ali pri tomu dolazimo do jednog dosele neriješenog pitanja: šta ćemo s našim Muslimanima? Dosada su shvatili, da se onaj pasus o toleriranju odnosi samo na kršćanske konfesije, a vjerojatno je, da je i papa tako mislio. Nu Muslimani su nesposobni, da se sami organiziraju. Hoćemo li ih dakle prepustiti socijalistima i pustiti, da se utope u njihovim organizacijama, pa tako strašno oslabe položaj našeg radništva u borbi s socijalistima. Problem je, kako vidimo, među nama Hrvatima još zamršeniji, nego u Njemačkoj. Evo jednog primjera: U jednoj tvornici radi 100 radnika. Od njih je 40 katolika, 25 pravoslavnih, 20 Muslimana, 10 protestanata i 5 Židova. Nijedna od ovih konfesija ne može osnovati valjanoga stručnoga društva, jer i ako za slučaj štajka ili tarifnog ugovora mogu sve konfesijonalne grupe kooperirati, ne može svaka od njih napose da podupire radi nestašice novčainh sredstava svoje članove za vrijeme nezaposlenosti, bolesti, nesreće i t. d. — I kada bi se zajednički organizovali pristaše jedne konfesije u zemlji istoga staleža, ni onda ih često ne bi bio dovoljan broj, da uzdrže jednu solidnu radničku organizaciju svoje stranke. Vidi se, da je nemogućnost riješenja ovoga problema u Bosni uvidio i sam predavač, jer nije predložio glede Bosne ništa. — Meni se čini, da je organizacija slagara najuzornija, no i ta ima svojih slabih strana, a kako do sada na nijednom katoličkom kongresu nije predloženo, da se u radničke stručne organizacije prime članovi i nekršćanskih vjeroispovijesti, ne ću toga učiniti ni ja. Priznajem, da na drugi način ne bih znao riješiti ovoga problema.

Ovo iznesoh samo, da gospodu kongresiste zainteresiram za tu stvar. Sada molim, da kongres primi rezolucije gosp. dra. Eckerta.

Predsjednik dr. Ante Alfirević: Mi nemamo ovdje svoga episkopata, pa zato neka kongres o tom pitanju i ne raspravlja, nego neka to biskupi na svom sastanku riješe, odnosno svaki biskup individualno neka za svoju dijecezu do biskupskoga sastanka uredi to pitanje. Kako biskupi nijesu često specialiste u ovoj stvari, svakako će se posavjetovati s kojim stručnjakom. — Zato ćemo ovo danas isključiti iz rasprave to više, što nemamo vremena i što je stvar i onako *principielno* riješio sv. Otac.

Još su govorili: sam *referent dr. Eckert* o radničkim stanovima i konfesijonalnosti stručnih društava, fra *Milas,* koji je tražio, da se stvori zaključak, e bi biskupi što prije ovo pitanje ispitali i riješili, i *Stjepan Stepinac,* župnik iz Brdovca, koji govori o namještenju hrvatske mladosti u obrt i trgovinu. Ta je stvar važna za nas u gospodarskom i nacijonalnom pogledu, a mi se za nju gotovo ništa ne brinemo.

REZOLUCIJE:

Stojeći na principima kršćanske pravednosti i ljubavi, kako ih nauča katolička crkva i kako su izloženi napose u enciklikama Leona XIII. i Pija X., smatra hrvatski kat. sastanak u Ljubljani potrebnim, da se

I. posveti intenzivna briga *vjerskomu i ćudorednomu* podizanju radništva, te da se radi te svrhe osnivaju posvuda Marijine radničke kongregacije, Treći red sv. Franje, prosvjetna društva i t. d., a bilo bi od vanredne koristi, kad bi se pojedini svećenici kao radnički duhovnici posvetili isključivo duhovnoj pastvi među radnicima.

II. Na svaki je način potrebno, da država što prije riješi:

a) *socijalno osiguranje* i to posebice u slučaju neuposlenosti, invalidnosti i starosti;

b) *zakonsku zaštitu radnika*

1.) s obzirom na zdravlje i ćudorednost, osobito u tvornicama, gdje se i po noći mora raditi,

2.) zaštitu mladih radnika,

3.) zaštitu radnica,

4). ustanovljenje nedjeljnog odmora, radnog ugovora te valjano uređenje plaće, poslovnog reda u radionicama, zaštitu protiv kršenja ugovora (napose tarifnih) i napokon rješavanje sporova između radnika i poslodavaca pred obveznim sudištima.

5.) skraćenje radnog vremena,

6.) zaštitu,

c) od naše *općinske politike* tražimo, da se zauzme i za radništvo i to da općine i gradovi omoguće radnicima pristojne stanove — eventualno i vrtove pa da osnuju također i urede za namješćivanje radnika.

d) Osim toga očekujemo razboritu općenu gospodarsku politiku na državnom području, a isto tako skrb oko zdravstva (borba protiv alkoholizma i sušice) te podizanje prosvjete (osnivanje pučkih škola, stručnih škola i tečajeva).

III. Sastanak drži prijekom potrebom, da se kršćansko radništvo stručno organizuje, prema napucima sv. Oca Pape Pija X.; i to u «Hrv. kršć. radničkom savezu» u Hrvatskoj i Slavoniji, u «Jogoslovanskoj strukovnoj zvezi» u Istri i Dalmaciji. Dužnost je pak i ostalih faktora, da svom snagom potpomognu kršćansko radništvo u borbi protiv socijalizma.

Što se same organizacije tiče, traži sastanak, da se osnuje radnički *sekretarijat,* gdje bi bili namješteni tajnici, koji bi se izključivo bavili organizovanjem radništva, da se «*Glas Naroda*» pomogne i moralno i materijalno, da uzmogne oko sebe okupiti svekoliko hrvatsko radništvo. Od neprocjenjive su vrijednosti društva *mladih radnika,* šegrta i djetića, te trgovačkih namještenika, koje treba osnovati što prije u svim obrtnim mjestima. Budući da hrvatski radnik trpi mnogo i radi nedostatka i općenog i stručnog obrazovanja, dužnost je naša urediti *tečajeve* za obrazovanje radnika.

Po mogućnosti treba osnivati među radnicima i gospodarske *zadruge:* kreditne, konsumne ,a eventualno i produktivne.

Dr. PETAR TRBUHA. - REČICA.

Seljački stalež: rane i lijekovi.

Držim, da su priređivači slov.- hrv. kat. kongresa potakli najvažnije pitanje — kako u religijoznom pogledu, tako u pogledu patrijotskom — osvrnuvši se na hrv. seljaka, u kojem je najjače uporište ideji katolicizma i patrijotizma. Velim, da je seljački stalež najčvršći temelj ideje katoličke, budući da je on u jezgri proniknut katolicizmom, najjači temelj ideje patriotizma, premda ga sve stranke zavaravaju i pustim frazama napunjaju. I ako je taj stalež temelj svega u državi i svi bi trebali da se slože, da ga podignu i premda je sreća njegova sreća države — ipak se tome staležu najmanje posvećuje pažnje. Budimo iskreni i kažimo — svi smo u tom griješili, kako razni politički agitatori, tako drugi faktori, kojima je već u njihovom položaju i zvanju uključena briga za seljaka.

Katolički slovensko-hrvatski kongres treba da otvori putove k napretku seljaka u Hrvatskoj, jer sam čvrsto uvjeren, da sve rezolucije, koje ne smjeraju, da bilo direkte, bilo indirekte pomažu seljaka, nemaju potpune vrijednosti.

Razmotrimo sada u kratko najglavnije rane hrvatskog seljaka, jer dobar liječnik treba da bolesnika dobro pozna.

Rane.

1. *Cijepanje posjeda.* Otkad je prestala tlaka i seljak postao slobodan, nastalo je za njega novo doba. Zakoni su se doduše pobrinuli za njegovu individualnu slobodu, dozvoliše *cijepanje seljačkoga posjeda,* ali se nijesu pobrinuli, da se taj zapušteni elemenat dovine u slobodi sreće, do koje su se više ili manje dovinuli drugi naobraženiji i organiziraniji staleži.

Zlatna sloboda, koja mu je sinula u doba bratstva i jednakosti, našla je njega nepripravna. Devetnaesti je vijek bio vijek orijaškog tehničkog napretka, koji je svijetu stvorio nove uvjete i pogled u život. Lađe se usavršuju, elektrika i magnetizam

stvaraju čudesa, ali uza sve je to slobodni seljak u svim ovim po čovječanstvo prekorisnim izumima daleko zaostao. Duševno mu je obzorje doduše veće, ali upravo spoznaja boljeg i savršenijeg je za njega izvor nezadovoljstva.

Krivo shvaćena sloboda oduzela mu duh zadružni, duh poslušnosti. Nekoć jake zadruge rastepoše se. Žalosno je cijepanje seljačkog posjeda. U mnogim je krajevima došlo već to cijepanje do smiješnosti n. pr. u hrv. Zagorju. To je *prva rana* šeg seljaka i upravo katastrofalna. Cijepanje je rodilo pauperizmom, koji je opet izvor drugih zala. U zadruzi je svaki član bio opskrbljen jelom, pilom i odijelom; radio je fizički mnogo manje, jer je bilo više složnih sila, koje su uz to posjedovale vozno blago i druge potrebštine. Danas gledamo seljaka u njegovoj *slobodi* gladna i izmučena. To je posljedica diobe kako ondje, gdje pojedini gospodar nije dobio dovoljno zemljišta, tako ondje, gdje je doduše dobio dovoljno zemlje, ali je bez radnih sila ne može obraditi.

Premda dioba ima mnogo zlih posljedica, ipak nije svemu zlu uzrok u diobi. Šta više u borbi za život seljak bi mogao po mom dubokom uvjerenju bolje napredovati i sticati, da se prije *pobrinulo za zaštitu seljačkog* posjeda od strane države t. j. da se preuredio zakon o pravu nasljedstva, da se zabranilo cijepanje u indifinitum, da se zabranilo zaduživati po volji seljački posjed i t. d., a s druge strane, da se pobrinulo za nova vrela dohotka.

2. *Zapuštanje domaće industrije i kupovanje fabričkih produkata.* Novim izumima nastale su i nove potrebe seljaka. U stara vremena, dok je mladić svoju mladost provodio kao pastir, dok se nije tako lako dolazilo u gradove, jer nije bilo željeznica, zadovoljavao se seljak domaćim odijelom, što ga je kod kuće satkao, skrojio i sašio. Često je sin baštinio od oca odijelo, koje je opet ostavio svojoj djeci. Danas su posve druge prilike. Danas juri selima željeznica noseći nove stvari iz dalekih krajeva svijeta; seljak sjeda na nju, vozi se u strani svijet, za njega je nastalo *novo doba* s novim *potrebama i zahtjevima.* On se već srami svog narodnog odijela, zapušta seljačku surku i opanak, oblači se poput gospodina. Fabrička je roba slaba, a uz to uvijek sa novim vrstima zavodljiva. Seljak se stao ravnati po modi i eto otvara se nova *rubrika izdataka.* Pocjepkan mora da plaća radnike. Koji nema tegleće marve, plaća podvoze, oranje, na malom posjedu nestade brzo kruha, a uz to plaćaj porez sve veći, namet općinski — silni izdaci. Ti se izdaci, kako gore spomenusmo povećavaju, jer se sve nosi iz dućana. *Nova rubrika izdatka jest gizda.* Tko pozna ravnu Slavoniju i druge krajeve Hrvatske nam domovine, mora ga zazepsti u srcu gledajući, kako narod troši na odijelo toliko, da bi se od te svote mogao namiriti porez, namet, plaćati kamate i t. d. Mladići već nose po selu stojeće kolare s kravatama, s manšetama,

po novoj modi šešire, cipele. Makar nema »kravice u štalici« i premda mu želudac od gladi kruli, za gizdu mora biti iz oka ili iz boka.

Po mom je uvjerenju — govorim iz prakse — to takva rana, koja nadvisuje onu prvu o rascjepkanosti. Tu se ulaže novac u propast. U tom na žalost prednjači seljačkom svijetu naša mnoga inteligencija, osobito u ženskom svijetu, što bi najbolje znala pripovijedati gospoda, kojih džepovi trpe, i one silne vjeresije po trgovačkim knjigama.

Novi je eto vijek donio našem seljaku novu ranu u pretjeranom odijevanju, koja je uzrok daljnim nevoljama. Ne ću na ovom mjestu dokazivati materijalnu i moralnu štetu od takozvanog *kola u Slavoniji,* premda ih na žalost mnogi, dapače svećenici brane. Neka govore poznate činjenice, koje o Slavoniji svi znamo.

3. *Zaduženost, konzervativni duh i neukost.* Te silne potrebe kako u pomanjkanju zemlje, gdje bi si kruha priradio, tako nestašica radnih sila i silni izdatci za porez, namet, ludi izdaci za gizdu, dotjeraše seljaka do prosjačkog štapa. Da momentano udovolji potrebama, utječe se lihvarima i bankama, koje ga posve unište, jer ne može toliko prigospodariti, da kamate plaća. Pogledajte si gruntove, čitajte oglase o prodaji seljačkih posjeda, a kad bi znali i za milijune dugova, koji nijesu uknjiženi ili su na mjenice, onda se lako razabire, da prijeti našemu seljačkom staležu katastrofa.

Uz to dolazi stari *konzervativni* duh seljački, koji priječi napredak. Tom konzervatizmu kriva je *neukost* hrv. seljaka. Mekanizam olakšava čovjeku život, ali naš seljak u mnogim krajevima još ne vjeruje, da se dade pomoću strojeva brže i jeftinije zemlju obrađivati. U novije je vrijeme nastala pojava, koja treba da zabrinjuje nas Hrvate. Učiteljska povišica plaće uzrokom je, da su mnoge škole zatvorene, a naši bijedni učitelji moraju bježati preko granice, da mogu preživjeti svoje dane. — Pođe li tako dalje, još ćemo bržim korakom srtati u propast. Približuje se obnova financijalne samostalnosti između Hrvatske i Ugarske. Neka pokažu stranke, koje će odlučivati sudbinom Hrvatske mudrost i neka stave minimum zahtjeva, da se školstvo uopće uzdržaje od države. Pod silnim teretima već i onako stenje seljačtvo, a uslijed direktnog uzdržavanja škola i učitelja, omrazi mu jedno i drugo. Napokon kad školske investicije i učiteljska plaća ovisi od ovako neukog i siromašnog naroda, možemo si misliti, a i fakta govore, na kakvoj visini stoji naše pučko školstvo, a siromašni učitelji napose.

4. *Selenje u Ameriku.* Da svim tim bijedama doskoči, seljak ih je počeo liječiti, ali liječivši staru ranu zapao je u novu. Da zasluži novca, da dug otplati i druge potrebe namiri, traži Kanaan, koji misli, da je našao u *Americi.* Ne ću poreći svaku vrijednost seobe u Ameriku. Poznato mi je barem iz moje župe

Rečice, da su iz Amerike došli milijuni u kuću. Starija se generacija riješila dugova, pokupovala zemljišta, ponačinila si lijepe kuće i staje. Ali seljenje nove generacije je upravo katastrofalno po Hrvatsku. Kod kuće nema radnih sila, i to najjačih, zapinje rad, ostadoše žene s djecom, što je uzrok nemoralu, bračnim zadjevicama. Broj poroda pada. U mojoj je župi Rečici pred petnaest godina broj poroda sizao do 90, sada je spao na 50. Koji su se iselili od njih je 85% izgubljeno za kuću, jer kuća od njih nema koristi. Osobito ove godine, kad je zabranjeno selenje, noć pojede mladiće i mlade muževe. Kod kuće ostaju žene i starci. Djevojke se ne mogu udati, jer nema mladića. Uslijed toga vreba više djevojaka na jednog mladića, on odabire, koja više dade, pa nije čudo ,da miraz jedne seljačke djevojke u mnogim krajevima iznaša po 5000 fr. 2000 fr. je minimalni miraz. Toga radi se roditelji boje djece osobito ženske, pa se i u tome ima tražiti uzrok poznatom *zweikinder sistemu.*

Jer se ne mogu djevojke kod kuće udati, sele za mladićima u Ameriku, gdje se ili protepu, ili se kako god udadu, a u svakom pogledu strada hrv. narod. Zato je zadužio hrvatski narod presvijetli gosp. nadbiskup koadjutor zagrebački osnovavši društvo sv. Rafaela, koje će uzeti brigu da liječi tu ranu, ali ono će se više brinuti za one, koji se isele. Iza njih nastaju žalosne posljedice, s kojima se mora pozabaviti kat. kongres.

Kao što ima krajeva, gdje listom bježe u Ameriku, tako ima krajeva, gdje je najveća bijeda, ali ipak se ne će maknuti. Mislim na hrv. Zagorje. Po mom je mnijenju tu više uzroka. Prvi je *nenaobraženost Zagorca,* koji, ako ide par kilometara od svoje kuće, već misli, da ide u tuđi svijet. Drugi je uzrok samo siromaštvo. On bi rado odselio, ali komu će prodati svoj mali posjed, kad ga nema njegov susjed zašto kupiti? A ako se već i preselio, tamo su nove prilike, u koje se on ne može uživjeti i često se vraća na siromašnu svoju grudu. I o tom treba da hrv. slovenski kongres raspravlja, da još spasi plodnu Slavoniju Hrvatskoj.

Mogao bi još više toga nabrojiti, ali držim, da sam nabrojio glavnije rane našeg seljaka. Ja znam, da nisam sve pogodio, jer tužan hrvatski narod rascijepan je po Istri, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, gdje su različne prilike, pak zato je ovdje mjesto da se čuje glas bijednih Hrvata iz svih krajeva i da se stvore rezolucije, koje će biti na korist našeg seljaka.

Lijekovi.

Zadrugarstvo.

Pregledali smo u kratko glavnije rane seljačkoga staleža. Rane su teške i treba ih liječiti. Vidjeli smo, da je velika rana dioba seljačkog posjeda, propast starih zadruga. Ako je dakle zadrugarstvo bilo nekad sreća za narod, držimo, da je povratak k zadrugarstvu jedan lijek za saniranje žalosnih prilika našega seljačtva. To zadrugarstvo nije ono u starom smislu. Zadrugarstvo u modernom smislu sastoji se u tom, da se složi više poštenih zadrugara, da tako ujedinjeni postignu, što pojedinac ne može postići.

I u Hrvatskoj je u tom pogledu učinjen napredak. Već dugo vremena postoji u Hrvatskoj: hrv. slov. gosp. društvo, koje se brine za gospodare nabavljanjem gospodarskih strojeva, daje upute zadrugarima u svom gospodarskom listu i t. d. U novije vrijeme stvara u svom krilu zadruge s ograničenim jamstvom, te daje manje zajmove svojim članovima. Premda je ovo društvo mnogo doprinijelo napretku seljaštva, ipak po našem mnijenju ne odgovara svim potrebama njegovim i zato držimo, da ne može onako napredovati, kako bi bilo poželjno.

Prvi hrv. katolički kongres u Zagrebu je početnik *Poljodjelske banke,* koja je osnovana s tom inicijativom, da pomogne seljaku. Ona je u svom krilu osnovala zadružni odio, koji se bavi osnivanjem *seljačkih zadruga* s neograničenim jamstvom po Raiffeisenovom sistemu. Dosada je Poljodjelska banka osnovala 258 zadruga s preko 38.000 članova. Ko pozna tu instituciju, ne može, a i nesmije da joj poreče vrlo velike zasluge za hrvatskoga seljaka. U mjestu, gdje su se pojavile dobro vođene zadruge, nestalo je lihvarstva nestao je ili posve ili se umanjio konzervativni duh našega seljaka. Poljodjelska banka drži po zadrugama poučna predavanja, dijeli na probu umjetna gnojiva, naručuje uz popust gospodarske strojeve i t. d. Ove je godine razdijelila 40.000 Kr. među zadrugare u raznim gospodarskim potrebštinama, koju je svotu dobila od Putnika. Jednom riječi Poljodjelska je banka temelj zadrugarstvu, a po tom i poboljšanju prilika našega seljačtva.

Premda je Poljodjelska banka učinila mnogo dobra, ipak bi trebalo tu nužnu po hrvatski narod instituciju usavršiti. Ne mislim ovdje umanjiti vrijednost rada bankinog ili uzdrmati vjeru u njezin rad, nego držim, da se i ta institucija mora podvrći evoluciji.

Ona je kao takova dioničarsko društvo. Premda su je osnovali ljudi patrijote i imali uz svoju korist na umu interes seljačtva, ipak bi trebalo, da se jasnije očituje ta ideja u ravnateljstvu bankinom. Seljačke su zadruge žila kucavica banke. Ako je banka osnovana radi seljačtva, onda treba da iza-

branici seljačkih zadruga budu u ravnateljstvu i nadzornom odboru. Ako se to načelo prihvati, što držim, da je opravdano, onda će duh zadrugarski novim životom krenuti. Zadruge će imati veće povjerenje u svoju maticu i nastojati, da u ravnateljstvo dođu što sposobnije gospodarske sile. To sve učinit će je dostojnom imena, koje nosi i dostojnom one intencije, koju su imali njezini osnivači.

Isto tako bi bilo od eminentne važnosti *da se banci cijeloj poda karakter katolički i da se osoblje, koje katolički osjeća namiješta za činovnike.* Držim, da to nije nužno dokazivati. Koji izbjegavaju katolicizam, vrijeđaju hrvatski katolički narod. *Par liberalne gospode ne smije biti pretežniji od hrvatskoga katoličkoga seljačtva.*

Ne govorim to badava. Imam iskustva, da o ljudima u banci postavljenima ovisi duh zadrugarstva. Ako su u njoj ljudi poleta, ožive zadruge iza svake revizije. Vrlo bi bilo korisno, kad bi se u banku namještavala naša mlada katolička inteligencija. Žalosno je vidjeti, kad župnik na selu mora iz uljudnosti gostiti izaslanika banke, koji se kod stola i ne prekrsti!

Spomenuo sam u referatu svome poljodjelsku banku i njezino zadrugarstvo, jer se bez nje u Hrvatskoj ne može na polju zadrugarstva raditi. Ali tu banku treba pomladiti i zgradu započetu dograđivati i usavršivati.

Zadrugarstvo je fundamentalni lijek za seljaštvo.

Što koriste dobro vodjene zadruge?

Svaki treba da ima pred očima, da seljak u naravnom radu treba svakidanjeg novca, koji je pokretač svega. Rad svake zadruge treba da ide za tim. Zato bi krivo shvatio zadrugarstvo onaj, koji bi držao, da je zadrugama glavna svrha podjeljivanje kredita. Ko bi tako mislio, taj bi sredstvo uzeo za cilj. Zadruge imadu nastojati, da članovima omoguće doći do novca i to na način, da zadrugar stečeni novac smatra svojim trudom, svojom imovinom. Podjeljivanje zajmova je samo sredstvo, da se dođe do vlastitog novca. Prema tome će zadruge osnivati u svom krilu podzadruge, koje će ići ili za tim, da zajedničke produkte dobro unovče, ili da potrebne stvari zajednički naručuju iz prve ruke. Da zadrugari uzmognu svoje produkte prodati, treba da se slože u podzadruge prema prilikama mjesta. Gdje imade dosta mlijeka, neka se osnuje mljekarska zadruga. Ove zadruge su preporodile Holandiju, Belgiju i t. d., odakle se za mnogo milijuna izvaža maslaca u Englesku i druge zemlje. U Rečici je mljekarska udruga podijelila u 2 godine 70.000 K. svojim članovima. Gdje su vinorodni krajevi, treba osnivati *vinarske udruge.* Korist ovakih je vrlo velika. Seljak ne treba dati vino u bezcijenu, nego dobije na svoje vino prodajam kod zadruge, koja opet može vino bolje urediti i prodati. Slično se može postupati u žitorodnim krajevima; jednako u krajevima, gdje peradarstvo uspijeva i t. d. Nijedan pošten zadrugar u dobroj zadruzi ne može propasti, jer se zadruga brine za nj.

Ja sam spomenuo, da je velika rana našeg seljačtva konzervativni duh, koji se opire modernom racijonalnom gospodarstvu. Dužnost je zadrugarstva, da tu ranu liječi raznim *poučnim predavanjima.* Od osobite su važnosti zimske gospodarske škole, koje je počela uvađati kr. zemalj. vlada. Kod drugih naprednijih naroda ima putujućih gospodarskih učitelja, koji se od države upravo ad hoc šalju. Opazio sam, da je zimska gospodarska škola, koja se ove godine prvi puta držala, narod silno podigla. Naučio se poznavati umjetna gnojiva, razna zelena krmiva, upoznao se novom metodom kultiviranja tla i t. d. Stoga pravo zadrugarstvo nastoji, da svojim članovima pomogne do takove škole ili ako je to nemoguće, da im barem pribavi par praktičnih predavanja.

Budući da je uloga žene u socijalnom pogledu veoma velika i budući da ona gledajući stvar s materijalnog gledišta, sav trud i muku ukućana pretvara u hranu i odijelo i dobro uzdržavanje, u čem čovjek po svojoj naravi uživa, — zadrugarstvo treba da osobitu brigu posveti *kućanicama.* Naš seljak u mnogim krajevima, ako i ima svega, ipak ne uživa svoga truda, kako bi mogao, jer mu žena ne razumije prirediti. Čistoća je u mnogim krajevima ispod kritike. Uz druge razloge — mogu sa sigurnošću ustvrditi — nije to najmanji razlog, da se Amerikanci vraćaju natrag u Ameriku. Tamo se naučio pristojnijem načinu života. Njegova mu žena toga ne zna, da dade, stoga je nezadovoljan i bježi u Ameriku. U tim bi se školama podučavale seljakinje u urednom vođenju kuće, što bi bilo od velike zamašitosti za cijelu obitelj. Dakle i na tom polju treba da zadrugarstvo svoju učini.

Zadrugarstvo je dakle onaj od glavnih lijekova našega seljačtva, o tom ovisi materijalni položaj njegov. Dobro shvaćeno zadrugarstvo stvara čudesa među zadrugarima. Mislim ovdje zadrugarstvo, koje je osnovano na temelju svake sreće, *na katoličkim principima,* koji daju čovjeka moralna, sposobna za zadrugarstvo. Stoga toplo preporučam svakomu, koji je za to zvan, da prouči zadrugarstvo i da u svom djelokrugu nastoji organizirati seljačtvo, jer zadrugarstvo je, kako vidjesmo, temelj gospodarske jakosti seljaka.

Da se seljačtvo podigne, da se njegov glas čuje i u zakonodavnom tijelu, nužno je, da imade seljački stalež službeno zastupstvo, a to bi bila *hrvatska seljačka komora.* Kod nas je svaki stalež organiziran, njegove se potrebe ističu, interesi brane, samo siromašni seljak premda je u našoj domovini u 90%, ipak je zanemaren. Rijetko se pita u naredbama u zako-

nima i t. d., što će na to seljačtvo. Stoga je potrebno, da se *zakonom stvori* gore rečena *komora*. Ta bi se komora sastojala iz izaslanika kotarskih vijeća, a ova opet od izaslanika pojedinih seljačkih zadruga u kotaru. U toj bi komori bila zastupana sva mjesta, ogledalo bi bilo svih narodnih potreba i želja. Tako organizirano seljačtvo sigurno bi bolje prolazilo, a i ono bi samo vladajućim faktorima davalo inicijativu za svoj boljinak. Takova bi organizacija bila temelj daljnjem radu za korist seljaka.

Iznesao sam u svom referatu glavnije rane našeg seljačtva i nastojao uputiti na lijekove. Ja sam u glavnom postavio važnost na zadrugarstvo, koje je osnovano na katoličkim načelima, jer ovakovo zadrugarstvo u svom krilu nalazi najbolji lijek za sve rane, budući je dobra zadruga kao dobra majka svojim članovima.

DEBATA:

Grašić govori o *pučkoj školi* u našim selima, koja je temelj svemu i koja bi se imala tako reorganizovati, da donese zaista koristi seljačtvu i da odgovara njegovim potrebama. On ne govori protiv pučkoga učiteljstva, jer ono radi prema propisima, nego protiv sistema, koji je uveden u pučke škole.

Isti govornik izvješćuje o *stanju zadrugarstva* u Istri, koje je prilično dobro razvijeno tako, da ima danas nakon rada od 12—15 godina lijepi broj seljačkih zadruga po Raiffeisenovom sustavu. One su zapriječile prekomjerno rasprodavanje zemljišta i umanjile upliv lihvara na selima. Nevolja je kod tih zadruga, što su preopterećene dugom, jer su članovi uzimali mnogo kapitala u najam.

Još je Grašić govorio o malom *kućnom obrtu*, koji je lijepo organizovao biskup Mahnić u svojoj biskupiji.

Predsjednik je izrazio uz burno odobravanje sposobnost referenta, koji se toliko zauzima za zaboravljena hrvatskoga seljaka.

Na koncu su prihvaćene naredne *rezolucije:*

Hrvatsko-slovenski katolički zbor sakupljen u Ljubljani dana 26. kolovoza 1913. uviđa veliku važnost seljačkoga pitanja i zato stavlja ove zaključke:

I.

Neka hrvatsko svećenstvo i hrvatski katolički laikat nastavlja sa osnivanjem »Seljačkih zadruga« po Raiffeisenovom sistemu na onim mjestima, gdje još nijesu osnovane, da se hrvatski narod prosvjetno i ekonomski podigne i da se istrgne iz lihvarskih ralja.

II.

Seljačke zadruge neka osnivaju u svom djelokrugu *mljekarske, peradarske, jajačarske, vinogradarske, žitničarske, marvogojske* i druge podzadruge, da seljak uzmogne laganim načinom doći do potrebnoga svakidanjeg novca.

III.

Seljačke zadruge neka osnuju kotarsko seljačko vijeće, koje će slati izaslanika u »*Hrvatsku seljačku komoru*«.

IV.

»*Hrvatska seljačka komora*« imat će dužnost, da poput ostalih komora reprezentira probitke seljačkoga staleža.

V.

Budući da već postoji u hrvatskim zemljama »Savez seljačkih zadruga« s *Poljodjelskom bankom* kao centralom, budući da je mnogo kapitala seljačkih zadruga uloženo u istu banku i budući da su seljačke zadruge njezina žila kucavica, to katolički kongres želi, da savez seljačkih zadruga bude zastupan u ravnateljstvu iste banke sa šest članova, a u nadzornom odboru sa dva člana. Ove članove ravnateljstva i nadzornog odbora bira savez seljačkih zadruga iz svoje sredine.

VI.

Jer je mnogoj nevolji hrvatskoga seljaka krivo neznanje, to se neka u tom pravcu preustroje pučke škole, te se neka kod pojedinih seljačkih zadruga osnuju *tečajevi,* u kojima bi se narod upućivao u racijonalno gospodarstvo.

VII.

Budući da je hrvatsko kućanstvo na niskom stepenu i uzrok mnogim narodnim nevoljama, to se neka kod seljačkih zadruga osnuju tečajevi za kućni obrt i kućanstvo.

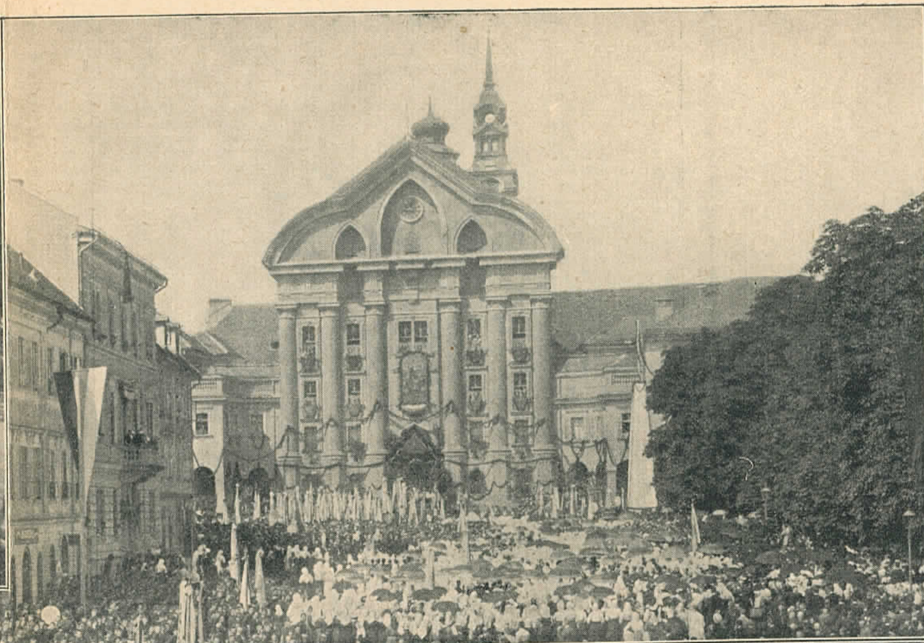
VIII.

Kako u hrvatskim zemljama ne ima ljudi, koji bi imali dovoljno spreme za zadrugarstvo, to se neka u bogoslovnim sjemeništima i preparandijama uvedu obligatna predavanja ekonomije i zadrugarstva.

IX.

Pozivlju se zakonodavni faktori, da što prije stvore zakon za zaštitu seljačkoga posjeda, proti lihvarenju i proti prevelikom zaduživanju seljaštva.

Dolazak povorke „Orlova“ na kongresni trg, da prisustvuju sv. misi.

Veličanstvena povorka.

Preko mise na Kongresnom trgu. Česka skupina.

ANTE PILEPIĆ. - KRK.

O hrvatskom paroplovstvu.

Važnost Jadranskoga mora za Hrvate.

Nema gore boli, do li sjetiti se sretnog prošlog vremena, kad se nalazimo u nevolji, pjevao je nazad 600 godina talijanski Virgil. Ako je to istina, istina je također, da je kadgod potrebito, da se čovjek toj svojevoljnoj boli podvrgne, hoće li da nađe snage, e bi izašao iz svoje sadašnje nevolje. Potrebito je i korisno pogotovo jednomu narodu, koji je poznavao vesele dane, u čijoj su povijesti zlatnim slovima upisane godine slobode i blagostanja, da se tih dana i godina sjeća, kad se nalazi u okovima, kad spadne u kategoriju propalih naroda, e da se videći, što su bili kadri njegovi pređi učiniti, osokoli i prione za prosvjetu i samosvijest, žrtve i samoprijegora, da uzmogne voditi svetu borbu i opet doći do slobode.

Gorke, ali istinite su ove riječi, koje sam izrekao misleći na našu bijednu domovinu, koja je jednom bila tako slavna, čiju su pomoć tražili i istočni i zapadni carevi, kojoj je Mlečanin plaćao danak, pred kojom su strepile i bježale Arpadove i turske horde na kopnu, gusari i sam silni Bizancij na moru, a koja sada leži raskomadana i ponižena. Kojih stotina kilometara daleko od naše granice hrvatsko je ime nepoznato. Oni, koji smo obranili u borbi za krst časni, nazivlju nas barbarima: »Dok vi mroste, barbarim ve zvali«.

Dä, silno je postradao naš hrvatski narod, ali — tješimo se — nije za uvijeke propao. Još se nije posve ugasila iskra naše ljubavi prema miloj otadžbini našoj, — a u ljubavi je život!... Doba je, da se prenemo! Prošlo je vrijeme, kad se sloboda mogla postići jedino krvlju i junaštvom. Sloboda je danas više plod kulture. Sloboda mora imati čvrsti oslon u moralnom i materijalnom blagostanju, jer se po tomu mjeri veličina narodâ, a narod, koji je u tom velik, ne može se nadati ljepšim danima. Na tom polju moraju raditi oni, koji ljube narod svoj. Na njemu rade odavna braća Slovenci, u čijem se zagrljaju

danas nalazimo, na njemu su počeli raditi i naši mladi katolički trudbenici. Nije moj posao, da raspravljam o radu na moralnom polju, niti ću od materijalnoga uzeti ono, što spada na druge referate.

Meni je ugodna dužnost, da Vas danas, gospodo, podsjetim na jednu zanemarenu njivu, koja krije pod svojom plavom i uzburkanom površinom silno blago, koje je *naše,* i koje tuđinac i neprijatelj svaki dan sve više iskapa. To je naše more, naše lijepo hrvatsko-slovensko more, koje od bogatog Trsta do nepobjedivog Kotora grli naše zelene istarske i dalmatinske obale i pjeva svoju vječnu zvonku pjesmu pod klisurama kamenog Velebita i junačkog Biokova, koje grli naše čarobne mirisne otoke, kamo hrle tisuće stranaca, da se dive njihovoj krasoti i da potraže mir i zdravlje pod našim podnebljem. — To je naše more, na kojem su pred 10 stoljeća plovile junačke sagene, kondure i liburnije, pred kojima su morali strepiti i silni Saraceni i lukavi Mlečani, koje su više puta izkrcale hrabre naše vojnike na talijanski poluotok i tako zastrašile neprijatelja, da su talijanski gradovi tražili pomoć samoga Karla Velikoga. Bilo je to *naše* brodovlje, koje je zajedno s hrabrim Normanima potuklo kod Drača i Krfa ponosnu bizantinsku flotu.

— A sada? O sada, gospodo, od silne te slave ostade samo gorka uspomena! Hrvatskom imenu nema više mjesta na lađama, na kojima su glavna snaga hrvatski mornari. Trobojnica naša se više ne vije na Jadranskom moru, gdje je jednom gospodarila. Razdijeliše ga Nijemci, Madžari i Talijani onako, kako su razdijelili i domovinu našu. Hoćemo li to i dalje trpjeti? Sada, kad se toliko govori o ekonomskoj neodvisnsti našega naroda, kad se toliko za nju radi, zašto da se ne dadnemo svima silama na posao, da zadobijemo opet naš položaj, naša prava na našem moru? Božja naš je providnost nadarila takvim neprocijenivim blagom, morem, koje se nalazi u sredini svijeta, iz kojega možemo za 15 ili 20 dana dospjeti u Afriku, u Ameriku, u Indiju, a za 30 u Australiju, u Kitaj i u Japan, a mi da ga zanemarimo? Mi da dopustimo, da ga na našu štetu obrati na svoju korist tuđinac.

Statistika hrvatskoga paroplovstva.

Da se bolje uvjerimo o slabom našemu stanju na moru i o onome, što bi se dalo učiniti, dopustite, da se poslužim statističkim brojkama.

U Austriji imademo 34 parobrodarska društva, a u Ugarskoj poli 11. Od tih je u Austriji, računajuć i društvo «Unione» u Dubrovniku 10, a u Ugarskoj 1 hrvatsko i jedan parobrod «Kostrena», vlasništvo g. Sodića (2500 t.), ali i u ovim društvima

ima *prilično tuđinskog kapitala.* Njima bi mogao nadodati društvo «Dalmatia» sa sijelom u Zadru.

Samo ime društva i parobroda ne dopušta, da ga ubrojim među hrvatska («Dalmatia» od 34 paroplova ima samo 10 s hrvatskim nazivom). Razmjer je dakle hrvatskoga paroplovstva sa ostalim austro-ugarskim, što se tiče broja društava, od *jedne četvrtine.* I ako je žalosno, da je gospodar tako nemoćan u svojoj kući, ovaj razmjer ne bi bio ipak tako očajan. Ali da pogledamo, kakav je u broju samih paroplova i u njihovoj veličini. Sveukupni broj parobroda u Monarhiji je 478, od kojih 236 spada dugoj plovidbi (t. j. mogu putovati i preko Sueza i Gibraltara). Njihova sveukupna brutto-tonaža iznaša 900.000 tonâ. Sva hrvatska društva pak, od svega toga imaju 49 parobroda, od kojih 16 spada na dugu plovidbu sa 84,600 tonâ. Razmjer je dakle u broju paroplova od $^1/_{10}$, u tonaži od $^1/_{11}$, a za dugu plovitbu $^1/_{18}$.

Neka od drugih društava udostojaše se uresiti koji svoj parobrod hrvatskim imenom, ali oveća društva, kao «Lloyd», «Austro-Americana» i «Tripcovich» u Austriji, «Adria» u Ugarskoj nemaju *ni jednog jedinog* paroplova, koji bi nosio hrv. ime preko mora. Kod Lloyda većina je imena njemačka i latinska. Latinizirali su i sve naše slavenske pokrajine za volju Nijemcima i Talijanima: Carniolia, Carinthia, Dalmatia, Bohemia. «Austro-Americana» osnovana od braće Cosulich, rodom iz Malog Lošinja, koji su majčinim mlijekom usisali hrvatsko slovo, ima za svoja 33 paroplova izuzamši dva njem. samo talijanske nazive. Da se ne zove «*Austro*-Americana» ili «Unione» *austriaca* di navigazione», mislili bi u Americi, da je to talijansko društvo! Društvo «Tripcovich» (g. je Tripcovich rodom Dalmatinac), koje posjeduje 18 krasnih paroplova za dugu plovidbu, nema niti jednog hrvatskog imena, osim «Sarajevo» i «Mostar», dva malena parobrodića za sporedne službe.

Madžarsko društvo «Adria» i druga manja društva, koja su obilno subvencijonirana od madžarske vlade, dakle i hrvatskim novcem, krvlju našega naroda, imaju isključivo madžarska imena. «Ugarsko-Hrvatsko» parob. društvo», koje ću kraće zvati «Ungaro-Croata», pod kojim je imenom općenito poznato, nazvalo je od 42 svoja parobroda 6 hrvatskim, a 8 talijanskim imenom. U njegovoj floti figuriraju slavna imena po izbor madžarska na utjehu nama i čitavom čovječanstvu!

U tršćansku luku ušlo je g. 1911. paroplova s ukupnom tonažom od 4·1 milijuna tonâ; od tih 3·4 pripadaju austro-ugarskoj zastavi, a 0·7 dakle $^1/_6$ — tuđoj. Ne može se tačno doznati, koliki je dio hrvatskih brodova u ono pet dijelova, koji pripadaju austro-ug. zastavi, ali ako uzmemo prijašnji razmjer od $^1/_{11}$, dobit ćemo $^5/_{66}$, t. j. manje od trinaestoga dijela. Ovaj je razmjer malo veći, uzmemo li promet svih austrijskih lukâ. Što se tiče ugarskih paroplova, buduć da tude imamo samo 4 svoja

parobrodića, od kojih najveći ima 2500 t., bolje da ne prikazujem njihovu žalosnu statistiku.

Osoblje, koje upravlja tim austro-ug. društvima i paroplovima, i ako je u dobrom dijelu po porijetlu hrvatsko, takovim se obično ne priznaje, pak ga ne smijemo držati našim. U upravama i među kapetanima razmjerno malo kada nailazimo na imena hrvatski napisana, a kad se to dogodi n. pr. kod «Ungaro-Croate» još nas više boli znajući protunarodnu rabotu toga društva. — «Austro-Americana» nema u svojoj upravi i među svojim kapetanima skoro nijednog hrvatskog imena, što ništa ne priječi, da ima vlastitu svoju agenciju u Zagrebu, u Ljubljani i drugdje, da može mamiti našega težaka u sjajnu Ameriku. Naprotiv njemačka i madžarska imena sve se više šire. Krivnja radi toga ne može se baciti jedino na sama društva, *nego i našu mladež, koja se malo za more interesira i još se manje njemu posvećuje.*

Hrvatska paroplovna društva: njihove nevolje i progonstva.

Ovo je evo naše stanje na moru. Siromašni, neznatni, izrabljeni, ignorirani!

A što da govorim o progonstvima? U Austriji, hvala budi Bogu, u koliko mi je poznato, toga nema. A pod krunom Sv. Stjepana? U našoj hrv. Rijeci slobodno je svakomu ne samo Madžaru nego i Turčinu i Japancu dolaziti, pristati i trgovati, a jedino je zabranjeno hrvatskome društvu! — O dugoj plovidbi i ne govorim, jer takove ne imamo. Nu na malenoj plovidbi, t. j. na prometu između naše Rijeke, našeg Primorja, naših otoka i naše Dalmacije gospoduje «Ungaro-Croata». To je društvo osnovano g. 1891. ujedinjenjem dvaju društava ,koja su već postojala: «Sverljuga i Co.» na Rijeci i «Krajacz & Co.» u Senju. Ovo potonje, koje je imalo hrvatski-karakter, izgubilo ga, a rodila se U.-C. s madžarsko-talijanskim obilježjem. Kao ustuk «U.-C.» osnovaše neki domorodci «Hrv. par. udrugu u Senju», ali je u brzo utuče konkurencijom Ungaro-Croata.

To se sve međutim događalo pod visokom zaštitom madžarske vlade, koja ovim načinom lovi dvije muhe jednim mahom: onemogućuje, da Hrvati imaju svoje paroplovstvo, što bi ih u velike podignulo i materijalno i moralno, a s druge strane drži tako slabe komunikacije, da mora izginuti trgovina i svaki promet siromašne Like i Primorja. Trgovci ovih krajeva, vidjevši, kako U.-C. ne će da poboljša komunikacija i kako guli narod svojim visokim cijenama za putnike i za robu, odlučiše ponovno ustrojiti jedno hrv. društvo. Tako se eto rodi g. 1904. *«Hrvatsko parobrodarsko društvo» u Senju.* Narod je primio sa oduševljenjem veselu vijest o osnutku. Dolazak prvog parobroda «Hrvatske» bio je u primorskim mjestima narodno slavlje. Ali odmah poče U.-C. s borbom. Snizila je odmah cijene od

60 na 10 novčića t. j. 80 po sto na prugama, kud su putovali hrv. parobrodi; i otvorila nove pruge. Uredila svoje orare tako, da bi njezini parobrodi uvijek odlazili iz pojedinih luka malo prije onih hrv. društva. No, što je za nas važnije, učinila je ona sve to *sporazumno sa ugarskim ministarstvom trgovine,* jer po ugovoru U.-C. sa madžarskom vladom mora ona dobiti odobrenje od ministarstva trgovine za svaku promjenu u cijenama i u oraru. I nije čudo, da se dala jedna vlada u progonstvo za sitnim parobrodarskim društvom, jer se u protokolu spomenutog ugovora čita: «Za slučaj, ako bi proti Ungaro-Croati naperena konkurencija iliti drugi nepredviđeni slučajevi društveni razvoj ili opstanak ugrožavali, ministarstvo trgovine stavlja u izgled, da će Ungaro-Croatu proti postojećim opasnostima u zaštitu uzeti», U.-C. je dakle miljenica madžarske vlade. Ona *sama* ima pravo opstanka; svako drugo društvo je prije svoga ustrojenja osuđeno na smrt. Time se nanaša grozna nepravda ne samo Hrvatu nego svakome građaninu, osim akcijonistima U.-C. — privilegovana klasa! — time se osuđuje na smrt svaka trgovina po moru, osim one, koju protežira madžarska vlada; time se dakle ugušuje u korijenu svako nastojanje, da se sa strane mora razvija hrvatska trgovina. No najgore je to, što je g. 1907. hrv. vlada dala svoje odobrenje zakonu tobože o podupiranju paroplovstva. Po tom zakonu, ako hoće koje parob. društvo da dobije bar oprost od biljegovanih pristojba, mora pred javnim bilježnikom potpisati očitovanje, kojim se obvezuje, da će u slučaju rata ustupiti svoje brodove *madžarskoj* vladi, da će na svoje brodove namještati samo one *madžarske* podanike, koje *madžarska* pomorska oblast označi, da će svaki put u slučaju potrebe 10 tonâ *madžarskih* proizvoda besplatno prevesti, da će *madžarske* činovnike besplatno prevažati, da će imena brodova *madžarska* vlada izabirati odnosno odobravati i t. d. Tu je sve madžarsko: madžarsko Primorje, madžarska pomorska oblast, što se prije nazivalo bar ugarsko-hrvatskim! uskliknuo je «Riječki Glasnik», iz kojega vadim ove podatke o hrv. par. društvu. A pomislite, da su Hrvati ovaj zakon odobrili!

Madžarska je vlada dakle bezobzirno podupirale Ungaro-Croatu, koja je posjedovala više od 40 parobroda, koju je masno subvencijonirala proti hrv. parob. društvu, koje je imalo 4 malena parobrodića, jer joj je ono *ugrožavalo opstanak* (!). Ali nije bilo dosta pozakonjeno progonstvo. Vlada, osim već spomenutih sniženja cijena i promjenâ orara na štetu senjskog društva, nije htjela dati hrv. parobrodima dostojno pristanište na Rijeci, nego ih je relegirala na luku Baros, gdje su morali iskrcavati svoje putnike među gredama i karbunom. U Senju je također bilo sto mukâ, dok je bio sagrađen drveni most za pristanište, a tada je lučki ured zabranio, da na taj most dolaze teška lička kola za ukrcavanje robe, što ju je parobrod dovezao iz Rijeke.

Neznam, da li je to bilo radi nesolidnosti mosta ili radi solidnosti madžarske mržnje, no tako je kod nas u XX. vijeku!... Osim toga kušali su više puta parobrodi U.-C. probušiti hrv. parobrode i zato nijesu bili njihovi kapetani ni najmanje pozvani na odgovornost. — Jednom se imao parobrod «Hrvatska» vratiti u Senj sa jednog izleta iz Jablanca. Kako je bilo oko 10 sati u večer i velika pomrčina, zamoli činovnik društva lučki ured, da mu dade jednu svjetiljku, da se parobrodu svijetli, dok bude pristajao uz most, da u tami ne udari o kraj. Lučki upravitelj ne htjede dati svjetiljke i ujedno zabrani svojim podanicima, e se ne bi koji od njih usudio, da je dadne i nadoda: «Brige nas za jedan vapor, neka se razbije, što meni briga!»

Dne 22. kolovoza 1909., priredio je parobrod «Ante Starčević» izlet sa Rijeke u Senj. Oko 9 sati na večer počeli se u Senju kupiti izletnici na parobrodu. Jedva se ukrcala polovica izletnikâ, eto ti lučkoga upravitelja, koji nalaže kapetanu parobroda, da se mora odmah udaljiti od obale i otići put Rijeke sa polovicom izletnika, jer da je već parobrod prenapunjen! Na parobrodu nije bilo više od 200 izletnika, dok sama madžarska pomorska oblast dozvoljava prevažati na njemu 350 osoba, a istoga je dana riječka oblast dopustila odlazak parobroda sa svim izletnicima iz Rijeke. No sve zaludu, nalog se morao izvršiti, a dobar je dio izletnika ostao u Senju, i tako izgubio noć, novac i vrijeme, jer su se mogli istom slijedeći dan vratiti kući. — Ovakove stvari, gospodo, ne događaju se niti u Mozambiku, niti u kojoj zabitnoj luci Australije. — Šta ćemo? Mi smo izvan zakona!....

Takovo je eto oružje, kojim se silni neprijatelji bore s potlačenim našim narodom. Hrvatsko par. društvo moralo je skoro podleći. Obustavilo je uslijed deficita sve pruge i privezalo parobrode u lukama. Nastojalo se oko kartela sa U.-C., e bi se sporazumno povisile cijene prevoza, ali U.-C. ni čuti o tom, već je zahtijevala, da joj se za bagatelu prodadu svi parobrodi.

Početkom lipnja prošle godine započela je opet redovita plovidba na pruzi Senj-Rijeka, dok ostale pruge (Karlobag i Rijeka) nije moglo društvo uspostaviti, jer mu oblasti ne dadu na Rijeci pristaništa, tako da ne može robe ni putnika ukrcavati. Društvo je tako prisiljeno, da priveže ostala svoja tri parobroda. Mrtvi kapital, ogromna šteta! Molili su lučki ured i pomorsku oblast na Rijeci, pa i samo ministarstvo trgovine u Budimpešti, ali sve molbe uzalud. Ta znademo, kako mora vlada braniti U.-C. — Tako se eto kod nas radi na procvat trgovine. Grubim se načinom priječi njezin razvoj, dok se s druge strane davaju milijuni godišnje potpore Adriji i drugim madžarskim društvima!

Čuo sam napokon, da ravnateljstvo «H. P. D.» ima mandat od skupštine dioničara, da nađe što povoljnijeg kupca za društvene parobrode. Kupac, koji za sada nudi najbolju cijenu je

U.-C. I tako eto ono, što ne htjedosmo učiniti prije dvé godine, — kapitulirati pred dušmaninom — morat ćemo učiniti sada, kad je već stanje beznadno, da se barem spasi nešto kapitala.

Osim hrv. par. društva u Senju opstoji još mlađe Austro-Hrvatsko par. društvo sa sijelom u Puntu, koje je nastalo iz istih razloga kao i prvo: nedostatak komunikacija i bezdušne cijene, kojima je U.-C. globila naše Otočane. Ovo društvo, kao austrijsko, dobilo je subvenciju od austrijske vlade. Zato ga i madžarska vlada tako ne proganja kao senjsko društvo. Ali je ipak U.-C., koja ima na milijune u dispositions-fondu, snizila odmah svoje cijene na polovicu i povrh toga dala znatnih popusta. Ona ima na Rijeci najljepša pristaništa, koja upadaju svakome u oči dok je Austro-Hrvatsko relegirano u jednom kutu luke. Ovo se društvo vucarilo do sada naprijed, ali ove godine uslijed jakog poskupljenja ugljena (radi balkanskog rata i štrajka engleskih radnika u rudnicima) moralo je i ono zabilježiti deficit, koji većinom stoji u tome, što se nije odbila pravilna svota za rezervni fond, ali je ipak deficit. Vlada je obećala veću pripomoć, no bojim se, da ne ćemo moći dugo uzdržati. Austro-Hrv. P. D. se već davno dogovara sa U.-C., kako bi došlo do sporazumka. Naši se upravitelji nekako nadaju, da će uspjeti, ali moje je mnijenje, da nam s takovim protivnikom sporazumak ne će biti od velike koristi, nego, ako ikad dođemo do njega, da će nam biti jedan korak dalje do naše propasti. Neka nas u tom pouči Ungaro-Croatin postupak prema senjskom društvu.

Što nam valja raditi?

Tako sam eto, gospodo, širokim potezima ocrtao naše stanje kukavno, očajno. Što da radimo? U istinu, čovjeku padaju ruke, kad vidi proti sebi ujedinjenu silu i novac, zakon i progonstvo. Kad bismo se samo mogli boriti, kad bismo barem imali pred sobom lojalnoga neprijatelja! Proti Ungaro-Croati, proti madžarskoj vladi!... Ipak ne smijem očajati, jer hrvatsko srce nije poznavalo očaja, kad se moralo boriti proti moćnijem neprijatelju, a ne poznaje ga ni danas. Očajati ne smijemo, jer znademo, da imamo pravo, a uz pravo je i Bog... Ne, gospodo! Nijesmo se zato sastali, mi katolički Slaveni, iz cijele Monarhije, da svijetu doviknemo našu nemoć i naš očaj. Borbu, koju nam neprijatelj pruža, moramo prihvatiti. Boriti se moramo, jer borbu zahtijeva naša narodna svijest, ljubav naša prama narodu našem, borbu zahtijevaju sredstva, kojima nas neprijatelj hoće da uništi, borbu zahtijevaju napokon naši katolički idejali, kojima se jedino mi i oni, koje ovdje prestavljamo, možemo dičiti. Boriti se i u borbi poginuti, da; predati se, nikad!

Ali kako? Tu treba *novca* i *patrijotizma.*

T r e b a n o v c a. Prije svega treba da se sjetimo jednog elementarnog pravila svakog poduzeća bilo financijalnog bilo trgovačkog, a to je, da nije moguće, da malim kapitalom neko poduzeće živi. Liberalizam je donio u trgovinu evolucijonističke zasade, a mi i ako ih ne odobravamo, moramo sa činjenicama računati. U trgovini ima pravo da živi samo onaj, koji je jak, jer slabiji ne nalazeći zaštite u zakonima, brzo podlegnu jačim konkurentima. A što je netko jači, to mu je sigurniji život, i zato se svako sve više utječe k njemu, da pod njegovim okriljem razvije svoju trgovinu ili uloži svoje kapitale. To jamačno vrijedi i za paroplovno društvo. U Dalmaciji, kako sam čuo, veliko jedno društvo hoće da konkurencijom uništi malenu «Dubrovačku obalnu plovidbu». U.-C. jednako postupa s našim primorskim društvima. Sva malena dalmat. društva morala su se nedavno sjediniti u jedno društvo «Dalmatia», da sebi spasu život. Izvan naše domovine, na širokim Oceanima, amerikanski i engleski trustovi privlače k sebi sva malena društva. Tko ne će, osuđen je na smrt.

Da bude neko društvo jako, treba novaca. Ako je pravedno, da mi Hrvati i Slovenci budemo gospodari na svojem moru, ako je pravedno, da imademo *svoje* paroplovstvo, mora to paroplovstvo biti jako, jer inače bolje je da ga ne ima. S toga moram ne samo da tražim novaca nego taj novac radi spomenutog elementarnog pravila mora da bude obilan. Što će ga više biti, to će sigurnije biti uložen, a ne samo da će koristiti našemu paroplovstvu i našoj domovini, nego i nami samim kao privatnicima. More krije faktično veliko bogatstvo. A.-U. paropl. društva dala su god. 1912. jake dividende: od 4 do 10 i 15%. Jedno je došlo do 30% i još uložilo dobru svotu u svoj rezervni fond. To su, istina, društva, koja se bave prevozom tereta na veliko, ali i manja su društva dala prilične dividende n. pr. «Dalmatia» 4%, U.-C. 8%, a maleni «Jadran» u Splitu, koji posjeduje samo 2 parobrodića, imao je čisti dobitak gotovo od 20.000 K, a surovi od 380.000 K. Ali su to društva, koja imadu kapitala. Društvo, koje ima samo nekoliko stotina hiljada kapitala (naše je A.-H. rasprodalo dosada dionica malo više od 400.000 K.) može jedino životariti, a s druge strane može ga upropastiti najmanje financijalna ili trgovačka kriza, jer ono je kao siromah, koji živi od dana do dana, a kada životne potrebe poskupe na tržištu, istom tada mora on umirati, dok bogataš, čije su žitnice pune, i ne osjeti tu promjenu. Nedavno moralo je naše društvo uzajmiti novca uz 8% kamata. To su lijepe hiljade izgubljene, koje bi inače ostale, kad bi bilo kapitala. Pošto je dakle naša dužnost spasiti ta paroplovna društva, izvršimo ovu svoju dužnost na način, da nam ona bude laka i korisna: uložimo u to poduzeće jake kapitale.

Koliko treba kapitala?

Hrvatsko paroplovno društvo ima duga u iznosu od K. 160.000 a taj dug danomice raste. Društvo je dakle na rubu propasti. Već sam Vam kazao rezoluciju skupštine dioničara, da se za parobrode nađe najpovoljniji kupac, i da dosada najbolju cijenu nudi U.-Croata. To je, gospodo, vrlo važan znak. Da nije U.-Croati stalo za hrv. društvo, da joj ono ne smeta, pustila bi, da ono posve propadne i da dioničari izgube sve do zadnjeg uloženog novčića, to više, što ta propast mora doći u skoro vrijeme. No vidite U.-C., pošto je uništila društvo, kao da sada imade smilovanje, nuđa mu najbolju cijenu i pripravna je, kako stalno znadem, ponuditi i više. Ovu nenadanu ljubav ne možemo tumačiti u dobrom smislu. Uzrok joj je u *strahu,* što ga uvijek ima U.-C. pred senjskom društvom, ne radi toga, što se boji, da bude od njega uništena, nego što joj se konkurencija, koju je vodila i vodi s njime kroz više od 10 godina, pojela dobre kapitale. Ona hoće da ga se što prije riješi, da onda može opet nesmetano — i ovaj put za uvijek — zagospodariti na hrv. obalama. A onda jao Primorju, jao Liki, jao našem narodu i našoj trgovini, jer će se ona naplatiti u kratko vrijeme za žrtve, koje je podnijela za ovih godina borbe, a znati će se i Hrvatima osvetiti i njihovoj trgovini za njihovu smjelost. Smijemo li to dopustiti? Hoće li se naći jedan jedini među nama, koji ne će htjeti pružiti ruku pomoćnicu našem paroplovstvu? Ne! Sramota bi bila, da toliko milijuna Slavena u Monarhiji ne mogu spasiti jedno maleno paroplovno poduzeće! H. P. D. u Senju treba dakle platiti dug i omogućiti opstanak.

Ali osim njega važno je za naše prilike i Austro-hrvatsko P. D. u Puntu. Ono ima, kako prije rekoh, isti razlog svome opstojanju za kvarnerske otoke kao H. P. D. za Primorje; s druge pak strane priječi i ono prema svojim silama razvoj antinacijonalne U.- C. i njezinu borbu proti senjskom društvu. Ova se dakle dva društva međusobno pomažu, što se tiče naroda i trgovine, kao i što se tiče borbe protiv U.-C. Nu niti Austro-Croata ne stoji baš dobro, premda se nalazi u boljim vodama od svog pobratima. Da se pak i jednom i drugome pomože uz razmjerno malene žrtve, imao bi se po mome mnijenju izabrati ovaj način:

Društva bi se imala *fuzijonirati* tako, da bi Austro-Croata podmirila dug «Hrv. P. D.» Ovo bi pak stupilo kao dioničar A.-C. sa razlikom između vrijednosti svojih parobroda (ca. 300 tisuća K) i duga, dakle sa ca. 200.000 K u dionicama. Na ovaj bi način bilo hrv. društvo spašeno za naš narod, dioničari bi njegovi doduše izgubili nešto u vrijednosti svojih dionica, ali samo toliko, koliko iznosi sadašnji dug, što su faktično već izgubili, a k tomu imali bi nade, da će njihov kapital kroz malo godina napredovati. Austrijsko-Hrvatsko bi društvo dobilo 4 dobra parobroda za samih 160.000 K (manje od polovice cijene) to jest za toliko, koliko iznosi dug senjskog društva, jer bi se samo taj novac isplatio. Ostali bi se iznos isplatio dionicama, što

ne stoji ništa. Ono bi zadržalo svoje sjelo u Austriji i dobilo veću subvenciju od vlade, imajući veći broj parobroda. Ono bi i nadalje držalo pruge za otoke i uz hrv. Primorje. Sloboda bi naša na moru bila osigurana, a neprijatelj za uvijek bi izgubio nadu, da uništi hrv. ime na moru...

Krasan nacrt, je li? Jedna jedina stvar fali: *novac*. Treba sakupiti 200-300.000 kruna (t. j. 160.000 za dug «H. P. D.» 100.000 da se urede prilike kod A.-C. a ostalo, da se učvrsti fuzijonirano društvo). Dionice A.-C. su po 50 kruna, dakle pristupačne, da tako kažem, svakomu džepu. Potrebiti bi se kapital razdijelio dakle u 4-6000 dionica. Stalan sam, da bi braća Slovenci brzo našla veći dio tog kapitala. Da svaki privatnik, koji može, te svako slovensko i hrvatsko društvo, zadruga, posujilnica, banka, kupi po jednu ili više tih dionica; da taj pokret raširimo i među braću Čehe — koji već imaju nekoliko dionica — i Poljake, mogli bi sakupiti u kratko vrijeme potrebitu svotu. Ako Vam se dakle, gospodo, ova svota čini prevelikom, način, kako se može do nje doći uz malo truda i ustrajnosti, obećaje siguran uspjeh. Ako ovo učinimo, spasili smo naše paroplovstvo, naše ime, našu čast na našem moru. Ako ovo učini, učinit će ovaj II hrv. kat. sastanak za našu domovinu više nego dobar dio naših političara u mnogo godina!

Odbor za hrv. paroplovstvo.

Uvjeren sam, da ćemo novac dati i preko potrebe. Nu da se ta akcija konkretizira i organizira, predlažem, da se izabere jedan *odbor*, koji će imati zadaću, da širi među našim narodom interes za naše paroplovstvo, da prodaje što veći broj dionica A.-H. P. D., da stupa u direktne dogovore s ravnateljstvima obiju društava glede njihove fuzije i da napokon stupa sam — po nekim svoji mčlanovima — u upravu fuzijoniranog društva. Time bi prestalo njegovo indirektno i počelo direktno djelovanje.

Osim toga, ne smijemo zaboraviti na katolički značaj našega sastanka. Ako mi materijalno društva pomažemo, možemo zahtijevati, da kod A.-H. P. D. vlada katolički duh. Iz naših se parobroda treba odstraniti protuvjerska i nemoralna štampa, mornarima se mora dati, u koliko to satnica dopušta, mogućnost, da u blagdane vrše svoje vjerske dužnosti. Psost, ta grdna mana naših mornara, mora se sa svom strogošću zabraniti, a nepopravljive psovače treba izbaciti iz službe. Napokon naše društvo ne će nikada smjeti nikakvom potporom ili darom pomagati koju protuvjersku ili bezvjersku instituciju. Time bi naš kat. pokret počeo uplivati i na život na moru i vratio bi se, u koliko je moguće, onaj stari duh, stari oni običaji, kad su naši mornari svaku službu vršili u ime Božje, dok sada ju prate s najstrašnijim psovkama.

Odbor, koji ćemo izabrati, imat će se brinuti, da zahtijeva od društva ispunjenje ovih naših postulata.

Taj će se odbor imati brinuti i za to, da pozove u pomoć naše zastupnike. Nije moguće dopustiti, da naše hrv. paroplovstvo bude tako potlačeno, ugušeno, kako sam vam to malo prije pokazao. Treba da se jaki glasovi dižu u Beču, u Zagrebu i u Budimpešti proti tim progonstvima, koja ubijaju naš narod i našu trgovinu i konkuriraju s drugim faktorima, koji sile naše ljude na iseljivanje u Ameriku.

Potrebno je dakle, gospodo, da u tom odboru budu muževi, u koje imamo svi neomeđašeno povjerenje.

Predlažem ovu gospodu: Dr. Korošec, prof. Jarc, Valjato, jedan iz uredništva «Riječkih Novina», dr. Buljan, Zadružna sveza u Splitu, Silvije Kozulić, pom. kapetan na Lošinju Malom.

Rekao sam, da treba i *patriotizma;* moramo naime navijestiti rat Ungaro-Croati i svim tuđim društvima na prugama, koje obilaze koje hrv. društvo. Poslužimo se našim parobrodima, za kratka kao i za duga putovanja, kad imamo sami putovati kao i kad imamo poslati svoju robu. I ne samo to, nego treba živo agitirati kod našega i kod svih slavenskih naroda, među kojima živimo ili kojima pripadamo, da se po mogućnosti služe našim parobrodima.

Naše katoličko djaštvo i more.

Još samo nešto. Imao sam prije prigodu spomenuti, kako je razmjerno malen broj Hrvata i Slovenaca, koji se daju na more, dok Nijemci i Madžari, Talijani i potalijančeni Hrvati sve to više okupiraju mjesta časnika. Zato treba, da se naše *đaštvo interesira za more i mornarske službe, teške doduše, ali idealne, službe, koje donašaju priličan financijalni i socijalni položaj, mnogo bolji, caeteris paribus, nego na kopnu.* Treba također, da uprava naših đačkih organizacija posveti više pažnje i nautičarima, da ih uzgaja u katoličkom duhu. Što se tiče samoga direktnoga rada s pomorskim osobljem, časništvom ili mornarima, preporučio bih našem đaštvu, koje ili stanuje ili ima kakovu službu u primorskim gradovima, da se približi tome zaboravljenome dijelu našega naroda, koje su talijanski socijalisti znali vrlo dobro organizirati i izrabiti. Tako bi se barem upoznale mornarske prilike, a ujedno bi se učinilo nešto dobra. To bi pak bilo samo priprava, a na budućem sastanku mogli bi tu novu akciju staviti na čvrsti temelj i organizirati je trajno i uspješno, kako su organizirane i druge naše akcije. To je, gospodo, novo, široko, izvanredno važno i još neobrađeno naše polje.

Ujedno tu istu pažnju mora mornarima posvetiti svećenstvo. I tu bi se imalo više toga organizirati, ali nije to stvar jednog dana. Neka se svaki međutim dade na posao!

Zaključak.

Pred mojim očima lebdi, gospodo, prekrasan san: Vidim u nedalekoj budućnosti Hrvata gospodara na svojem moru, vidim gdje slavensko ime pronose na širokim bokovima naše lađe, vidim našu slavnu trobojnicu, koja se vije, simbol bratstva i slobode, na našem Jadranskom moru, uz obale ujedinjene Hrvatske i Slovenije. Hoće li se taj san ostvariti?... Daò Bog, da bude današnji dan začetak ostvarenja te velebne ideje! —

RASPRAVA.

Ponajprije je predsjednik predložio, da bude izabran tajnikom odbora za hrv. paroplovna društva sam referent Ante Pilepić, što je skupština jednoglasno prihvatila, i on prihvatio izbor ističući, da će se rado za ovu svetu našu stvar žrtvovati. Iza toga je govorio *dr. Bonefačić* o ispunjavanju vjerskih dužnosti u mornara i nadučitelj *Mahulja* iz Omišlja preporučujući, da se odbor odmah dade na posao, jer je odbio već dvanaesti sat. Ako se brzo ne priskoči u pomoć, mogla bi oba društva propasti. Svakako neka se stavi ova stvar na srce slovenskim i hrvatskim zastupnicima, da je smatraju kao načelno pitanje. *Dr. Antun Mahnić,* biskup Krčki, odgovara, da su zastupnici već pretresali o ovoj stvari i za nju se zainteresovali.

Na to su primljene ove

REZOLUCIJE:

Hrvatski i slovenski katolici sakupljeni na katoličkom kongresu u Ljubljani dana 26. kolovoza 1913. uviđajući s jedne strane veliku važnost i potrebu kršćanskoga i katoličkoga odgoja hrvatskih i slovenskih pomoraca, a s druge strane znamenitost hrvatsko-slovenskoga mora i paroplovstva, stavljaju ove rezolucije:

I.

Kod svih paroplovnih društava, kod kojih se nalaze u službi toliki hrvatski i slovenski mornari, moraju da dođu do izražaja kršćanski i katolički principi. Protuvjerska i nemoralna štampa imade se ukloniti s parobroda, psovke najstrože zabraniti i mornarima omogućiti vršenje vjerskih dužnosti. U tu svrhu neka se što bolje organizira duhovna pastva za hrvatske i slovenske pomorce.

II.

Preporuča se hrvatskom i slovenskom đaštvu, da se što više interesira za *pomorske službe,* da se približi našim pomorcima, da prouči njihove prilike, e bi se tako u skoro vrijeme mogao postaviti temelj hrvatsko-slovenskoj katoličkoj pomorskoj organizaciji.

III.

»Hrvatskom parobrodarskom društvu« sa sjedištem u Senju i »Austrijsko-Hrvatskom parobrodarskom društvu« sa sjedištem u Puntu imade se priskočiti u pomoć radi slabog financijalnog stanja dragovoljnim kupovanjem njihovih dionica. U tu svrhu bira sastanak posebni odbor, kojemu će biti zadaća: 1.) probuditi, uzdržati i raširiti interes za naše more u našem narodu i u ostale braće Slavena u našoj monarhiji; 2.) sakupljati novac i prodavati dionice jednoga ili drugoga društva; 3.) nastojati, da se oba parobrodarska društva ili fuzijoniraju u jedno društvo ili da stupe u kakovu drugu svezu, e bi sakupljeni novac spasio jedno i drugo; 4.) stupiti kasnije djelomice u upravu obiju društava ili ujedinjenog društva; 5. uložiti sav svoj upliv i zahtijevati, da kod jednoga i drugoga društva dođu do izražaja kršćanska i katolička načela.

IV.

Narodnim zastupnicima u hrvatskim i slovenskim zemljama stavlja se na srce, da na kompetentnim mjestima žilavo brane interese hrvatsko-slovenskoga parobrodarstva i da se zauzmu za njegov napredak.

Završetak socijalno-gospodarske sekcije.

Kad su bili svi referati raspravljeni, završio ju je predsjednik *dr. Ante Alfirević* po prilici ovim riječima: Prije jedno 80 godina vidio je grad Ljubljana trojicu careva. Sva se Evropa s najvećim zanimanjem pitala: što znači i čemu ovaj sastanak? — Zašto smo se mi Hrvati sastali u Ljubljani na drugom hrvatskom katoličkom kongresu? Ne dođosmo amo, da dijelimo, nego da učvrstimo one ideje, radi kojih smo se ovdje sakupili. — Mi se moramo boriti, jer bez borbe nema spasa. — Vrijeme bježi ispod naših nogu, ono nije krivo, da ga ne znademo na dobro okrenuti. — I ako nema naša akcija uspjeha, kako bismo željeli, onda moramo metnuti ruku na srce i reći, da smo svi barem za tri četvrtine krivi. — Sada ne smijemo više dopustiti, da i ove naše rezolucije propadnu u zaborav. One nam moraju da budu u čitavom našem radu neki »vade mecum«.

Na uri imade svako kolo i svaki čavlić svoju zadaću. Tako neka i svaki od nas ispunja svoju zadaću, pa ćemo vidjeti, da će sve napredovati. — Kaže se, da nam manjka novaca, ali mi nemamo dovoljno ni snage, ni čvrste ni odlučne volje. — Pričaju, da Francez u veče odlučuje, kako će sutra sve preokrenuti, a kad svane, prođu mu iz glave svi planovi. Hoćemo li i mi tako? Danas se moramo zakleti, da ćemo učiniti domovinu Hrvatsku sretnom, da ćemo sve za nju uraditi, da ćemo je spasiti!

Sekcija za

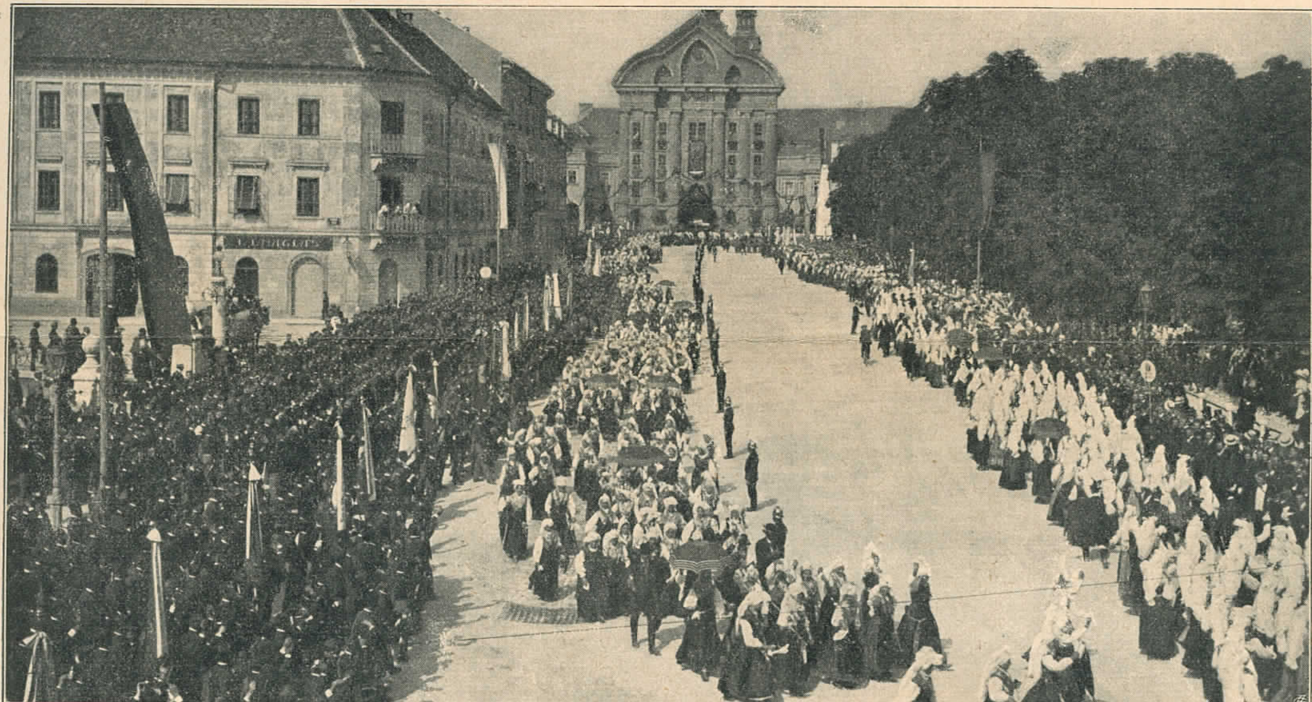
kršćansku prosvjetu.

Ova je sekcija zborovala u dvorani biskupska sjemeništa. Predsjednikom je jednoglasno izabran predsjednik kongresa dr. Velimir Deželić, podpredsjednikom prof. Ferdo Rožić, tajnicima: dr. Ljubomir Maraković, prof. u Banjoj Luci, i Stjepan Bakšić, svec. — Sjednice su bile u utorak 26. kolovoza od $8^1/_2$ s. prije podne do 1 po podne i onda opet od 2 s. po podne do 4.

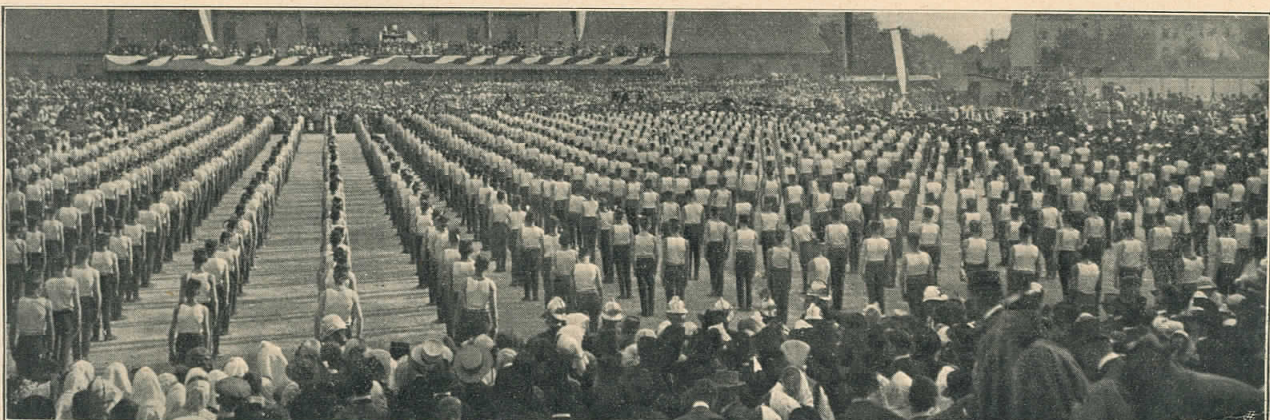

Tjelovježbe „Orlova“.

Povorka narodnih nošnja.

Velike vježbe „Orlova“.

Prof. FERDO ROZIC. - ZAGREB.

Hrvatsko pučka knjiga i društvo sv. Jeronima.

Hrvatska književnost i pučka naobrazba.

Da je dobra pučka knjiga jedno od najboljih pomagala za širenje pučke obrazovanosti, o tome nema nikakove dvojbe.

Onda kada već zamijeni riječ predavačeva; onda kada već izda pamćenje slušateljevo; onda kada već izčezne i skioptikanska slika ispred očiju i svijesti gledateljeve: onda ne samo da još uvijek jednako jaka nego sve jača i jača stoji *pučka knjiga* pokraj našega pučanina, da u nju zagleda, kada god hoće, pa da osvježi ovu ili onu vrstu pređašnjega svoga zvanja.

A ta pučka knjiga sustavno se stala obrađivati i davati u ruke neukih tek od osnutka književnoga društva sv. Jeronima. Osnutkom dakle društva sv. Jeronima nastade *nova epoha* u kulturnom životu hrvatskoga naroda.

Samo *letimični* pogled kroz književnu hrvatsku povijest jasno će nam to pokazati.

Svu tu povijest možemo za našu svrhu razdijeliti ponajprije na dva doba, na I.: od početka do iznalaska tiska, i na II.: od iznalaska tiska pa dalje. Ovo drugo doba možemo opet razdijeliti na dva odsjeka, na 1. od iznalaska tiska do ilirskoga preporoda, i na 2. od ilirskoga preporoda pa dalje.

Prvo doba, u kojemu ni kraljevi nijesu trebali da znadu čitati, mogli bismo uopće nazvati *analfabetsko doba*. Škola je bilo vrlo malo, — a što je bilo, to je bilo uz samostane, uz prvostolne crkve pa gdje gdje i uz crkve župne, i to najvećim dijelom samo za one, koji su se željeli posvetiti duhovnome staležu. Ni onda, kad se po nekim većim mjestima stadoše pomaljati privatne pučke škole; pa ni onda, kad se, nešto kasnije, tu i tamo pojavila i po koja javna pučka škola, nije broj onih, koji bi znali čitati, bogzna koliko ponarastao. Broj analfabeta sveudilj je iznosio najmanje 90%. — Uza to *bez tiska* teško su knjige na svijet dolazile. Prepisivanje bio je ne samo mučan nego i polagan posao. Zato je i broj knjiga bio vrlo malen, — a

pokraj toga bijahu knjige i *skupe*. Radi rijetkosti svoje smatrale su se knjige pravim dragocjenostima.

Ovakove prilike dakako da nijesu bile povoljne za razvitak pučke knjige, — da i ne spominjem onoga nekoga općenitoga shvaćanja, prema kome je knjiga bila više samo za odabrane redove; kao što mi ne treba spominjati ni toga, da obseg različitog znanja nije bio tako opsežan kao danas.

No ipak ne smijemo misliti, da pučkoj knjiži nije bilo baš ni traga.

Marni naši glagoljaši — osim što su priređivali knjige crkveno-obrednoga i stručno-bogoslovnoga sadržaja — nijesu zaboravili ni na svoj puk, pa su i za nj sastavljali i prepisivali knjige što poučnoga, što poučno-zabavnoga sadržaja, sve dakako u granicama, kako su dopuštale čas prije opisane prilike. *Broj malen, pa i to nesustavno, sporadički.*

A to jedno i drugo, i zabava i pouka bile su nabožnoga značaja. Pouka dogmatsko-moralna, zabava ponajviše bilo lirska, bilo dramatska (u obliku crkvenih prikazivanja).

Spominjući to ne mogu mimoići pitanje, koje mi se već odmah ovdje nameće, pitanje: pa kakva je uopće obrazovanost bila tada u hrvatskoga naroda? Da odgovorim na to, valja mi najprije reći, da se u obrazovanosti nalaze dva glavna elementa: intelektualni i moralni. Pitam li se dalje, koji je od ovih dvaju elemenata znatniji, moram prema onome, što od obrazovanosti tražimo i zašto za njom težimo, reći, da je znatniji elemenat moralni, ma kako inače visoko cijenim onaj drugi elemenat, elemenat intelektualni. Za obrazovanošću pojedinca idemo zato, da on po njoj postane konstitutivni ili formativni član obitelji, društva, domovine. A dobrota srca, makar i uz manje znanja, jače je oruđe za to nego veće znanje kraj zloće srca. Jer dok nedostatak znanja čini, da se ne ide naprijed onako lako i krjepko, kako bi se išlo sa znanjem, ako mu je ujedno podlogom etička jakost, — to zloća ne samo da ne pomiče naprijed, nego i uza sve znanje upravo razara ono, što je znanje moćno da sagradi. *Dobrota i s malo znanja čuva i gradi, makar i polako; dok zloća i s puno znanja samo ruši i razgrađuje.* Najidealnije je dakako, kad se uz moralnu dobrotu nađe zajedno i punoća znanja, punoća onolika, kolika već može da bude prema izvjesnom dobu. Ali kako se taj idejal vrlo mučno doseže, to se do obrazovnog cilja, to jest do društvenoga boljka dolazi sigurnije i *samom* etičkom snagom pojedinaca, makar uz to bilo i nešto manje znanja; dok se naprotiv spomenuti cilj ne bi mogao postići samim njegovanjem intelektualne moći, ako je uz to etička strana zanemarena, slaba.

Kako li je ovo velika i utješna istina pri pomisli, da je bilo vremena, kada bijaše vrlo malo sredstava za širenje i onoga znanja, što su ga ta izvjesna vremena u sebi posjedovala! Kad ne bi bilo u isto vrijeme drugoga sredstva, koje u pomanjkanju

sredstava sa širenje većega znanja ne bi mogla stvarati onoga drugoga obrazovanog elementa, štono može da vrši istu obrazovnu zadaću, kako je po sebi ima vršiti i znanje, u tom slučaju narod bi nam ostao izvan svake obrazovanosti, surov, divlji, nemoćan da stvara i uzdržava društvo; narod bi nam izginuo, domovine nestalo. Ali, Bogu hvala, tako nije bilo. Kao što postoji — kraj znanja — i drugi obrazovni elemenat, tako je postojala i druga sila za stvaranje tog elementa. Za taj drugi obrazovni elemenat rekao sam, da je moralna duševna snaga. Ono dakle, čime ili pomoću čega se stvara ta moralna snaga, to je pravo obrazovno sredstvo, to je prava obrazovna sila. A da je to u nas (kao što i drugdje) *bila vjera, da je to bila katolička Crkva sa svojim svećenstvom; da je to bila nabožna knjiga, to je svakome jasno.*

I ako su dakle u vrijeme, o kojemu govorimo, bile vrlo nepovoljne prilike za razvitak pučke knjige u svemu svome opsegu, narod nam hrvatski ipak nije bio bez nužne obrazovanosti. Kad bi se dobra pučka knjiga i s njome znanje moglo i u to vrijeme povoljno razvijati, bilo bi dakako bolje; ali pošto je to prema prilikama bilo nemoguće, Providnost nam je poslala *drugu obrazovnu silu, silu katoličke religije,* koja je vršila obrazovnu zadaću u potpunom značenju riječi.

Tako je bilo u I. doba. Nije bilo *mnogo* drukčije ni u II. doba u 1. odsjeku. Religija, nabožna knjiga i dramatski sastavci, koji su se više gledali nego čitali, to su bile glavne obrazovne sile, koje su radile i u to vrijeme, — i ako je dakako knjigotiskarstvo sada pripomoglo, da se je kraj ostale razmahane hrvatske knjige stala tu i tamo, u ovoj ili onoj formi pojavljivati i druga vrsta pučke knjige osim dosadanje gotovo samo nabožne. Ali i opet *broj je malen, a radilo se nesustavno, sporadički.*

Književnost se naša stala razvijati po hrvatskim pokrajinama, pa kako su pokrajine bile posve odijeljene jedna od druge te nesvezane nikojim drugim vezom, tako je bila odijeljena i njihova knjiga.

Najbunije se dakako hrvatska književnost razvila u Dalmaciji. Lirika, epika, dramatika i nešto proze, u početku malo, kasnije više.

Lirika je bila nabožna, ljuvena, prigodnička i općena ljudska. Lirika ljuvena i prigodnička nije odlazila mnogo dalje od samoga autora i onoga lica, na koje je bila upravljena, pa onda možda još uskoga kruga. prijatelja. Našim trubadurima, kao n. pr. Menčetiću i Držiću i nije bilo stalo do česa drugoga nego do toga, da za plam njihovih osjećaja doznadu njihove gospođe. No ne samo ovoj dvojici, nego ni Hanibalu Luciću, ni Nikoli Nalješkoviću, ni Dinku Zlatariću, kada slavi Cvijetu Cucorićevu, ni samome Gjivu Gunduliću, dok je pjevao pjesme «tašte i isprazne» i svoga «Ljubovnika sramežljivoga»; pa ni Ignjatu Gjorgjiću, dok ga je učio pjevati Ovidije. — Lirika nabožna i općeno ljud-

ska bila je istina već po naravi svojoj bliža širemu krugu, ali ni ova nije često bila ništa drugo nego plod želje pjesničkoga stvaranja po uzorima svoga vremena. Dok se «pjesme duhovne» Ivana Bunića doimlju kao naravan čustven izljev, to Gjivo Gundulić u svojoj inače divnoj pjesmi «Suze sina razmetnoga» kao da ide za tim, da natkrili talijanskoga pjesnika L. Tansilla («Lagrime di San Pietro»), što mu je, budi mimogrece rečeno, i uspjelo. «Concetti» (kontrasni način govora) nijesu rijetki. Nu ta prevelika umjetnost ujedno odaje, da pjesma nije bila namijenjena puku. Takav je veći dio sveukupne lirike staro-dalmatinske.

Jedva da je što bolje bilo i s epskim pjesništvom. «Osman», to najznatnije djelo te vrsti u našoj starini, nije bio ni štampan do 18. stoljeća. Palmotićeva «Kristijada», istina, lakoga je stiha i jasna je, — ali radi opsežnosti svoje nije mogla daleko poći. Jednako bje i s Palmotić-Dionorićevim «Dubrovnikom ponovljenim». Još opsežnije, a ujedno i teže sadržinom svojom epske su pjesme: Petra Kanavelovića «Sveti Ivan, biskup trogirski» i Jerolima Kavanjina «Povist vangelska», dok je Karnarutićevo «Vazeće Sigeta grada» formom i dikcijom svojom dosta jednako teškoći forme i dikcije Marulićeve «Judite».

Jasnim prednostima pučke knjige odjeljuje se od svih ovih pjesničkih djela Kačićev «Razgovor ugodni». Zato i doživje već za života svoga autora tri izdanja, a do danas ih je već i do trideset. No i «Razgovor» uspjeliji je u onome svome dijelu, koji je stihovan, nego u onome, koji je nevezanim slogom pisan.

Poput «Razgovora» dopirahu u narod i dramatski književni proizvodi, ali ne čitani nego gledani. Nije dakako ni to bilo sa svima dramatskim tvorevinama, nego samo s onima, koje su radi pučkog svoga duha bile za to zgodne. Pučkog duha, razumije se, nijesu imale one drame, kojima je predmet bio uzet upravice bilo iz talijanske, bilo iz rimske ili grčke književnosti, kao što su n. pr. Gundulićeve Galatea, Cereza, Kleopatra, Adon; ili Palmotićeve Armida (po Tassovu Gerusaleme liberata VI.), Alčina (po Ariostovu Orlandu VII.), pa Atalanta (po Ovidijevim Metamorfozama X., 560-787), Lavinja (po Vergilijevoj Eneidi XII.) i t. d. Ali Vetranićeva crkvena prikazivanja, kao što su Uskrsnuće Isusovo, pa Posvetilište Abramovo, za tim Lucićeva «*Robinja*», Držićev «*Stanac*», Gundulićeva «*Dubravka*», Palmotićev «*Pavlimir*», «Captislava» i «Bisernica»: sve su to drame koje su različite glumačke družine, kao Držićeva Pomet-družina i Palmotićeva družina «orlova», prikazivale, te su tako, makar i nečitane, vršile prosvjetno poslanstvo.

Prigodom ovih riječi držim zgodnim istaknuti nemalu važnost pučkih prikazivanja. Glumačkom se vještinom zgode iz života ožive pred očima sviju gledalaca; ne samo onih, koji su inače vješti čitanju, nego se životna pouka, koju uz zabavni svoj značaj mora da ima svaka pučka gluma, iz prikazivane

radnje toči i u dušu onih, koji se, ne poznavajući slova, ne mogu služiti knjigom. Tako je to bilo u starini, tako to može i treba da bude i danas, po gotovu, gdje se još ni iz daleka nijesmo riješili analfabeta. Da pak to može uspjeti, dokazom su prikazivanja u drugih naroda, a napose u naroda slovenskoga; dokazom su i pasionske igre vrbovačke. U tu svrhu nastojat će i društvo sv. Jeronima, da u buduće njeguje i ovu vrstu pučke knjige, pučku dramu.

Rekavši ovo o pučkim prikazivanjima reći ću odmah nešto *o kajkavskoj pučkoj* drami, i time od dalmatinske naše knjige prijeći na drugu hrvatsku knjigu iz ostalih nam pokrajina.

I među kajkavskim dijelom našega naroda dizala se prosvjetna njegova snaga pomoću pučkih prikazivanja. Imena Tita Brezovačkoga, Tome Mikloušića i Matije Jandrića dobro su poznata kao i njihova djelatnost u tome pravcu. Uz njih je stajala i revna duhovna mladež, makar i s prijevodima iz njemačkih originala. Glumačka pak družina za ove drame bili su ponajviše đaci, dok malograđani bili su slušatelji ili gledatelji, a mnogo manje čitatelji, jer su poznate tužbe tadašnjih izdavača i nakladnika, kako je malen broj bio onih, koji bi hrvatske knjige kupovali.

Kakogod su dakle ove pučke drame i dalmatinske i kajkavske, u koliko su bile prikazivane, korisno djelovale ne mogu se ipak brojiti među *čitane* pučke knjige.

Naprotiv Mikloušićev «*Izbor dugovanj svakovrstneh*» može se smatrati pravom pučkom knjigom kao i njegov *Stoletni kalendar.* No ne samo da se to može reći za njegov koledar, nego se to može reći i za sve druge koledare bilo kojega narječja, u koliko u njima bilo kakve takve pouke ili zabave.

O *koledarima* uopće napisao sam nekoliko riječi više drugom jednom zgodom, pa kako tamo, tako mogu i tu reći, da su koledari bili prava pučka lektira, premda u početku pa onda dosta dugo i kasnije nijesu imali nikakve do astronomijske i astrologijsko-praznovjerne sadržine. Nakon odužeg vremena stali su se pomalo puniti i drugom sadržinom bilo poučnom najviše povjesne ili gospodarske naravi, bilo zabavnom i to dosta slabim pjesmicama i primitivnim pripovjedačicama.

Začetnik je hrvatskih koledara Pavao Vitezović, pisac iz prvog razdoblja kajkavske literature, koja je živjela u 16. i 17. stoljeću (dok drugo njezino razdoblje, kojega sam se čas prije taknuo, pada koncem 18. i početkom 19. stoljeća). Iz tog prvog razdoblja imademo dva oveća pjesnička djela: Petra Zrinskoga »Opsidu sigetsku« i pomenutog Pavla Vitezovića »Odiljenje sigetsko«. Oba djela slična su i po obliku i po dikciji, teškoj i neprikladnoj za pučkoga čitaoca. Što ima iz tog razdoblja takvih književnih redova, za koje se može reći, da su bili puku bliže, to su bili opet radovi nabožnoga značaja. Radnici su Matija Magdalenić i Juraj Habdelić, samo što su za Habdelića

»Prvi oca našega Adama greh« mora napomenuti, da je narodu radi opsežnosti svoje bio teže pristupačan.

Nabožnim radovima Magdalenićevim i Habdelićevim slični su radovi *bosanskih franjevaca* Divkovića, Posilovića, Margitića, Šitovića, Babića i t. d., samo što su dakako pisani narječjem štokavskim te isprva bukvicom ili bosanskom ćirilicom. Kršćanska nauka u zabavnom i poučnom obliku njihova je sadržina, dobra i ugodna, — ali da je u Bosni, pod turskim gospodstvom, imala vrlo malo čitatelja, nije potrebno dokazivati. Privatne samostanske i župne škole nijesu kraj najbolje volje mogle mnogo što naučiti.

Nešto bolje svakako je bilo u Slavoniji sa *slavonskom književnošću,* koja se podigla u 2. polovici osamnaestog vijeka, baš u čas, kada pada drugo vrijeme vladanja kraljice Marije Terezije (1740.—1780.). Školstvo se stalo sve više širiti, osobito otkad je kraljica 6. prosinca 1774. izdala »Sveopći školski red« (Allgemeine Schulordnung), a 22. kolovoza 1777. »Rationem educationis«. A da su je njezini mudri savjetnici znali mudrije svjetovati, te ne dati mučiti naše djece njemačkim jezikom i pismom, bilo bi još bolje. No koliko su upravo odredbe Marije Terezije povećale broj onih, koji naučiše hrvatski čitati, nije sada za nas prvotno pitanje. Prvotno je naše pitanje, u koliko je tadašnja slavonska knjiga mogla prema svoj svojoj naravi i obliku postati pučkom knjigom, pučkom svojinom. No prikladan da tomu posluži nije bio ni barokni stil Kanižlića u njegovoj »Svetoj Rožaliji panarmitanskoj«, ni klasičan stil Katančićev, u koliko ga ima u njegovim »Fructus autumnales«, ni mitski elementi u Krmpotićevoj pjesmi »Katarine II. i Jose II. put u Krim«; nije nadalje bila prikladna za to ni opsežnost »*Kućnika*«, stihovanog ekonomskog djela Josipa Stjepana Relkovića, kraj svih inače ostalih prednosti, što ih to djelo ima; a nije bila prikladna ni naučnost te isto tako opsežnost Kanižlićeva »Kamena pravoga smutnje velike«. Stoga opet: osim nekih nabožnih djela poučnog te poučno-zabavnog značaja jedini je »*Satir*« Matije Antuna Relkovića postao pravom pučkom svojinom, više nego sva ostala djela istoga Relkovića, više nego njegova »Prava i pomljivo ispisana ovčarnica«, više nego i ostala *gospodarska te ljekarska neka izdanja* bilo iz slavonske književnosti bilo iz književnosti ostalih naših pokrajina.

I za 1. odsjek II. doba dakle može se reći, da je pučke knjige bio malen broj, a i to, što je bilo, da je bilo nesustavno, odijeljeno, sporadički.

Prelazeći na 2. odsjek II. doba možemo taj odsjek podijeliti na dva odjeljka: na prvi, ilirski odjeljak, i na drugi, koji dolazi iz ilirskoga, odjeljak neilirski.

Ono što su kajkavski predilirski književnici, na čelu s Tomom Miklouŝićem, započeli, dotjeranije, jače i sretnije nastavio je Gaj sa svojim drugovima, idući naime za tim, da probudi narodnu svijest i narodni ponos. No tu svijest i taj ponos trebalo je najprije probuditi u školovanih duhova. Baš toj svrsi imale su u prvom redu služiti i »Novine horvatske« i »Danica horvatska, slavonska i dalmatinska« i časopis »Kolo« i almanak »Iskra« i »Matica ilirska« te čitvo čislo ilirskih književnika, koji bi se sasvim dobro mogli snaći i u pučkim rukama, kad bi uopće bili do tih ruku došli. Ali otkuda bi to moglo da bude, kad je trebalo znoja i Babukićeva soja, da ti radovi dođu barem na glatke bijele ruke! *Kristijanovićeva »Danica« i gdjekoje izdanje »Kola mladih rodoljuba«* (kasnijega Zbora duhovne mladeži zagrepske), to su bile rijetke luči, koje su svijetlile i u samom puku. Ostali pak dio književnih ilirskih tvorevina nije ni imao kakovih pretenzija, da nosi na sebi pučko obilježje; naprotiv, narav tih tvorevina jest, da pristaju samo izučenijim i elastičnijim duhovima.

Jedno je ipak sigurno, da je Ilirizam izvršio svoju glavnu zadaću, a »ilirski *književni odjeljak*« da je u tom imao najviše dijela: do god. 1848. u hrvatskom je školskom svijetu zabijelilo svijetlo narodne svijesti. Da su od toga svijetla padale zrake i na sam puk, o tom nema nikakove dvojbe, — ali posao potpunoga rasvjetljenja ostavljen bi drugom, neilirskom odjeljku.

Ako preskočimo kratkočasne vladavinske forme nastale odmah iza 48.-godišnjeg rata, možemo reći, da taj drugi odjeljak počinje apsolutizmom i književnošću, koja se u to vrijeme razvijala. Starih listova nestaje, a nastaju novi: »Katolički List« (koji je isprva donosio i zabavnih priloga), pa »Neven«, zatim, dalje od 60.-godina prema 70.tim, »Leptir«, »Naše gore list«, »Dragoljub«, pa napokon »Vienac«. Kao oko onih predašnjih ilirskih listova, tako se i oko ovih novih okupilo opet čitavo novo čislo hrvatskih književnika. Ali značajka im je ostala najvećim dijelom ista, kakva je bila i u samih Iliraca: i oni se jošte nalažahu samo u društvu već obrazovanijih hrvatskih ljudi. Puk im je sveudilj stajao podaleko, onaj puk, koji živi izvan gradova, koji živi po selima širom hrvatskih zemalja, onaj puk, koji je temelj svega našega narodnoga života.

Društvo sv. Jeronima.

No da se i tome puku podade knjiga prosvjetnica, i to ne samo u broju malenom, nego u *broju sve većem i većem;* ne nesustavno, ne sporadički, nego *sustavno, po stalnoj osnovi, u skladnom neprekinutom redu, u isti čas za sve hrvatske zemlje:* ova i ovakova želja stala se sve više buditi u duši nekih naših obrazovanika tamo nešto pred 70. godinom prošloga stoljeća. Pa kako je narodna njihova svijest bivala sve jasnijom, a pučke

škole kako su se međutim barem kako tako proširile, ona je želja narasla do svog vrhunca god. 1867.

Tada se na poziv kardinala Haulika sastane nekoliko zagrebačkih svećenika, te zaključe osnovati društvo, koje će *organizovati* širenje pučke knjige među našim narodom. Pravila toga društva budu potvrđena 27. ožujka 1868.

To je društvo »književno društvo sv. Jeronima«. Osnutkom toga društva započe se u nas rad, kakvoga dosada nije vidjela sva naša starina.

Osnutkom toga društva nastade nova epoha u kulturnom životu hrvatskoga naroda.

Tečajem dosadašnjega svoga života izdalo je društvo preko *sto osamdeset* različnih edicija u *više milijuna* primjeraka, — a sve to po promišljenoj osnovi, da u valjanoj formi diže moralnu i intelektualnu snagu našega naroda.

Čitajući pojedina, napose ona najstarija izdanja društvena, ja sam svaki put uživao promatrajući, kako su naši stari odmah umjeli pogoditi pravu žicu pišući za puk. Jasno, s puno osjećaja, kada treba što protumačiti, i to na način gibak, okretan, a sve lijepim jezikom. Tako je to bilo bez razlike, da li je ko pisao pripovijest ili pouku bilo ovu bilo onu. Stojanovićev »Pijanac«, Fiaminova »Radnja čovjeku dužnost i blagodat«, Balenovićeva »Povjesnica hrvatskog naroda«, Trnskoga »Učitelj Dobrašin«, Kraljeva »Toplina i njezini pojavi«, Kišpatićeve »Životinje«, Ivekovićevi »Životi svetaca«, Šulekova »Popularna fizika«, Kučenjakovo »Pčelarstvo«, Stražimirov »Mijat Brigu-ša«, i t. d. i t. d., sve su to, iskreno i otvoreno kažem, uzori, u koje se mi i danas, s obzirom na način pisanja, ne samo možemo nego i moramo ugledati. Puni mlade i jake volje da prosvjećuju široke redove svoga naroda, pregnuše oni uz taj posao svom ozbiljnošću, svom snagom, da izvedu što uspješnije. Ne, nije to lak posao pisati za puk, kako treba, lijepo i jasno. *Za taki posao treba ljubavi i truda.*

No promišljena osnova, po kojoj su naši pređi osnovali pučko-književno društvo sv. Jeronima, nije se dakako protezala samo na vanjsku formu pučkih spisova, nego i na nutrinju njihovu, na duh njihov: duh da bude takav, koji će najsigurnije ostvariti njihove želje, takav, koji će najravnije voditi k cilju, k onom namjerenom cilju: tvrde, solidne izgradnje čitavoga našega čovjeka. A taj duh po toj osnovi imao je biti i bio je *narodni i vjerski,* narodni hrvatski, vjerski kršćanski, katolički. I to dakako, razumije se samo po sebi, razborito, u mudroj razdiobi građe zabavne, gospodarske, znanstvene i religijske, u zgodnom izboru, primjećujući samo, gdje to sadržaj traži, ne nasilno ni nategnuto nego posve prirodno. Da, to su sve tradicije, to je život, to je bit našega društva. Na toj osnovi i mi ćemo dalje graditi, uvjereni, da je to najbolja osnova, najčvršći temelj; uvjereni u jednu ruku sa vlastitoga razmišljanja i

iskustva, a u drugu ruku potporom snažnih auktoriteta, znamenitih radnika na tome polju, auktoriteta ne samo katoličkih nego i nekatoličkih.

Evo, sve ovo, što sam, visoko štovana gospodo, dosada rekao, preporučuje *I. rezoluciju* na prihvat.

S obzirom na II. rezoluciju važno je pitanje, kako da od društvenih edicija bude što više zbiljske koristi. Za tu svrhu predloženo je u »Vjesniku književnoga društva sv. Jeronima«, da bi se osnivale »Svetovjeronimske prosvjetne zajednice« gdje bi se čitalo i raspravljalo o svetojeronimskom štivu. Na šire ne ću o tom razlagati, jer suponiram, da je svaki, koji se zanima za pučku prosvjetu, o tom čitao u našem »Vjesniku«. Jedno ću ipak unaprijed naglasiti, da meni nije nipošto stalo do forme, kojom bi se to imalo postići, nego mi je samo do stvari. Pa stoga, postigne li se to ili u posebnim svetojeronimskim zajednicama ili u svezi s omladinskim društvima, svejedno je. Glavno je pomenuta svrha.

U III. rezoluciji govori se o tom, da se sastavi nacrt budućih društvenih edicija. To bi bilo dobro s više razloga, no ponajviše s toga, da se uredništvo uzmogne na vrijeme pobrinuti za pisce, te da i sami pisci uzimadu dosta vremena za sastav što boljih pučkih knjiga.

Time završavam sa željom, da nam pučka knjiga i s njome pučka prosvjeta s danom u dan sve ljepše napreduje!

DEBATA:

Prva rezolucija, što je predsjednik predlaže, glasi: »Slovensko-hrvatski katolički zbor sakupljen dana 26. kolovoza 1913. u Ljubljani preporučuje svima Hrvatima katolicima i njihovim organizacijama »Književno društvo sv. Jeronima« u Zagrebu kao prvo, najstarije i najveće prosvjetno hrvatsko društvo jasnoga katoličkoga pravca, koje si je za 45 godina opstanka steklo najvećih zasluga za vjerski, narodni, prosvjetni i gospodarski napredak hrvatskoga naroda«. Ovo je jednoglasno primljeno.

Na drugom mjestu predlaže predsjednik ovaj zaključak: »Isti zbor preporučuje osnivanje svetojeronimskih pučkih knjižnica i uz njih »Svetojeronimskih prosvjetnih zajednica«. Gdje već jesu ili će biti osnovana »Omladinska društva«, neka se s njihovom organizacijom spoji jedno i drugo«. O ovoj rezoluciji razvila se živahna debata. *Vilović* ističe identičnost rada i težnja hrv. kat. omladinskih društava, koja već postoje, i »sv. jeronimskih zajednica«, koje referent predlaže; stoga ne treba dvaju imena za istu stvar, nego se svetojeronimska misija ima povjeriti omladinskim društvima, i zato bi druga rezolucija preinačena imala glasiti: »Isti zbor preporučuje osnivanje sv. jeronimskih knjižnica uz omladinska društva«. (Povlađivanje).

Presv. gosp. *dr. A. Mahnić:* demokratizam današnjega vremena zahtijeva osvješćivanje najširih masa, hoće li se da stvori prava prosvjeta. U tu svrhu preporučuje, neka se umoli hrvatski episkopat, da naloži svećenstvu, da svake godine barem jedanput u crkvi — najbolje prema koncu godine — preporuči narodu knjige sv. Jeronima. Predlaže zato kao 4. rezoluciju: »Umoljava se hrvatski episkopat, da naredi svome svećenstvu, da svake godine javno u crkvi pouči vjerni narod o naravi i svrsi »Društva sv. Jeronima« te ga pozove, da se što brojnije upiše u društvo, a gg. župnici sami da sabiru nove članove«. Ovo je primljeno s velikim odobravanjem i oduševljenjem.

Kanonik Ljudevit Knežić, predsjednik društva sv. Jeronima, pripominje na ovo, da u zagrebačkoj nadbiskupiji već postoji sličan cirkular, te da su župnici i na to upućeni, da iz crkvene blagajne po mogućnosti pretplate siromašne vjernike na knjige sv. Jeronima. Župnik *Martin Dogša* zagovara misao, da se upravo odredi dan u godini, kada imaju svećenici u crkvi držati govor o svetojeronimskom društvu.

Fra Dane Zubac govori proti spajanju svetojeronimskih zajednica i omladinskih društava: oboje ima istu svrhu, ali podjelbom posla biti će i rad intenzivniji. — Na to je *Vilović* pobijajući ovo stanovište ponovno razložio svoj prijedlog.

Ivo Butković, profesor u Zadru, protivi se također osnivanju posebnih svetojeronimskih zajednica. Da se podijeli posao, dosta je, da župnici, koji su i onako većinom povjerenici društva sv. Jeronima, budu posrednici između njega i omladinskih društava, i da omladince potiču na čitanje i širenje društvenih edicija. U tom smislu predlaže kao drugu rezoluciju: »Isti zbor i ovom prigodom preporučuje osnivanje izrazito katoličkih prosvjetnih društava u hrvatskom narodu, koja neka budu središtem agitacije za širenje i razumijevanje svetojeronimskih knjiga. Društvu se pak sv. Jeronima preporuča, da im osobito kod njihova osnutka dolazi u susret potporom i knjigama«. Ovo je prihvaćeno.

Amalija Miljević, učiteljica, preporučuje, da se kod sastavljanja programa za književni rad društvo uzme u obzir osobito dvojaka publika: omladinska i djetićka i njima slična društva. (Prima se).

Predsjednik proglašuje primljenom 1. i 3. rezoluciju u obradbi referentovoj, 2. u obradbi Butkovićevoj, a 4. kao dodatak biskupa Mahnića.

I.

Slovensko-hrvatski katolički zbor sakupljen dana 26. kolovoza 1913. u Ljubljani preporučuje svima Hrvatima katolicima i njihovim organizacijama »Književno društvo sv. Jeronima« u Zagrebu kao prvo, najstarije i najveće pučko književno te uopće prosvjetno hrvatsko društvo jasnoga katoličkoga pravca, koje si je za 45 godina opstanka steklo najvećih zasluga za vjerski, narodni, prosvjetni i gospodarski napredak hrvatskoga naroda.

II.

Isti zbor preporučuje i ovom prigodom osnivanje izrazito katoličkih prosvjetnih društava u hrvatskom narodu, koja neka bude središtem agitacije za širenje i razumijevanje svetojeronimskih knjiga. Društvu se pak sv. Jeronima preporuča, da im osobito kod njihova osnutka dolazi u susret potporom i knjigama.

III.

Nadalje isti zbor svjetuje »Društvu sv. Jeronima«, da uz pomoć priznatih katoličkih književnika sastavi svoj književni nacrt, koji se neka obzire na aktuelne potrebe hrvatskoga naroda.

IV.

Umoljava se hrvatski episkopat, da naredi svome svećensvu, da svake godine javno u crkvi pouči vjerni narod o naravi i svrsi »Društva sv. Jeronima« te ga pozove, da se što brojnije upiše u društvo, a gospoda župnici sami da sabiru nove članove.

Dr. FRAN BINICKI. - SENJ.

Leonovo društvo i Enciklopedija.

Razlozi i povijest postanka.

Val je bezvjerstva zapljusnuo dobrano i Hrvatsku. Put mu je pripravio liberalni katolicizam sa svojom dvoličnošću, polovičnošću i beznačelnom beznačajnošću. Boj se između vjere i nevjere započeo. Za boj treba oružja, a treba i sloge bojovnika. Nevjera se služi modernom filozofijom, koja ne može pipati ni očima gledati Boga, pa ga neprestano zabacuje. Vjeri je uporište philosophia perennis, koju braniči vjere moraju prigrliti i njegovati. Nevjera se razbacuje znanošću, za koju bolna srca na koncu priznaju, da je — bankrotovala. Braniči vjere, gajeć pravu znanost, osnovanu na vječnim neprolaznim načelima, učvršćuju vjeru i apsolutnu religiju, što ju je objavila vječna istina.

Ne može se osporavati zasluga mnogim umnicima, koji su dosele mnogo radili na filosofijskom i znanstvenom polju. U filosofiji se istakoše dva sadanja nadbiskupa: vrhbosanski i zagrebački nadbiskup pomoćnik.

Kad se započeo katolički pokret i u Hrvatskoj, osnovao je krčki biskup, vođa hrv. katoličkog pokreta, »Hrvatsku Stražu« baš u prvom redu za njegu kršć. filosofije, a onda za gajenje raznih znanosti. Osim biskupa se okitio oko »H. S.« lijep broj saradnika. Nu i te je saradnike, a i druge vrsne sile, trebalo složiti, da sjedine sile i razdijele rad, pa da sustavno obrađuju filosofijska i znansvena pitanja.

Čim se u Zagrebu počelo gibati, pala je na jednom sastanku misao, da ili jugoslavensku akademiju dobijemo u svoje šake ili osnujemo katoličku akademiju. Istina, u jugoslavenskoj akademiji ima članova i katolika, pa i svećenika, nu rad joj nije katolički. Svećenici, koji su u njoj, svojim inače dobrim radom mogu katoličkoj stvari više škoditi no koristiti, jer svojim ugledom podižu ugled i akademiji među katolicima. Jer nije bilo nade, da će katolici dobiti akademiju jugoslavensku, odlu-

čeno je, da se ima osnovati katolička akademija. Za pročelnika je bio označen sadašnji zagrebački nadbiskup pomoćnik. I popis je radnika predan zagrebačkom organizacijskom odboru. Međutim prođoše godine, a akademije ni u pleću. Budući da se nije dalo više čekati, uzeo je krčki biskup nagovarati urednika »H. S.«, da sa svojim kolegama i saradnicima osnuje katoličku akademiju. Urednik je pristao, dogovorio se s drugovima i prema pravilima slovenske »Leonove družbe« izradio pravila, ter ih poslao zagrebačkoj zemaljskoj vladi. Na zagovor nekih prijatelja, potvrdi tadanji podban Czernkovich pravila 19. svibnja 1908. 30. rujna bi na Rijeci u samostanu oo. Kapucina izabrano prvo ravnateljstvo.

Svrha i dosadanji rad.

Svrha je društvu prema § 1. pravila:

»*a)* promicati učenje i njegu kršćanske filosofije i znanosti;

b) podupirati znanstvene pothvate;

c) poticati mlade pisce na znanstveno djelovanje i podupirati ih materijalno i moralno«.

Kako su baš 1908. oo. Kapucini vodili hodočašće u Lurd, na putu se sakupio lijep broj članova, a dosta ih se pojavilo i kasnije. Međutim se neki članovi samo upisaše, drugi platiše jednom članarinu, treći istupiše. I tako društvo ne dobi ni toliko, te bi moglo izdati i samo jedno djelo. S druge strane i oni članovi, što ostadoše u društvu, kanda ne proučiše pravila, koja određuju (§ 7. b.), da članovi redoviti imaju: «po mogućnosti izrađivati znanstvene spise i držati predavanja«. I tako se dosele rad »Leonova društva« omeđašio na izdavanje »Hrvatske Straže«, koju je presv. biskup Mahnić predao »L. D.«, da mu bude glasilom. Nu treba istaći, da surađuju i nečlanovi, dok mnogim članovima negdje rđa pero.

U posljednje se doba u »Domagoju« osnovala »Leonova sekcija«, koja lijepo radi. Ima dosta sila, ali malo sredstava. Na poticaj se presv. krčkoga biskupa »L. D.« bacilo na veliki pothvat: sporazumno s »Leonovom družbom« slovenskom sprema *hrvatsku katoličku enciklopediju.* Odbornik je Butković uzeo pripravni rad u svoje šake. Težak je to rad, traži sila i vremena, pa i napreduje polako. Za prvi mah dobismo i materijalne pomoći. Preuzv. zagrebački nadbiskup dade gotovih 50.000, presv. nadbiskup pomoćnik obeća godimice 10.000, đakovački preuzv. biskup obeća godimice 8.000; preč. prvostolni zagrebački kaptol dade 1000, a obeća još. Kad se počne izdavati, opravdane je nade, da će biti dosta odziva i potpore.

Kako se vidi, Leonovo društvo u ovih pet godina svoga opstanka nije moglo vršiti pravo svoga zadatka. Ne ću prati

ravnateljstva i odbora; nu moram istaći, da nije sva krivnja na njihovim leđima. Krivi smo svi. Članovi su ravnateljstva i odbornici opterećeni i drugim poslovima, pa im je briga za društvo istom nuzgredna. Stoga bi trebalo razdijeliti i skrb i teret.

DEBATA:

Presv. gosp. biskup dr. Mahnić: još se u nas ne shvaća pravo i potpuno znamenitost filosofske naobrazbe, jer se ne uvažuje dovoljno, da se vjera upravo osniva na filosofiji i da — tako reći — ovisi o filosofskoj naobrazbi. Upravo zato je potrebito znanstveno društvo ovoga smjera, jer je inače filosofski rad nemoguć. A da inteligencija, osobito ona srednje ruke — pisci, urednici, činovnici i t. d. imadu uvijek kratak odgovor na sva savremena pitanja pri ruci, potrebna je enciklopedija. Veseli se, što su se baš akademičari za to zauzeli osnovavši u Domagoju Leonovu sekciju. Izdavanje enciklopedije je veliko djelo, stoga je potrebito, da se sa svih strana najintenzivnije podupre.

Dr. Barac: Leonovo društvo imalo bi proširiti svoj program, uvrstivši u nj i bogoslovlje. Budući da se u nas u današnjim prilikama ni na bogoslovnom fakultetu ne može teologija proširiti osnivanjem katedra onako, kako bi trebalo, predlaže, da se u našem Leonovom društvu, kao što je u austrijskom, osnuje posebna sekcija za bogoslovlje. Ona neka izradi potpuni program književnoga bogoslovskoga rada, neka iznese i onakova pitanja, o kojima bi mogli raspravljati i slušaoci bogoslovlja. Onda bi »Bogoslovska Smotra« mogla češće izlaziti, raspravljati i aktuelna pitanja, i paralelno raditi s »Hrvatskom Stražom«. »Straža« neka obrađuje filozofska, a »Smotra« bogoslovska znanstvena pitanja. (Odobravanje).

Dr. Fran Binički usvaja prijedlog dra. Barca, a presv. g. biskup *dr. A. Mahnić* ističe, da se u »Bogoslovnoj Smotri« imade svraćati osobita pažnja na *savremena* bogoslovska pitanja. To se isto traži od »Hrvatske Straže« gledom na filosofska pitanja.

Dr. Buljan, urednik »Vrhbosne«: »Bogoslovska Smotra« neka izlazi kao i do sada, jer je pitanje, bili se mogla materijalno održati. Protivi se tome, da bi u nju pisali nestručnjaci. Pitanja, koja bi oni obrađivali, neka se radije izdaju u brošurama. Prema zamišljanju dra. Barca bila bi »Bogoslovska Smotra« za jedne previsoka, a za druge opet preniska.

Presv. gosp. *biskup dr. Marčelić:* Sav naš dosadašnji nedostatak u bogoslovskom naobrazbenom radu je nestašica radnika — stručnih pisaca. Imamo toliko teoloških fakulteta sa toliko profesora, koji bi svi više manje mogli pisati, kad bi imali inicijative i vodstva. Predlaže zato organizaciju profesora

svih naših teoloških fakulteta. Ona neka izradi nacrt rada, posao razdijeli i na nj potiče. (Oduševljeno odobravanje).

Dr. Barac: Povećanje i proširenje »Bogoslovske Smotre« nije opasno po opstanak lista, stavi li mu se o bok znanstvena organizacija, kakovu je predložio presv. gosp. dr. Marčelić. Bez organizacije nije se moglo do sada uspjeti, kako su to najbolje iskusili urednici »Smotre« pozvavši na rad sve naše profesorske bogoslovne zborove. Radnje bi početnika izlazile u prilogu, a pod nadzorom stručnjaka. — Razloživši ovako svoje misli još jednom zagovara svoj prijedlog o bogoslovnoj organizaciji u krilu Leonova društva. (Prima se).

Ivo Butković predlaže, da »Hrv. Straža« izlazi odsele mjesečno u manjim brojevima, jer je manji broj lakše urediti, a bolje zadovoljava publiku, kad izlazi češće.

Varga, član »Domagoja«, govori, kako naša inteligencija, napose katolički akademičari, nemaju prilike, da se upute u aktuelna bogoslovska pitanja. Zato se neka svjetovnjacima dozvoli pohađanje bogoslovnih predavanja na bogoslovskom fakultetu u Zagrebu. (Odobravanje).

Na to su primljene ove *rezolucije:*

Hrvatsko-slovenski katolički sastanak održan u Ljubljani dne 26. kolovoza 1913. uviđa veliku potrebu razvoja »Leonovog društva za kršćansku filosofiju i znanost«, te preporuča svim katolicima ovo:

I.

Neka u svim hrvatskim pokrajinama osnuje podružnice »Leonova društva«, da se udari temelj sustavnom radu.

II.

Neka živo porade o osnutku zaklade za mlade pisce, da im se uzmogne davati primjerena nagrada.

III.

Neka na sve strane sakupljaju predbrojnike, pretplatu i darove za hrvatsku katoličku enciklopediju.

IV.

Neka porade o tome, da se što prije stope hrvatsko »Leonovo društvo« i slovenska »Leonova družba« u jedno društvo, koje će znanstvenim radom udariti čvrsti poklad za narodno jedinstvo Hrvata i Slovenaca.

V.

Neka »Leonovo društvo« gaji i bogoslovnu znanost i neka osnuje sekciju, koja će izraditi sistematski program bogoslovskog rada. Prema naknadnom sporazumku neka se i »Bogoslovska Smotra« smatra organom »Leonova društva«. U tu svrhu izabrat će se još tijekom ovoga katoličkoga kongresa lica za bogoslovsku sekciju.

VI.

Umoljava se hrv. kat. episkopat, a posebno presv. gosp. nadbiskup zagrebački, da dozvoli katoličkim akademičarima polaziti predavanje dogmatike i apologetike na bogoslovskom fakultetu hrvatskoga sveučilišta.

Dr. VELIMIR DEZELIĆ. - ZAGREB.

Katolička beletristika i hrvatske literarne organizacije.

Gospodo! S velikim veseljem gledam vas pobornike veličanstvene ideje katolicizma, da vijećate o hrvatskoj beletristici. Živimo u raskršću vijekova, kad se najrazniji nazori šire u knjigama raznih naroda i sugestivno djeluju na pojedince i čitave gomile, a tim na budućnost naroda i svijeta. Elementarnom snagom moć beletristike stvara nove vidike i nove misli, pomaže stranačkim vođama u borbi, da im stvara pristaše. Zato su davno opažali znameniti ljudi, među njima i svetac katol. crkve Clemens Hofbauer, da lijepu književnost ne smije zanemarivati nitko, tko hoće da djeluje na kulturni i politički život svojega naroda. Kako je to u nas? Velika većina naših savremenih pisaca protivna je katoličkoj ideji, a tako i velika većina književnih društava, novina, časopisa i knjiga. Na svima poljima javnoga života dopiru do nas strane ideje, koje hoće, da razore tradicije naših djedova i poruše našu vjeru. Kloake modernog naturalizma Zolina oduševile su mnoge hrvatske književnike, te su stali propovijedati literaturu slobodnu od spona ćudorednosti i slobodnu ljubav. Sve više javljaju se u nas patološke književne pojave s poezijom brutalnoga cinizma, odvratnog seksualnog delirija, s poezijom bolesne prerazdražene fantazije i abnormalnih paralitičkih značajeva. Sve više ulazi u našu knjigu poezija otrovana nikotinom, alkoholom i morfijem, okovana okovima strasti, te ropska poezija, koja sama sebi umišlja, da je slobodna, a uistinu se osniva na paradoksnom principu neslobodne volje. S tom poezijom javlja se u nas vjerski indiferentizam, monistički pesimizam, umni skepticizam uz očajni poklik: ignoramus et ignorabimus.

Uz ideje sibaritizma širi se crvena sablast socijalne demokracije, vajnog spiritizma, bezvjerskog nihilizma i idejnog anarhizma. U svim tim strujama rađa se fanatička nesavladiva mržnja na sve ideale, a naročito ideale katoličke. Kad inače idealistički pjesnik pjeva o katoličkoj crkvi kao »gladnom pauku, što čeka svoju žrtvu«, nije čudo, da drugi naziva Majku Božju

kćerkom Venerinom, treći da veli o presvetom oltarskom sakramentu, da je »parče žutog blijedog tijesta, kao komadić mrtvačke kože«. Nije čudo da onda naši novotari govore o »pečenom Bogu«, da izrazuju želju za potpunim odcijepljenjem od Rima. Nije napokon čudo, da se mnogi slažu s orgijalističkim trzajima hrv. pisca anarkiste, koji Isusa nazivlje »buntovnim prorokom«, »drskim prevratnikom« isporeďujući ga sa »zatupljenim paščetom« i »lašcem«. Häckel i Stirner, Nietsche i Strindberg u isti mah šire se u hrvatskoj duši. U divljem vrtlogu vrti se vrzino kolo i leti k ponoru, zovući za sobom čitavi narod, prijeteći, da će se taj jadni hrvatski narod sasma otuđiti vjeri otaca i posve utopiti u kalu nemorala i moru boljih i jačih plemena.

Hrvatska inteligencija u znatnom dijelu nije više katolička, a puk, a narod sve se više za njom povodi. Nije dakle nipošto zamamna perspektiva hrv. budućnosti u našem svijetlu, osobito ako se pri tom pomisli na njegove socijalno-ekonomske prilike, seobu u Ameriku i druge poroke. Uz sadanju degeneratsku, dekadensku, kulturnu i književnu konjekturu, ne će hrvatski narod nikad polučiti ispunjenje ideala nacijonalnog i kulturnog ujedinjenja, što bi morao i mogao postići, da se kreće u etičkom, a naročito u katoličkom pravcu. Kozmopolitska ga načela odvraćaju od zdravoga nacijonalizma, a moralna degeneracija učinit će s njim ono, što je učinila od drugih degeneriranih naroda, isisati mu svu snagu i upropastiti ga za uvijek. Protiv otrovnih struja morali bi se dakle složiti svi književnici idealnog i idealno-realističkog pravca sviju triju vjera našega naroda. U tom se dodiraju svi, koji vjeruju u Boga i moral. Koja se pako zadaća zadaje napose svijesnome katoličkom književniku u ovim prilikama, to je očito jasno, kao sunce. Bog i domovina imperativno mu nalažu, da upre sve sile, pa da se opre tim pogubnim strujama i pomlađenom katoličkom književnošću spasi ujedno i ugroženu hrvatsku individualnost. Katoličkog pisca može pri tom osobito sokoliti pogled na katoličke pisce drugih naroda, koji ponosno dižu barjak uvijek mladog katolicizma i upisuju zlatnim pismenima svoja imena u književnu kulturnu povijest, ne samo svog doba i naroda, već u opće u svjetsku povijest.

Veliki i besmrtni triumfi, koje je tečajem 20 vjekova doživjela katolička crkva, utisnuli su neprolazno obilježje čitavoj kulturi čovječanstva. Kao granitni obelisci u povijesti čovječjeg duha uzdižu se bezsmrtna djela Tome Akvinskoga, Dantea, Calderona, Angelika de Fiezole, Palestrine, Pasteura, Secchia... i tolikih sjajnih umova, kojima se ponosi katolička crkva kao majka. Najstarije plemstvo duha na svijetu naše je i što je glavno ostaje vječno. Ideali naši trajni su i neprolazni. Dok nestaju mode raznih bezvjerskih književnih ideala, naši književni ideali vječni su i kad bi poput ostalih struja uzeli za sebe

koje književno ime, mogli bi se punim pravom nazvati *sempiternisti.*

U kaosu raznih modernih i nemodernih škola, katolički književnik gleda neprolazno sunce svoje vjere, pak ako je s formalne strane našao u raznim školama pobude i uzore, on je znao i iz kamenja, koje je nosio u svijet satan, sazidati velebni hram Gospodu. I baš u tom stoji superiornost katolika književnika i njegova rada. Naša katolička književnost nije primorana, *da zaostaje u starim formama i šablonama.* Ona se može pomlađivati i ona se vječno pomlađuje. U mističkoj tmini katakomba, pod visokim divnim svodovima gotskih katedrala, jednako se vidi katolički genij, kao u blještavim mramornim crkvama renesanse. Jednaka ljubav diže pjesnika ambroziiske himne sa pjesnicima, koji traže nove predmete svojoj muzi prožeti katoličkim duhom u doba automobila i aeroplana. Nekatolik jedva se može uzdignuti iz tmine predrasuda i boli, da tek dohvati tračak svijetla, pa da i opet pane u beskrajni očaj prolaznosti i nirvane. Katolički pjesnik i onda, kad slika obični život, gleda visoko nebu pod oblake. U tom smislu može katolički pjesnik biti modernim, savremenim pjesnikom, pjesnikom svojega naroda i svoje dobe. On proživljuje iste časove kao pjesnici drugih svjetovnih nazora. Živi u doba Markonijevog brzojava bez žica i u doba Röntgenovih zraka, u tmurno doba socijalne nevolje, narodne borbe za opstanak, u doba kapitalizma i pauperizma. Živi u posve drugim prilikama, nego što je živio Dante, dakle će ono, što proživljuje i drugačije osjećati nego Dante; i o tom drugačije pjevati no Dante. Katolička književnost javlja se stoga i u novim oblicima, novim predmetima, novim ljudima. Zato moderno čovječanstvo, koje bi najvoljelo u ropotarnicu baciti katoličku beletristiku zapanjeno gleda nove velike katoličke pisce u 19. i 20. vijeku, pisce pomlađenog katoličkog duha, od Franceza Chateaubrianda i Coppea, Piera l'Ermeta, slavnoga Danca Ivana Jörgensona, Španjolca Kolome i dične njemačke skupine, što se kupi oko »Grala«. Kako u tom smislu može i mora katolička književnost biti moderna, vidimo i iz riječi presvijetloga gospodina biskupa krčkoga, koji veli: »Budimo moderni, povodimo se za vijekom, sve dok to možemo bez povrede kršćanskih načela i ćudorednih zakona. Vijek i onako bježi od nas ko pred tobožnjim natražnjacima, zašto da bi ga još više od sebe odbijali svakojakim zastarjelim čudovištima i strašilima? Apostol veli: »Svima sam bio sve, ne bi li tim sve za Boga osvojio...« Često se čudimo, kako katoličke novine slabo uspijevaju, pa jedna za drugom prestaju izlaziti zbog nestašice predbrojnika! Uzrok je obično uvijek isti i jedan: tomu je krivo, što se žacamo kršćanske ideje obući u moderno ruho, kriv je naš zlo shvaćani konservatizam, — naš jozefinistički »Zoft« i tehničko natražnjaštvo«.

Razne škole, razni stilovi secesijonista, simbolista, japanista, pak i furista nijesu već sami po sebi nješto protivno ka-

toličkoj vjeri. Dakako da će katolički pjesnik i u tim stihovima, oblicima, ako ih voli, izbjegavati sve nastranosti. Bio stil škole koje mu drago, djelo koje je u tom smislu izrađeno, imat će i mora imati u sebi biljeg djela, ako mu je pjesnik dušom i tijelom prožeti katolik.

Glavno je da služi veličanju istine, ljepote i dobrote. Zato jednako pozdravljam u Hrvatskoj biskupa i pjesnika Šarića, kao našeg Ljubu Marakovića, koji k nama hoće svojim »Novim životom« unijeti »Gralovu« školu i novu romantiku. Glavno je da naši književnici paze na ona načela, koja je označio sv. Otac papa Pijo X. u svojem pismu uredništvu »Grala«, kao direktivu za književni rad.

Već od godine 1897. snovao sam i radio o tom, kako da se proti zarazi naših protukršćanskih struja stvori pozitivno-kršćanska struja u knjizi i dok sam bio urednikom »Prosvjete«, ta je struja bar u meni našla izrazitog borca. God. 1903. zamišljao sam, kako da se taj kat. književni pokret organizira, pak sam napisao više pisama, među ostalim i sadanjem presvijetlom gospodinu biskupu Šariću. Bilo je to prije katoličkog pokreta. Pisma biskupova čuvam još i danas kao lijepu uspomenu, jer je zanosno pozdravio moje ideje, koje ipak u ono tmurno doba nijesu mogle onako prodrijeti, kako sam mislio. I danas deset godina kasnije nijesu u život posve provedene, premda je, hvala Bogu, našim prvacima, zatim mladim junacima, sjajnim pobornicima iz »Hrvatske« i »Domagoja«, od ono doba do danas bujno procvala mlada katolička Hrvatska pak je podala narodu uglednih i očitih talenata katol. smjera. Jasno nam je svima, da još nijesmo u beletristici niti po broju niti po jakosti ono, što bi trebalo da budemo, da utječemo na narod živo i snažno. Što nam je dakle činiti, ako hoćemo da nas g. Bog ne kazni, kano lijenog slugu, kojem je povjerio talenat? Zar da čekamo, dok nam mlađa generacija poda više novih sila? Zar da sjedimo prekrštenih ruku možda još deset godina?... U to vrijeme bez moralne i materijalne potpore, otpast će nam, kao što je već otpao mnogi katolički književnik i otić će u protivnički tabor. U to vrijeme stoglava hidra bezvjerstva posijat će toliko korova, da će se u njoj posve izgubiti katolička pšenica. U to vrijeme ne prijatelj čovjek odrodit će nam i nacijonalno i moralno toliko naroda, da će biti prekasno misliti na spas onoga, što se danas još spasiti može. Zato je nužno, da odmah udesimo naš rad, našu defenzivu i ofenzivu protiv protivnika naše katoličke beletristike. Protiv tolikih protivničkih organizacija stavimo i mi svoju, protiv njihovih časopisa i knjiga stavimo mi svoje. Onda ćemo pobijediti! Kako će to biti moguće? Prvo treba da budemo složni, košto su složni naši protivnici. Naši protivnici, pojavi li se katolički književnik, složno na nj udaraju, a svojega pako slabog pisca od dva redka slave. Mi, sinovi svjetla, luđi od sinova tmine, mjesto da našeg čovjeka bodrimo, tražimo od njega, da

bude najmanje Dante, da bude duboki psiholog i šta ja znam. Umjesto da nježnu biljku rosimo našim suzama, grijemo na suncu ljubavi našeg srca, potpomažemo načelima naše vjere, mi ga ledenim rugom odsuđujemo, ako nađemo samo prašak zla na njemu. Iz pojedinačkog slabog časa odmah sudimo dotičnom književniku vječnost. Ako je jednom pogriješio, mi odmah generalizujemo. Mi ne bismo nikad priznali Šavla za Pavla, nikad ne bismo pustili sv. Mandaljene u nebo. Znate li što narod misli, kad se mi katolici književnici među sobom borimo? On veli: Dok su nam bezbožci hram upalili, dok nam krov nad glavama gori, oni nemaju prečega posla, nego da se među sobom kolju umjesto da vatru gase. Gospodo! Gasimo najprije vatru. Ne pazimo, koji je od nas uhvatio bolji i veći kabao vode. Prepustimo to Gospodinu Bogu. Složimo se u onom, što je sada jedino nužno, a to je «*omnia instaurare in Christo!!*» Ako smo na kojoj biljci opazili uveli list, uzmimo škare i odrežimo taj list, a nemojmo teškom čizmom zgaziti čitavi cvijet.

Budimo radikalni katolici, ne odstupajmo od principa ni za vlas, ali nemojmo zaboraviti, da radikalizam nije isto, što vandalizam i herostratizam. Nemojmo dopustiti, da u naše redove uđe laksizam, pakatolicizam, reformni katolicizam, modernizam i vjerski liberalizam, ali nemojmo ih i ondje, gdje ih nema, tražiti. Samo crne duše vide u svakom čovjeku lopova. Ali čuvajmo se i toga, da ne budemo odviše slatki, jer ni šećernom vodom ne može se odstraniti protivnički otrov. Uzmimo toljagu, kad ustreba, a meda, gdje je potreban. Presvijetli gospodin biskup Mahnić, poznat sa svoga katoličkog radikalizma, ipak smatra nužnim, da svima pristašama katoličkog radikalizma, u kome on jedino nazrijeva spas Hrvatske, dovikne: Ne quid nimis, est modus in rebus! Ne budimo prestrogi u kritici naših ljudi. Nemojmo zaboraviti, da naš katolički pokret proživljava još uvijek svoja «Ilirska vremena». Ne ubijajmo dobre volje. Kritika naša neka uči i diže. Mi moramo žrtvovati svoje osobne interese i taštine zajedničkoj ideji. Drugo, što nam treba jest, da književnike katolike, dosad rascjepkane i osamljene organiziramo u jedno društvo ili ako je nužno više njih, a ova da spojimo u jedinstveni savez. Naša sadanja književna društva ili su direktno protukatolička ili su posve indiferentna, tako da se je davno uvidila potreba našega književnog društva. Treće, što nam je nužno, *jest beletristički književni časopis višeg stila.* Časopis za porodicu imamo već u «Hrvatskoj obitelji» i dr., časopis za beletristiku kat. omladinskog pokreta imamo u «Luči», koja nipošto ne smije prestati. Bilo bi dobro, da ne cijepkamo sila u previše časopisa, jer će imati premalo pretplatnika. Četvrto napokon treba, da ozbiljno poradimo proti bezvjerskoj i pornografskoj književnosti u kazalištima i knjigama, kinematografima i na svim mjestima, gdje se uvlači. Gospodo, ima nas raznih mnijenja, raznih škola, ali kao što razne boje u nebeskoj dugi

tvore prekrasnu cjelinu, tako i naš rad neka tvori jedinstvenu krasnu cjelinu u slavu Boga živoga i crkve katoličke a u korist naroda našega, naroda hrvatskoga!

DEBATA:

Skupština je uz oduševljeno povlađivanje pozdravila referenta i njegov rad na polju katoličke beletristike. *Berti* preporučuje i svima stavlja na srce širenje i rasprodavanje almanaka »Naše kolo«, kao prvoga samostalnoga pothvata na polju hrvatske katoličke beletristike.

Velimir Deželić misli, da bi bilo veoma dobro, da se ovdje riješi pitanje »Kola hrv. književnika«, da znamo, na čemu smo. *Dr. Deželić* odvraća, da ovo pitanje ne spada ovamo, i da je za one, koji su ga najviše urgirali, riješeno na Trsatu, na pouzdaničkom sastanku đaštva. *Petar Grgec* upozorava na memorandum predstavnika hrv. kat. narodnoga đaštva, koji je poslan odboru »Kola hrv. književnika« kao plod vijećanja na Trsatu. Ne prihvati li odbor »Kola« ovaj memorandum, tada je i za učesnike đačkog sastanka zajednički rad u »Kolu« nemoguć. Na to je *dr. V. Deželić* istaknuo, da se nada, da će odbor »Kola«, koji se još međutim nije mogao sastati, da odgovori na memorandum, ovaj svakako prihvatiti. Pismena garancija, da će društvo ostati uvijek katoličko, ne bi značila praktično ništa i nema pravoga smisla, jer to ovisi o ljudima, koji odlaze i dolaze. *Ne bude li »Kolo« radikalno katoličko, on će sam iz njega prvi istupiti.* (Burno odobravanje i klicanje).

Na to su primljene bez ikakva ispravka rezolucije, što ih je referent predložio:

REZOLUCIJE:

Katolička beletristika i hrvatske literarne organizacije.

Slovensko-hrvatski kongres u Ljubljani dana 26. kolovoza 1913. prihvatio je ove rezolucije u interesu naroda hrvatskoga i hrvatske beletristike:

I.

Svi katolici hrv. književnici neka se okupe u jednu književnu organizaciju, u kojoj može prema potrebi biti više društava i klubova.

II.

Pozivaju se svi hrvatski katolički pisci, da istupe iz društava protivnih katoličkim načelima i katoličkoj crkvi i da više ne pišu u časopisima i novinama protivničke struje.

III.

Želja je katoličkog kongresa, da se što prije svi katolički književnici saberu oko jednoga književnoga časopisa višega stila, u kojem bi se imao odrazivati pokret pomlađene hrv. kat. književnosti. Bude li pak potreba iziskivala, da se osnuje više časopisa, neka svi budu u svezi.

IV.

Pozivaju se svi katolici Hrvati, da izbace iz svojih domova sve štivo protivno dogmama i etičkim zasadama kat. crkve, te materijalno i moralno pomognu katoličku beletristiku.

V.

Pozivaju se napokon svi katolici, da porade na tomu, kako se više vjerske svetinje i katolički moral ne bi vrijeđali tiskopisima, slikama, prikazivanjima; te izlaganjem u izlozima i drugim javnim mjestima.

Dr. STJEPAN MARKULIN. - ZAGREB.

Katolička štampa. (Pijevo društvo).

1. Pogled u razvitak hrv. kat. štampe u zadnjem deceniju.

Mora se priznati, da je od svih grana našega kat. pokreta najviše truda, energije i materijalnih sredstava uloženo u razvitak naše katoličke štampe. S razvitkom naše akcije razvija se naša štampa. Gdje je trebalo otkrivati nove puteve, vidike, stvarati nove organizacije, posvuda je ta nastojanja pratila štampa, podupirajući svaki novi pojav. Potreba laičke organizacije rodila je god. 1902. »Hrvatstvo« i god. 1903. »Dan«, a želja za znanstvenom organizacijom dičnu »Hrvatsku Stražu« iste godine. U to doba pada osnutak »Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva u Zagrebu«, dok je »Tiskovno društvo u Pazinu« uređeno mnogo kasnije. Razvitkom đačke organizacije rodila se »Luč« godine 1905., stojeći uvijek na visini svoje zadaće. Godine 1907. počinju časni oci Kapucini izdavati svoj »Quarnero«, za kojim je god. 1907. slijedila »Naša Gospa Lurdska« i kasnije osnutak hrvatske »Kuće Dobre Štampe«. God. 1907. osniva se »Sv. Cecilija«, list za crkvenu glazbu i glasilo naših revnih Cecilijanaca, dok nam je slijedeća godina 1908. donesla prve trake ženskog pokreta, osnutak časopisa »Za vjeru i dom«. Iste godine osniva časni otac Franjevac Hugolin Didon »Euharistički Glasnik«, da organizira pobožnost prema Presvetoj Euharistiji. Godine 1908. osnovalo se naše »Pijevo društvo« počevši izdavati tjednik »Jutro«, a zatim ilustrovani polumjesečnik »Prosvjetu«. Godine 1908. donesla nam je još napredak u ženskoj đačkoj organizaciji, osnutak ljupkog «Proljetnog Cvijeća», godina 1909. osnutak đačkog »Krijesa«, a g. 1910. važan napredak u omladinskoj organizaciji, osnutak »Mladosti«. Želja za intenzivnijom potporom katoličke štampe u Dalmaciji dozvala je god. 1910. u život »Hrvatsko društvo za kat. prosvjetu u Zadru«, dok je želja za razvitkom sv. bogoslovlja donesla iste godine »Bogosovsku smotru«. Nastojanja oko podizanja toli potrebitih svećeničkih zajednica urodiše god. 1911. iza stare »Euharistije« uređenjem nove »Svećeničke zajednice«, koja je iza »Hrvatske Straže« postala u neku ruku službenim

glasilom. Prošle godine osnovaše oci Kapucini »Obitelj«, koju stopiše sa đačkim »Krijesom« u novi obiteljski list »Hrvatsku Obitelj«. Posebice valja istaći nastojanje katoličkog učiteljstva u Istri, koje je bilo primorano da osnuje vlastito glasilo »Hrv. Školu« u Pazinu. Ako dodam napokon zaglavni kamen naše štampe, naše »Riječke Novine«, prošao sam najkraćim potezima sve važne pojave naše katoličke štampe u prošlom deceniju. Osim spomenutih novih nastojanja na polju kat. štampe lijepo su se razvijali i ostali stariji naši časopisi kao »Vrhbosna« i »Serafinski Perivoj«, »Katolički List«, »Glas Naroda«, »Kršćanska Škola«, »Kršćanska Obitelj«, »Pučki Prijatelj«, te glasnici »Srca Isusova«, »Sv. Josipa«, »Sv. Franje« i »Sv. Ante«. Sve u jedno: na katoličkoj štampi ne oskudijevamo.

2. Broj katoličkih časopisa treba smanjiti.

Ali drugo je važno pitanje: kakova je naša štampa i radi li prema određenoj svojoj svrsi? Stavimo li to pitanje pred naše vrle pretplatnike — koji su kod svih časopisa malo ne iste osobe — dobit ćemo stalno isti odgovor: Odviše ima već časopisa, ne osnivajte novih časopisa, podignite građu u dosadanjim časopisima! I sama »Svećenička Zajednica« ističe ove godine (str. 80.), da u nas ima odviše listova i listića te se ne zna, šta s njima početi. Doista, ako ispitamo, koliko mora naš domaći čovjek, ako hoće da ispuni svoju dužnost i pretplati sve časopise, žrtvovati za samu hrvatsku katoličku štampu, naći ćemo, da mora za 33 naša lista izdati godišnje 197 K 10 fil., dakle s poštarinom i preko 200 K. Tu nije uračunana članarina u naša društva, koja rade za štampu. Na očigled ove činjenice moramo se zamisliti, jer je očito, da se na pretplatnike stavljaju preveliki zahtjevi, pa da ima malo osoba, koje su kadre godišnje izdati 200 K samo za hrv. kat. štampu. Na drugoj strani opažaju se posljedice ovakove hiperprodukcije na polju katoličke štampe na valjanosti sadržaja kao i na opetovanju gradiva. Mnoge stvari, kao primjerice papinske enciklike, prevode se i štampaju na više strana, svaki put iznovice i posebice. Koliko truda za prevođenje i troška za slog i papir uzalud prođe, jer naš narod nije tako velik i razvit, da mu ne bi dostojao jedan jedini prijevod. *Idealno bi bilo stanje, kad bi za svaku granu našeg pokreta bio samo jedan časopis.* To je nemoguće provesti obzirom na razvitak i stečenu publiku pojedinih časopisa, a došla bi provedba takove misli u sukob i sa sličnim nastojanjima pojedinih osoba ili grupa. Stoga je takovo stanje samo idejalno, neprovedivo. Mi naprotiv moramo ovdje da vijećamo samo o onome, što možemo na boljak i procvat naše štampe doista i provesti. Najviše imademo bogoljubnih časopisa. U Zagrebu tri: Glasnik »Srca Isusova«, »Sv. Josipa« i »Sv. Franje«, izvan Zagreba četiri: »Našu Gospu Lurdsku« na Rijeci, »Euharistični Glasnik« u Zadru, »Glasnik sv. Ante« u Visokom i »Kršćansku Obitelj« u Mostaru. Ne ćutim se nimalo spremnim da izjavim već ovdje, kako bi valjalo urediti pitanje bogoljubnih listova. Istaknuti moram ipak, da primjerice Slovenci, kod kojih je katolička akcija bez sumnje daleko bolje napredovala, nego li u nas, imadu samo jedan bogoljubni časopis: »Bogoljub«. Mi ih imađasmo i više nego li je izbrojeno, jer prestadoše: »Marijin Cvjetnjak« i »Zastava Bezgrješne Djevice« u Zagrebu, stopivši se prvi s »Glasnikom sv. Josipa«, a drugi s »Glasnikom Srca Isusova«. Moguće je dakle ujedinjenje, gdje imade zato volje. Između ostalih časopisa, koji nijesu samo bogoljubni, već određeni za više slojeve, valja istaći napose, da »Katolički List« u Zagrebu, »Glasnik biskupija bosanske i srijemske« u Đakovu, te »Vrhbosna« i »Serafinski Perivoj« u Sarajevu imadu jednaki oblik, a potonja dva dapače i jednak sadržaj. Ne može se reći, da i tu ne bi bilo moguće uspješno nastojanje oko podjele rada, koji se sada na više mjesta jednako obavlja. Od časopisa, koji imadu posebne svrhe, valja zahtijevati, da se drže granica, te ne uvrštuju gradiva, koje spada u područje drugoga časopisa. Najteže je to provedivo kod znanstvenih časopisa. Između »Hrvatske Straže« i »Bogoslovske Smotre« teško je povući točne granice, a još teže između obih ovih časopisa i »Katoličkog Lista«. Đačko glasilo »Luč« od početka svoga steklo je neko pravo na literarni razvitak naše knjige, dok družica »Luči« »Proljetno Cvijeće« dijeli dužnosti u jednu ruku s »Luči« kao đačkim, a u drugu ruku »Za vjeru i dom-om« kao ženskim glasilom. Svoje se zadaće najdosljednije držao do sada dnevnik »Riječke Novine« uvrštujući samo gradivo, koje u dnevnik spada, a odbijajući gradivo, koje spada u bogoljubne i znanstvene časopise, ili — kako je to izvrsno jednom izrazio »Katolički list« — u liber memorabilium. »Riječke Novine« su u nas tako svijetli i utješni pojav za uspjeh katoličke štampe, da ih valja izdašno poduprijeti uza sve nedostatke, što se tu i tamo iznose. Iza njih valja poraditi, da »Hrvatska Straža« ostane u potpunom značenju riječi *straža* — kako se sama zove *antemurale Christianitatis* — te da daje zdravu kršćansku filosofiju hrvatskom obrazovanom svijetu. Svećenstvo neka podigne i prisvoji »Bogoslovsku Smotru« i »Svećeničku Zajednicu«, kojoj bi valjalo dodati »Praesides-Korrespondenz« t. j. odjeljak, namijenjem vođama kongregacija i katoličkim organizacijama, jer toga ne imamo. »Svećenička Zajednica« sama želi da bude »Korrespondenzblatt« hrvatskom i slovenskom svećenstvu (1913. 79.) — Đaštvo neka održi na dostojnoj visini svoju »Luč«, omladinci svoju »Mladost«, a radnički svijet svoj »Glas Naroda«. Neprocjenjiva je šteta, što je radničko nastojanje na tako slabim nogama, a po tome i njegova štampa. Ovaj trolist neka nikada ne ocvate. Katoličke žene imadu svoj list »Za vjeru

i dom«. Izlazi već šestu godinu, a ima lijepi broj pretplatnica. Njemu bi valjalo posvetiti posebnu pažnju, jer ima da utre put hrvatskim ženskim organizacijama i udruženjima, da uđe u svaku katoličku obitelj. Pučkih listova imade više, svaki lokalnog ili pokrajinskog kolorita. Oni, koji su se tim pitanjem bavili, tvrde, da je nemoguće stvoriti opći pučki list. Moje je mišljenje drugačije. Jednim pučkim listom moglo bi se pružiti narodu i više i bolje. Istoga je mišljenja i »Hrvatska Straža« (1912. 106.) Pitanje beletrističkog časopisa također očekuje svoje riješenje. Čim bi se takav časopis osnovao ili pokrenuo, oteretio bi dosadanje časopise, koji donose književno gradivo. Dijecesanska glasila neka zadrže službeni karakter, a ne ima dvojbe, da bi u saopćenjima opće naravi — naime saopćenjima svete stolice, koja saopćenja hrvatski katolici nikada sustavno ne poznaju — mogla također postići neko ujedinjenje. Ovo je, gospodo, moje mišljenje o našoj štampi.

3. Ne osnivajmo novih časopisa.

Jasno je, da ne valja osnivati novih časopisa sa svrhom, koja već postoji, barem ne bez najveće i opravdane potrebe. Nije tome dugo, što čitamo u »Serafinskom Perivoju« vijest o osnutku književnog društva i novog znanstvenog časopisa za naše Franjevce. Bilo bi na korist našoj stvari, kada bismo na ovom mjestu čuli nešto o tome. Naše je mišljenje, da je »Hrv. Straža« primala znanstvene radove Franjevaca ne iz gostoljubivosti, već kao vlastito svoje nastojanje. U drugu pak ruku imadu naši Franjevci već vrlo razvitu svoju vlastitu katoličku štampu, pa bi mogli ovo najnovije svoje nastojanje prikloniti kojemu od postojećih svojih časopisa. Dualizam i u znanstvenom radu sigurno ne bi bio od opće koristi.

4. Zaključci đačkih sastanaka i I. hrv. kat. sastanka u Zagrebu 1910. o katoličkoj štampi.

Đački naši sastanci, koji su dosele donijeli dobar plod, a u pomanjkanju općih hrvatskih kongresa bili neki njihov surogat, pretresali su uvijek pitanje katoličke štampe i donosili o njemu rezolucije. Tako je prvi sastanak hrv. kat. đaštva na Trsatu godine 1906. stvorio na temelju referata phil. B. Mađera »O štampi dobroj i zloj« slijedeće rezolucije: Hrvatsko se katoličko đaštvo obvezuje: 1. da će iz svih sila nastojati oko suzbijanja zle štampe, stoga je bez vrlo važnoga razloga ne će ni čitati ni pomagati; a i druge će odvraćati, da je ne čitaju i na ni jedan način ne podupiru; 2. da će svaki pojedinac podupirati prama prilikama i sposobnostima katoličku štampu; 3. da će svaki pojedinac postati pretplatnikom »Luči«, a po mogućnosti »Hrvatske Straže«, te ih pomagati suradnjom, i čim više širiti; 4. da će među poznatim rodoljubima izvan đačkih krugova nastojati pribaviti »Luči« obilno moralne i materijalne pomoći. Prvi Hrv.-slov. kat. srednjoškolski sastanak u Zagrebu godine 1907. stvorio je u pogledu štampe kratki zaključak: »Hrvatsko-slovenski srednjoškolci odlučuju, da će svim silama širiti izmjenično »Čas« i »Hrv. Stražu«, »Zoru« i »Luč«. — Na pouzdanim sastancima hrv. kat. nar. đaštva godine 1908. raspravljalo se i opet o katoličkoj štampi, te su u tu svrhu stvorene ove rezolucije: 1. Bezvjersku štampu treba bez milosrđa uništavati: u čitaonici, bibliotekama, knjižarama, kavanama, u društvu uopće kao i kod pojedinaca; 2. pretplatiti se na »Luč« i naći joj barem dva nova pretplatnika; isto tako po mogućnosti za »Hrvatsku Stražu«; 3. Agitirati, da se ti listovi svuda što bolje raširе i čitaju u neđačkim krugovima; 4. širiti »Pijevo društvo« za promicanje katoličke štampe uopće; 5. »Luč« neka donosi popis svih katoličkih novina i drugih katol. edicija, za koje treba da agitiramo. 6. Prihvaća se najozbiljnije uvijek i svagdje za naše geslo: »Ni filira za protivničku štampu« u najdoslovnijem smislu. Naše je đaštvo potpuno shvatilo svoje dužnosti prema katoličkoj štampi, te prema svojim silama stvorilo zgodne zaključke, koje je također odlučno provodilo. — Kako je naš sastanak udešen na širokoj podlozi općeg sudjelovanja svih Hrvata, treba to pitanje na isto tako širokoj podlozi pretresti i stvoriti prikladne zaključke. Ne valja ovdje mimoići zaključke Prvog hrvatskog katoličkog sastanka u Zagrebu godine 1900., koji su takodjer odlučni, ali ipak preopćenite naravi. Katolička je štampa naime tada bila tek u povojima, najveći pak broj naših listova osnovao se tek u posljednjem deceniju, dakle iza sastanka. Na taj način nije prvi kongres niti mogao stvarati konkretnije zaključke. Rezolucije, koje je primio prvi hrvatski katolički kongres, glase: »1. Hrvati katolici, koji kao odani sinovi Kristove crkve kroz vijekove braniše neustrašivo svoju svetu vjeru, europejsku uljudbu i svoju slobodu, uvjereni su, da pod otrovnim dahom bezvjerske štampe, napose pod uplivom bezbožnih novina kršćanski narodi propadaju u vjerskom, političkom, književnom, gospodarskom i društvenom pogledu, a svaka dobra djela da zamjenjuju samo zločini i opačine, odlučiše u svom zboru dne 3., 4. i 5. rujna 1900., da će, vjerni svojoj slavnoj prošlosti, i u buduće Božjom pomoći ustrajati na braniku za krst časni i slobodu zlatnu proti neprijateljem crkve i domovine, koji svojim poganim perom truju dušu i srce, mute živo čuvstvo vjerozakonsko i vjeru u Boga,a sa vjerom ugušuju takodjer narodne osjećaje i svaki idejalni polet. U tu svrhu preporučuju svakom pravom katoliku, da ne čita — ako ne mora — i ne podupire bezvjerske spise i novine, već da čita, podupire i širi domoljubne novine, prožete kršćanskim

duhom. 2. Hrvati katolici privezuju na dušu kršćanskim novinama, da budu među sobom složne; da pišu umjereno, razborito, naročito neka paze, da ne vrijeđaju ljubav (Encycl. «Pergrata nobis» od 14. septembra 1886.) Napose im na srce stavlja, da budu ujedinjene sa crkvenom hierarhijom, te da njima prosijeva štovanje prema ovoj božanskoj uredbi. (Pismo Leona XIII. kardinalu nadbiskupu Guibert-u od 17. rujna 1885). 3. Hrvati katolici preporučuju svoj hrvatskoj inteligenciji, a napose svećenstvu i učiteljstvu, neka nedjeljama i svetkovinama prije ili poslije popodnevne službe Božje pribiru oko sebe narod, te mu čitaju ili tumače novine, prožete pravim kršćanskim i rodoljubnim hrvatskim duhom, da nam tako poraste naraštaj kršćanski i hrvatski«. Kako se dakle vidi, ovi su zaključci posve općenite prirode, te ih valja prema današnjem stanju katoličke štampe i njezinim potrebama nadopuniti.

5. Naša društva za promicanje katoličke štampe.

Konačno mi je dužnost, da progovorim o našim društvima za promicanje katoličke štampe među Hrvatima. Mi imademo dva takova društva: »Pijevo društvo« u Zagrebu osnovano god. 1908. i »Hrv. društvo za kat. prosvjetu« u Zadru, osnovano godine 1910. Oba društva imadu identične svrhe, što se vidi i po pravilima i po radu njihovom. Zadarsko društvo sabire materijalne prinose, te ih čuva, dajući pripomoć samo u osobitom slučaju. Prema izvještaju glavne skupštine obdržavane dne 6. travnja 1913. iznosi gotova imovina društva 1394 K 21 fil., dok je pripomoć podijeljena u jednom slučaju s iznosom od 50 K. Broj utemeljitelja (po 100 K) iznosi 14, a redovitih članova (po 5 K god.) 44. Ovo spomenuh napose zato, da se vidi, kako je briga za potporu naše štampe još u povojima, pa da se mimoilazi ovakovo društvo, dok na drugoj strani gotovo i ne ima časopisa, koji ne bi tražio potpore. Uz ovakovo stanje članova društvo ne može imati redovnog godišnjeg prihoda više od 250 K. To je pako svota, s kojom se ne da baš ništa postići. »Pijevo društvo« stoji nešto bolje, jer ima redovnih članova (po 2 K) 235, promicatelja (po 10 K) 92, zatim četiri mjesna zbora (u Zagrebu, Karlovcima, Petrovaradinu i Bogdanovcima) dva mandatarska povjereništva (Treći red sv. Franje u Zagrebu i Omladinsko društvo »Kršćanski mladić« u Selniku), te napokon tri pečuhske biskupije (Bizovac, Brođanci i Petrijevci), u kojima se po dozvoli Ordinarija na XXIII. nedjelju po Duhovima sabiru darovi za katoličku štampu. Tim prinosima osiguran je »Pijevu društvu« stalni godišnji prihod od najmanje 1500 K. Pa i ovom svotom ne može se potpomagati temeljito niti jedan dnevnik, a kamo li mnoštvo naših časopisa, koji moraju izlaziti i koji imadu pravo na potporu. Da se mogu dostojno subvencijonirati

»Riječke Novine«, »Dan«, »Mladost«, »Luč«, »Glas Naroda«, »Pučki Prijatelj«, te »Za vjeru i dom« i eventualno drugi koji časopis, potrebita bi bila godišnja svota od 40.000 K. Tom svotom dala bi se organizirati naša štampa, da bi doista u domovini bila velevlast. Dok toga ne ima, nema druge, nego uprijeti sve sile, da se Pijevo društvo razvije i postavi — da se poslužim riječima presvijetloga gospodina nadbiskupa-koadjutora zagrebačkoga dra. Antuna Bauera — na čvrste noge. Kako ćemo to postići, ne spada u opseg ovoga mog referata. *Napokon želim*, da se ovdje sjetimo uspomene muža, koji je kroz punih pet godina stajao na čelu Pijeva društva. To bijaše vrli muž, katolik dušom i tijelom, rodoljub, čvrsti značaj, Mijo Tkalčić. Za skromnog života njegova skoro se nije znalo ni za nj, a ipak bijaše takav uzor katolik, da ga je osim Pijeva društva na čelo svoje stavila i Marijina kongregacija u Zagrebu. Slava mu!

DEBATA:

Prvi uzimlje riječ *Stjepan Babunović,* D. I. u Zagrebu, koji napominje, da će se uz »Svećeničku zajednicu« osnovati neka vrsta korespondencije za predsjednike kongregacija, koji će imati svoj centralni ured. On bi imao provesti jedinstvenu organizaciju Marijinih družba i religijozne listove urediti. — *Dr. Barac* ističe činjenicu, da kod nas imade toliko katoličkih časopisa, a pretplatnici svih tih listova su jedni te isti. Da se provede unifikacija i redakcija časopisa relig. sadržaja, neka u bogoslovnu sekciju Leonova društva uđu u prvom redu urednici glavnih religijoznih listova. Prema tomu neka bi bili članovi sekcije: dr. Barac i dr. Pazman, urednici »Bogoslovne Smotre«, bogoslovski zbor zagreb. teološkoga fakulteta, dr. Jelenić, urednik »Serafinskog Perivoja«, dr. Buljan, urednik »Vrhbosne«, dr. Svet. Ritig, urednik »Kat. Lista«, dr. Spiletak, prof. u Đakovu i urednik »Glasnika bisk. srijemske«, dr. Fran Binički, urednik »Hrvatske Straže«, Ivo Butković, prof. Zadar. O. Urban Talija, O. Grabić, O. Bock, O. Dostal, provincijal D. I. Ovaj odbor ima u prvom redu odrediti, koji listovi imadu prestati i kako se imade gradivo u pojedinim časopisima rasporediti. — Prijedlog dra. Barca primljen je s odobravanjem jednoglasno.

Iza toga je govorio *Stanko Banić* o vrhovnom odboru, koji je izabran, *O. L. Ćuturić* o redakciji pučkih religijoznih listova, *O. A. Cikojević* o franjevačkim listovima u Bosni naglašivajući, da će bosanski Franjevci rado izvršiti zaključke kongresa o redukciji listova. — Na koncu je uzeo riječ urednik »Luči« *Petar Grgec,* koji kaže, da mi uopće nemamo lista, koji bi *narod* odgajao u pravom religijoznom smislu. Oni, koje imademo, bave se većinom posebnim pobožnostima, kongregacijama i redovima, a ne govore konkretno o religijoznim potrebama i dvojbama našega seljaka. U tom pravcu trebalo bi preustrojiti i

uređivati koji od dosadanjih religijoznih listova. Ne može li se to postići, to se neka osnuje u tu svrhu novi list.

Na to su primljene jednoglasno ove

REZOLUCIJE:

Katolička štampa i „Pijevo društvo".

Hrvatsko-slovenski katolički sastanak obdržavan u Ljubljani dana 26. kolovoza 1913. s velikim veseljem priznaje, da se od prvog hrvatskog katoličkog sastanka u Zagrebu godine 1900. mnogo uradilo na polju hrv. kat. štampe, pa drži nužnim, da zaključke I. hrv. kat. kongresa nadopuni ovako:

I.

Katolički časopisi neka se stave u sporazum i neka odrede granice svoga djelovanja, da uzmognu na taj način podijeliti rad i podići vrijednost katoličke štampe. Unifikaciju časopisa religijoznoga sadržaja imade provesti bogoslovna sekcija Leonova društva, u koju ulaze urednici glavnih religijoznih listova.

II.

Katolički časopisi, koji imadu istu svrhu, neka se ujedine, a novi časopisi neka se ne osnivaju bez velike potrebe.

III.

Pozivaju se svi katolici, da najustrajnije podupiru katoličku štampu, a osobito da populariziraju i raššire »Pijevo društvo za promicanje katoličke štampe među Hrvatima« u Zagrebu i »Hrvatsko društvo za katoličku prosvjetu« u Zadru.

Karitativni odsjek.

Slovenski i hrvatski katolički kongres u Ljubljani dana 26. kolovoza 1913. uviđajući veliku znamenitost karitativno-socijalnog rada stvara ove zaključke:

I.

Pozivaju se Hrvati i Slovenci katolici, da ne stupaju u onakova karitativna društva, koja se protive vjerskim zasadama i načelima katoličke crkve i ne osnivaju se na njima.

II.

Osim individualnog karitativnog djelovanja pojedinaca neka se podupiru «Konferencije (društva) sv. Vinka Paulskoga», a u

mjestima, gdje ih još nema, neka se osnuju. Ujedno se pozivlju sve «Konferencije sv. Vinka Paulskoga» u hrvatskim zemljama, da se ujedine u jedinstveno hrvatsko društvo sv. Vinka.

III.

Nada sve preporuča se Hrvatima katolicima, da podignu posebne domove za zapuštenu mladež, u kojima će se katolički odgajati. Odgoja ove mladeži i uprava domova neka se povjeri katoličkim redovima i kongregacijama.

SADRŽAJ.

I. Priprave za kongres i svečane sjednice:

II. Rad u hrvatskim sekcijama.

Opaska uredništva. Budući da je knjiga štampana na stroju, potkrale su se na nekojim mjestima nemile griješke, koje će ipak lagano svaki čitalac moći ispraviti.

A. M. D. G.

